Academia de Ştiinţe a Moldovei
Institutul de Filologie

Ion Bărbuţă

L I M B A R O M Â N Ă

prin exerciţii

Chişinău, 2009

CUPRINS

Îmbogăţirea vocabularului. Formarea cuvintelor

Analiza lexicală

II. MORFOLOGIA

Analiza morfologică

III. SINTAXA

IV. ORTOGRAFIA

Ortografia numeralului

Ortografia verbului

V. PUNCTUAŢIA

Propoziţia

Fraza

Prefaţă

Lucrarea de faţă, aflată la a doua ediţie, revizuită şi completată (prima a apărut sub titlul *Limba română. Gramatică, ortografie, punctuaţie,* Chişinău, 2004), îşi propune să ofere diverse tipuri de exerciţii care să faciliteze aprofundarea şi completarea noţiunilor însuşite în cadrul orelor de limba română.

Din punct de vedere structural, lucrarea cuprinde cinci capitole care înglobează cele mai importante probleme privind lexicul, gramatica, ortografia şi punctuaţia limbii române. Exerciţiile incluse în fiecare dintre cele cinci secţiuni sunt precedate de o succintă prezentare a problemelor teoretice şi a noţiunilor de bază din domeniul lexicologiei şi gramaticii, precum şi a regulilor de ortografie şi de punctuaţie, ceea ce le va uşura elevilor rezolvarea exerciţiilor din lucrare.

În organizarea materialului s-a ţinut cont de scopul lucrării care este de a pune la dispoziţia elevului un set de exerciţii menite să-l ajute să-şi însuşească normele limbii literare şi să-şi formeze un mod de exprimare apropiat de limba standard. Pentru realizarea acestui obiectiv în lucrare au fost incluse numeroase şi variate exerciţii.

Prin valoarea lor, textele propuse reprezintă modele de limbă literară servind la o mai bună cunoaştere a limbii materne de către elevi. Deci, pe baza unor asemenea exerciţii, elevii îşi vor dezvolta totodată şi deprinderea de a se exprima corect.

Lucrarea se adresează cu precădere elevilor, în special celor care au de susţinut un examen la limba română, precum şi profesorilor care predau limba română.

Pentru elevi ea este utilă prin faptul că le va oferi posibilitatea de a-şi însuşi, consolida şi autoverifica cunoştinţele de limba română prin aplicarea lor în practică, atât la şcoală sub îndrumarea profesorilor, cât şi acasă prin lucrul independent. Pentru profesori această lucrare ar putea servi ca material auxiliar folosit în cadrul orelor de limba română. De asemenea, lucrarea ar putea fi folosită şi de toţi cei care vor să-şi aprofundeze cunoştinţele de limba română.

I. LEXICOLOGIA

Organizarea lexicului
§ 1. Lexicul sau vocabularul

Lexicul este constituit din totalitatea cuvintelor care există şi care au existat cândva în limbă. Lexicul este înregistrat în dicţionarele monolingve care pot cuprinde până la 150 000 de cuvinte.

Spre deosebire de alte subsisteme ale limbii, lexicul este legat, în mare parte, de realitatea desemnată, ceea ce înseamnă că schimbările din societate îşi pot găsi reflectare în lexic. Acest fapt se manifestă prin modificarea inventarului de cuvinte şi prin evoluţia semantică a cuvintelor.

Lexicul limbii se modifică permanent din punct de vedere numeric. Astfel, în limbă, în timp ce unele cuvinte se învechesc şi ies din uz, apar alte cuvinte noi, care le iau locul celor ieşite din uz sau se folosesc pentru denumirea noilor obiecte ori a noilor realităţi sociale.

Disciplina care se ocupă de studierea lexicului se numeşte lexicologie.

§ 2. Structura vocabularului

În vocabular, cuvintele se grupează în diverse subansambluri după caracteristicile lor formale, după sens şi după provenienţă. Ele se mai deosebesc în funcţie de frecvenţa utilizării lor, după sfera de întrebuinţare şi după apartenenţa la un anumit stil al limbii.

Unul dintre cele mai importante criterii în funcţie de care sunt clasificate cuvintele în lexic este frecvenţa utilizării lor în vorbire, ceea ce, de fapt, echivalează cu importanţa cuvântului în comunicare. Principala clasificare rezultată din ierarhizarea cuvintelor după importanţa lor comunicativă face deosebire între următoarele două părţi ale vocabularului:

1) fondul lexical principal (numit şi vocabularul de bază sau fundamental);

2) masa vocabularului.

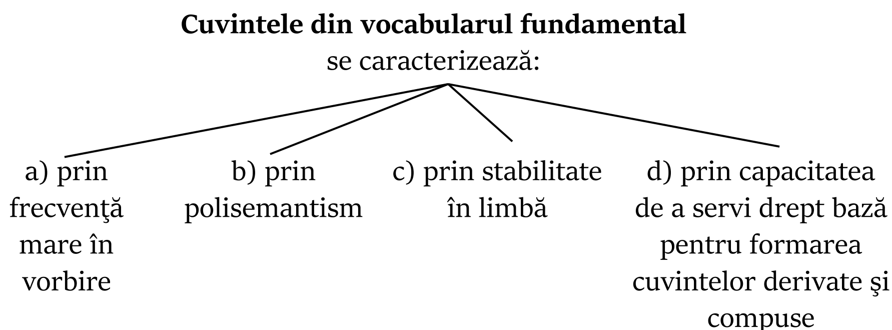
§ 3. Fondul lexical principal şi masa vocabularului

Fondul lexical principal cuprinde cuvintele cunoscute şi utilizate de toate categoriile de vorbitori indiferent de nivelul de cultură, de domeniul de activitate sau de zona geografică. Aceste cuvinte se întrebuinţează în cele mai importante situaţii de viaţă şi de aceea folosirea lor nu este limitată la anumite stiluri funcţionale ale limbii. Ele denumesc noţiunile de bază ale activităţii de zi cu zi a oamenilor (*casă, masă, scaun, pâine, apă, lapte, tată, mamă, frate, soră, cap, mână, picior, a merge, a spune, a face, a mânca, a trăi, bun, cald, verde, galben, încet, repede* etc.). Aşadar, ele asigură comunicarea în cele mai diverse situaţii, fiind absolut indispensabile înţelegerii dintre toţi vorbitorii de limbă română.

Această parte a lexicului reprezintă nucleul limbii, care se caracterizează printr-o mare stabilitate. În majoritatea lor, cuvintele care fac parte din fondul lexical principal sunt elemente moştenite din latină sau formate în limba română. Sub aspect cantitativ, fondul lexical principal al limbii române înglobează circa 1500 de cuvinte.

Pe lângă faptul că sunt cunoscute şi folosite frecvent de către toţi vorbitorii şi au un grad înalt de stabilitate în limbă, cuvintele din fondul lexical principal se deosebesc de masa vocabularului prin puterea lor de derivare şi de compunere (de la ele fiind formate numeroase derivate şi compuse), prin capacitatea lor de a intra în componenţa locuţiunilor, a expresiilor şi a unităţilor frazeologice, precum şi prin caracterul lor polisemantic.

Într-o formă schematică, trăsăturile cuvintelor din vocabularul fundamental ar putea fi prezentate astfel.

Masa vocabularului este partea cea mai mobilă, dar şi cea mai numeroasă a vocabularului. Ea este constituită din cuvintele care nu sunt cunoscute şi nu sunt utilizate de absolut toţi vorbitorii. Ca urmare a acestui fapt, ele au o frecvenţă mai mică în comunicare. Din masa vocabularului fac parte următoarele categorii de unităţi lexicale: arhaismele, neologismele, termenii tehnici şi ştiinţifici, regionalismele, cuvintele de argou şi de jargon. Ele constituie aproximativ 90% din lexicul limbii.

§ 4. Arhaismele

Arhaismele sunt cuvintele care s-au învechit şi au ieşit din uzul general al limbii. Ele au încetat să mai fie folosite în vorbirea curentă din mai multe motive. Unele dintre ele nu mai sunt folosite deoarece realităţile denumite (obiecte, instituţii, îndeletniciri, ranguri, funcţii, acţiuni) nu mai există (*agă, arnăut, arcaş, berneveci, birjă, clucer, comis, diac, flintă, giubea, haraci, hatman, iţari, işlic, îmblăciu, logofăt, opaiţ, opinci, paloş, paşă, postelnic, serdar, spătărie, a mazili*), altele au fost marginalizate şi scoase din uz de concurentele lor sinonimice: *buche* (a fost înlocuit prin *literă*), *bucoavnă* (prin *abecedar*), *cinovnic* (prin *funcţionar*), *feredeu* (prin *baie*), *herb* (prin *stemă*), *iscoadă* (prin *spion*), *leat* (prin *an*), *mezat* (prin *licitaţie*), *ocârmuire* (prin *guvernare*), *pizmă* (prin *invidie*), *rost* (prin *gură*), *slobod*, *volnic* (prin *liber*), *voroavă* (prin *cuvânt*), *zapis* (prin *document*), *zlătar* (prin *aurar*) etc.

§ 5. Neologismele

Neologismele sunt cuvintele apărute de curând în limba română. Sunt considerate neologisme mai ales împrumuturile din limbile apusene şi din limba latină din epoca modernă, cu începere din prima jumătate a secolului al XIX-lea (*bacalaureat, cartograf, coeziune, a developa, garderobă, pasaj, pastel, sponsor, basorelief, campion, glaspapir, laitmotiv, mass-media, oberliht, conveier, radiolocaţie, camping*), precum şi creaţiile interne de la aceste împrumuturi sau din material lingvistic mai vechi, folosind anumite modele străine (*mefienţă, plasator, a devoala, a se deroba, a demara, a (se) confia, a stopa, lacunar, lunar, bulversat* etc.).

§ 6. Termenii ştiinţifici şi tehnici

Termenii ştiinţifici şi tehnici alcătuiesc aşa-numitul lexic specializat, care cuprinde vocabularele de specialitate. Sistemul de termeni specific unei ştiinţe sau domeniu al tehnicii alcătuiesc terminologia de specialitate a domeniului respectiv. De exemplu: *axiomă, cosinus, hexagon, ipotenuză, isoscel, logaritm, teoremă* (termeni din domeniu matematicii), *conductibilitate, dinamică, frecvenţă, lentilă, optică, radiaţie, tensiune, transparenţă* (termeni din domeniul fizicii), *atenţie, memorie, caracter, conştientul, inconştientul, temperament, voinţă* (termeni din domeniul psihologiei), *a amputa, anestezie, antiseptic, bisturiu, cerebral, infuzie, injecţie, luxaţie, puncţie, seringă, reanimare* (termeni din domeniul medicinii) etc. Pe baza termenilor un medic poate fi deosebit de un inginer, un matematician de un psiholog etc.

În cadrul fiecărui domeniu, termenii sunt structuraţi în conformitate cu sistemul de noţiuni caracteristic acestui domeniu şi în funcţie de relaţiile existente între noţiunile respective.

§ 7. Regionalismele

Regionalismele sunt cuvintele cu o răspândire geografică limitată. Ele sunt cunoscute şi folosite numai de vorbitorii unei anumite zone lingvistice. De regulă, cuvintele regionale au în limba literară un echivalent, de exemplu, cuvântului *curechi* specific graiului moldovean îi corespunde în limba literară cuvântul *varză*.

Vocabularul regional (dialectal) e constituit din cuvinte întrebuinţate în anumite zone geografice:

– regionalisme din Moldova: *agud* „dud“*, ciubotă* „cizmă“*, cuşmă* „căciulă“, *harbuz* „pepene verde“*, hulub* „porumbel“*, păpuşoi* „porumb“*, perjă* „prună“*, posmagi* „pesmeţi“*, povidlă* „magiun“;

– regionalisme din Muntenia: *ciurdă* „cireadă“*, dadă* „mătuşă“*, fişteică* „fâşie de pământ“, *groştei* „purcel“;

– regionalisme din Ardeal: *ai* „usturoi“, *birău* „primar“*, bolând* „nebun, prost“*, cătană* „soldat“*, cucuruz* „porumb“*, papistaş* „catolic“*, palincă* „rachiu, ţuică“.

§ 8. Cuvintele de argou şi de jargon

Cuvintele de argou aparţin unui limbaj convenţional secret creat şi folosit de vorbitorii unor grupuri sociale marginale şi relativ închise pentru a nu fi înţeleşi de restul societăţii.

Cuvintele de jargon sunt caracteristice unui limbaj folosit deseori de unele grupuri de vorbitori ca urmare a dorinţei lor de detaşare de masa vorbitorilor sau a pretinsei superiorităţi intelectuale.

Structura lexico-semantică a cuvintelor

§ 9. Cuvântul. Definiţia cuvântului

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului unei limbi.

Prin cuvânt se înţelege o unitate semnificativă a limbii care asociază o formă cu un conţinut. Forma cuvântului este constituită dintr-o înşiruire de sunete (uneori şi dintr-un singur sunet), care pot fi reprezentate grafic cu ajutorul literelor. Conţinutul cuvântului este ceea ce în mod obişnuit se numeşte înţeles sau sens. Sensul cuvântului are la bază un concept, o noţiune. De exemplu, cuvântul *casă* este alcătuit din înşiruirea de sunete /c/, /a/, /s/, /ă/, care în limba română se asociază cu sensul „clădire destinată pentru a servi de locuinţă omului".

Cuvântul este capabil să îndeplinească o anumită funcţie în comunicare. El este utilizat în conformitate cu normele gramaticale ale limbii, servind la alcătuirea enunţurilor cu ajutorul cărora se comunică idei, se exprimă sentimente, emoţii, acte de voinţă.

§ 10. Sensul lexical al cuvântului

Sensul cuvântului este înţelesul pe care vorbitorii îl atribuie unui cuvânt. Datorită sensului exprimat cuvântul se raportează la un obiect din realitate. Astfel, am putea spune că sensul unui cuvânt reprezintă calitatea acestuia de a desemna ceva şi de a evoca în mintea ascultătorului imaginea obiectului desemnat.

Sensul cuvântului este definit în dicţionarele explicative. Iată cum este definit în dicţionarele limbii române cuvântul *copac*: „plantă cu trunchiul lemnos şi înalt, ale cărei crengi se ramifică formând o coroană".

Există următoarele modalităţi de explicare a sensului unui cuvânt:

a) prin definirea sensului cuvântului:

sat – aşezare rurală a cărei populaţie se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura.

emoţie – reacţie afectivă puternică şi uneori neaşteptată, adesea însoţită de modificări în starea şi funcţionarea organismului.

a vorbi – a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenţii.

b) prin prezentarea sinonimelor:

arşiţă – sinonime: *căldură, zăpuşeală, năduf, caniculă.*

şiretlic – sinonime: *şiretenie, truc, şmecherie, stratagemă, subterfugiu, tertip.*

a contamina – sinonime: *a molipsi, a infecta, a contagia.*

a vorbi – sinonime: *a articula, a grăi, a pronunţa, a rosti, a spune, a zice.*

c) prin prezentarea antonimelor:

hărnicie – antonime: *lene, lenevie, lenevire, indolenţă, puturoşenie, puturoşie, trândăveală, trândăvie, trândăvit.*

frumos – antonime: *urât, nearătos, oribil, ridicol, slut, urâcios, hâd, neplăcut.*

a munci – antonime: *a (se) odihni, a trândăvi, a trântori.*

d) prin comparaţie cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale:

gheaţă – gheţar, gheţărie, gheţos, gheţuş, îngheţ, a îngheţa, îngheţare, îngheţată, dezgheţ, a dezgheţa.

parfum – a parfuma, parfumare, parfumerie, parfumier.

frumos – frumuseţe, a înfrumuseţa, înfrumuseţare.

a munci – muncă, muncitor, muncitoresc, muncitorime.

e) prin includerea cuvântului în contexte specifice:

rădăcină – Rădăcina unei plante, rădăcina unui copac. A da rădăcini. A prinde rădăcini. Rădăcina părului. Rădăcina dintelui. Rădăcina unei ecuaţii. Rădăcină pătrată. A extrage rădăcina. Rădăcina unui cuvânt.

dulce – Fruct dulce, cireşe dulci, struguri dulci, must dulce, ceai dulce, a avea gust dulce, dulce ca mierea. Zâmbet dulce, a face ochi dulci, a spune vorbe dulci. Parfum dulce, lumină dulce, sunet dulce. Climă dulce. Copil dulce, fată dulce, făptură dulce.

a desena – A desena un portret, o casă, un peisaj, o floare. A desena cu creionul, cu peniţa, cu penelul. A desena din memorie, după model, după natură. A desena o hartă, un plan, o schemă.

§ 11. Cuvinte monosemantice şi cuvinte polisemantice

După numărul de sensuri pe care le are un cuvânt deosebim:

a) cuvinte monosemantice; sunt cuvintele care au un singur sens;

b) cuvinte polisemantice; sunt cuvintele care au mai multe sensuri aflate în anumite relaţii; sensurile unui cuvânt polisemantic sunt mai mult sau mai puţin apropiate.

Drept exemplu de cuvânt monosemantic ar putea servi cuvântul *moleculă,* care se defineşte prin sensul „cea mai mică parte dintr-o substanţă". Tot monosemantic este şi cuvântul *ipotenuză,* care are sensul „latura opusă unghiului drept într-un triunghi dreptunghic". Ca exemplu de cuvânt polisemantic ar putea fi adus cuvântul *foaie*, cu următoarele sensuri: 1. Frunză. 2. Bucată dintr-un material. 3. Bucată dreptunghiulară de hârtie. 4. Adeverinţă. 5. (Înv.) Ziar, revistă. 6. Bucată de pânză. 7. Strat de aluat.

Cuvintele polisemantice sunt, de regulă, cuvinte foarte uzuale care denumesc noţiuni importante în viaţa şi activitatea oamenilor. Dintre cuvintele cu o structură semantică complexă pot fi menţionate următoarele:

– substantive polisemantice: *bucată, cadru, cap, casă, grai, mână, ochi, picior, putere, sistem, vatră* etc.

– verbe polisemantice: *a arăta, a da, a duce, a face, a lua, a merge, a pune, a prinde, a ridica, a scoate, a spune, a sta, a trece, a veni, a vrea, a vedea* etc.

– adjective polisemantice: *bun, frumos, greu, mare, mic, rău, puternic, slab, tare* etc.

Sensurile cuvintelor polisemantice sunt actualizate în cadrul unor contexte diferite. De exemplu, fiecăruia dintre cele şase sensuri ale cuvântului *cap* îi corespund anumite contexte:

Cap

1. Parte a corpului la om şi la animale (*A căzut şi s-a lovit la cap.*);

2. Individ, ins (*Câte capete, atâtea păreri.*);

3. Minte, judecată; memorie (*Unde nu e cap, vai de picioare.*);

4. (Înv.) Viaţă (*Împăratul i-a ameninţat pe voinici că vor plăti cu capul pentru îndrăzneala lor.*);

5. Extremitate proeminentă a unui dispozitiv (*capul şurubului*);

6. Partea de dinainte; început, frunte. (*L-au pus în capul coloanei.*).

Polisemia este rezultatul unor procese semantice, sursele polisemiei fiind modificările de sens, exprimarea figurată şi influenţele străine.

§ 12. Tipuri de sens. Sensuri proprii şi sensuri figurate

Sensurile din structura semantică a unui cuvânt polisemantic sunt de mai multe feluri. După relaţia cuvântului cu obiectul denumit, se disting:

a) sensuri proprii;

b) sensuri figurate.

Sensurile proprii ale cuvintelor reprezintă rezultatul denumirii directe a obiectelor, caracteristicilor, fenomenelor. Sensurile figurate se datorează transferului denumirii unui obiect asupra altui obiect. Cuvintele cu sens figurat denumesc obiectele, fenomenele indirect. De exemplu: cuvântul *vulpe* are următoarele două sensuri: 1. Mamifer carnivor, cu blana roşcată, cu coada lungă şi stufoasă; *Vulpea, moartă-n cale o vezi, şi tot parcă nu o crezi.*; 2. (Fig.) Persoană vicleană, şireată. *Ce vulpe eşti tu!* Când este folosit pentru a face referire la animalul respectiv, cuvântul dat are un sens propriu, iar când este folosit cu referire la om, el capătă un sens figurat.

Sensurile figurate, spre deosebire de cele directe, sunt mai dependente de context. Astfel, sensul figurat al cuvântului se pune în evidenţă numai în cadrul unui context. De exemplu, cuvântul *cap* are în limba română, pe lângă sensul direct „sediu al inteligenţei“ şi sensul figurat „origine a unor activităţi“, care poate fi actualizat doar în contexte de tipul *El este capul tuturor relelor.*

În limba română, cele mai multe nume de animale (*bou, catâr, câine, căprioară, leu, măgar, miel, oaie, lup, urs*)*,* precum şi unele nume de păsări (*curcă, găină, gâscă, vultur, uliu*) au o dublă utilizare: una pentru a denumi vietăţile respective, alta pentru a desemna persoane, reliefând expresiv caracteristici pozitive sau negative ale persoanelor.

Relaţiile dintre cuvinte şi categoriile semantice

Între cuvintele din limbă se pot stabili următoarele tipuri de raporturi semantice: sinonimia, antonimia, omonimia şi paronimia.

§ 13. Sinonimia

Sinonimia este relaţia dintre cuvintele diferite ca formă, dar apropiate sau identice ca sens. Cuvintele între care se stabilesc asemenea relaţii se numesc sinonime. Cuvintele cu forme diferite, dar cu înţeles identic formează serii sinonimice constituite din două sau mai multe unităţi:

– substantive sinonime: *bucurie* = *veselie*; *cale* = *drum; generozitate* = *mărinimie*; *glas* = *voce*; *timp* = *vreme*; *geamantan* = *valiză; inimă* = *cord; zăpadă* = *nea* = *omăt*; *noroi* = *glod* = *tină*; *curte* = *ogradă* = *ocol* = *bătătură*;

– adjective sinonime: *etern* = *veşnic*; *sur* = *cărunt*; *mâhnit* = *trist* = *amărât*;

– verbe sinonime: *a fura* = *a şterpeli*; *a se opri* = *a poposi*; *a vesti* = *a anunţa* = *a înştiinţa*; *a strica* = *a deteriora* = *a defecta*;

– adverbe sinonime: *alene* = *agale.*

§ 14. Antonimia

Antonimia este relaţia stabilită între cuvintele cu sens contrar. Cuvintele între care există asemenea relaţii se numesc sinonime. De regulă, antonimele formează perechi şi aparţin aceleiaşi părţi de vorbire:

– substantive antonime: *pace* / *război; întuneric* / *lumină; adevăr* / *minciună; prieten* / *duşman; succes* / *eşec; bunătate* / *răutate; tinereţe* / *bătrâneţe*; *interes* / *dezinteres*;

– adjective antonime: *mare* / *mic; tânăr* / *bătrân; harnic* / *leneş; frumos* / *urât; zgârcit* / *risipitor; agreabil* / *dezagreabil; drept* / *nedrept;*

– verbe antonime: *a aduna* / *a risipi; a pleca* / *a veni; a construi* / *a dărâma*; *a râde* / *a plânge*; *a înarma* / *a dezarma*;

– adverbe antonime: *bine* / *rău*; *aici* / *acolo*; *sus* / *jos*; *devreme* / *târziu*; *repede* / *încet; aproape* / *departe;*

– pronume antonime: *tot* / *nimic.*

§ 15. Omonimia

Omonimia este relaţia stabilită între cuvintele care se pronunţă la fel, care însă au sensuri diferite. Omonimia priveşte exprimarea unor sensuri

complet diferite prin forme identice. Cuvintele între care se stabileşte o asemenea relaţie se numeşte omonimie. Exemple:

lac[1] (apă stătătoare) – *lac*[2] (soluţie de răşini folosită pentru protejarea suprafeţei unor obiecte);

bancă[1] (scaun lung pentru mai multe persoane) – *bancă*[2] (instituţie financiară);

broască[1] (animal fără coadă cu picioarele de dinapoi adaptate pentru sărit) – *broască*[2] (mecanism montat la uşi servind la încuierea lor).

§ 16. Paronimia

Paronimia constă în apropierea formală a unor cuvinte care au sensuri diferite. Paronimele sunt nişte cuvinte cu sensuri diferite, fiind insuficient diferenţiate din punct de vedere formal. Paronimele formează serii alcătuite, de cele mai multe ori, din două elemente:

complement (ceea ce se adaugă pentru a întregi ceva; partea secundară de propoziţie care determină un verb, un adjectiv sau un adverb) – *compliment* (cuvânt de laudă, de măgulire; *la pl.* salutări);

campanie (1. totalitatea operaţiunilor militare efectuate într-un anumit timp, în vederea atingerii unui scop strategic; 2. acţiune organizată pentru realizarea unor sarcini) – *companie* (1. însoţire, tovărăşie. 2. grup de persoane care-şi petrec timpul, care se distrează împreună);

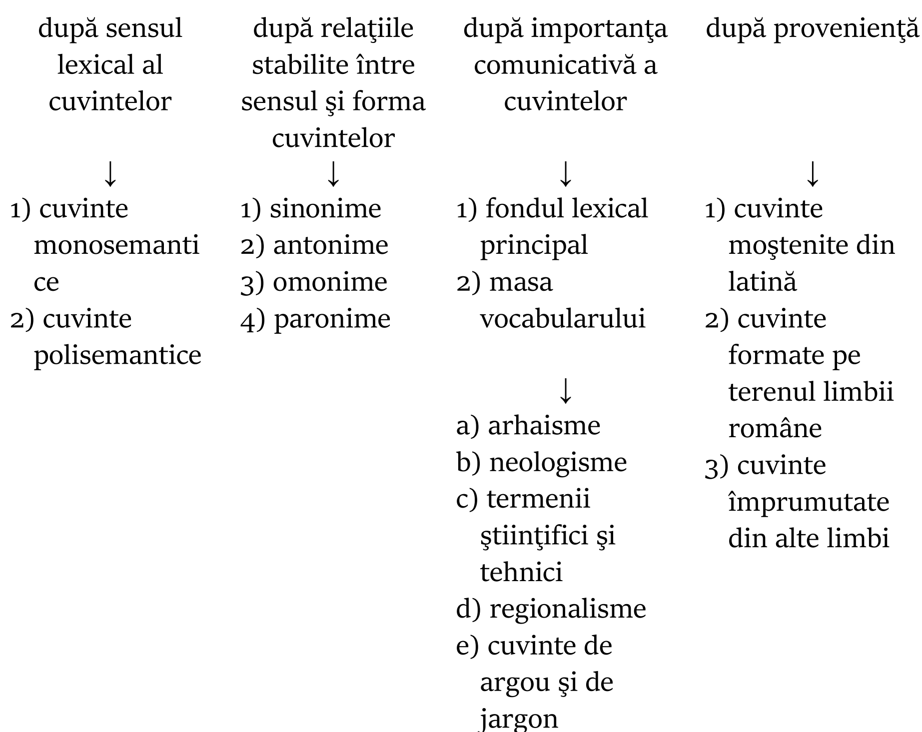
orar (*adj.* privitor la ore, care arată orele; *subst.* programul unei activităţi împărţit pe ore; program săptămânal pe baza căruia se desfăşoară activitatea didactică în şcoli şi în facultăţi) – *oral* (*adj.* care se transmite prin viu grai).

familiar (simplu, fără pretenţii, bine cunoscut, obişnuit) – *familial* (privitor la familie, care aparţine la familie);

a evolua „a se dezvolta, a se transforma“ – *a evalua* „a preţui, a aprecia, a estima“;

a enerva „a face să-şi piardă sau a-şi pierde calmul“ – *a inerva* „a forma reţeaua de nervi a unui organ, a unui ţesut“;

Deşi sunt apropiate sub aspectul formei, paronimele se folosesc în contexte diferite şi, în mod normal, substituirea lor nu se admite.

Structura morfologică a cuvântului

Părţile componente ale cuvintelor care au o anumită semnificaţie lexicală sau gramaticală se numesc morfeme. Morfemele sunt de mai multe tipuri: rădăcina, prefixul, sufixul, tema şi desinenţa.

§ 17. Rădăcina

Rădăcina este elementul comun mai multor forme ale aceluiaşi cuvânt (în cazul cuvintelor flexibile) sau mai multor cuvinte care alcătuiesc o

familie de cuvinte (în cazul cuvintelor formate prin derivare). Este elementul care poartă sensul lexical.

Rădăcina este baza de la care se alcătuiesc cu ajutorul sufixelor gramaticale şi al desinenţelor formele unui cuvânt. De exemplu, în formele verbului *merge* (*merg, mergi, merge, mergeam, mergeaţi, mergeau*...) rădăcina este *merg-*. Tot de la rădăcină se obţin prin derivare cu afixe lexicale cuvinte noi. Astfel, cuvintele din familia lexicală a cuvântului *pădure* (*pădurice, pădurar, păduros, a împăduri, a despăduri*) au aceeaşi rădăcină: *pădur-*.

§ 18. Prefixul

Prefixul este elementul care se adaugă înaintea rădăcinii unui cuvânt de bază pentru a se forma un nou cuvânt: *bunic – străbunic, cetăţean – concetăţean a face – a desface*. Prefixul are, de obicei, valoare lexicală.

§ 19. Sufixul

Sufixul este elementul care se adaugă după o rădăcină (sau o temă) pentru a se forma un nou cuvânt sau o formă gramaticală a unui cuvânt. După sensul exprimat şi după funcţia lor în limbă, sufixele sunt de două feluri:

a) sufixe lexicale sau derivative (cu ajutorul lor se formează cuvinte noi): *lemn* + *ar* = *lemnar, casă* + *uţă* = *căsuţă, scrie* + *tor* = *scriitor, ţăran* + *ime* = *ţărănime, voinic* + *esc* = *voinicesc, frate* + *eşte* = *frăţeşte*. După natura gramaticală a derivatului, sufixele lexicale sunt: substantivale (*-aş, -eală, -ime, -tor* etc.; *arc-aş, muncitor-ime, bună-tate, lovi-tură*), adjectivale (*-atic, -bil, -os, -iu,* etc.: *fric-os, nebun-atic, frumuş-el, prieten-esc*), verbale (*-iza, -ona, -ui* etc.: *abstract-iza, concluzi-ona, sfăt-ui*), adverbiale (*-eşte, -iş* etc.: *frăţ-eşte, piept-iş*).

b) sufixe gramaticale (care servesc la realizarea unor forme din paradigma unui cuvânt, se întâlnesc numai la verb şi formează timpurile şi modurile verbului): *-ez* din *lucrez, -esc* din *citesc, -ând* din *lucrând.*

§ 20. Temă lexicală

Temă lexicală este partea unui cuvânt alcătuită din rădăcină plus prefixul şi sufixul cu care este format. Tema este comună tuturor formelor flexionare ale cuvântului. Ea se stabileşte prin înlăturarea desinenţei, deci tema este forma cuvântului fără desinenţă. De exemplu, tema pentru formele flexionare ale cuvântului *a aduce* (*aduc, aduc-i, aduc-e, aduc-em, aduc-eţi, aduc*) este *aduc-* la care s-au adăugat desinenţele de număr şi persoană.

§ 21. Cuvânt de bază

Cuvânt de bază este cuvântul care serveşte ca element de plecare în formarea altor cuvinte prin derivare. De exemplu, cuvintele-bază pentru derivatele *copilaş, prietenie, frumuşel, iepureşte, a îmbrăţişa* sunt *copil, prieten, frumos, iepure, braţ*. Cuvântul de bază este de cele mai multe ori la forma-tip (forma din dicţionare):

a) nominativul singular nearticulat la substantive: *fluier* + *-aş* = *fluieraş*;

b) nominativul singular masculin la adjective: *bun* + *-ătate* = *bunătate*;

c) infinitivul prezent la verbe: *a pocni* + *-et* = *pocnet*.

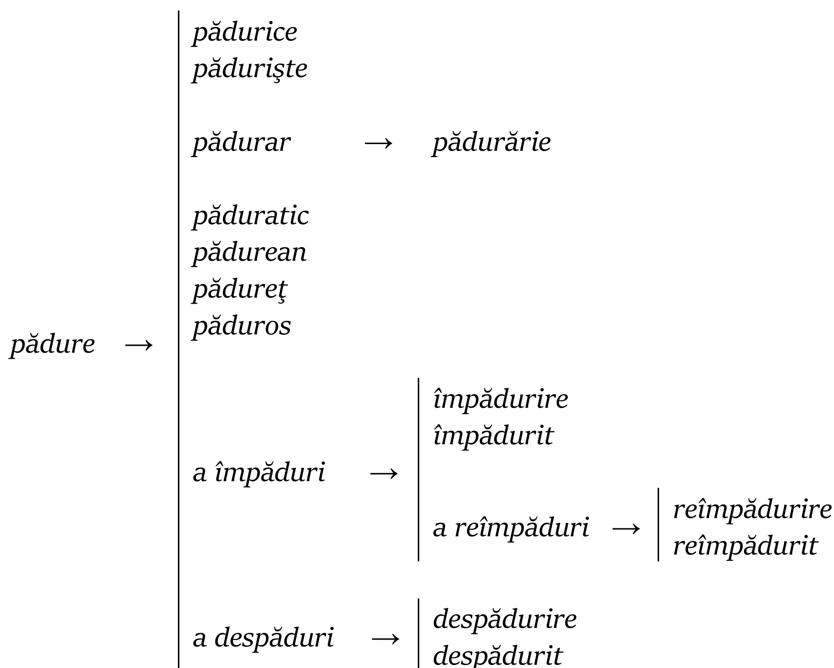
În cazuri mai rare, cuvântul de bază poate fi şi la o altă formă flexionară: derivatele *omenie, omenos, a omeni* sunt formate de la pluralul substantivului *om – oameni*.

§ 22. Cuvânt derivat

Cuvânt derivat este cuvântul format cu sufixe şi prefixe de la un cuvânt de bază. De exemplu, cuvântul *pădurar* este format de la cuvântul-bază *pădure* cu ajutorul sufixului derivativ *-ar*. În acelaşi timp, verbul *a desface* e constituit din radicalul *face* la care se adaugă prefixul derivativ *des-*. Se delimitează substantive derivate (*ameţ-eală, fotbal-ist, copil-ărie, secerătoare, tiner-et, învăţ-ătură, voi-nţă, cojoc-el, cărt-icică*), adjective derivate (*bărbăt-esc, fric-os, del-uros, frumuş-el, ardel-ean, oland-ez, ne-drept*), verbe derivate (*a brăzd-a, a atenţ-iona, a sfăt-ui, a pre-vedea*) şi adverbe derivate (*prieten-eşte, târ-âş*).

§ 23. Familia de cuvinte

Familia de cuvinte (lexicală) constituie totalitatea cuvintelor înrudite ca sens şi formate prin diverse procedee (derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale) de la acelaşi radical. De exemplu, familia cuvântului *pădure* cuprinde următoarele unităţi lexicale:

Toate cuvintele din cadrul unei familii au în comun aceeaşi rădăcină. De exemplu, cuvintele care constituie familia lexicală a cuvântului *lemn* (*lemn, lemn-ar, lemn-ărie, lemn-os, lemn-iu, a în-lemn-i*) conţin aceeaşi rădăcină: *lemn-*.

Îmbogăţirea vocabularului
Formarea cuvintelor

Cuvintele noi se creează prin combinarea unor elemente conform unor modele existente în limbă. Procedeele interne de formare a cuvintelor în limba română sunt: derivarea, compunerea şi conversiunea.

§ 24. Derivarea

Derivarea este un procedeu de formare a cuvintelor cu ajutorul prefixelor şi al sufixelor. Constă în adăugarea (uneori suprimarea sau substituţia) prefixelor sau a sufixelor la cuvântul de bază. Derivarea cunoaşte următoarele tipuri:

a) derivarea cu sufixe sau sufixarea (formarea de cuvinte noi prin adăugarea sufixelor la cuvintele-bază);

b) derivarea cu prefixe sau prefixarea (formarea de cuvinte noi prin adăugarea prefixelor la cuvintele-bază);

c) derivarea cu prefixe şi sufixe, aşa-numita derivare parasintetică;

d) derivarea regresivă (formarea de cuvinte noi prin suprimarea afixelor).

§ 25. Derivarea cu sufixe

Derivarea cu sufixe (sau sufixarea) este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în ataşarea la cuvântul-bază a unui sufix lexical. De exemplu, cuvântul derivat *iepureşte* este alcătuit din tema *iepur-*, la care se adaugă sufixul *-eşte*. Cuvântul-bază pentru acest derivat este *iepure*.

Sufixarea este cel mai productiv procedeu de formare a cuvintelor în română. Cu ajutorul sufixelor se pot forma: substantive derivate (*cânt-ăreţ, căruţ-aş, pietr-ar, învăţ-ător, călăr-eţ, păsăr-ică, arip-ioară, pietr-oi*), adjective derivate (*buget-ar, vărg-at, strămoş-esc, argint-iu, copilăr-os, triumf-ător*), verbe derivate (*atenţi-ona, sfăt-ui*), adverbe derivate (*copilăr-eşte, chior-âş*).

§ 26. Derivarea cu prefixe

Derivarea cu prefixe (sau prefixarea) este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în ataşarea la cuvântul-bază a unui prefix. De exemplu, cuvântul derivat *răscumpăra* este alcătuit din tema *-cumpăr*, la care se adaugă prefixul *răs-*. Cuvântul-bază pentru acest derivat este verbul *a cumpăra*. Derivarea cu prefixe este un procedeu mai puţin productiv în română. Cu ajutorul prefixelor se pot forma:

– substantive derivate (*confrate, desfrâu, neatenţie, preziuă, răscruce, străbunic*);

– adjective derivate (*neatent, prelatin, răzbucuros, străvechi*);

– verbe derivate (*consfătui, dezrobi, înălbi, preface, răsfoi, reciti, străluci*).

Prefixele se scriu, de regulă, neseparate de cuvintele de bază. Fac excepţie: a) derivatele cu prefixul *-ex* (fost): *ex-ministru, ex-director;* b) derivatele cu prefixul *-re, -ne*: de la cuvintele de bază cu iniţială elidată (căzută): *ne-mpăcat, ne-ntors, re-nnoire,* (în tempo rapid), dar *neîntors, reînnoire* (în tempo mai lent).

§ 27. Formaţiile parasintetice

Derivarea parasintetică este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în ataşarea simultană la acelaşi cuvânt-bază a unui prefix şi a unui sufix: *îm-bărbăt-a, îm-belşug-a, îm-bun-a, îm-pădur-i, în-durer-a, în-crengă-tură, des-creier-at, în-chip-ui.*

§ 28. Compunerea

Compunerea este un procedeu de formare a unui cuvânt nou care constă în simpla alipire a două sau a mai multor cuvinte care există şi independent în limbă. În română, este un procedeu de formare a cuvintelor noi mai puţin productiv decât în alte limbi. Prin compunere se pot forma:

– substantive (*inginer-şef, oţel-beton, zi-lumină, coada-calului, ochiul-boului, gura-leului, bou-de-baltă, trei-fraţi-pătaţi, bunăstare, botgros, iarbă-albă, coate-goale, rea-voinţă, pierde-vară, fluieră-vânt*);

– adjective (*albastru-deschis, verde-deschis, sud-american, macedoromân, atotcuprinzător, cumsecade*), verbe (*a binecuvânta*);

– adverbe (*azi-dimineaţă, ieri-noapte, mâine-seară, orişicând*);

– pronume (*dumneavoastră, oricare, oricine*);

– numerale (*doisprezece, douăzeci, cincizeci, tustrei*);

– prepoziţii (*deasupra, dedesubt, despre, dincolo*);

– conjuncţii (*căci, deoarece, deşi, fiindcă*).

Uneori se face distincţie între: a) compunerea propriu-zisă, sau din cuvinte întregi (*tren-fulger, iarba-fiarelor, laptele-cucului, mână-spartă, şarpe-cu-clopoţei, încurcă-lume, soare-apune*) şi b) compunerea cu elemente

de compunere, sau din teme ori cuvinte care nu pot avea autonomie (*aerogară, autostradă, hidroavion, macromoleculă, microanaliză*).

§ 29. Conversiunea. Schimbarea valorii sau clasei morfologice

Conversiunea este unul dintre procedeele interne de formare a cuvintelor, alături de derivare şi compunere. Constă în formarea unui cuvânt nou prin trecerea de la o clasă lexico-gramaticală la alta fără ataşarea unor elemente derivative. În acest caz, cuvântul este utilizat într-un context nou, ceea ce implică schimbarea funcţiei sintactice şi admiterea unor determinanţi nespecifici bazei: *Lucrează bine. – Binele nu se uită.* În primul enunţ cuvântul *bine* este adverb (determină un verb), în cel de al doilea, el devine substantiv (îndeplineşte funcţia de subiect).

Conversiunea cuprinde mai multe tipuri care diferă în funcţie de clasele de cuvinte legate prin acest procedeu, adică de orientarea procesului de formare a cuvântului nou, de exemplu, de la adjectiv spre substantiv (*un om bătrân – bătrânul*), de la adjectiv spre adverb (*băiat frumos – scrie frumos*) etc. După clasa morfologică în care intră noul cuvânt, se delimitează următoarele feluri de conversiune:

– substantivizarea (trecerea altor cuvinte în clasa substantivului). În limba română se pot substantiviza adjectivele (*bogatul, zgârcitul*), pronumele (*eul*, *sinele*, *nimicuri*), numerale (*doiul, zecele*), verbele la formele nepredicative (*intrare, aratul, semănatul*), adverbele (*binele, aproapele*), interjecţiile (*ofuri*).

– adjectivizarea (trecerea altor cuvinte în clasa adjectivului). Trecerea altor părţi de vorbire (substantive, participii, gerunzii, adverbe) în clasa adjectivului se realizează prin utilizarea lor cu funcţiile sintactice specifice adjectivului: *zi pierdută, pâine aburindă.*

– adverbializarea (trecerea altor cuvinte în clasa adverbului). În clasa adverbelor pot trece: adjectivele calificative, care devin adverbe de mod (*merge elegant, sprinten*, *frumos*), unele substantive, care devin adverbe de timp sau de mod (*Lucrează seara. S-a supărat foc.*), unele verbe (*Poate că e ocupat*).

§ 30. Abrevierea

Abrevierea este procedeul de formare a cuvintelor noi prin prescurtarea unui cuvânt prin litera iniţială sau printr-un grup de litere. Cuvintele

compuse din abreviere se realizează prin izolarea primelor litere (*S.U.A., O.S.C.E., A.S.E.*) sau a unor fragmente de cuvinte (*Eurasia, Moldtelecom, Rompetrol*). Compusele din abreviere au ca punct de plecare grupuri sintactice: *O.N.U. – Organizaţia Naţiunilor Unite.*

ANALIZA LEXICALĂ

§ 31. Organizarea lexicului

Exerciţiul 1. Repartizaţi cuvintele de mai jos pe următoarele sfere semantice:

1) nume ale membrilor de familie şi termeni de rudenie; 2) corpul omenesc şi părţile lui; 3) locuinţa şi obiecte casnice; 4) îmbrăcăminte şi încălţăminte; 5) alimente şi băuturi de primă necesitate; 6) plante, legume şi fructe răspândite la noi; 7) păsări şi animale răspândite şi cunoscute la noi; 8) termeni legaţi de religie şi cultul bisericesc; 9) cele mai importante acţiuni şi procese; 10) calităţi şi defecte; 11) culori mai importante; 12) numerale simple; 13) diviziuni ale timpului, numele zilelor săptămânii, numele de luni şi ale anotimpurilor; 14) adverbe de mod, de loc şi de timp; 15) instrumente gramaticale (verbe auxiliare, copulative, prepoziţii, conjuncţii).

Demonstraţi că aceste cuvinte fac parte din fondul lexical principal.

acolo, acum, ager, afară, aici, alb, albastru, alun, alună, an, anotimp, apă, a aprinde, arbore, ardei, a asculta, aspru, atunci, a avea, azi, barbă, băiat, bărbat, bătrân, a bea, bine, biserică, blană, bogat, a boteza, brânză, brâu, bun, cal, cap, carne, casă, caş, carte, cartof, că, căci, căciulă, câine, căldare, cămaşă, a cânta, ceas, cinci, cireş, cireaşă, cizme, cocoş, copac, a creşte, credinţă, cruce, copil, cu, cuminte, cuţit, de, deget, deoarece, dimineaţă, dinte, doi, a dormi, duminică, Dumnezeu, fag, farfurie, fasole, fată, făină, fântână, foarfece, frate, frumos, frunză, galben, găină, gât, gras, greu, gură, harnic, iarbă, iarnă, icoană, icre, ieri, inimă, inteligent, a (se) îmbrăca, înainte, înalt, a învăţa, la, lapte, lângă, limbă, lingură, luni, lună, mamă, marţi, masă, mămăligă, mătuşă, mâine, mână, a mânca, măr, a merge, miercuri, a munci, negru, nevastă, noapte, nuc, nucă, oaie, ochi, om, oră, ori, palton, pantaloni, pantofi, patru, păr, pânză, peşte, picior, a plăcea, a plânge, porc, pod, prun, prună, a putea, roşie, roşu, a ruga, sau, săptămână, sărac, sâmbătă, scaun, a simţi, slab, soră, soţ, soţie, a spăla, a spune, stejar, şi, tată, tânăr, televizor, a trăi, trei, trist, unchi, unu, vacă, vară, a veni, verde, vesel, vin, vişin, vişină, a vorbi, a vrea, zi

Exercițiul 2. Alegeți, din textul de mai jos, cuvintele ce fac parte din fondul lexical principal. Încercați să observați care dintre trăsăturile date le sunt caracteristice: a) frecvență mare în vorbire; b) polisemantism; c) stabilitate în limbă; d) capacitatea de a servi drept bază pentru formarea cuvintelor derivate și compuse.

a) De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țarini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai coborât iar în vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele. (I. Slavici)

b) Cele mai agreabile plimbări vânătorești în aer liber sunt toamna, la iepuri.

Ogoarele și miriștile au o tonalitate aurie; dealurile și văile ondulează și se înclină grațios; în fundul peisagiilor se zărește un iaz ori un sat; pe o costișă înnegresc tufișuri bătute de brumă. Ai pornit în strălucirea soarelui de dimineață, căutând răzor cu răzor, străbătând porumburi neculese, alăturându-te cu luare-aminte de arături. Îți ții câinele aproape; stai cu atenția încordată; în ochi ți se răsfrâng toate detaliile terenului și toate mișcările vietăților mărunte; când, deodată, ca și cum l-ar făta pământul, sare pe neașteptate iepurele. (M. Sadoveanu)

c) A doua zi e numai soare alb și verdeață vie pretutindeni. Ceasul cu brățară, de campanie, îmi arăta unsprezece și jumătate. Mi-e gura uscată, obrajii parcă scorojiți, ochii bombați în pleoape. Ocolesc cu gândul ce a fost ieri, cum aș ocoli o locuință contaminată. Dumitru, lung și zănatic lucrat, îmi toarnă cu căldarea apă rece de mă răcoresc, gol până la brâu. Sunt un bolnav care a suferit tăieturi, injecții, masaje; acum mă simt mai bine, dar cred că orice gândire precisă mi-ar face rău, ca unui trup bandajat o atingere sau o mișcare greșită. (Camil Petrescu)

Exercițiul 3. Analizați textele de mai jos și identificați cuvintele care fac parte din fondul lexical principal. Observați în care dintre aceste texte

cuvintele din fondul lexical principal sunt mai numeroase şi spuneţi prin ce se explică deosebirea.

a) A urcat vechile scări de ciment, a trecut prin coridorul întunecos şi a bătut la uşă. A auzit vocea slabă a lui Pândele poftindu-l înăuntru şi a intrat. Nimic nu se schimbase. Stere cântărise totul dintr-o privire. Acelaşi tapet albastru, decolorat, mai vechi, pe pereţii înalţi; acelaşi oblon care acoperea fereastra şi, în mijloc, masa scundă, plină de hârtii. Deasupra ardea lampa electrică cu picior lung, de porţelan, răspândind împrejur o lumină ostenită. Lucrurile abia se zăreau. Un miros greu de aer stătut plutea în odaie. Jupânul fuma. O dâră albastră, subţire, străvezie se ridica spre tavanul nevăzut. Peste hârtiile risipite pe masă, atârna o mână albă, mică, plină de inele, ca de femeie. Pe ea aluneca strălucirea lămpii. Domnul Vasiliu socotea cu un creion şi, când l-a simţit înăuntru, a ridicat ochii. Stere i-a desluşit prin pânza cenuşie de dincolo de masa încărcată chipul lunguieţ şi slab, părul argintiu pe la tâmple şi hainele necălcate, vechi şi lucioase. (E. Barbu)

b) Rasă – ansamblu de particularităţi morfologice secundare ale unui grup uman, rezultate din adaptarea îndelungă la mediul cosmogeografic şi condiţiile istorice de viaţă economico-socială; particularităţi morfologice care au dus la diferenţierea ritmului de dezvoltare a civilizaţiei şi culturii unor popoare. Cercetările de raseologie au stabilit că omenirea este împărţită în trei mari rase: europoidă (albă), mongoloidă (galbenă) şi negroidă (neagră), şi mai multe subrase, dependente de acestea. (R. Vulcănescu)

Exerciţiul 4. Folosind dicţionarele limbii române, precizaţi sensurile cuvintelor de mai jos şi includeţi-le în una dintre rubricile indicate: a) arhaisme, b) neologisme, c) cuvinte regionale.

abolire, a amortiza, audibil, autentic, barabulă, băjenie, berechet, breaslă, bojdeucă, buche, carboavă, caţaveică, chersin, chivără, ciocoi, ciubotă, ciubuc, competenţă, controversat, coşarcă, curtean, dajdie, diac, diligenţă, dregător, dugliş, efervescent, eflorescent, excesiv, fast, grămătic, gugiuman, harbuz, hatman, ienicer, iluzoriu, imaculat, inedit, a inocula, instinct, integritate, irmilic, a se iţi, jude, jupân, logofăt, a malaxa, mandatar, mass-media, mazil, megieş, oloi, pisar, pită, pitoresc, a plonja,

postelnic, răzeş, scrib, spahiu, surugiu, şerb, a şugui, vizionar, polarizare, repercusiune, sumbru, uricar, versant, viabil, vornic, zapciu, zavistie

Exerciţiul 5. Scoateţi cuvintele evidenţiate, identificaţi, cu ajutorul dicţionarelor, sensul lor şi precizaţi categoria din care fac parte.

1. Armata moldovenească se împărţea din timpii cei mai vechi în *arcaşi*, sau infanterie, şi *călăraşi*, sau cavalerie. (B. Petriceicu Hasdeu). 2. Când a rostit *comisul* vorba asta mare, fără înconjur, aşa cum vorbesc oamenii la noi, în Ţara-de-Sus, Ancuţa şi-a strâns buzele şi s-a prefăcut că se uită cu luare-aminte în lungul *şleahului*... (M. Sadoveanu). 3. Această tăcere fu întreruptă de *medelnicerii* ce aduseră pe masă, în *sahane* de argint, un morman de pilaf alb şi *fumegos*. (Al. Odobescu). 4. Dar în vara anului 1349 se scoală Bogdan, *voievodul* Maramureşului, şi, trecând munţii încoace cu toţi *cnejii* şi oamenii lui, alungă pe Sas, rupe legăturile cu regele Ungariei şi se aşează el, domn *volnic* şi bizuit numai pe *vrednicia* lui în *scaunul* Moldovei. (Al. Vlahuţă). 5. Popor şi boieri se ridică într-un singur cuget: în fruntea lor e *hatmanul* Tomşa. (Al. Vlahuţă). 6. În momentul acela, uşa scării se deschise şi se arătă înaintea *junelui* un *arnăut* îmbrăcat numai în fir, cu pistoale şi *iatagan* la brâu şi cu *tătarcă* roşie blănită cu vulpe. (Al. Odobescu)

Exerciţiul 6. Analizaţi cuvintele din textele de mai jos. Încercaţi să identificaţi cuvintele care nu fac parte din vocabularul fundamental. Precizaţi cu ajutorul dicţionarului care este sensul lor şi arătaţi care sunt cuvinte arhaice şi care sunt neologisme.

a) Conexiune inversă (retro-acţiune, feedback) – proces complex de comportare a unui sistem (mecanic, organic, social, cultural, artistic etc.) în baza analizei referitoare la interacţiunea şi incorporarea informaţiilor despre rezultatele anterioare ale sistemului în vederea modificării în viitor a comportamentului acestuia. Conexiunea inversă desemnează, în consecinţă, şi autoreglarea oricărui sistem de cercetare, dezvoltare şi inovaţie ştiinţifico-tehnică. Ea prezintă două aspecte complementare: unul pozitiv şi altul negativ. Conexiunea inversă de tip pozitiv intensifică autoreglarea şi prin aceasta dinamizează comportarea sistemului; contrariu, conexiunea inversă de tip negativ diminuează autoreglarea şi

prin aceasta frânează comportarea sistemului. În toate domeniile de cercetare ştiinţifico-tehnică, conexiunea inversă pledează pentru autoreglarea şl interacţiunea dintre teoria experimentală a cercetării şi practica experimentului însuşi. (R. Vulcănescu)

b) Mihai însuşi alerga ca un leu prin mijlocul vrăjmaşilor, ţiind în mână sabia sa mare, groaznică şi ameninţătoare, cu care dobora în dreapta şi în stânga pe câţi întâmpina. El nu se mulţumi însă a inima pe ai săi prin pilda ce le da, ci încă prin cuvinte îi îndemna, îi împingea, îi îmbărbăta spre a se folosi d-acest minut priincios, ca să spargă de tot armia duşmană. (N. Bălcescu)

c) Amândoi purtau cioboate de piele groasă, până la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt, de oaie neagră, cu glugă la spate, şi chimir cu oţele; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fier, şi-n cap o ţurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr şi jungher. Unii din vânătorii pedeştri purtau săneţe, ceilalţi, arcuri şi săgeţi. Astfel păşea ceata înainte, şi înnoptase bine când ajunse în curtea cetăţii. (Al. Odobescu)

d) Când deschise mica uşă de brad, el zări pe bătrânul armaş uscat şi galben, cu fruntea pleşuvă, cu barba albă, zăcând lungit pe spate pe o velinţă albă, în căpătâiul unui pat ce ţinea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbenă, şi un biet călugăr bogonisea pe sloveneşte, dar cu glas slab, rugile agoniei; în perete, o mică candelă lumina o veche troiţă de lemn, şi, mai încolo, pe ziduri, stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete şi dispuieri luate de pe la duşmanii învinşi. O singură armă, o ghioagă de fier ţintuită, mare şi grea, buzduganul însuşit slujbei de armaş-mare, sta aşezată pe velinţa flocoasă d-a dreapta bolnavului, şi mâna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mişcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o ridice. (Al. Odobescu)

§ 32. Structura lexico-semantică a cuvintelor

Exerciţiul 7. Alegeţi sensurile corecte ale cuvintelor de mai jos.

acces	a) posibilitate de a pătrunde într-un anumit loc, intrare. b) manifestare violentă a contradicţiilor (economice, politice, ideologice, militare etc.). c) simptome care apar brusc şi determină o stare acută a unei boli. d) succesiune de operaţii, de stări sau de fenomene prin care se efectuează o lucrare.
asistenţă	a) totalitatea celor mai profunde şi stabile însuşiri şi relaţii ale obiectelor şi proceselor din realitate. b) totalitatea persoanelor care asistă la o conferinţă sau la un spectacol. c) sprijin, ajutor (medical, material etc.).
agil	a) care se mişcă uşor şi repede, îndemânatic, dibaci. b) care înţelege lucrurile cu uşurinţă.
atitudine	a) poziţie a corpului, ţinută. b) însuşire care condiţionează îndeplinirea unei acţiuni. c) fel de a se purta, comportare. d) înălţime deasupra nivelului mării.
efemer	a) care realizează legătura dintre două elemente. b) de scurtă durată, vremelnic, trecător.
a elogia	a) a lăsa (intenţionat) la o parte, a neglija. b) a lăuda, a preamări.
a evidenţia	a) a cerceta temeinic. b) a sublinia, a face ca un lucru să apară clar.
a excerpta	a) a lăsa deoparte, a exclude. b) a extrage dintr-o lucrare (termeni, pasaje).
inopinat	a) neprevăzut, neaşteptat. b) lipsit de efect sau de rezultat, fără urmare.

insurmontabil a) care nu poate fi suportat sau este greu de suportat.
b) care nu poate fi trecut; care nu poate fi depăşit.

integru a) întreg, neîmpărţit, complet.
b) care este de bună-credinţă, onest, corect.

intemperie a) schimbare nefavorabilă a stării atmosferice; vreme rea.
b) perioadă de calm care urmează pentru un moment după o rafală de vânt.

a respinge a) a refuza, a nu admite, a nu accepta.
b) a păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva.
c) a îndepărta de la sine, a da la o parte.
d) a ţine piept unui atac armat, a sili pe duşman să se retragă.
e) a se expune unui pericol, a intra într-o acţiune nesigură.

Exerciţiul 8. Folosind dicţionarele, explicaţi sensul cuvintele de mai jos: a) prin definirea sensului lor; b) prin prezentarea sinonimelor; c) prin prezentarea antonimelor; d) prin includerea cuvântului în familia lexicală; e) prin includerea cuvântului în contexte specifice.

amploare, ceaţă, digresiune, făclie, imunitate, lacrimă, stimulent, tendinţă, vis;

arbitrar, curat, darnic, dârz, diletant, evident, oficial, ostentativ, salutar, vesel, virulent;

a se adeveri, a crea, a credita, a delibera, a descoperi, a elucida, a emigra, a învăţa, a învedera, a promite, a scrie, a spera

Exerciţiul 9. Analizaţi grupurile de cuvinte şi expresiile de mai jos precizând cu ce sens este folosit cuvântul *limbă* în cadrul fiecăreia dintre ele şi repartizaţi-le după sensuri.

Limbi vii. Limbi moarte. Limbă maternă. Limbă de origine. Limbă străină. Limbă ţintă. Limbă de cult. Limbă de clopot. Limbă de orologiu. Limbi romanice. Limbi de ceas. Limbă de briceag. Limbi de foc. Limbi

înrudite. Limba unui poet. Limba unei epoci. Limba mare a ceasului. Limbă de cuţit. Limbă de pământ. Limbă de pădure. Limbă de circulaţie internaţională.

A scoate limba la cineva. A vorbi mai multe limbi. A avea limba încărcată. A-şi muşca limba. A-şi trece limba peste buze. A alerga după cineva cu limba scoasă. A-şi pune frâu la limbă. A avea mâncărime de limbă. A aştepta pe cineva cu limba scoasă. A învăţa o limbă străină. A avea limbă ascuţită. A vorbi aceeaşi limbă. A trage pe cineva de limbă. A vorbi într-o limbă străină. A-şi scrânti limba cu un cuvânt. A-i dezlega cuiva limba. A discuta cu cineva în limba română. A lăsa ceva cu limbă de moarte.

Limba oase n-are, dar unde atinge doare. Engleza este o limbă de circulaţie internaţională. Limba taie mai rău ca sabia. Limba dulce mult aduce. Boul se leagă de coarne şi omul de limbă. Limba sa este bogată în imagini.

Limbă

1. Organ musculos mobil care se află în gură; pentru om este şi organul principal de vorbire.

2. Principalul mijloc de comunicare între membrii unei colectivităţi, limbaj. Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor.

3. Vorbă, cuvânt; grai, glas.

4. (Înv.) Informaţie (asupra intenţiilor duşmanului); informator, spion, iscoadă.

5. (Înv.) Popor, neam, naţiune.

6. Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcţional cu limba:

a) bară mobilă de metal, agăţată în interiorul clopotului.

b) fiecare dintre arătătoarele ceasornicului.; pendulul unui orologiu.

c) obiect de metal, de os etc. care ajută la încălţatul pantofilor.

d) bucată de piele lungă şi îngustă, care acoperă deschizătura încălţămintei în locul unde se încheie cu şiretul.

e) lama de metal a unui cuţit, briceag etc.

f) flacără de formă alungită.

g) fâşie lungă şi îngustă de pământ, de pădure etc.

Exercițiul 10. Analizați propozițiile de mai jos și precizați cu ce sens este folosit cuvântul *tablou* în cadrul fiecăreia dintre ele. Scrieți numărul sensului între paranteze la începutul fiecărei propoziții.

Tablou

1. pictură, desen, gravură etc. executate pe o pânză, pe un carton etc.;
2. priveliște din natură care impresionează prin frumusețe și pitoresc;
3. (fig.) descriere sau evocare făcută prin cuvinte;
4. diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc.;
5. tabel;
6. grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în șiruri și coloane).

(__) El este autorul unei piese în cinci *tablouri*.

(__) Pe un perete din clasă atârnă *tabloul* periodic al elementelor.

(__) Când sosi ziua mezatului, piața ocârmuirii înfățișa un *tablou* vrednic de cele mai crunte vremi ale barbariei. (V. Alecsandri)

(__) Aruncă-ți ochii la oricare român, și-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într-un *tablou*. (V. Alecsandri)

(__) Lumina, împrăștiindu-se pe pereții umezi ai stâncilor și răsfrângându-se pe fețele persoanelor, formează un *tablou* fantastic, ce te face să te crezi într-o altă lume. (V. Alecsandri)

(__) Figurile lor expresive, pletele lor lungi, costumul lor pitoresc, topoarele, lăncile, puștile ce străluceau printre ei, compuneau un *tablou* demn de penelul unui mare artist. (V. Alecsandri)

(__) Pe tablă era agățat un *tablou* care reprezenta un rac enorm, verde, printre pietre, vegetații de baltă, și înconjurat de peștișori de diferite mărimi și culori. (Gr. Băjenaru)

(__) Este oare vreo introducere mai minunată în literatura modernă, un *tablou* mai homeric decât această strofă care începe un vechi cântec haiducesc? (Al. Russo)

(__) Mă trezii, dar în fantezia mea tot rămase înfiorătorul *tablou* al celor visate. (C. Stamati)

(__) Dar ce m-a atras mai mult ca orice din întreaga piesă este penultimul *tablou*, acela cu țăranul care găsește pe câmp, când ară, oala cu galbeni. (Gr. Băjenaru)

(__) Evident, interveni Serdaru, pentru că n-aţi asistat decât la primul *tablou*, nu puteţi înţelege că, în întregimea lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice şi totodată structura istoriografiei. (M. Eliade)

(__) Chiar pe marginea malului e o movilă pe care, când te-i sui, ai înaintea ochilor o minune de *tablou*. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

(__) Povestea lui Ion Creangă e un *tablou* antropologic şi etnografic desăvârşit. (G. Călinescu)

Exerciţiul 11. Folosind, pentru cuvintele puţin cunoscute, dicţionarele explicative, precizaţi care este sensul cuvintelor evidenţiate în textele de mai jos. Alcătuiţi cu ele grupuri de cuvinte care să ilustreze sensurile lor.

Model:

Cuvântul *a se afunda* se defineşte prin următoarele trei sensuri:

1. A se cufunda.
2. A pătrunde adânc; fig. a se pierde în depărtare.
3. Fig. A se cufunda într-o acţiune.

Pentru ilustrarea acestor sensuri pot servi următoarele exemple.

1. *a se afunda în apă, în valuri, în zăpadă, în noroi, în nisip, în mâl, în mlaştină*;
2. *a se afunda în pădure, printre copaci, în întunericul nopţii*;
3. *a se afunda în muncă, în treburi, în lectură, în gânduri*.

a) Băiatul *moştenise* de la tată-său *patima* vânătoriei. Alerga de dimineaţă până seara, cu o mulţime de *flăcăi* argaţi şi hăitaşi, adică oameni care goneau *fiarele* şi le aduceau în bătaia arcului sau a suliţei. *Se afunda* în codrii neumblaţi, pe unde *picior* de om nu *călcase* vreodată. Nu-l *înspăimântau întunecimile* pădurii, stejarii trăsniţi şi schimonosiţi, peşterile, *stâncile* înalte de pe marginea *prăpastiei* fără fund. Căta mereu lucruri tot mai ascunse, *primejdii* tot mai mari, fiare tot mai *sălbatice*. (V. Eftimiu)

b) Vorbindu-ne corect şi frumos *limba*, tinzând *a* o *vorbi* frumos şi corect, *omenim* astfel pe *străbuni*, pe cei care *au creat „societatea* cuvintelor civilizate". Uitând un *cuvânt* trebuincios, *necesar*, o expresie din *comoara* graiului matern, *uiţi* ceva din istoria poporului tău. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 12. Găsiţi, printre cuvintele date, pe cele care corespund următoarelor sensuri.

... – literatura artistică
... – corp solid care se găseşte în natură în stare cristalină sau amorfă, în componenţa rocilor şi a minereurilor
... – fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecinţă
... – prietenos, binevoitor; politicos
... – piesă de teatru cu caracter grav, în care se redă imaginea vieţii reale în conflicte puternice şi complexe, adesea într-un amestec de elemente tragice şi comice
... – deranjament care împiedică funcţionarea unei maşini, a unui aparat etc.
... – listă a scrierilor care se referă la o anumită problemă
... – modificare a formei sau a dimensiunilor unui corp solid
... – situaţie cu două ieşiri, ambele defavorabile; încurcătură
... – apreciere critică a unei probleme, a unui eveniment etc.
... – care respectă regulile, normele
... – pictură fină şi delicată de dimensiuni reduse
... – chemare scrisă sau orală adresată unei colectivităţi
... – lucru greu de înţeles, de explicat sau de rezolvat, dificultate
... – a zădărnici planurile sau uneltirile cuiva

(apel, amabil, beletristică, bibliografie, comentariu, corect, defect, deformare, a dejuca, dilemă, dramă, efect, mineral, miniatură, problemă)

Exerciţiul 13. Scoateţi cuvintele de mai jos pe următoarele două coloane: a) cuvinte monosemantice şi b) cuvinte polisemantice.

apă, a bate, electiv, a exala, fulg, fumigen, funcţie, inculpat, indivizibil, a înălţa, largheţe, a lansa, loc, lume, maculator, magmă, manta, microfon, nichel, nostalgie, norocos, număr, a ocroti, opincă, orbită, ortografic, orz, oxigen, pană, restanţă, a ridica, scară, sciziune, urmă, vatră

Exerciţiul 14. Folosind dicţionarele explicative, precizaţi sensurile cu care sunt folosite cuvintele date în propoziţiile de mai jos.

Model:

drum: 1. Dar nu zăream decât acelaşi *drum* necunoscut, care se întindea la nesfârşit, cât puteam vedea cu ochii. (M. Eliade). 2. Cum îşi închipuia el ca vom face noi tot *drumul* acela, noaptea pe jos?! (M. Eliade)

În aceste propoziţii cuvântul *drum* este folosit cu următoarele sensuri:

drum: 1. Cale de comunicaţie terestră, stradă, şosea; 2. Călătorie.

pagină: 1. Cartea are peste cinci sute de pagini. Aici lipseşte o pagină. Articolul a apărut în prima pagină a ziarului. Titlul se află în partea de sus a paginii. Dacă ai terminat de citit, întoarce pagina. 2. Acest eveniment reprezintă o pagină glorioasă din istoria Franţei.

a aduna: 1. Ţăranii adună lemne din pădure. Profesorul a adunat caietele elevilor. Mama a adunat cioburile de pe jos. Copii adună fructele căzute din pom. 2. Ei au plecat în pădure să adune ciuperci. Cercetătorul adună material pentru un studiu. 3. După înfrângere, voievodul a adunat o nouă armată. 4. El toată viaţa a adunat bani. Adună la tinereţe ca să ai la bătrâneţe. Adună cu firul ca să ai cu grămada. 5. Contabilul adună lungi coloane de cifre. 6. Directorul a adunat personalul întreprinderii. Tatăl a adunat întreaga familie în jurul său. Liderii au adunat mulţimea în piaţă.

a prinde: 1. Cineva l-a prins de mână. Portarul a prins balonul. Pisica prinde şoareci. Uliul îşi prinde prada cu ghearele. 2. Sătenii au prins un hoţ. L-au prins colegii furând. Dacă te prind că minţi o să fie vai de tine. 3. Trebuie să ne grăbim, dacă vrem să prindem trenul. 4. Copiii prind repede o mulţime de lucruri. Nu am prins despre ce era vorba. 5. Ne-a prins furtuna în pădure. Ploaia ne-a prins pe drum. 6. El a prins lampa de tavan. Secretara a prins foile cu o agrafă. 7. Rochia asta o prinde foarte bine. 8. Noi ne-am furişat repede în stradă, unde am prins curaj. (M. Eliade).

Exerciţiul 15. Găsiţi sau alcătuiţi propoziţii care să ilustreze sensurile următoarelor cuvinte: *a acoperi, a arăta, exact, a fierbe, a intercepta, a însemna, lună, a prelucra.*

Model:

a duce

1. (*a transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a căra*): I-am dus bagajele la gară. El şi-a dus copii la ţară.

2. (*a conduce într-un anumit loc*): Drumul duce în oraş. Cărarea ne-a dus până la râu.

3. (*a trăi*): El o duce greu. Şi au dus ei împreună o viaţă fericită.

4. (*a purta*): Şi acel împărat a dus războaie cu toţi vecinii săi.

5. (*a avea drept rezultat*): Minciuna nu duce la nimic bun. Unde vor duce toate acestea?

§ 33. Relaţiile dintre cuvinte şi categoriile semantice

Exerciţiul 16. Găsiţi sinonimele cuvintelor de mai jos.

a) substantive:

1. abdomen
2. abundenţă
3. acalmie
4. amalgam
5. apărare
6. apetit
7. aramă
8. aspect
9. aspiraţie
10. aversiune
11. călăuză
12. câştig
13. ceartă
14. circumstanţă
15. coliziune
16. consimţământ
17. continuator
18. controversă
19. defect
20. deznădejde
21. disensiune
22. dubiu
23. fărădelege
24. fecior
25. frică
26. giuvaier
27. glod
28. laudă
29. meteahnă
30. mustrare
31. năpastă
32. nepăsare
33. neputinţă
34. noroc
35. oaste
36. obârşie
37. opinie
38. opţiune
39. pauperizare
40. peripeţie
41. petiţie
42. piedică
43. posesiune
44. povară
45. prăpastie
46. prejudiciu
47. rană
48. repeziciune
49. stimul
50. urmare
51. victorie

acord, alegere, amestec, armată, aventură, beneficiu, bijuterie, biruinţă, bogăţie, burtă, cerere, ciocnire, cupru, cusur, daună, defect, defensivă, disensiune, disperare, dojană, efect, elogiu, fiu, ghid, greutate, imbold, imposibilitate, indiferenţă, izbândă, împrejurare, îndoială, înfăţişare, hău, linişte, năzuinţă, necaz, neînţelegere, nelegiuire, noroi, obstacol, părere, plagă, poftă, polemică, proprietate, provenienţă, rapiditate, repulsie, sărăcire, spaimă, succesor, şansă, tină

b) verbe:

1. a abroga	13. a distribui	25. a mustra
2. a accepta	14. a dobândi	26. a nărui
3. a acuza	15. a se dumiri	27. a născoci
4. a adia	16. a făgădui	28. a năzui
5. a alcătui	17. a izgoni	29. a se obişnui
6. a anunţa	18. a împrăştia	30. a omagia
7. a aproba	19. a înapoia	31. a poseda
8. a contesta	20. a-şi închipui	32. a provoca
9. a coopera	21. a înfăptui	33. a remunera
10. a dărui	22. a se mânia	34. a se rătăci
11. a se dezlănţui	23. a merge	35. a sfârşi
12. a se discredita	24. a modifica	36. a trimite

a se acomoda, a admite, a alunga, a anula, a apostrofa, a câştiga, a cinsti, a se compromite, a conlucra, a se declanşa, a se deplasa, a deţine, a doborî, a epuiza, a expedia, a forma, a-şi imagina, a incita, a incrimina, a inventa, a încuviinţa, a se înfuria, a înştiinţa, a învinui, a se lămuri, a nega, a oferi, a se pierde, a promite, a repartiza, a restitui, a retribui, a risipi, a schimba, a sufla, a tinde

c) adjective:

1. adecvat	13. confortabil	25. grandios
2. adânc	14. corpolent	26. lizibil
3. agramat	15. cotidian	27. misterios
4. agreabil	16. cunoscut	28. neglijent
5. amănunţit	17. dezorientat	29. neîncrezător
6. ambiguu	18. dubios	30. neobişnuit
7. auster	19. echivoc	31. neştiutor
8. autentic	20. excepţional	32. nevoiaş
9. autohton	21. înnăscut	33. orgolios
10. caustic	22. înverşunat	34. principal
11. cenuşiu	23. fertil	35. rece
12. confidenţial	24. fioros	36. victorios

aprig, atroce, băştinaş, citeţ, comod, confuz, deosebit, derutat, detaliat, esenţial, glacial, glorios, gri, ignorant, inedit, incult, îngâmfat, masiv, măreţ, nativ, neatent, neclar, notoriu, plăcut, potrivit, profund, real, roditor, sarcastic, sărac, secret, sobru, suspect, suspicios, tainic, zilnic

Exerciţiul 17. Găsiţi cuvântul de bază pentru fiecare dintre seriile de sinonime de mai jos.

... = analiză = cercetare = frământare = deliberare = raţionament;
... = apostrofare = reproş;
... = coborâtor = descendent = succesor = continuator = progenitură = vlăstar = odraslă = viţă;
... = curăţenie = inocenţă = nevinovăţie = puritate;
... = dezordine = debandadă = confuzie = harababură = babilonie;
... = disensiune = ceartă = conflict = dezacord = diferend = discordie = animozitate = dispută;
... = fragment = parte = frântură = porţie = crâmpei;
... = ingerinţă = imixtiune = intervenţie;
... = involuţie = declin = decădere = descreştere;
... = înclinare = vocaţie = pasiune = har = talent;
... = înnoire = transformare = schimbare = modificare = evoluţie;
... = poveste = născocire = plăsmuire = scorneală = basm;
... = rigoare = asprime = exigenţă = intransigenţă = stricteţe = duritate = rigiditate;
... = sorginte = origine = sursă = izvor = matcă = început = cauză;
... = tortură = chin = suferinţă = durere = supliciu;
... = zavistie = gâlceavă = dezbinare = sfadă = altercaţie = animozitate = discordie = dispută = disensiune = vrajbă = zâzanie = dihonie.

(admonestare, amestec, bucată, candoare, caznă, ceartă, chemare, dezbatere, ficţiune, gâlceavă, haos, obârşie, prefacere, regres, severitate, urmaş)

Exerciţiul 18. Organizaţi cuvintele date în serii sinonimice, ale căror cuvinte de bază sunt: *amuzament, dar, flagel, rapt, repulsie, traseu, vicisitudine.*

agrement, antipatie, aplicaţie, aptitudine, aversiune, boală, ciumă, delapidare, desfătare, dezgust, dificultate, distracţie, drum, epidemie, furt, itinerariu, încercare, însuşire, necaz, oroare, parcurs, petrecere, rută, silă, suferinţă, sustragere, talent, traiectorie, traseu, vocaţie

Exerciţiul 19. Definiţi, cu ajutorul dicţionarelor, cuvintele din seriile sinonimice de mai jos şi comparaţi definiţiile lor. Alcătuiţi cu ele grupuri de cuvinte care să ilustreze sensurile lor. Observaţi prin ce se deosebesc ele.

Anturaj = cadru = mediu = ambianţă = cerc = sferă = societate;
Candoare = curăţenie = inocenţă = nevinovăţie = puritate;
Capacitate = forţă = tărie = putere;
Daună = pagubă = prejudiciu = vătămare = pierdere;
Haos = dezordine = debandadă = confuzie = harababură = babilonie;
Prefacere = înnoire = transformare = schimbare = modificare = evoluţie;
Slăbiciune = epuizare = sfârşeală = extenuare= vlăguială;
Vrere = intenţie = dorinţă = poftă = voinţă;
A se afirma = a se impune = a se remarca = a se evidenţia.

Exerciţiul 20. Din seriile de sinonime indicate în paranteze alegeţi cuvântul care se potriveşte cel mai bine contextului dat.

(*Fruntaşii, liderii*) şi (*părtaşii, adepţii, partizanii, susţinătorii*) la (*mişcarea, acţiunea*) din 1848 fură (*canoniţi, căzniţi, chinuiţi, pedepsiţi*) cu (*exilarea, exilul, pribegia, surghiunul*). Fiindcă se (*considerau, socoteau*) ca (*supuşi, cetăţeni*) ai Porţii, guvernul otoman le oferă să-i interneze pe toţi într-un oraş şi să-i (*ţină, întreţină, susţină*) pe socoteala lui. Unii (*acceptară, primiră*) şi se duseră la Brusa în Asia Mică. Alţii (*refuzară, respinseră*) şi (*porniră, merseră, plecară*) pe unde putură. Ion Heliade (*trecu, merse, se duse*) în Transilvania, unde stătu două luni. De aici, după (*un drum, o călătorie*) de 50 de zile (*ajunge, soseşte*) la Paris. În Paris (*se întâlneşte, se vede*) cu alţi români emigraţi şi începe (*a lucra, a munci, a acţiona*) pentru a face cunoscut guvernelor străine (*plângerile, jalbele, reclamaţiile*) românilor. (*Călătoreşte, peregrinează, umblă*) cu acest (*obiectiv, scop, ţel*) şi la Londra. Dar aceste (*împrejurări, circumstanţe*) aduc şi oarecare (*neînţelegeri, divergenţe, disensiuni*) între (*emigraţi, emigranţi*) şi ajung, din

discuţie în discuţie, la (*acuzaţii, acuzări, învinuiri, învinovăţiri*) grave şi la o (*adevărată, autentică, reală*) (*luptă, încăierare, bătaie, bătălie*) între ei. Cine citeşte (*colecţia, culegerea*) de scrisori a lui Heliade şi colecţia publicată de Ion Ghica va putea (*percepe, înţelege, pricepe, sesiza*) cât de (*adânci, intense, profunde, violente*) erau (*dezbinările, învrăjbirile, neînţelegerile, discordiile, conflictele*) între emigraţi. Din Paris se duce în insula Chios, unde-i era familia, şi stă acolo până la (*finele, finalul, încheierea, capătul, sfârşitul*) anului 1853. În (*intervalul, cursul, răstimpul, timpul*) anului 1854 a stat câteva luni la Şumla, pe lângă (*armata, oştirea, oastea, armia*) lui Omer Paşa, de unde a venit pentru (*câtva, ceva, niţel, oarecare, puţin*) timp la Bucureşti.

E de (*notat, semnalat, subliniat, reţinut*) că e, (*poate, posibil, probabil, pesemne*), emigrantul care a intrat mai târziu în (*ţară, patrie, stat*), căci de abia în 1859 îl (*vedem, observăm, zărim, întâlnim, revedem*) (*amplasat, stabilit, statornicit, aşezat, oprit*) în Bucureşti.

Restul vieţii sale a fost (*consacrat, dedicat, închinat*) în mare parte literaturii, dar l-a (*preocupat, dominat, absorbit, neliniştit, frământat, îngrijorat*) mult să-şi (*apere*, *ocrotească, protejeze, păzească*) nu atât (*creaţia, opera*) sa literară, cât, mai ales, opera politică de înainte de a pleca din ţară.

Exerciţiul 21. Completaţi spaţiile libere indicând seriile sinonimice proprii cuvintelor evidenţiate. Spuneţi care dintre cuvintele date se potrivesc mai bine contextului dat şi de ce.

Îl *aud* (...) în această noapte pe Sisif rostogolindu-şi *stânca* (...) spre *vârful* (...) muntelui. Nu mi-l pot *imagina* (...), ca dumneavoastră, *fericit* (...), dar *simt* (...) că n-are acum mai multe *motive* (...) ca *altădată* (...) *să se plângă* (...). El trebuie *să ştie* (...) că acest munte este tot ce are. În afara lui nu *există* (...) nimic. *Am* mai *gândit* (...) asta despre Sisif şi faptul că nu *s-a schimbat* (...) nimic în *felul* (...) cum îl *privesc* (...) înseamnă că unele, cel puţin, dintre *ideile* (...) noastre nu sunt *întâmplătoare* (...) şi, *poate* (...), ele *exprimă* (...) chiar mai mult decât vrem. Stânca *se va rostogoli* (...), e *adevărat* (...), dar *important* (...) este ce simte Sisif câtă *vreme* (...) *urcă* (...) muntele. Cât de bogat sau cât de sărac *ajunge* (...) *sus* (...). Deoarece acest munte este chiar *viaţa* (...) lui. Iar Sisif are de *dovedit* (...) nu faptul că poate *reţine* (...) stânca în vârf, ci că o poate *sui* (...). Iată, cred, înţelepciunea de

care avem nevoie. Ştiind că vom muri, *să găsim* (...) aici un *argument* (...) pentru *a iubi* (...) şi mai mult viaţa. Şi astfel fiecare lucru îşi *va primi* (...) *preţul* (...) său într-o lume unde trebuie să mergem până la *capăt* (...) în orice speranţă. (O. Paler)

Exerciţiul 22. Organizaţi cuvintele date în serii de antonime.

a) substantive:

1. admiraţie
2. bucurie
3. bunătate
4. câştig
5. curaj
6. egoism
7. hărnicie
8. frig
9. iubire
10. început
11. prietenie
12. putere
13. succes
14. tinereţe
15. veselie

(altruism, bătrâneţe, cald, dispreţ, duşmănie, eşec, laşitate, lene, pierdere, răutate, sfârşit, slăbiciune, tristeţe, ură)

b) adjective:

1. absent
2. adevărat
3. bun
4. cald
5. comic
6. curajos
7. curat
8. des
9. etern
10. frumos
11. înalt
12. lung
13. sănătos
14. tânăr
15. umed
16. vesel
17. vrednic

(bătrân, bolnav, efemer, fals, fricos, leneş, murdar, prezent, rar, rău, rece, scund, scurt, tragic, trist, urât, uscat)

c) verbe:

1. a aduna
2. a afirma
3. a aprinde
4. a câştiga
5. a construi
6. a curăţa
7. a da
8. a deschide
9. a începe
10. a pleca
11. a porni
12. a răsări
13. a râde
14. a urca

(a apune, a coborî, a dărâma, a închide, a lua, a murdări, a nega, a opri, a pierde, a plânge, a risipi, a stinge, a termina, a veni)

d) adverbe:

1.	aici	4.	da	7.	înăuntru
2.	azi	5.	devreme	8.	mult
3.	bine	6.	dimineaţa	9.	sus

(acolo, afară, jos, mâine, nu, puţin, rău, seara, târziu)

Exerciţiul 23. Găsiţi antonimele următoarelor cuvinte care să fie formate cu ajutorul prefixelor.

Model: *acceptabil – inacceptabil*

a) **substantive:** acord, amic, avantaj, fericire, interes, noroc, prefaţă;

b) **adjective:** accentuat, activ, adevărat, agreabil, antebelic, ascultător, bănuit, cert, cinstit, comparabil, corect, disciplinat, drept, echitabil, exact, legal, logic, matur, mobil, moral, normal, obişnuit, par, perceptibil, perfect, pudic, pur, real, sigur, văzut, util;

c) **verbe:** a acorda, a face, a include, a împacheta, a înarma, a se încălţa, a închide, a înlănţui, a lega, a monta, a tăinui, a umaniza.

Exerciţiul 24. În enunţurile de mai jos identificaţi antonimele.

1. Şi, de azi înainte, eu o să fiu în locul tău nepotul împăratului, despre care mi-ai vorbit, iară tu – sluga mea; şi atâta vreme să ai a mă sluji, până când îi muri şi iar îi învia. (I. Creangă). 2. Pentru omul vesel nu există nici bucurie, nici tristeţe, ci plăcere trecătoare, epuizare în clipă. (E. Ionescu). 3. Vom descoperi aici nelinişte şi pace, îndoială şi adorare, tristeţe şi bucurie, mânie şi împăcare. (D. Bojan). 4. Se repeziseră la ferestre şi, tăcuţi, îşi îndopau privirile cu imagini fugare, care se iveau stranii printre zăbrelele de lumină şi întuneric. (C. Chiriţă). 5. În evul nostru, în această lume ideală este deosebirea între frumos şi urât, bun şi rău. (M. Eminescu). 6. Apoi mă liniştesc: bun, rău, puţin sau mult credincios, sunt totuşi botezat. (N. Steinhardt). 7. Din această dilemă nu scapă nimeni, căci un lucru nu poate fi în aceeaşi vreme şi sub aceleaşi împrejurări şi alb şi negru, şi bun şi rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul. (M. Eminescu). 8. Lumea s-a împărţit întotdeauna „în două“. S-a împărţit în proşti şi deştepţi, în răi

şi buni, în oameni şi ne-oameni. (M. Eliade). 9. Acum cred că mă cunoşti şi de urât şi de frumos, şi de bătrân şi de tânăr, şi de slab şi de puternic. (I. Creangă). 10. Clipa trăieşte, veacurile mor. (T. Arghezi)

Exerciţiul 25. Găsiţi în proverbele de mai jos antonimele. Aduceţi alte exemple de proverbe care să conţină antonime.

1. Lumina mică pe cea mare întunecă. (Folclor). 2. Peştele mare îl înghite pe cel mic. (Folclor). 3. Decât slugă mare, mai bine stăpân mic. (Folclor). 4. Să-ţi iei nevastă de casă, nici urâtă, nici frumoasă. (Folclor). 4. Cine adună la tinereţe, are la bătrâneţe. (Folclor). 5. Mai bine să fii duşman deschis, decât prieten făţarnic. (Folclor). 6. Mai bun este prietenul cel de aproape, decât fratele de departe. (Folclor). 7. Decât bogat şi bolnav mai bine sărac şi sănătos. (Folclor). 8. Vremea vine, vremea trece, azi e cald şi mâine rece. (Folclor). 9. Îi mai cald soarele când răsare, decât când asfinţeşte. (Folclor). 10. Mai bine cu înţeleptul la pagubă, decât cu prostul la câştig. (Folclor). 11. Mulţi chemaţi, puţini aleşi. (Folclor). 12. Lucrători sunt mulţi, meşteri puţini. (Folclor). 13. Apele mici fac râurile mari. (Folclor). 14. Cu bucăţele mici se prind peşti mari. (Folclor)

Exerciţiul 26. În proverbele de mai jos, puneţi în locul punctelor antonimele *bun* şi *rău.*

1. Pilda … strică obiceiurile … (Folclor). 2. … de gură, … de lucru. (Folclor). 3. O calfă … niciodată nu-şi găseşte scule … (Folclor). 4. Calu-i … şi învăţat, … călăreţ l-a încălecat. (Folclor). 5. Cuvântul … unge, şi cel … împunge. (Folclor). 6. Din gura omului … vorba de … nu iese niciodată. (Folclor). 7. Paza … trece primejdia … (Folclor). 8. Vorba … / Puţin răsună; / Vorba … / O duce vestea. (Folclor). 9. … ţară … tocmeală. (Folclor). 10. Omul se îmbată şi de inimă … şi de inimă … (Folclor). 11. La vreme de lipsă şi unealta … e … (Folclor). 12. Decât o sută de ani şi …, mai bine zece, da … (Folclor). 13. Soarele încălzeşte şi pe … şi pe … (Folclor). 14. Rabdă, sufleţele, şi la … şi la … (Folclor). 15. Omul e dator să cerce şi … şi … (Folclor)

Exerciţiul 27. În grupurile date, înlocuiţi adjectivele indicate prin antonimele lor.

Bun: Om bun. Faptă bună. Scriitor bun. Medic bun. Traducere bună. Marfă bună. Dinţi buni. Veste bună. Ploaie bună. Vreme bună. Vorbă bună. Recoltă bună. Viaţă bună.

Slab: Carne slabă. Copil slab. Voinţă slabă. Lucrare slabă. Memorie slabă. Vânt slab. Lumină slabă.

Uşor: Valiză uşoară. Problemă uşoară. Vânt uşor. Construcţie uşoară. Pedeapsă uşoară.

Vechi: Casă veche. Vin vechi. Oraş vechi. Cuvinte vechi. Pâine veche. Carne veche. Conserve vechi. Alimente vechi. Idee veche. Metode vechi. Lucruri vechi. Haine vechi. Concepţie veche.

(*bun* ≠ rău, răutăcios, prost, stricat, slab, neplăcut, urât, greu; *slab* ≠ gras, puternic, robust, tare, vânjos, vânos, viguros, violent, voinic, strâns, vârtos, trainic, viu; *uşor* ≠ greu, dificil, anevoie, anevoios, grav, solid, puternic, aspru; *vechi* ≠ nou, proaspăt, recent, modern)

Exerciţiul 28. Daţi definiţiile omonimelor de mai jos.

Model: *arie*:
arie [1] = loc special amenajat unde se treieră cerealele;
arie [2] = măsură a unei suprafeţe, zonă de răspândire a unui fenomen;
arie [3] = cântec, melodie, compoziţie vocală dintr-o operă sau operetă.

august, bancă, bor, brichetă, bursă, car, carieră, casă, cer, copcă, coral, coş, cult, cursă, general, liliac, mină, parabolă, păr, rug, somn, stat, temporal, a testa, ţelină, tors, trac, trecut, urcior, a vernisa, zar

Exerciţiul 29. În exemplele de mai jos, identificaţi cuvintele care pot avea omonime. Folosindu-vă de dicţionare, identificaţi sensul lor.

a administra, a afecta, a amenda, a amortiza, ban, bandă, capital, corn, a crede, a degaja, a domina, exemplar, factură, inel, mare, nouă, pur, rachetă, a radia, râs, tură, ţelină

Exerciţiul 30. Găsiţi omonimele din propoziţiile de mai jos. Explicaţi sensurile perechilor de omonime.

1. Aproape se trezeşte; prin pleoapa închisă încă parcă zăreşte un foc grozav, a cărui flacără încinge tot cuprinsul zării. (Em. Gârleanu). 2. Am un brâu roşu, care îmi încinge mijlocul şi-mi vădeşte o talie, de-şi sucesc fetele ochii ca să mă vadă. (M. Eliade). 3. Trei tufe de liliac pornesc spre casa bunicilor, revărsându-se în toate odăile. (I. Teodoreanu). 4. Un liliac orbit de lună, / În zbor, de streşini se loveşte. (Al. Vlahuţă). 5. Nu cerşesc la nimeni milă! (V. Eftimiu). 6. Dormeam mult şi greu, mai ales când am lucrat acele trei săptămâni la patruzeci de mile nord de Sadyia. (M. Eliade). 7. O şuviţă de păr negru îi sporea albeaţa, cum un crai-nou măreşte negrul nopţii. (I. Teodoreanu). 8. În loc de apă din fântână, luase arginţi, în loc de pere din păr, luase galbeni. (B. Şt. Delavrancea). 9. Apoi au adus o pompă şi au scos toată apa din pivniţă, dar tot zadarnic. (M. Eliade). 10. Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. (L. Rebreanu). 11. Aceasta m-ar recrea îndeajuns, după munca mea de la birou, şi am putea sta de vorbă mai mult. (M. Eliade). 12. Cred că ne este absolut cu neputinţă să recreăm viaţa. (E. Ionescu). 13. Alt val a izbit barca din nou. (O. Paler). 14. Un val de pământ, aşternut de-a curmezişul înaintea noastră, ascunde vederea Galaţilor. (Al. Vlahuţă). 15. În fiecare zi spărgeau câte un blid, ceaşcă sau vază de flori. (R. Ojog-Braşoveanu). 16. Sunt eu un om de vază? (M. Sorescu)

Exerciţiul 31. Precizaţi, folosind dicţionarele, sensul paronimelor date şi completaţi spaţiile libere alegând cuvântul potrivit pentru fiecare context.

Anual – anuar: 1. În această calitate, făcu un regulament privitor la administrarea Universităţii, condusă până atunci patriarhal, şi publică cel dintâi ... al Universităţii. (E. Lovinescu); 2. Ceea ce ne lipseşte, spuneau, nu sunt profesorii europeni care se stabilesc în Statele Unite şi care revin o dată la cinci-şase ani, ca să-şi revadă ţara, ci intelectualii care acceptă să facă ... naveta între cele două continente. (M. Eliade)

Atlaz – atlas: 1. Din părul ei negru, câteva şuviţe albe şerpuiesc lipsite de orice disciplină, ca şi râurile dintr-un ... geografic. (I. Minulescu); 2. Perdele de ... roş înşirate pe-un fir de aţă şi singurul spectator, luna, privea când într-o casă, când într-alta, în toate deodată şi pe rând. (M. Eminescu)

Compania – campania: 1. ... a pierdut mai mult de jumătate din efectiv. (Camil Petrescu); 2. Englezii profită de poziţia geografică a Portugaliei, ca s-

o transforme în cap de pod pentru ... lor împotriva lui Napoleon. (M. Eliade); 3. Mda... mă bucur că aţi avut o ... agreabilă. (R. Ojog-Braşoveanu)

A emigra – a imigra: 1. În Cleveland (de care am auzit înainte de a auzi de Bucureşti) au ..., înainte de primul război mondial, numeroşi ţărani din satele făgărăşene. (O. Paler); 2. A ... în Franţa în 1947, cerând azil politic. (R. Ojog-Braşoveanu)

Eminent – iminent: 1. Şi iarăşi nu afirm că pericolul e ... (L. Rebreanu); 2. Am un prieten al cărui nepot, un băiat ..., pe ultimul an la Istorie, şi-a permis să-i pună unui profesor o întrebare. (M. Preda)

Eroare – oroare: 1. Nădăjduiesc că este o persoană bine crescută, căci am ... de neînţelegeri. (R. Ojog-Braşoveanu); 2. Oamenii aceştia nu au discernământ, adică darul esenţial al deosebirii adevărului de ... (N. Steinhardt)

A evalua – a evolua: 1. Cum ar fi ... Europa şi, îndeosebi, Europa de Est dacă turcii n-ar fi cucerit acest oraş? (O. Paler); 2. Boala a ... vertiginos pe parcurs. (R. Ojog-Braşoveanu); 3. Dan ... scurt situaţia şi ridică din umeri a neputinţă. (R. Ojog-Braşoveanu)

A insera – a însera: 1. Aici cel puţin avea gazete şi putea să citească până se va mai ... şi se va mai potoli zăpuşeala. (L. Rebreanu); 2. Autorul a ... un alineat întreg în textul său.

A investi – a învesti: 1. Dar, foarte curând, Confucius a fost ... cu virtuţi şi atribute specifice eroilor civilizatori. (M. Eliade); 2. El a fost ... în funcţia de director. 3. Firma va ... o parte din venitul său în modernizarea întreprinderii.

A irupe – a erupe: 1. Pe când traversam strada spre staţia de autobuz, dintr-un taxi a ... în faţa spitalului o namilă de om. (P. Popescu). 2. În aceeaşi clipă, ... în frizerie Cătălin, nepotul profesorului Munteanu. (R. Ojog-Braşoveanu); 3. Vulcanii sunt liniştiţi pentru că au ... din când în când. (O. Paler)

A emite – a omite: 1. Vinovat fiind, aş fi ... orice amănunt de natură să mă dezavantajeze. (R. Ojog-Braşoveanu); 2. Primii filozofi greci mai cunoscuţi au ... teorii oarecum simple. (Camil Petrescu); 3. Dacă nu mă înşel, ai ... aceeaşi ipoteză. (R. Ojog-Braşoveanu)

A preveni – a proveni: 1. M-am gândit de asemeni că drama mea ... din aspiraţia de a trăi ca toată lumea şi din incapacitatea, mai curând din imposibilitatea mea de a izbuti. (Em. Cioran). 2. Orice eroare ... dintr-o

excludere, ne-a avertizat Pascal. (O. Paler); 3. O voce necunoscută m-a ... că „ar fi bine dacă n-aş dormi acasă în noaptea aceea“. (M. Eliade)

A repara – a repera: 1. S-a ascuns probabil ca să nu fie ... şi eu am putut fugi. (R. Ojog-Braşoveanu); 2. Nu mi-am corectat niciun defect, nu mi-am ... nicio greşeală. (O. Paler); 3. Din banii care ni i-ai trimis luna trecută, mi-am ... surtucul. (M. Eliade)

Solidar – solitar: 1. Şi mă simţeam ... cu toţi cei ce nu pot dormi, cu toţi aceşti fraţi necunoscuţi. (Em. Cioran); 2. Universul e ... cu omul. (M. Eliade); 3. Ştiţi ce este un ... diletant? Unul care trăieşte în singurătate trăgând cu coada ochiului la lume. (O. Paler)

Temporar – temporal: 1. Ei trăiesc într-un continuu paradox ... (M. Eliade); 2. Proprietarul vrea să intre în posesia imobilului cedat ... lui Ioanide. (G. Călinescu)

Exerciţiul 32. Folosind dicţionarele explicative, precizaţi care este sensul paronimelor de mai jos. Alcătuiţi cu fiecare dintre ele grupuri de cuvinte.

alineat – aliniat, cauzal – cazual, a compara – a compărea, deferenţă – diferenţă, dependenţă – dependinţă, destins – distins, glacial – glaciar, a inerva – a enerva, jantă – geantă, literal – literar, numeral – numerar, oral – orar, original – originar, a prescrie – a proscrie; a releva – a revela, scală – escală, a stimula – a stipula, text – test

Exerciţiul 33. Spuneţi ce tip de relaţie stă la baza constituirii seriilor de cuvinte de mai jos.

A stinge – a aprinde, a întreba – a răspunde, a afirma – a nega, a aduna – a risipi, a cumpăra – a vinde, a da – a lua;

Auditoriu, public, prezenţă, asistenţă, participanţi;

Anual – anuar, a apropia – a apropria, a însera – a insera, lagună – lacună, numerar – numeral, solitar – solidar;

Delicateţe, nobleţe, fineţe, gingăşie, suavitate, frăgezime, graţie;

Caritate – calitate, dependinţă – dependenţă, a imigra – a emigra, a evolua – a evalua, emis – omis, pronume – prenume;

Gâlceavă, disensiune, ceartă, conflict, dezacord, diferend, discordie, animozitate, dispută;

Adevăr – minciună, zi – noapte, putere – slăbiciune, început – sfârşit, admiraţie – dispreţ, adevăr – eroare, fericire – nefericire, prieten – duşman, pace – război, lumină – întuneric, iarnă – vară;

Fidelitate, credinţă, devotament, constanţă, ataşament, statornicie;

Vrednic – leneş, etern – efemer, curat – murdar, comic – tragic, absent – prezent, par – impar, corect – incorect, ascultător – neascultător, zgârcit – risipitor, drept – stâng;

Repede – încet, pro – contra, aproape – departe;

Libertate, neatârnare, independenţă, autonomie, volnicie.

§ 34. Structura morfologică a cuvântului
Analiza structurii morfologice a cuvântului

Analiza structurii morfologice a cuvintelor este o operaţie care prevede cercetarea cuvântului în vederea stabilirii structurii lui. Ea presupune descompunerea cuvântului în elementele componente.

Acest tip de analiză implică următoarea ordine a etapelor:

a) stabilirea părţii de vorbire de care ţine cuvântul analizat;
b) identificarea desinenţei cuvântului şi stabilirea valorilor exprimate de această desinenţă (numai în cazul cuvintelor flexibile);
c) stabilirea temei cuvântului prin înlăturarea desinenţei;
d) determinarea rădăcina cuvântului prin comparaţie cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale;
e) identificarea sufixului şi a prefixului din structura cuvântului analizat.

Model de analiză a structurii morfologice a cuvântului

Analiza structurii morfologice a cuvântului *şcolăriţă* implică următoarele operaţii:

a) se stabileşte ce parte de vorbire este cuvântul analizat (substantiv);

b) se identifică desinenţa cuvântului, pornindu-se de la analiza tuturor formelor gramaticale ale acestui cuvânt (*şcolăriţ-ă, şcolăriţ-a, şcolăriţ-e-i, şcolăriţ-e-le, şcolăriţ-e-lor*), desinenţa este *-ă* şi apare ca marcă a următoarelor categorii gramaticale: feminin, singular, nominativ;

c) se stabileşte tema cuvântului prin înlăturarea desinenţei (*-ă*): *şcolăriţ-*;

d) se determină rădăcina cuvântului prin comparaţie cu celelalte cuvinte din cadrul familiei lexicale (*şcoal-ă, şcol-ar, şcol-ăr-iţă, şcol-ăr-esc*); rădăcina este *şcol-*;

e) se delimitează sufixul şi prefixul din structura cuvântului analizat; sufixul: *-iţ-* (*şcolar* + suf. *-iţ-ă*).

Exerciţiul 34. Analizaţi din punctul de vedere al structurii lor cuvintele date.

acoperiş, alunecuş, arcuş, albuş, bucurie, bunătate, claritate, copleşitor, degetar, făgăduinţă, ferestruică, fermitate, fiertură, foşnet, frumuseţe, genunchieră, gingăşie, justeţe, limpezime, măreţie, mărinimie, momeală, păienjeniş, plăpumar, plămădeală, plăcintărie, plumburiu, plutaş, pocnet, prietenos, puritate, răcnet, răutate, rigiditate, sănătate, semănătoare, seriozitate, simplitate, sinceritate, splendoare, strâmbătate, tineresc, timiditate, timonier, tomnatic, ţesătură, vameş

Exerciţiul 35. Daţi exemple de cuvinte care să conţină în structura lor următoarele prefixe şi sufixe:

a) *-ar, -ist, -tor, -re, -ătate, -eţe, -ie, -ime, -esc, -os, -eşte*;

b) *con-, des-, dez-, îm-, în-, răs-, răz-, re-*

Exerciţiul 36. Analizaţi substantivele compuse de mai jos şi spuneţi care este structura lor.

argint-viu, botgros, bună-credinţă, bună-cuviinţă, bun-rămas, bună-ştiinţă, bunăvoie, bunăvoinţă, calcă-n-străchini, Calea-Laptelui, Calea-Robilor, calul-popii, Câmpulung, ciuboţica-cucului, coate-goale, demâncare, fărădelege, Făt-Frumos, fluieră-vânt, gură-cască, încurcă-lume, limbă-dulce, linge-blide, mătasea-broaştei, mână-spartă, meşter-strică, Muma-Pădurii, ochiul-boului, pierde-vară, prim-solist, rea-credinţă, rea-voinţă, ridiche-de-lună, Sfarmă-Piatră, subsol, şapte-degete, şarpe-cu-clopoţei, traista-ciobanului, triplusalt, untdelemn, urda-vacii, Valea-Seacă, vierme-de-mătase, viţă-de-vie, vorbă-lungă, zgârie-nori

§ 35. Îmbogăţirea vocabularului

Exerciţiul 37. Formaţi substantive noi care să denumească agentul sau autorul unei acţiuni, folosind sufixele: *-ar, -aş, -eş, -eţ, -easă, -agiu, -ier, -ist, -tor, -toare.*

a apăra, arc, blană, bucată, camion, căruţă, a cerceta, chirie, chitară, cimpoi, cizmă, clopot, cojoc, complot, corabie, a croi, doagă, a domni, drum, faptă, farmacie, fântână, fier, fotbal, a fugi, a fuma, graniţă, grădină, a înota, a învăţa, a juca, lapte, lăută, lemn, lingură, a lucra, a lupta, macara, meserie, meşteşug, moară, a munci, nuntă, oaste, oţel, pădure, piatră, plug, plută, poartă, pod, prisacă, pungă, puşcă, roată, scandal, a scrie, scut, sobă, strajă, strungă, suliţă, şah, şcoală, tun, trâmbiţă, a trece, ţambal, ţintă, vamă, vâslă, a vinde, a vrăji, a zidi

Exerciţiul 38. Formaţi substantive noi care să denumească persoana după apartenenţa ei locală, folosind sufixele: *-an, -ean, -ian, -ez.*

America, Ardeal, Bălţi, Belgia, Caucaz, China, Cuba, Olanda, Orhei, munte, oraş, sat

Exerciţiul 39. Formaţi substantive noi care să denumească ansambluri, mulţimi, grupuri de fiinţe sau de obiecte, folosind sufixele: *-ime, -et, -ărie, -ăraie, -iş, -işte.*

alun, apă, argint, ban, băiat, bătrân, boier, brad, bolovan, cânepă, colb, frasin, frunză, fum, funcţionar, in, învăţător, june, lăstar, motan, muncitor, negustor, ostaş, papură, pasăre, porumb, praf, rufă, sărac, sticlă, stejar, student, stuf, turc, şcolar, tătar, ţăran, ţânţar, ţigan, voinic

Exerciţiul 40. Formaţi substantive cu sens abstract (nume de acţiuni, fenomene) cu ajutorul sufixelor: *-are, -ere, -ire, -îre, -eală, -ială, -ătură, -itură, -etură, -inţă, -anţă.*

a acoperi, a alerga, a amăgi, a amorţi, a aştepta, a se bălăci, a birui, a bubui, a caracteriza, a cădea, a se căpătui, a cere, a chibzui, a cicăli, a coase, a coborî, a crede, a cuceri, a cugeta, a cuteza, a dădăci, a dori, a făgădui, a ierta, a împunge, a înainta, a îndrăzni, a îngădui, a înghiţi, a învăţa, a fierbe, a jecmăni, a lovi, a mâzgăli, a momi, a năzui, a obosi, a păcăli, a plămădi, a pregăti, a putea, a răci, a rupe, a săpa, a săpuni, a sări, a sclipi, a spera, a speria, a suferi, a trăncăni, a urmări, a viziona, a vâjâi, a voi

Exerciţiul 41. Formaţi substantive cu sens abstract (nume de însuşiri), folosind sufixele: *-ătate, -itate, -eală, -eţe, -anţă, -enţă, -inţă, -ie, -enie, -erie, -ime, -ătură, -itură, -ism.*

acru, adânc, ager, albastru, amar, banal, bărbat, blând, bun, carieră, ciudat, crud, curat, darnic, dârz, des, duios, exact, ferm, fertil, fierbinte, frumos, gingaş, greu, gros, harnic, inventiv, iscusit, larg, limpede, lung, mare, mândru, mut, negru, nesăbuit, om, palid, patriot, proaspăt, profund, rece, sărac, sigur, simplu, sincer, singur, strâmb, strict, trainic, trist, uşor, vechi, vecin, veşnic, viclean, viteaz, zgârcit

Exerciţiul 42. Formaţi diminutive cu ajutorul sufixelor: *-aş, -el, -ic, -ică, -ice, -icică, -ulică, -ior, -ioară, -işor, -işoară, -uşor, -iţă, -uţ, -uţă, -uş, -uşă, -uşor, -uc, -uie, -uleţ, -uliţă.*

an, aripă, articol, ban, băiat, brad, buchet, butoi, cal, cană, cap, carte, casă, căldare, cărare, căţel, cetate, cioban, ciocan, cheie, clopot, cojoc, copil, copilă, creangă, cuib, cutie, deal, deget, dulap, fată, faţă, fecior, fir, floare, fluier, fluture, foaie, franzelă, frunză, frate, găină, ied, inel, inimă, izvor, lingură, lumină, luntre, masă, mătură, motan, moş, mustaţă, nas, noapte, nor, ochi, om, opincă, pahar, pantof, pasăre, pat, pădure, păhar, păpuşă, pâine, pârâu, picior, pisică, ploaie, plug, poartă, poiană, potecă, puf, pungă, rac, scaun, sfoară, soră, stejar, strugure, şoarece, tată, ţară, ureche, uşă, vargă, volum, vorbă, zi

Exerciţiul 43. Formaţi derivate augmentative cu ajutorul sufixelor *-oi, -oaie, -an, -andru.*

ac, băiat, bărbat, bogat, bubă, buză, cană, carte, casă, ceapă, cuţit, flăcău, ladă, lung, mătură, movilă, palmă, piatră, puşti, strachină, ţăran

Exerciţiul 44. De la substantivele de mai jos, formaţi adjective noi cu ajutorul sufixelor: *-os, -esc, -icesc, -nic, -iu, -uriu, -al, -ar, -aş, -at, -atic, -eţ, -ean, -ian.*

actor, an, apă, apus, aramă, argint, aur, ban, bărbat, boier, brumă, bucluc, câine, cer, curie, buget, buză, castană, catastrofă, cărămidă, câmp, cenuşă, coadă, codru, deal, dor, dungă, durere, epocă, fală, familie, femeie, frate, frică, frunte, fum, furie, ger, guler, gust, inel, inginer, inimă, jale, latură, lemn, lene, liliac, lume, margine, mătase, meşteşug, minte, mlaştină, munte, nărav, nebun, nevoie, om, oraş, orizont, pădure, pământ, păr, păstor, pistrui, ploaie, plumb, putere, răcoare, rege, sat, săptămână, scriitor, spate, strămoş, tâlhar, tânăr, timp, trandafiriu, turc, ţăran, unghi, ungur, valută, vamă, vargă, vânător, vişină, voinic

Exerciţiul 45. De la verbele date formaţi adjective noi cu ajutorul sufixelor: *-esc, -os, -eţ, -ăreţ, -eş, -bil, -tor.*

a arăta, a arde, a asculta, a ataca, a atrage, a bănui, a chinui, a controla, a demasca, a dori, a fermeca, a fugi, a gândi, a hotărî, a începe, a îndrăzni, a înţelege, a lăuda, a locui, a luneca, a merita, a se mlădia, a orbi, a se plimba, prieten, a se strădui, a se supăra, a tremura, a triumfa, a ului, a vindeca, a zâmbi

Exerciţiul 46. De la cuvintele date formaţi verbe noi cu ajutorul sufixelor: *-a, -i, -ui, -ifica, -iza.*

bici, brazdă, doină, domestic, dur, muşama, orăşean, potcoavă, preţ, purice, rece, rigid, roman, sare, şarpe, şcolar, victimă

Exerciţiul 47. Formaţi verbe noi cu ajutorul prefixelor *în- / îm-, des- / de-* şi a sufixelor *-i, -a.*

acru, aripă, aspru, blând, bun, cald, cărunt, cerc, clei, cheie, colac, cremene, creţ, duios, dulce, fierbinte, flacără, floare, fiinţă, fricos, frunză,

galben, genunchi, gheaţă, lanţ, lemn, loc, marmură, mâna, negru, noapte, pachet, pânză, pereche, piatră, pleată, povară, proaspăt, puţin, rău, rob, roşu, spic, străin, suflet, ştiinţă, tare, tânăr, temniţă, venin, vinovat, vrajbă, zăpadă

Exerciţiul 48. Formaţi adverbe noi cu ajutorul sufixelor *-eşte, -iş*.

ardelean, bărbat, cioban, copil, cruce, englez, francez, frate, grec, iepure, împărat, înger, hoţ, lume, militar, nebun, om, ostaş, piept, prieten, rege, român, ştrengar, ţăran, viteaz, voinic

Exerciţiul 49. Identificaţi familia lexicală a următoarelor cuvinte.

bătrân, a citi, floare, iarnă, a lucra, a lega, a munci, oraş, a povesti, putere, tânăr, a trăi, a trece, a vedea

Exerciţiul 50. Stabiliţi procedeul de formare a cuvintelor date, precizând elementul care a servit în calitate de cuvânt de bază. Reprezentaţi cu ajutorul unui tabel relaţiile derivative existente între cuvintele din următoarele familii lexicale.

Model:
Familia lexicală a cuvântului *blând*:

blând →	blândeţe	
	a îmblânzi →	îmblânzire îmblânzitor

În cadrul acestei familii de cuvinte, substantivul derivat *blândeţe* şi verbul derivat *a îmblânzi* au în calitate de cuvânt de bază adjectivul *blând*. Primul dintre ele este format prin adăugarea la cuvântul de bază a sufixului *-eţe*. Cel de al doilea este format cu ajutorul prefixului *în-* şi al sufixului *-i*.

Pentru cuvintele derivate *îmblânzire* şi *îmblânzitor* drept cuvânt de bază apare verbul *a îmblânzi*. Ambele cuvinte derivate sunt formate prin sufixare: cel dintâi cu ajutorul sufixului *-ire*, iar celălalt cu ajutorul sufixului *-tor*.

bărbat – bărbăţel, bărbăţie, bărbătesc, bărbăteşte, bărbătos, bărbătuş, a îmbărbăta, îmbărbătare

bogat – bogătaş, bogătan, bogăţie, a îmbogăţi, îmbogăţire

bun – bunicel, bunişor, bunătate, a îmbuna, îmbunare, a îmbunătăţi, îmbunătăţire, nebun, nebunatic, nebuneală, nebunesc, nebuneşte, nebunie, a înnebuni, înnebunire, înnebunitor

car – căruţ, căroi, căruţă, cărucior, căruţaş, a căra, cărătură, cărăuş, a cărăuşi, cărăuşie

a cânta – cântare, cântat, cântăreţ, cântăreaţă, cânt, cântător, a încânta, încântare, încântător

curaj – a încuraja, încurajare, încurajator, a descuraja, descurajare, descurajator, descurajant

fărâmă – a fărâma, fărâmare, fărâmat, fărâmător, fărâmătură, fărâmiţă, a fărâmiţa, fărâmiţare, fărâmiţat, fărâmicios

frate – frăţior, frăţică, frăţie, frăţietate, frăţeşte, a se înfrăţi, înfrăţire, înfrăţitor

ger – geros, a gerui, geruire, geruială, geruire, geruleţ, a degera, degerare, degerătură

gras – îngrăşa, îngrăşare, îngrăşat, îngrăşământ, îngrăşător, îngrăşătorie

împărat – împărătească, a împărăţi, împărătesc, împărăteşte, împărăţie

a învăţa – învăţare, învăţat, învăţăcel, învăţător, învăţătoare, învăţătorime, învăţământ, învăţătură, a dezvăţa, dezvăţare

munte – muntişor, munticel, muntean, munteancă, muntenism, a se munteniza, muntenizare, muntenesc, munteneasca (dans), muntos, munteneşte

a scrie – scriere, scriitor, scriitoare, scriitoraş, scriitorime, scriitoricesc, scriitură, a rescrie, rescriere, a descrie, descriere, a înscrie, înscriere, a prescrie, prescriere, a subscrie, subscriere

a simţi – simţ, simţire, simţitor, nesimţire, nesimţit, nesimţitor, a presimţi, presimţire, a resimţi

ţară – ţărişoară, ţăran, ţărancă, ţărăncuţă, ţărănoi, ţărănie, ţărănime, ţărănism, ţărănist, ţărănesc, ţărăneasca (dans), ţărănos, ţărăneşte, ţărână, ţărânos

vechi – străvechi, vechime, vechitură, a se învechi, învechire

§ 36. Analiza lexicală a cuvintelor

Cuvântul ca unitate lexicală se defineşte printr-o multitudine de trăsături şi, prin urmare, analiza lui trebuie să cuprindă mai multe aspecte. Dintre acestea cele mai importante sunt:

1) aspectele care vizează cuvântul ca entitate de sine stătătoare; în acest caz, analiza cuvântului are în vedere atât forma lui, cât şi conţinutul;

2) aspectele care relevă relaţiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă sau cu alte cuvinte din cadrul unui text.

În general, cuvântul poate fi examinat din următoarele patru aspecte:

a) din punctul de vedere al sensului său;

b) din punctul de vedere al formei sale;

c) din punctul de vedere al relaţiilor lui cu alte cuvinte din limbă;

d) din punctul de vedere al capacităţii cuvântului de a se combina cu alte cuvinte.

Prin urmare, analiza lexicală a unui cuvânt trebuie să includă următoarele operaţii:

1) examinarea sensului sau a sensurilor sale:

– se identifică sensul sau sensurile cuvântului;

– se stabileşte dacă acesta este folosit cu sens propriu sau cu sens figurat;

2) analiza formei cuvântului:

– se stabileşte structura morfologică a cuvântului;

– se identifică procedeul de formare a cuvântului;

3) stabilirea cuvintelor cu care cuvântul analizat are trăsături asemănătoare atât sub aspectul sensului, cât şi sub aspectul formei:

– se identifică cuvintele cu care se asociază prin relaţii semantice sau formale (relaţiile de sinonimie, antonimie, omonimie, paronimie);

– se precizează unităţile lexicale care constituie familia lexicală a cuvântului dat;

4) determinarea cuvintelor cu care cuvântul analizat se poate combina.

Într-o formă schematică, analiza lexicală a cuvântului ar putea fi prezentată cu ajutorul următorului tabel.

I. Cuvântul ca entitate de sine stătătoare	1) Sensul cuvântului	2) Forma cuvântului
	a) Sensul sau sensurile pe care le are (sensurile recomandate de norma limbii literare / sensurile atribuite greşit de unii vorbitori); b) sensul propriu / sensul figurat (cu care este folosit cuvântul în contextul dat)	a) Structura morfologică a cuvântului; b) Procedeul de formare
II. Cuvântul în relaţie cu alte cuvinte	**3) Relaţiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă**	**4) Relaţiile cuvântului dat cu alte cuvinte în cadrul textului**
	a) Cuvintele cu care se asociază prin relaţii semantice sau formale: – sinonimele – antonimele – omonimele – paronimele b) Familia lexicală din care face parte cuvântul analizat	Cuvintele cu care se combină cuvântul dat Construcţiile în care se utilizează cuvântul analizat

Prezentăm mai jos un model de analiză lexicală a unui cuvânt.

***Ştiinţă*:**
Ştiinţa însă nu poate fi decât un element al culturii. (M. Eliade)

I. Cuvântul ca entitate de sine stătătoare:

1) Sensul cuvântului	
a) Sensul sau sensurile pe care le are (sensurile recomandate de	1. pregătire intelectuală, învăţătură, instrucţie;

norma limbii literare / sensurile atribuite greşit de unii vorbitori):	2. ansamblu sistematic de cunoştinţe despre natură, societate şi gândire; (prin restr.) ansamblu de cunoştinţe dintr-un anumit domeniu; 3. faptul de a avea cunoştinţă, de a fi informat (despre ceva); 4. (înv.) veste, ştire.
b) sensul propriu / sensul figurat:	În enunţul dat cuvântul *ştiinţă* este folosit cu sens direct (sensul 2)

2) Forma cuvântului

a) Structura morfologică a cuvântului:	Rădăcina: *şti-*; sufixul: *-inţă*
b) Procedeul de formare:	Cuvânt format prin derivare de la verbul (*a*) *şti* (cuvânt de bază) la care se adaugă sufixul *-inţă*

II. Cuvântul în relaţie cu alte cuvinte:

3) Relaţiile cuvântului dat cu alte cuvinte din limbă

a) Cuvintele cu care se asociază prin relaţii semantice sau formale:	
– sinonimele:	*învăţătură, cunoaştere, cunoştinţă, gândire, pregătire, conştiinţă, erudiţie, disciplină, informaţie, ştire, veste*
– antonimele:	*neştiinţă*
– omonimele:	–
– paronimele:	–
b) Familia lexicală din care face parte cuvântul analizat:	*a şti, ştire,* ***ştiinţă****, ştiutor, ştiinţific, ştiinţificeşte, neştire, neştiinţă, neştiutor*

4) Relaţiile cuvântului dat cu alte cuvinte din cadrul unui text

Cuvintele cu care se combină cuvântul dat (construcţiile în care se utilizează):	1. *Ştiinţă de carte. A avea ştiinţă de carte. Are o ştiinţă vastă. Om fără ştiinţă.* 2. *Descoperirile ştiinţei. Om de ştiinţă. Ştiinţele naturii. Ştiinţele sociale. Ştiinţele exacte. Ştiinţe umaniste. Ştiinţe economice. A promova ştiinţa. A se consacra ştiinţei. A-şi dedica viaţa ştiinţei. A sluji ştiinţa. A activa pe tărâmul ştiinţei. Cibernetica este o ştiinţă recentă.* 3. *A avea / a nu avea ştiinţă despre ceva. După ştiinţa mea. Cu ştiinţa cuiva. Fără ştiinţa cuiva. Aceasta s-a întâmplat fără ştiinţa mea. Cu bună ştiinţă. A face ceva cu bună ştiinţă.* 4. *A da cuiva ştiinţă de ceva.*

Exerciţiul 51. Faceţi analiza lexicală a cuvintelor evidenţiate.

1. *Înserarea* asta, după o zi ploioasă, apoi senină, de toamnă, era mereu mohorâtă şi *apăsătoare* ca o înmormântare... Pădurea de stejar şi tufele mici începuseră *să se topească* în întuneric. (Camil Petrescu). 2. Şi, închipuiţi-vă, acest *ambuscat*, parcă şi-l văd, brun, gras şi *inexpresiv* ca o tobă mare, m-*a trântit*, vorba aceea, de mi-au mers fulgii, încât, la sesiunea următoare, m-am simţit nevoit *să*-i *parcurg* cursul *anost* nu mai puţin de şapte ori. (Gib Mihăescu). 3. Dar călugării noştri – primii şi singurii *cărturari* multă vreme – n-au oferit omenirii niciun Roger Bacon, oricât de *rudimentar*, cu atât mai puţin un Kepler ori un Mendel. (C. Noica). 4. În *domeniul* operelor de artă şi al *anticariatului*, Sultana arătă tot atâta *competenţă*. (G. Călinescu). 5. Există puţini scriitori care *să presimtă* marile *seisme* imediate care îi aşteaptă pe oameni. (M. Preda). 6. Cei doi *drumeţi* suiră treptele terasei, trecură prin săli *minunate*, printre curteni în *veşminte* strălucitoare de pietre *scumpe* şi ajunseră în faţa tronului. (L. Rebreanu). 7. Dar se cuvine *să se înfăţişeze*, să deie samă unei femei sărmane, care umblă

prin lume ca o văduvă, să-i arate cum au cumpărat oile, *să*-i *dovedească* ce parale au dat, să-i spuie pe ce drum şi înspre care parte de *lume* a apucat acel *oier* cu numele Nechifor Lipan. (M. Sadoveanu). 8. Atunci se opreşte fără voie ca dominat de un *farmec* necunoscut spre a asculta mai mult *timp* aceste *suspine* ale muntelui. (V. Alecsandri). 9. Pe urmă, voi sunteţi chemaţi *să alinaţi*, *să vindecaţi* durerea, nu *s*-o *exploataţi*. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 10. *Cunoaşterea*, stârnindu-ne şi ascuţindu-ne pofta de *putere*, ne duce *inexorabil* la *pierzanie*. (E. Cioran)

II. MORFOLOGIA

Morfologia studiază clasificarea cuvintelor în părţi de vorbire, categoriile gramaticale caracteristice cuvintelor în calitatea lor de părţi de vorbire şi flexiunea cuvintelor. Ea cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor şi la modificarea acestora.

§ 37. Părţile de vorbire

Cuvintele din limbă se grupează în clase lexico-gramaticale numite părţi de vorbire. Acestea sunt nişte clase în cadrul cărora cuvintele sunt clasificate după sensul lor lexical general şi după caracteristicile lor morfologice şi sintactice.

În limba română se delimitează nouă părţi de vorbire: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia.

Caracteristica generală a părţilor de vorbire ar putea fi prezentată cu ajutorul tabelului care urmează.

Partea de vorbire	Definiţia; întrebările la care răspunde	Categoriile gramaticale	Funcţiile sintactice îndeplinite
Substantivul:	denumeşte obiecte în sens larg; *cine?, ce?*	îşi schimbă forma în raport cu numărul, cazul, determinarea	subiect, complement, atribut, nume predicativ
Adjectivul:	denumeşte însuşiri ale obiectelor; *care?, ce fel de?*	îşi schimbă forma în raport cu genul, numărul, cazul	atribut, nume predicativ
Pronumele:	ţine locul unui substantiv; *cine?, ce?, care?*	îşi schimbă forma în raport cu persoana, genul, numărul, cazul	subiect, complement, atribut, nume predicativ
Numeralul:	exprimă noţiunea de număr definit; *câţi?, câte?, al câtelea?, a câta?*	îşi schimbă forma în raport cu genul, numărul, cazul	subiect, complement, atribut, nume predicativ

Verbul:	exprimă acţiuni; *ce face?*	îşi schimbă forma în raport cu diateza, modul, timpul, persoana, numărul	predicat
Adverbul:	semnifică o caracteristică a unei acţiuni sau o circumstanţă; *cum?, unde?, când?*	se caracterizează prin categoria gramaticală a gradelor de comparaţie	complement circumstanţial
Prepoziţia:	leagă două părţi de propoziţie	este o parte de vorbire neflexibilă	nu poate avea rolul de parte de propoziţie
Conjuncţia:	leagă două propoziţii sau două cuvinte cu acelaşi rol sintactic în propoziţie	este o parte de vorbire neflexibilă	nu poate avea rolul de parte de propoziţie
Interjecţia:	exprimă fără să numească sentimente, senzaţii, acte de voinţă sau imită sunete şi zgomote din natură	este o parte de vorbire neflexibilă	este o parte de vorbire fără funcţie sintactică în propoziţie

După caracteristicile lor gramaticale, părţile de vorbire sunt de două feluri:

a) părţi de vorbire autonome (substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul);

b) părţi de vorbire auxiliare (prepoziţia şi conjuncţia).

Părţile de vorbire autonome (cu excepţia adverbului) sunt flexibile (se declină sau se conjugă) şi pot îndeplini funcţia de parte de propoziţie. Părţile de vorbire auxiliare nu îndeplinesc rolul de parte de propoziţie, ele exprimă legătura dintre cuvinte în propoziţie sau dintre propoziţiile din componenţa frazei.

§ 38. Categoriile gramaticale

Categoria gramaticală este ansamblul formelor gramaticale ale cuvântului care exprimă anumite sensuri logico-gramaticale. Orice categorie gramaticală este o unitate bilaterală: ea presupune existenţa anumitor semnificaţii gramaticale şi a mijloacelor gramaticale folosite pentru exprimarea lor.

De exemplu, prin corelarea celor două forme ale substantivului – singularul (desemnează un singur exemplar) şi pluralul (desemnează mai multe exemplare ale aceluiaşi obiect) – se constituie categoria gramaticală a numărului, realizată prin opoziţia următoarelor perechi de forme: *munte – munţi, casă – case, drum – drumuri.*

Categoriile gramaticale specifice limbii române sunt: genul (la pronume, adjectiv, numeral şi verb), numărul (la substantiv, pronume, adjectiv, numeral şi verb), cazul (la substantiv, pronume, adjectiv şi numeral), determinarea (la substantiv), gradele de comparaţie (la adjectiv şi adverb), persoana (la pronume şi verb), diateza, modul, timpul (la verb).

§ 39. Substantivul

1. Substantivul este partea de vorbire flexibilă care denumeşte obiecte în sens larg: fiinţe (*copil, vulpe*), lucruri (*casă, carte*), plante (*salcie, vişin*), fenomene ale naturii (*ceaţă, ploaie, vânt*), acţiuni (*mişcare, scriere*), relaţii (*posesie, prietenie*), stări (*bucurie, tristeţe*), însuşiri (*bunătate, frumuseţe*) etc.

Substantivul se identifică cu ajutorul întrebărilor: *Cine este acesta / aceasta? Ce este acesta / aceasta?*

2. Substantivele sunt de mai multe tipuri:

a) substantive **comune**, denumesc obiecte făcând parte dintr-o clasă de obiecte de acelaşi fel: *om, urs, munte, stejar, casă, punte* etc.;

b) substantive **proprii**, denumesc anumite obiecte spre a le deosebi de altele din aceeaşi categorie sau de acelaşi fel: *Ion, Sadoveanu, Marte, Orhei, Prut* etc.

În cadrul clasei substantivului se mai face distincţie între:

a) substantivele **animate**, denumesc oameni, animale, păsări, insecte (*călător, căprioară, vultur, albină*);

b) substantivele **inanimate**, denumesc obiecte inanimate, inclusiv plante (*masă, scaun, vişin*).

3. Genul substantivelor este fix. După caracteristicile de gen, substantivele se împart în trei clase: masculine (*prieten, munte*), feminine (*fată, frunză*) şi neutre (*oraş, parc*).

4. Substantivul se declină, schimbându-şi forma după număr, caz, determinare. Categoriile gramaticale la substantiv sunt marcate cu ajutorul desinenţelor (însoţite uneori de alternanţe fonetice) şi al articolului (hotărât, nehotărât, genitival), care este un cuvânt auxiliar.

Sistemul general de forme flexionare ale substantivului poate fi prezentat cu ajutorul următorului tabel.

Determinarea	Numărul	Cazul	Formele flexionare
Forma nearticulată	singular		– *băiat*
	plural		– *băieţi*
Forma articulată nehotărât	singular	nominativ	– *un băiat*
		genitiv	– (*al*) *unui băiat*
		dativ	– *unui băiat*
		acuzativ	– (*pe*) *un băiat*
	plural	nominativ	– *nişte băieţi*
		genitiv	– (*al*) *unor băieţi*
		dativ	– *unor băieţi*
		acuzativ	– (*pe*) *nişte băieţi*
Forma articulată hotărât	singular	nominativ	– *băiatul*
		genitiv	– (*al*) *băiatului*
		dativ	– *băiatului*
		acuzativ	– (*pe*) *băiatul*
		vocativ	– *băiete!, băiatule!*
	plural	nominativ	– *băieţii*
		genitiv	– (*al*) *băieţilor*
		dativ	– *băieţilor*
		acuzativ	– (*pe*) *băieţii*
		vocativ	– *băieţi!, băieţilor!*

5. Din punct de vedere sintactic, substantivul poate fi de cele mai multe ori subiect sau complement (direct ori indirect). El însă poate fi utilizat în

calitate de orice parte de propoziţie, atât principală (subiect, nume predicativ), cât şi secundară (atribut, complement direct, complement indirect, complement circumstanţial).

În propoziţie, substantivul poate fi determinat de un adjectiv (*brad înalt, carte interesantă, creion albastru*) şi poate fi înlocuit de un pronume (*elevul – el, eleva – ea*).

§ 40. Adjectivul

1. Adjectivul este partea de vorbire care denumeşte însuşiri ale obiectelor, cum ar fi: dimensiunea (*mare, mic*), forma (*drept, strâmb*), culoarea (*alb, negru*), greutatea (*uşor, greu*), gustul (*acru, dulce*), temperatura (*cald, rece*) etc. Adjectivul însoţeşte un substantiv având rolul de a caracteriza obiectul desemnat de acesta: *om onest, carte nouă, colaborare economică.*

Din punct de vedere semantic, adjectivele sunt de două tipuri:

a) adjective **calificative** (denumesc însuşiri care ţin de natura internă a obiectelor, cum ar fi cele referitoare la culoare, dimensiune, formă, temperatură, gust, vârstă, starea fizică, starea emoţională etc.: *galben, verde, scurt, lung, neted, fierbinte, amar, sărat, tânăr, bătrân, vesel, trist* etc.);

b) adjective **relative** (denumesc caracteristici ale obiectelor prin raportare la alte obiecte, acţiuni sau circumstanţe: *copilăresc, bărbătesc, studenţesc, omenesc, muntos, oxidabil, plutitor, potabil, visător, zburător, aerian, marin, nocturn, săptămânal, primăvăratic* etc.).

2. Din punct de vedere morfologic, adjectivul este o parte de vorbire flexibilă. El are forme gramaticale pentru exprimarea categoriilor de:

Gen:	masculin	–	*bun*	
	feminin	–	*bună*	
Număr:	singular	–	*bun*	
	plural	–	*buni*	
Caz:	nominativ	–	*un băiat bun*	*nişte băieţi buni*
	genitiv	–	*al unui băiat bun*	*al unor băieţi buni*
	dativ	–	*unui băiat bun*	*unor băieţi buni*
	acuzativ	–	*pe un băiat bun*	*pe nişte băieţi buni*

Adjectivul se mai caracterizează şi prin categoria gradelor de comparaţie, care exprimă gradarea calităţii desemnate de adjectiv şi care este marcată cu ajutorul unor cuvinte auxiliare (adverbe, articole):

Gradul comparativ	a) de superioritate	*mai bun*
	b) de egalitate	*tot aşa de bun* *tot atât de bun* *la fel de bun*
	c) de inferioritate	*mai puţin bun*
Gradul superlativ relativ	a) de superioritate	*cel mai bun*
	b) de inferioritate	*cel mai puţin bun*
Gradul superlativ absolut	a) de superioritate	*foarte bun*
	b) de inferioritate	*foarte puţin bun*

3. Din punct de vedere sintactic, adjectivul este subordonat substantivului, fiind legat de acesta direct (*casă nouă*) sau prin intermediul unui verb (*Casa este nouă. Copiii cresc fericiţi.*) şi funcţionând ca atribut (*carte interesantă*), nume predicativ (*Nopţile de iarnă sunt **reci**.*) sau ca element predicativ suplimentar (*Copiii aleargă **voioşi**.*).

§ 41. Pronumele

1. Pronumele este partea de vorbire care substituie un substantiv, un adjectiv, un numeral sau chiar un fragment de text: *A venit bunicul. **El** ţi-a adus un cadou frumos.* În textul dat pronumele ***el*** ne ajută să desemnăm aceeaşi persoană fără ca să repetăm cuvântul *bunicul*.

2. După sens şi după anumite trăsături gramaticale, se disting următoarele clase de pronume:

Pronumele	Exemple
1) personale:	persoana I: *eu, noi* persoana a II-a: *tu, voi* persoana a III-a: *el, ea, ei, ele*

2) reflexive:	*mie, ţie, sie, nouă, vouă, sie* (*pe*) *mine, tine, sine, noi, voi, sine*
3) de întărire:	*însumi, însuţi, însuşi* *înşine, înşivă, înşişi*
4) posesive:	(*al*) *meu,* (*al*) *tău,* (*al*) *său* (*al*) *nostru,* (*al*) *vostru,* (*al*) *lor*
5) demonstrative:	*acesta, aceasta* *acela, aceea* *acelaşi, aceeaşi* *celălalt, cealaltă*
6) interogative:	*cine, ce, care, cât, al câtelea*
7) relative:	*care, cine, ce, cât* *cel ce, ceea ce*
8) nehotărâte:	*unul, altul, atât, cutare, fiecare, fiecine, fiece, oricare, oricine, orice, oricât, orişicare, orişicine, orişice, oarecare, careva, cineva, ceva, câtva, vreunul, vreuna, altcineva, altceva*
9) negative:	*nimeni, nimic* *niciunul, niciuna*

3. Din punct de vedere morfologic, pronumele este o parte de vorbire flexibilă care se declină. Flexiunea pronumelui exprima categoriile de persoană, număr, gen şi caz. Trăsătura esenţială a flexiunii pronominale este caracterul ei, în mare parte, neregulat.

Pronumele este o clasă gramaticală eterogenă. Alături de pronumele care au o paradigmă morfologică completă, există o serie de pronume invariabile în raport cu genul, numărul sau chiar persoana. În funcţie de capacitatea lor de a-şi schimba forma în raport cu persoana, pronumele se împart în următoarele două clase:

a) pronume cu flexiune de persoană. Din această categorie fac parte următoarele patru clase de pronume: personale, reflexive, de întărire, posesive;

b) pronume fără flexiune de persoană. Sunt următoarele clase de pronume: demonstrative, interogative, relative, nehotărâte, negative.

4. În ceea ce priveşte comportamentul lor sintactic, cuvintele din această clasă pot fi:

a) pronume propriu-zise sau pronume cu valoare substantivală (când ţin locul unui substantiv). Ele îndeplinesc funcţiile sintactice specifice substantivului: *Fiecare cu norocul lui trăieşte*. (Folclor). În această propoziţie, pronumele *fiecare* ţine locul substantivului *om.*

b) adjective pronominale (când însoţesc şi determină un substantiv). Se folosesc în propoziţie cu funcţia de atribut: *Fiecare om cu norocul lui trăieşte.* Aici, pronumele *fiecare* apare ca determinant al substantivului *om.*

§ 42. Numeralul

1. Numeralul este partea de vorbire care exprimă, sub diferite aspecte, noţiunea de număr definit: un număr abstract (***cinci***), caracteristica numerică a obiectelor (***cinci*** *elevi*) sau ordinea numerică a obiectelor (***al cincilea***).

2. După sensul lor general şi după structură, numeralele se împart în două clase mari:

a) numerale **cardinale** (care exprimă un număr sau simpla determinare numerică a obiectelor; se recunosc cu ajutorul întrebărilor *câţi? câte?*);

b) numerale **ordinale** (care arată ordinea numerică a obiectelor; se recunosc cu ajutorul întrebărilor *al câtelea? a câta?*).

În cadrul acestor clase de numeral se disting mai multe subspecii. Există următoarele subspecii de numerale cardinale:

Numeralul	Exemplu
a) numeralul cardinal propriu-zis:	*unu, doi, trei, patru, cinci*
b) numeralul fracţionar:	*o doime, trei pătrimi*
c) numeralul colectiv:	*amândoi, tustrei, tusşase*
d) numeralul distributiv:	*câte doi, câte trei, câte cinci*
e) numeralul multiplicativ:	*îndoit, întreit, însutit*
f) numeralul adverbial:	*de două ori, de trei ori, de o sută de ori*

Numeralul ordinal cuprinde următoarele subspecii:

Numeralul	Exemplu
a) numeralul ordinal propriu-zis:	*primul, al doilea, al zecelea*
b) numeralul ordinal adverbial:	*a doua oară, a treia oară*

3. Din punctul de vedere al flexiunii, numeralul este o parte de vorbire, în general, flexibilă. Categoriile specifice numeralului sunt aceleaşi ca şi la substantiv şi adjectiv: genul, numărul şi cazul. Dintre părţile de vorbire care se declină, numeralul are însă cea mai redusă flexiune. Numeralele care îşi schimbă forma în raport cu aceste categorii sunt puţine.

Astfel, după număr se schimbă doar câteva numerale cardinale (*zece / zeci, sută / sute, mie / mii, primul / primii*) şi unele numerale fracţionare (*doime / doimi*); în raport cu genul sunt variabile numeralele cardinale propriu-zise corespunzătoare lui 1 şi 2 şi cele compuse cu aceste numerale (*unu / una, doi / două, treizeci şi doi / treizeci şi două*), inclusiv numeralele colective (*amândoi / amândouă, ambii / ambele*) şi cele distributive (*câte doi / câte două*), precum şi toate numeralele ordinale propriu-zise (*al treilea / a treia, al zecelea / a zecea*). Cazul este caracteristic următoarelor specii de numerale: a) numeralelor care se folosesc cu valoare substantivală (numeralele cardinale propriu-zise, fracţionare, colective) şi b) numeralelor cu valoare adjectivală (numeralele multiplicative, ordinale propriu-zise).

4. Şi din punct de vedere sintactic, numeralul este o clasă eterogenă. În propoziţie, un numeral se poate întrebuinţa cu valoare adjectivală (***zece*** *zile*, ***a treia*** *casă*), cu valoare substantivală (***Doi*** *ori* ***doi*** *fac* ***patru***.) sau cu valoare adverbială (*L-am întâlnit* ***de două ori***.).

§ 43. Verbul

1. Verbul este partea de vorbire care denumeşte acţiuni (*a merge, a scrie*), stări (*a dormita, a locui*), deveniri (*a se înălbi, a se ruina*) şi relaţii (*a aparţine, a depinde*).

2. Verbele pot fi clasificate din mai multe puncte de vedere.

După rolul lor în propoziţie verbele se împart în următoarele clase lexico-gramaticale:

A) verbe predicative (au un sens lexical de sine stătător; ele pot constitui singure predicatul unei propoziţii: *a desena, a creşte*);

B) verbe nepredicative care pot fi de două tipuri: auxiliare (intră în componenţa formelor verbale compuse: *a fi, a avea, a vrea*) şi copulative (leagă numele predicativ de subiect, constituind, împreună cu cel dintâi, un predicat nominal: *a fi*).

După sens şi după specificul schemei sintactice în care se utilizează, se disting următoarele clase semantico-sintactice:

– verbe personale (acceptă poziţia de subiect care poate fi exprimată printr-un nume: *a lucra, a spune*) şi verbe impersonale (se caracterizează prin imposibilitatea de a se combina cu un subiect: *plouă, tună, ninge*);

– Verbe tranzitive (semnifică acţiuni care se răsfrâng asupra unui obiect; în propoziţie ele pot primi un complement direct: *a citi, a duce*) şi verbe intranzitive (nu cer un complement direct: *a merge, a ajunge*).

După particularităţile de formă pe care le prezintă la conjugare, verbele se împart în următoarele clase gramaticale (conjugări):

Conjugarea	Sufixul de infinitiv	Infinitivul	Sufixul prezentului indicativ	Prezentul indicativ
I	***-a***	*a aşteptа*	-**ø**	*aştept, aşteaptă*
		a lucra	***-ez-, -eaz-***	*lucr-ez, lucr-ează*
II	***-ea***	*a vedea*	***-ø***	*văd, vede*
III	***-e***	*a merge*	***-ø***	*merg, merge*
IV	***-i***	*a veni*	***-ø***	*vin, vine*
		a privi	***-esc-, -eşt-***	*priv-esc, priv-eşte*
	-î	*a coborî*	***-ø***	*cobor, coboară*
		a hotărî	***-ăsc-, -ăşt-***	*hotâr-ăsc, hotăr-ăşte*

3. Din punct de vedere morfologic, verbul este o parte de vorbire flexibilă. Sistemul flexionar al verbului cuprinde două serii de forme:

A) forme predicative (modurile personale);

B) forme nepredicative (moduri nepersonale).

Prin opoziţia formelor predicative ale verbului se realizează următoarele categorii gramaticale: diateză, mod, timp, persoană, număr şi gen. Schimbarea verbului în raport cu aceste categorii gramaticale se numeşte conjugare. Este clasa de cuvinte cu cea mai complexă flexiune.

Formele nepredicative ale verbului sunt: infinitivul, participiul, gerunziul şi supinul.

Sistemul general de forme flexionare ale verbului poate fi prezentat cu ajutorul următorului tabel.

	Diateza	Modul	Timpul	Formele flexionare (pers. 3 sg.: *el, ea*)
I. Formele predicative	Activă	Indicativ	Prezent	– *aşteaptă*
			Imperfect	– *aştepta*
			Perfect compus	– *a aşteptat*
			Perfect simplu	– *aşteptă*
			Mai mult ca perfect	– *aşteptase*
			Viitor I	– *va aştepta*
			Viitor II	– *are să aştepte*
			Viitor anterior	– *va fi aşteptat*
		Conjunctiv	Prezent	– *să aştepte*
			Perfect	– *să fi aşteptat*
		Condiţional-optativ	Prezent	– *ar aştepta*
			Perfect	– *ar fi aşteptat*
		Prezumtiv	Prezent	– *va fi aşteptat*
			Perfect	– *va fi aşteptat*
		Imperativ		– *Aşteaptă!* – *Nu aştepta!*
	Pasivă	Indicativ	Prezent	– *este aşteptat, -ă*
			Imperfect	– *era aşteptat, -ă*
			Perfect compus	– *am fost aşteptat, -ă*
			Perfect simplu	– *fuse / fu aşteptat, -ă*
			Mai mult ca perfect	– *fusese aşteptat, -ă*
			Viitor I	– *va fi aşteptat, -ă*
			Viitor II	– *are să fie aşteptat, -ă*
			Viitor anterior	– *va fi fost aşteptat, -ă*
		Conjunctiv	Prezent	– *să fie aşteptat, -ă*
			Perfect	– *să fi fost aşteptat, -ă*
		Condiţional-optativ	Prezent	– *ar fi aşteptat, -ă*
			Perfect	– *ar fi fost aşteptat, -ă*
		Prezumtiv	Prezent	– *va fi fiind aşteptat, -ă*
			Perfect	– *va fi fost aşteptat, -ă*
II. Formele nepredicative		Infinitiv	– *a aştepta, a fi aşteptat*	
		Gerunziu	– *aşteptat, fiind aşteptat, -ă, -i, -e*	
		Participiu	– *aşteptat, aşteptată, aşteptaţi, aşteptate*	
		Supin	– *de aşteptat*	

4. Sub aspect sintactic, formele predicative ale verbului funcţionează întotdeauna în calitate de predicat: *melcii scot coarne boureşti.* (I. Teodoreanu).

Formele nepredicative sunt forme sincretice: ele îmbină trăsăturile verbale cu cele ale altor părţi de vorbire. Astfel, fiind forme verbale, ele sunt specializate pentru îndeplinirea funcţiilor sintactice proprii altor părţi de vorbire, şi anume funcţiile caracteristice substantivului, adjectivului şi adverbului. Din punct de vedere sintactic, formele nepredicative au un comportament dublu:

a) un comportament de tip verbal şi de tip nominal (infinitivul, supinul);

b) un comportament de tip verbal şi de tip adjectival (participiul);

c) un comportament de tip verbal şi de tip adverbial (participiul).

Pe lângă faptul că pot îndeplini funcţiile sintactice specifice substantivului, adjectivului sau adverbului, trei dintre cele patru forme nepredicative (infinitivul, participiu, supinul) mai intră în componenţa formelor verbale compuse.

§ 44. Adverbul

1. Adverbul este partea de vorbire care exprimă o caracteristică a unei acţiuni sau circumstanţa în care se desfăşoară o acţiune sau există o însuşire (*bine, repede, aici, acum*).

2. Adverbele sunt de două feluri: adverbe nepronominale şi adverbe pronominale.

Adverbele nepronominale sau propriu-zise denumesc direct caracteristicile sau circumstanţele acţiunilor. După înţelesul lor, acestea se pot împărţi în următoarele categorii:

a) adverbe de mod (exprimă modul în care se desfăşoară acţiunea; răspund la întrebarea *cum?*): *bine, rău, încet, repede, uşor, greu, bărbăteşte, frăţeşte, omeneşte*;

b) adverbe de loc (arată locul unde se desfăşoară o acţiune; răspund la întrebarea *unde?*): *acasă, afară, aproape, departe, jos, sus, pretutindeni*;

c) adverbe de timp (exprimă timpul în care se desfăşoară acţiunea verbului; răspund la întrebarea *când?*): *astăzi, mâine, poimâine, ieri, alaltăieri, desearǎ, degrabă, deunăzi, odinioară, odată, demult, devreme, târziu, deseori, rareori, uneori, alteori, mereu, zilnic*.

Adverbele pronominale exprimă indirect, prin raportare la context, caracteristica sau circumstanţa în care se desfăşoară o acţiune. În propoziţie

ele ţin locul adverbelor nepronominale. Din punct de vedere al înţelesului, ele se împart în următoarele subclase:

Adverbe pronominale	de mod	de loc	de timp	cantitative
demonstrative	*aşa, astfel, altfel*	*aici, acolo, încoace, încolo, dincoace, dincolo*	*acum, atunci*	*atât(a)*
interogative	*cum?*	*unde? încotro? dincotro?*	*când?*	*cât?*
relative	*cum*	*unde, încotro*	*când*	*cât*
nehotărâte	*oricum, orişicum, cumva, altcumva, oarecum*	*oriunde, orişiunde, undeva, altundeva, oriîncotro*	*oricând, orişicând, cândva, altcândva, altădată*	*câtva, oricât, orişicât*
negative	*nicicum, nicidecum*	*nicăieri, niciunde*	*niciodată, nicicând*	*nicicât*

3. Adverbul reprezintă o clasă eterogenă semantic şi sintactic. În propoziţie, adverbul poate determina:

a) un verb: *Pleacă azi. Rămâne acasă. Învaţă bine.* Funcţionând ca determinativ al unui verb, adverbul arătă când, unde sau cum se desfăşoară o acţiune şi apare în calitate de complement circumstanţial de timp, de loc, de mod. Aceste adverbe răspund la întrebările *când?, unde?, cum?*;

b) un adjectiv sau un alt adverb, precizând anumite caracteristici ale acestora: *aproape cărunt, grav bolnav, profund indignată, cam repede, aproape sufleteşte*;

c) în cazuri rare, un substantiv, un pronume sau un numeral. În cadrul grupului nominal, adverbele se leagă de termenul regent, de cele mai multe ori, prin prepoziţie: *discuţia de atunci, casa de alături, voi de acolo, aproape nimic, primul de sus*. În aceste cazuri, ele îndeplinesc funcţia sintactică de atribut.

Unele adverbe se referă la o propoziţie sau numai la o parte a ei (*abia, chiar, deja, numai, tocmai*). În sfârşit, se întâlnesc adverbe care singure pot

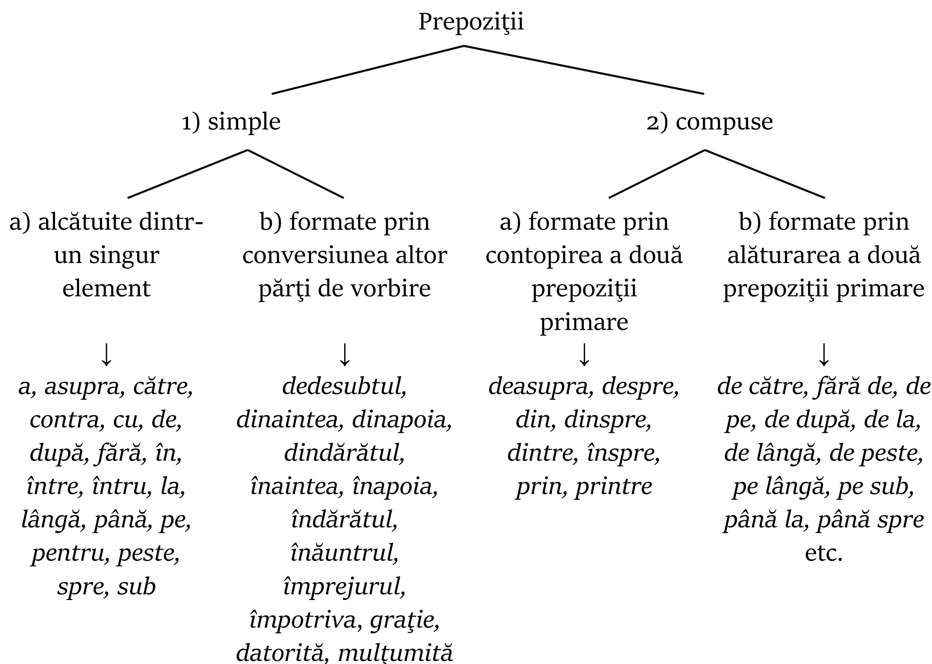
alcătui o propoziţie (adverbele *da, nu*; adverbele predicative: *Sigur că va veni.*).

4. Din punct de vedere morfologic, adverbul este o parte de vorbire în general neflexibilă. Totuşi unele adverbe, la fel ca şi adjectivele, se caracterizează prin categoria gradelor de comparaţie. Această categorie se exprimă însă prin mijloace analitice (folosindu-se anumite adverbe cu valoare de cuvinte auxiliare), şi nu prin modificarea adverbelor date: *mai bine, cel mai bine, foarte bine.* Astfel, existenţa gradelor de comparaţie la adverb nu schimbă statutul lui de parte de vorbire neflexibilă, aceasta deoarece, în procesul de exprimare a acestei categorii, adverbul propriu-zis rămâne invariabil, el având în sistemul limbii o formă unică.

§ 45. Prepoziţia

1. Prepoziţia este o parte de vorbire auxiliară care exprimă raportul sintactic de subordonare dintre cuvinte în cadrul propoziţiei.

2. După structură, prepoziţiile se clasifică în felul următor.

3. Prepoziţiile sunt nişte instrumente gramaticale care marchează relaţia dintre doi termeni ai propoziţiei. Astfel, o prepoziţie implică prezenţa unui termen regent şi a unui termen subordonat: *pădure* ***de*** *stejari, casa* ***de lângă*** *drum, a se sfătui* ***cu*** *prietenii, a intra* ***în*** *vagon.*

Termenul precedat de prepoziţie poate fi:

a) un substantiv (*drum* ***de*** *ţară*);

b) un pronume (*omul* ***de lângă*** *tine*);

c) un numeral (*prietenia* ***dintre*** *cei doi*);

d) un adjectiv (*se cunoşteau* ***de*** *mici*);

e) un adverb (*ziua* ***de*** *azi*);

f) un verb la infinitiv (*dorinţa* ***de*** *a şti*).

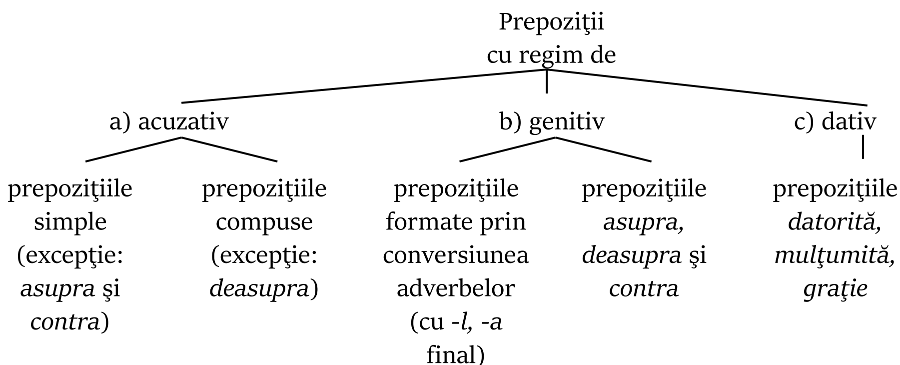
4. Prepoziţia nu se caracterizează printr-un sens lexical autonom şi nu îndeplineşte funcţie sintactică de parte de propoziţie; ea formează însă, împreună cu partea de vorbire pe care o introduce, o unitate sintactică ce funcţionează ca o singură parte de propoziţie: *casă* ***de*** *piatră* (prepoziţia *de* intră în structura unui atribut); *a se apropia* ***de*** *râu* (prepoziţia *de* intră în structura unui complement circumstanţial de loc). Prepoziţia constituie, împreună cu termenul subordonat, un grup prepoziţional, în cadrul căruia ea are rolul de a marca funcţia sintactică a termenului subordonat.

În calitatea ei de mijloc de realizare a raportului de subordonare, prepoziţia, de cele mai dese ori, introduce:

a) atribute: *drum* ***de*** *ţară, ziua* ***de*** *mâine*;

b) complemente: *a tăia pâine* ***cu*** *cuţitul, a merge* ***spre*** *casă.*

5. După cazul pe care îl impun cuvântului introdus, prepoziţiile sunt de mai multe feluri.

lângă mine, despre voi, în ţară, la prânz, după ore	*de după nori, până la gară, de către prieteni*	*înaintea casei, îndărătul uşii, împotriva vântului*	*asupra duşmanului, contra lor, deasupra munţilor*	*datorită fratelui, mulţumită părinţilor*

6. Din punct de vedere morfologic, prepoziţia este o parte de vorbire neflexibilă.

§ 46. Conjuncţia

1. Conjuncţia este o parte de vorbire auxiliară care leagă două propoziţii în cadrul frazei sau două părţi de propoziţie de acelaşi fel în cadrul propoziţiei. Conjuncţiile sunt cuvinte neflexibile.

Conjuncţiile marchează un spectru larg de relaţii, ele exprimă atât raporturi de coordonare (în propoziţie şi în frază), cât şi raporturi de subordonare (numai în frază).

Conjuncţiile au rol de cuvinte ajutătoare în sintaxă. Ele exprimă:

a) raportul sintactic de subordonare între o regentă şi subordonata ei: *A spus* ***că*** *nu poate veni. M-a întrebat* ***dacă*** *am fost la ore.*

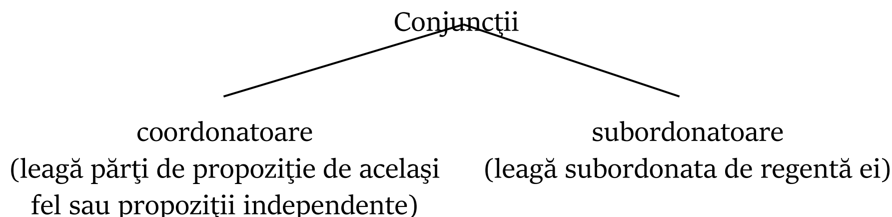
b) raportul sintactic de coordonare:

– între două părţi de propoziţie: *Am cumpărat cărţi* ***şi*** *caiete. E deştept* ***şi*** *foarte talentat.*

– între două propoziţii: *Deschide cartea* ***şi*** *citeşte!*

– între o parte de propoziţie şi o propoziţie: *Am studiat documentele din acea perioadă* ***şi*** *ce a mai fost publicat în presă.*

2. După tipul de raport exprimat, conjuncţiile pot fi clasificate în următoarele categorii.

a) copulative (exprimă un raport de asociere): *şi, nici, iar* („şi“);
b) adversative (exprimă un raport de opoziţie fără excludere): *ci, dar, iar, însă, or* („însă“);
c) disjunctive (exprimă un raport de excludere): *fie, ori, sau*;
d) conclusive (exprimă o concluzie, o urmare, o consecinţă): *aşadar, deci, dar* („deci“)

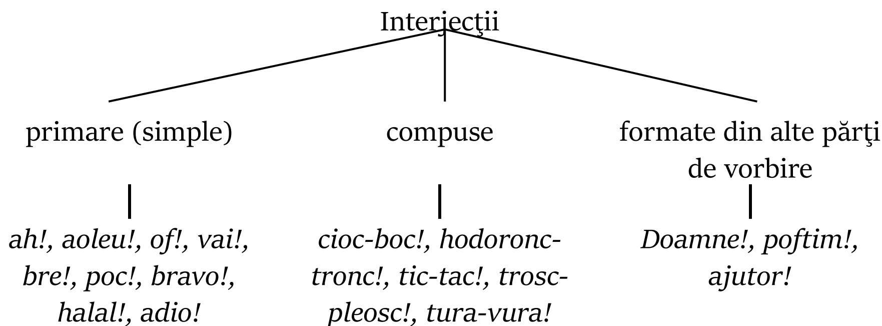
a) conjuncţii cu valori multiple: *ca ... să, că, dacă, de, să*;
b) conjuncţii specializate:
– de timp: *până, cum*;
– de mod: *precum, parcă*;
– de cauză: *căci, deoarece, fiindcă, întrucât, unde, cum*;
– de consecinţă: *încât, cât*;
– de concesie: *deşi*

2. Conjuncţiile nu pot îndeplini singure funcţia unei părţi de propoziţie. Ele doar leagă părţi de propoziţie sau propoziţii, fiind plasate, de obicei, între cele două unităţi sintactice.

§ 47. Interjecţia

1. Interjecţia este o parte de vorbire neflexibilă care exprimă senzaţii, stări sufleteşti, manifestări de voinţă ale vorbitorului sau imită sunete şi zgomote din natură.

2. După structură şi din punctul de vedere al originii lor, interjecţiile se grupează în următoarele clase.

3. După semnificaţia lor, interjecţiile sunt de următoarele feluri.

Interjecţii

- interjecţii propriu-zise
  - care exprimă senzaţii sau sentimente
    - *a!, ah!, aoleu!, brr!, bravo!, ehe!, halal!, hm!, oho!, of!, poftim!, ura!, vai!, zău!*
  - care exprimă un act de voinţă sau servesc ca mijloc de adresare
    - *ajutor!, aho!, alo!, bre!, cea!, cuţu-cuţu!, haide!, hăis!, ho!, iată!, măi!, ptru!, pui-pui!, stop!*
- interjecţii imitative sau onomatopeele (reproduc sunete din natură)
  - *boc!, bâldâbâc!, buf!, cirip!, cucu!, gogâlț!, ham!, pleosc!, trosc!*

ANALIZA MORFOLOGICĂ

Analiza morfologică reprezintă o cercetare a cuvântului ca parte de vorbire prin descrierea trăsăturilor lui morfologice. Acest tip de analiza constă în identificarea părţilor de vorbire şi descrierea principalelor caracteristici ale acestora. Ea presupune următoarele operaţii:

1) încadrarea cuvântului analizat într-una dintre părţile de vorbire;
2) caracterizarea acestei părţi de vorbire prin:
   – indicarea subclasei lexico-gramaticale din care face parte cuvântul dat;
   – identificarea categoriilor gramaticale specifice (pentru părţile de vorbire flexibile);
   – depistarea trăsăturilor caracteristice (pentru părţile de vorbire neflexibile).

Analiza cuvântului prin identificarea categoriilor gramaticale se face respectându-se o ordine fixă pentru fiecare parte de vorbire. Totodată, în cazul părţilor de vorbire flexibile, la analiza morfologică, este necesar sa fie precizată forma-tip a cuvântului analizat.

Astfel, analiza morfologică a cuvântului *poveştile* din propoziţia *Poveştile însă uneori mint.* (Cezar Petrescu) se va desfăşura în conformitate cu următoarele etape:

1) se va indica clasa lexico-gramaticală din care face parte cuvântul respectiv (substantiv) şi forma-tip (*poveste*);

2) se vor stabili subclasele lexico-gramaticale în care se încadrează cuvântul analizat (substantiv comun, inanimat);

3) se vor preciza categoriile gramaticale (genul feminin, plural, nominativ, forma articulată hotărât, articolul *-le*) şi funcţia sintactică îndeplinită (subiect).

Exerciţiul 52. Arătaţi ce părţi de vorbire sunt cuvintele din textele de mai jos.

1. Pe sub soarele, care numai la depărtate răstimpuri se mai arată, nouri de plumb îşi târau, cu o iuţeală nebună, umbra lor pe pământ. (C. Hogaş). 2. Cine ştie pe unde va fi fiind, singur şi flămând. (M. Sadoveanu). 3. Locuinţa părintească nu era palat boieresc, ci o casă modestă de ţară. (G. Călinescu).

4. Cum să te duc: ca vântul ori ca gândul. (I. Creangă). 5. Băiatul se împotrivi, dar până la urmă se lăsă prins de mână şi tras încet printre oameni, afară din curtea şcolii. (M. Preda). 6. Străinilor voi nu le-aţi spus că doine ca a noastre nu-s? (G. Coşbuc). 7. Şi, spre a ajunge înapoi la sălciile bătrâne, muncea o zi şi o noapte, trăgând barca împotriva apelor. (E. Camilar). 8. Cu tâmplele vâjâind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuţit şi întărâtat al cânelui. (M. Sadoveanu). 9. În adâncul cerului se arătară cele dintâi stele. (Z. Stancu). 10. Limba unui popor e reflexul stării de civilizaţie şi de cultură a acelui popor. (G. Ibrăileanu). 11. Libertatea este supremul bine pentru orice vieţuitoare. (G. Ibrăileanu)

§ 48. Analiza morfologică a substantivului

Schema analizei morfologice a substantivului

1. Partea de vorbire:
- substantiv
- forma-tip (nominativ, singular, forma nearticulată)

2. Clasa lexico-gramaticală:
- substantiv comun / propriu
- substantiv animat / inanimat

3. Clasa flexionară:
- genul: masculin / feminin / neutru

4. Categoriile morfologice:
- numărul: singular / plural
- cazul: N, G., D., A., V.
- categoria determinării: forma nearticulată / forma articulată nehotărât / forma articulată hotărât

5. Funcţia sintactică:
- subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a substantivului

Drumurile şi potecile erau pustii. (M. Sadoveanu)

drumurile
1) substantiv (*drum*)
2) comun, inanimat
3) genul neutru
4) plural, nominativ, forma articulată hotărât (articolul -*le*)
5) subiect

Exerciţiul 53. Analizaţi morfologic substantivele din textele de mai jos.

1. Când am răzbit din poienile codrilor la valea Moldovei, am văzut holdele unduind ca valuri care răsfrângeau soarele. (M. Sadoveanu). 2. Când dădu iar în şosea, auzi ropotele râului, aproape, ca nişte şoapte stranii. (L. Rebreanu). 3. Pe frunza unui nufăr o broscuţă se bucură şi ea de frumuseţea şi răcoarea dimineţii. (Em. Gârleanu). 4. Soarele se ridicase de-o suliţă şi razele lui binefăcătoare spintecau seninul depărtat al unei dimineţi fără de nori. (C. Hogaş). 5. Şi Niculina îi povesti cum se petrecuse acea vânătoare de păstrăvi, arătându-i fiecare piatră sub care ei răscoliseră, fiecare colţ spumegător al pârăului, fiecare scorbură în care culeseră o ciupercă... (V. Eftimiu). 6. Nourii se îmbulzeau din asfinţit spre creştetul bolţii, venind cu mare repeziciune. (M. Sadoveanu). 7. Sărăcia şi întunericul se întindeau pretutindeni. (V. Eftimiu). 8. Căruţele încep să iasă din sat înainte ca luceafărul să fi pierit de pe cer. (M. Preda). 9. Amorul şi crima sunt invazia naturii în mijlocul civilizaţiei. (G. Ibrăileanu)

§ 49. Analiza morfologică a adjectivului

Schema analizei morfologice a adjectivului

1. Partea de vorbire:
– adjectiv
– forma-tip (nominativ, singular, masculin)

2. Clasa lexico-gramaticală:
– adjectiv calificativ / relativ

3. Clasa flexionară:

a) adjectiv variabil (cu 4 forme, cu 3 forme, cu 2 forme)
b) adjectiv invariabil

4. Categoriile morfologice:

– genul: masculin / feminin
– numărul: singular / plural
– cazul: N., G., D., A.,V.
– gradul de comparaţie: pozitiv / comparativ / superlativ (sau adjectiv fără grade de comparaţie)

5. Funcţia sintactică:

– atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a adjectivului

O răcoare fragedă şi curată împrospăta întreaga fire. (C. Hogaş)

fragedă
1) adjectiv (*fraged*)
2) adjectiv calificativ
3) adjectiv variabil cu 4 forme
4) feminin, singular, nominativ, gradul pozitiv
5) atribut adjectival

Exerciţiul 54. Analizaţi morfologic adjectivele din textele de mai jos.

1. În colţul vechi de înnegrită gară se uită-n gol un moş cu barbă sură. (O. Goga). 2. Boldur-vodă îşi îmbrăţişă copila, îi alese cel mai frumos cal din grajdurile domneşti, îi dădu veşminte băieţeşti, arc nou şi suliţă cu vârf de oţel. (V. Eftimiu). 3. Numai fruntea palidă, sub părul negru, creţ, era frumoasă. (V. Eftimiu). 4. Faţa bronzată avea linii aspre, întunecate. (I. Agârbiceanu). 5. Veronica era zveltă ca o viespe, cu ochi negri pătimaşi, sprintenă ca o suveică. (I. Agârbiceanu). 6. Ce ochi frumoşi şi trişti avea! (I. Agârbiceanu). 7. Cum sta aşa, înalt, voinic, cu capul plecat, cu barba stufoasă, lungă, odihnită pe pieptul lat, avea o înfăţişare nespus de cuvioasă. (I. Agârbiceanu). 8. Florica era aprinsă în obraji, cu buzele roşii, umede şi pline, cu ochii albaştri şi limpezi ca cerul de vară şi avea în toată

înfăţişarea o veselie sănătoasă pe care se silea şi nu izbutea s-o ascundă. (L. Rebreanu). 9. Lângă marele fluviu ardeau încet, scoţând puţine flăcări gălbui şi fum negru, câteva case. (Z. Stancu)

§ 50. Analiza morfologică a numeralului

Schema analizei morfologice a numeralului

1. Partea de vorbire:
- numeral

2. Clasa lexico-gramaticală:
a) numeral cardinal (propriu-zis, fracţionar, colectiv, distributiv, multiplicativ, adverbial)
b) numeral ordinal (propriu-zis, adverbial)

3. Categoriile morfologice:
- genul: masculin / feminin (sau invariabil în raport cu genul)
- numărul: singular / plural (sau invariabil în raport cu numărul)
- cazul: N., G., D., A.

4. Funcţia sintactică:
- subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a numeralului

Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. (M. Sadoveanu)

(cei) trei 1) numeral
2) numeral cardinal propriu-zis
3) invariabil în raport cu genul şi numărul, cazul nominativ
4) atribut

Exerciţiul 55. Analizaţi morfologic numeralele din textele următoare.

1. Trecură trei zile. (L. Rebreanu). 2. Apostol îşi şterse de două ori, în mers, sudoarea de pe obraji. (L. Rebreanu). 3. Acela avea două părţi din oi, şi ceilalţi doi numai a treia parte. (M. Sadoveanu). 4. Trei copii, cei dintâi, îi muriseră înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea... În urma ei au venit doi, dar fără zile... (L. Rebreanu). 5. De ce-mi vorbeşti dumneata de trei? (M. Sadoveanu). 6. Tustrei au tăcut îndelung, cu privirile pierdute în depărtări. (E. Camilar). 7. Plecară toţi trei împreună. (L. Rebreanu). 8. Înşiraţi cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. (N. Gane). 9. Sbierea îi vânduse, pe câteşitrei fie turcilor, fie polonilor. (V. Eftimiu). 10. Ipate se îmbogăţise însutit şi înmiit. (I. Creangă). 11. Omul nu greşeşte de trei ori la rând. (V. Eftimiu). 12. N-am obicei să poruncesc un lucru de două ori. (C. Hogaş). 13. Cel de-al treilea se purta ca o umbră. (M. Sadoveanu). 14. N-am putea deocamdată să mai ţinem şi pe-al şaselea. (V. Eftimiu). 15. Ai fi zis că întinereşte pentru a doua oară. (N. Gane). 16. Înţeleptul învârteşte de şapte ori limba în gură înainte de a vorbi. (Folclor). 17. A cincea zi au fost trei mese în plus. (V. Eftimiu). 18. Aşa gândiră şi aşa făcură cei trei voinici. (V. Eftimiu)

§ 51. Analiza morfologică a pronumelui

Schema analizei morfologice a pronumelui

1. Partea de vorbire:
- pronume

2. Clasa lexico-gramaticală:
- pronume: personal, reflexiv, de întărire, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât, negativ.

3. Categoriile morfologice:
- persoana: 1, 2, 3 (sau invariabil în raport cu persoana)
- genul: masculin / feminin (sau invariabil în raport cu genul)
- numărul: singular / plural (sau invariabil în raport cu numărul)
- cazul: N., G., D., Ac., V. (sau invariabil în raport cu cazul)

4. Funcţia sintactică:
- subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a pronumelui

Eu nu bănuiesc pe nimeni. (M. Sadoveanu)

eu 1) pronume
2) pronume personal
3) persoana I, invariabil în raport cu genul, numărul singular, cazul nominativ
4) subiect

Exerciţiul 56. Analizaţi morfologic pronumele din textele de mai jos.

1. Îşi urmărise fiecare insul hotărât dinainte, ţinându-se de el pas cu pas, să nu-l scape, şi n-a scăpat unul. (V. Eftimiu). 2. Cine erau acei alţii? (Z. Stancu). 3. Al tău? Acel care-l crescu, iubindu-l cine-i: eu ori tu? (G. Coşbuc). 3. Ce poţi face singur nu aştepta să-ţi facă alţii. (Folclor). 4. O cunoşteam ca pe mine însumi. (D. Zamfirescu). 5. Apoi dacă ţi-oi da eu ţie şi pământurile şi casele amândouă, mie ce-mi mai rămâne? (L. Rebreanu). 6. Ai putea să-mi spui tu mie ce este aceea onoare? (Z. Stancu). 7. Nu-i cunoşteam. Nici ei pe mine nu mă cunoşteau. (Z. Stancu). 8. Trece nourul; ne cuprinde şi pe noi soarele. (M. Sadoveanu). 9. Ce spui tu, străine? Ştefan e departe; Braţul său prin taberi mii de morţi împarte. Eu sunt a sa mamă; el e fiul meu. De eşti tu acela nu-ţi sunt mamă eu! (D. Bolintineanu). 10. Mâncaţi şi beţi dumneavoastră întru pomenirea acelora care s-au prăpădit pentru dreptatea noastră. (M. Sadoveanu). 11. Cine vine cu mine să-mi ajute, să-l scoatem de-acolo? (I. Agârbiceanu). 12. Ajută-mă acum să-mi scap şi ţara şi-ţi voi da tot ce-mi vei cere! (V. Eftimiu)

§ 52. Analiza morfologică a verbului

Schema analizei morfologice a verbului

1. Partea de vorbire: – verb – forma-tip (infinitivul)

2. Clasa lexico-gramaticală:
a) verb predicativ / nepredicativ (auxiliar, copulativ)
b) verb personal / impersonal
c) verb tranzitiv / intranzitiv

3. Clasa flexionară:
– verb nepronominal / pronominal
– conjugarea (1, 2, 3, 4)

4. Categoriile morfologice:
a) formele predicative (modurile personale):
– diateza: activă / pasivă / reflexivă
– modul: indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, prezumtiv, imperativ
– timpul: prezent, trecut, viitor
– persoana: 1, 2, 3
– numărul: singular / plural
– genul: masculin / feminin (la diateza pasivă)
b) formele nepredicative (modurile nepersonale):
– infinitiv, gerunziu, participiu, supin

5. Funcţia sintactică:
a) verb la o formă predicativă: predicat
b) verb la o formă nepredicativă: subiect, atribut, nume predicativ, complement

Model de analiză morfologică a verbului

Peste câtva timp, flăcăul se întoarse cu caii. (M. Preda)

se întoarse
1) verb (*a se întoarce*)
2) verb predicativ, personal, intranzitiv
3) verb pronominal, conjugarea a III-a
4) diateza reflexivă, modul indicativ, perfectul simplu, persoana a III-a, singular
5) predicat verbal

Exerciţiul 57. Analizaţi morfologic verbele din textele de mai jos.

1. Şi cum au pornit boii, vulpea a şi început cu picioarele a împinge peştele din car jos. (I. Creangă). 2. Şi frunza se bucură, acoperi cum putu mai bine păsărica. (E. Gârleanu). 3. Aşa stăturăm în tăcere şi neclintire, până la răsăritul lunii. (M. Sadoveanu). 4. Umbrele căzuseră de mult peste grădină. (I. Agârbiceanu). 5. Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben salcâmii. (M. Sadoveanu). 6. Vei vedea dimineaţă, după ce va răsări soarele peste grădină, că sunt toate aici. (I. Agârbiceanu). 7. Câte a văzut Dunărea şi câte o să mai vadă! (Z. Stancu). 8. Lumina şi căldura îl îndemnau să se uite împrejur, fără să vrea, parc-ar căuta pe cineva. (L. Rebreanu). 9. Se aşeză pe un jilţ şi aşteptă să vadă ce se întâmplă. (V. Eftimiu). 10. Dacă ar putea cineva citi în sufletul tuturor ofiţerilor, s-ar îngrozi de ceea ce ar descoperi. (L. Rebreanu). 11. Trenul lăsase în urmă o cotitură şi vagonul se clătina parc-ar fi fost să-şi piardă echilibrul. (L. Rebreanu)

§ 53. Analiza morfologică a adverbului

Schema analizei morfologice a adverbului

1. Partea de vorbire:
– adverb

2. Clasa lexico-gramaticală:
a) adverb: nepronominal / pronominal
b) adverb de mod / de timp / de loc

3. Categoriile morfologice:
– gradul de comparaţie: pozitiv / comparativ / superlativ (sau adverb fără grade de comparaţie)

4. Funcţia sintactică:
– complement circumstanţial, atribut, predicat

Model de analiză morfologică a adverbului

Câinele păşeşte încet după ea. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

încet 1) adverb
2) adverb nepronominal de mod
3) gradul pozitiv
4) complement circumstanţial de mod

Exerciţiul 58. Analizaţi morfologic adverbele din textele de mai jos.

1. De-atunci trăiesc frăţeşte oştirile vecine. (G. Coşbuc). 2. După aceea mă dau iar jos şi pornesc repede cu demâncarea la lingurari. (I. Creangă). 3. Dă drumul căruţei acasă şi rămâi aici. (M. Preda). 4. Rar însă putea să aştepte dimineaţa acasă. (I. Agârbiceanu). 5. Toţi băieţii ceilalţi dormeau adânc. (I. L. Caragiale). 6. Atunci îmbracă-te mai repede şi nu mă mai ţine aici! (M. Preda). 7. Laura slăbise puţin, dar aşa îi şedea mult mai bine. (L. Rebreanu). 8. Apoi trăsura porni înainte. (L. Rebreanu). 9. Blândeţea învăţătorului însă îl înfurie mai rău. (L. Rebreanu). 10. Soarele bătea pieziş în ferestre. (M. Sadoveanu). 11. Acuma vedea adevărat şi bine că vântul a contenit. (M. Sadoveanu). 12. Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti mie aşa? (V. Eftimiu). 13. Atâta îţi spun, să te gândeşti bine! (V. Eftimiu). 14. Stătu apoi mult pe gânduri. (I. Agârbiceanu). 15. Unde vrei să mergi? Stai aici. E noapte afară. (I. Agârbiceanu). 16. Dormi adânc şi mult. (I. Agârbiceanu). 17. Mâine dimineaţă vin iar. (I. Agârbiceanu). 18. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. (I. Agârbiceanu). 19. Am plecat repede acasă şi abia m-am putut linişti. (I. Agârbiceanu). 20. Primăvara începură ploile! (I. Agârbiceanu). 21. Scena se petrecuse aievea. (V. Eftimiu). 22. Se măcina necontenit, ziua şi noaptea. (M. Preda)

§ 54. Analiza morfologică a prepoziţiei

Schema analizei morfologice a prepoziţiei

1. Partea de vorbire: – prepoziţie **2.** Clasificarea prepoziţiilor după structură: – prepoziţie simplă / compusă

3. Clasificarea prepoziţiilor după raportul exprimat:
a) prepoziţie care exprimă un raport atributiv
b) prepoziţie care exprimă un raport completiv

4. Regimul cazual:
– prepoziţie care cere cazul genitiv / dativ / acuzativ (numai dacă introduce un cuvânt care se declină)

Model de analiză morfologică a prepoziţiei

Eu sunt un om fără de ţară. (O. Goga)

fără de 1) prepoziţie
2) prepoziţie compusă
3) exprimă un raport atributiv (introduce un atribut)
4) cere cazul acuzativ

Exerciţiul 59. Analizaţi morfologic prepoziţiile din textele de mai jos.

1. Ajunşi în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunţită. (I. Agârbiceanu). 2. Prin noiembrie veniră cele dintâi scrisori de pe front, de prin spitale, din lagărele în care erau concentraţi mobilizaţii înainte de a fi trimişi pe front. (I. Agârbiceanu). 3. Se strecură până la poalele muntelui. (V. Eftimiu). 4. Apoi, într-o sâmbătă seara, a stat prinprejurul cârciumii, cu flăcăii, până pe la miezul nopţii. (L. Rebreanu). 5. Oile trecuseră către gura Negrei spre Bistriţa, suind în văzduh nouri de colb. (M. Sadoveanu). 6. Întâmplarea ajunse cunoscută până în satele de la poalele munţilor. (I. Agârbiceanu). 7. Revolta împotriva tatălui său o îneca. (I. Agârbiceanu). 8. Nu mai cântase dinaintea cununiei. (I. Agârbiceanu). 9. Până la gară erau patru kilometri. (M. Preda). 10. Mergeau printre căruţe cu paşi mari şi încordaţi. (M. Preda). 11. Jandarmul lovea fără ură şi fără plăcere. (M. Preda). 12. Pe cărare, lângă codru, numai pasul meu s-aude. (G. Topârceanu)

§ 55. Analiza morfologică a conjuncţiei

Schema analizei morfologice a conjuncţiei

1. Partea de vorbire:
- conjuncţie

2. Clasificarea conjuncţiilor după structură:
- conjuncţie simplă / compusă

3. Clasificarea conjuncţiilor după rolul gramatical îndeplinit:
a) conjuncţie coordonatoare: copulativă, disjunctivă, adversativă, conclusivă
b) conjuncţie subordonatoare: introduce propoziţii subiective, predicative, atributive, completive, circumstanţiale

Model de analiză morfologică a conjuncţiei

Nu pot şti, căci n-am fost cu dânsul. (M. Sadoveanu)

căci 1) conjuncţie
2) conjuncţie simplă
3) conjuncţie subordonatoare (introduce o subordonată circumstanţială cauzală)

Exerciţiul 60. Analizaţi morfologic conjuncţiile din textele de mai jos.

1. Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. (L. Rebreanu). 2. Adevărat este, mamă, că eu ceva nu înţeleg. (M. Sadoveanu). 3. Se trase înapoi şi se dezmeteci. (M. Preda). 4. Vezi dacă vine jandarmul cu soldaţi! (M. Preda). 5. Din toate acestea el înţelese îndată că a dezarma un jandarm nu era rău numai pentru tine, ci şi pentru el, dacă nu chiar mai rău pentru el. (M. Preda). 6. E copilărie să clădeşti ceva pe vorbe. (L. Rebreanu). 7. Primul gând mi-a fost să vestesc poliţia. (V. Eftimiu). 8. Orbului degeaba îi spui că s-a făcut lumină. (Folclor). 9. Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele-i păreau grele. (I. Slavici). 10. Toate sunt bune, căci sunt de la Dumnezeu. (M. Sadoveanu). 11. Au trebuit să fugă călări, ca să-şi scape

vieţile. (M. Sadoveanu). 12. Şi izbeam cu pumnul în uşă de se zguduia cocioaba întreagă. (C. Hogaş). 13. Şi se întăreau atât de mult în hotărârea lor, încât nimeni şi nimic nu li se putea pune în cale. (M. Sadoveanu). 14. Femeile, deşi niciuna n-a văzut cu ochii, ar fi jurat că zvonurile erau adevărate. (I. Agârbiceanu). 15. Viaţa-i datorie grea şi laşii se-ngrozesc de ea. (G. Coşbuc). 16. Vântul a adus viscolul, iar viscolul o să aducă lupii. (Z. Stancu)

§ 56. Analiza morfologică a interjecţiei

Schema analizei morfologice a interjecţiei

1. Partea de vorbire:
- interjecţie

2. Clasificarea interjecţiilor după înţeles:
a) interjecţie propriu-zisă (exprimă senzaţii, stări sufleteşti sau acte de voinţă)
b) interjecţie onomatopeică (reproduce sunete sau zgomote)

3. Funcţia sintactică:
a) interjecţie fără funcţie sintactică de parte de propoziţie
b) interjecţie cu funcţie sintactică de predicat / atribut / complement

Model de analiză morfologică a interjecţiei

Ah, mamă, tu! Ce slabă eşti! (G. Coşbuc)

ah 1) interjecţie
2) interjecţie propriu-zisă (exprimă o stare sufletească)
3) interjecţie fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

Exerciţiul 61. Analizaţi morfologic interjecţiile din textele de mai jos.

1. O, cât aş vrea să fiu în locul tău! (L. Rebreanu). 2. Uf, ce lume, soro dragă! (G. Topârceanu). 3. O, paşă, cât de darnic eşti! (G. Coşbuc). 4. Vezi cum vine, Doamne, peste om năpasta? (G. Coşbuc). 5. Şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate. (I. L. Caragiale). 6. Măi! da ruginit mai eşti! (I. Creangă). 7. Vai! cum le bate inima. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 8. Şi cum nu ştia să zboare, haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 9. Ei! Crezi acum? (P. Ispirescu). 10. Apoi strigă la boi: hăis! Joian, cea! Bourean. (I. Creangă). 11. Ia ascultaţi, măi! (I. Creangă). 12. A plecat băiatul şontâc-şontâc înapoi la deal către asfinţit, unde scăpăta luna. (I. L. Caragiale). 13. N-apuc să răspunz, domnule, şi şart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turteşte pălăria şi mi-o aruncă cât colo. (I. L. Caragiale)

III. SINTAXA

Sintaxa este o parte a gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în fraze. Sintaxa studiază unităţile sintactice, funcţiile lor şi raporturile stabilite între termenii unităţilor sintactice.

§ 57. Unităţile sintactice

Unităţile sintactice de bază sunt partea de propoziţie, grupul de cuvinte, propoziţia şi fraza.

Partea de propoziţie este un constituent al propoziţiei (cuvânt sau grup de cuvinte) care îndeplineşte o funcţie sintactică şi care se află în raporturi sintactice cu alte unităţi (părţi de propoziţie). Este exprimată printr-un cuvânt cu sens lexical deplin (substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb, adverb) sau din combinarea unui cuvânt cu sens lexical deplin şi un instrument gramatical (prepoziţie, articol).

Grupul de cuvinte (sintagma) este un constituent al propoziţiei alcătuit din două sau mai multe cuvinte cu sens lexical deplin legate printr-un raport de subordonare.

Propoziţia este unitatea comunicativă de bază care descrie o stare de lucruri din realitate, fiind folosită pentru transmiterea informaţiei, obţinerea informaţiei sau pentru exprimarea unui îndemn, ordin, porunci. Propoziţia constituie o comunicare. Ea cuprinde în structura sa un singur predicat (care poate fi exprimat sau nu):

Vântul ***bate*** *cu putere dinspre miazăzi.* (G. Topârceanu).

Fraza este o unitate sintactică superioară propoziţiei, constituită din minimum două propoziţii, dintre care cel puţin una este principală:

Ion nu ştie[1]/ *ce să răspundă.*[2]/ (M. Sadoveanu).

§ 58. Raporturile sintactice

Raporturile (relaţiile) stabilite între unităţile sintactice (părţile de propoziţie şi propoziţii) sunt de două feluri: a) raporturi de coordonare şi b) raporturi de subordonare.

Raporturi de **coordonare** se stabilesc între părţi de propoziţie şi propoziţii de acelaşi fel, care îndeplinesc funcţii sintactice identice şi nu depind unul de altul:

Drumurile *şi* ***potecile*** *erau pustii.* (M. Sadoveanu).

În această propoziţie se conţin două subiecte coordonate, legate între ele cu ajutorul conjuncţiei coordonatoare *şi*.

Există următoarele tipuri de raporturi de coordonare:

– coordonarea copulativă: ***Câmpiile, dealurile, văile*** *erau pline de un murmur surd.* (M. Sadoveanu);

– coordonarea disjunctivă: *Nu-şi dădea seama dacă asta înseamnă* ***mult*** *sau* ***puţin****.* (R. Ojog-Braşoveanu); *Probabil, asta se întâmpla într-****un sfârşit*** *de iarnă sau la* ***începutul*** *primăverii.* (O. Paler)

– coordonarea adversativă: *Câinele nu fuge* ***de colac****, ci* ***de ciomag****.* (Folclor);

– coordonarea conclusivă: *Creştinul este liber, aşadar* ***fericit****.* (N. Steinhardt).

Raporturi de **subordonare** se stabilesc între termenii propoziţiei (părţile de propoziţie) şi ai frazei (propoziţiile) care îndeplinesc funcţii sintactice diferite, unul dintre ei (termenul subordonat) depinzând de celălalt (termenul regent).

Picătura de apă găureşte stânca... (L. Rebreanu)

În această propoziţie, termenii celor două grupuri de cuvinte *picătura de apă* şi *găureşte stânca* sunt legaţi printr-un raport de subordonare.

Raporturile de subordonare sunt de mai multe feluri:

– subordonarea atributivă: *picătura de apă* (termenul regent este un substantiv, iar termenul subordonat, un atribut);

– subordonarea completivă (care, la rândul ei, poate fi circumstanţiale şi necircumstanţiale): *găureşte stânca* (regentul este un verb, iar cuvântul subordonat, un complement direct).

Pe lângă aceste raporturi de bază, se mai identifică un raport specific de interdependenţă, stabilit între subiect şi predicat, numit inerenţă.

§ 59. Părţile de propoziţie

Pentru limba română sunt considerate părţi de propoziţie: subiectul, predicatul, atributul, complementul şi elementul predicativ suplimentar.

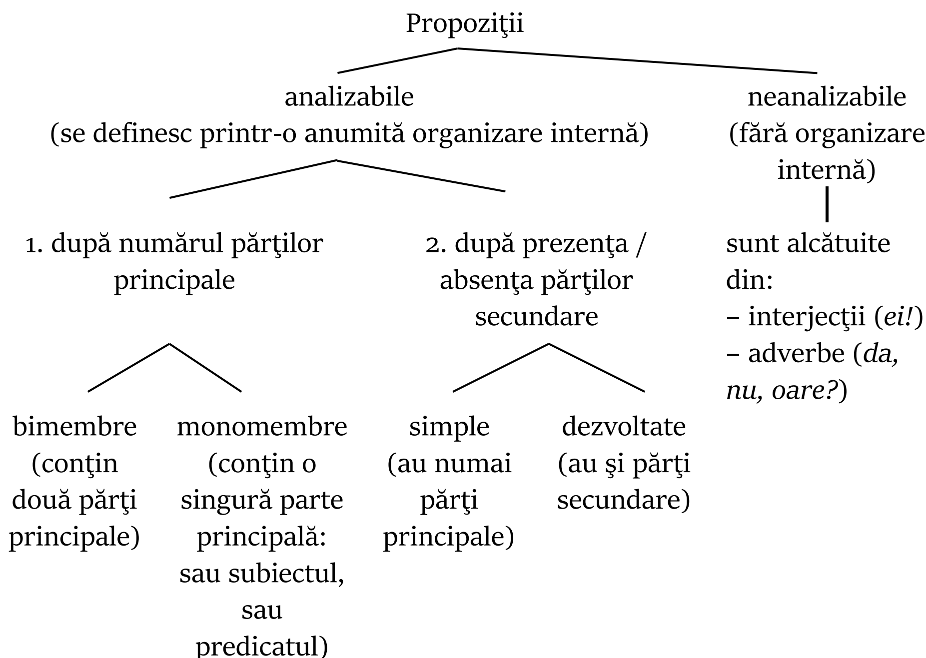
Dintre acestea, subiectul şi predicatul sunt definite drept părţi de propoziţie principale, întrucât ele sunt esenţiale pentru realizarea comunicării.

În acelaşi timp, atributul, complementul şi elementul predicativ suplimentar sunt calificate drept părţi de propoziţie secundare. Funcţionând în calitate de determinanţi ai altor cuvinte, ele întregesc comunicarea. Totuşi, în multe cazuri acestea sunt nu numai necesare, ci şi absolut obligatorii pentru realizarea unei propoziţii complete din punct de vedere comunicativ. De exemplu, în propoziţia *Vorba dulce mult aduce.* sunt părţi principale cuvintele *vorba* şi *aduce*. Ele însă nu pot realiza singure o propoziţie corectă şi completă. Formularea corectă a unei comunicări în acest caz este posibilă doar cu exprimarea în propoziţie şi a celor două părţi secundare: a atributului *dulce* şi a complementului *mult*.

§ 60. Propoziţia

Clasificarea propoziţiilor se poate face în funcţie de mai multe criterii.

1. După structură, propoziţiile sunt de următoarele feluri.

2. După scopul cu care sunt folosite în procesul de comunicare, se delimitează trei feluri de propoziţii:

a) propoziţiile enunţiative; cele care comunică ceva, sunt folosite de vorbitor pentru transmiterea unei informaţii: *Cărţile sunt pe masă.*;

b) propoziţiile interogative, cele care formulează întrebări, fiind folosite de vorbitor pentru a solicita o informaţie: *Cine m-a căutat?*;

c) propoziţiile imperative, cele prin care se exprimă un act de voinţă a vorbitorului (un ordin, un îndemn, o rugăminte, o interdicţie): *Deschide, te rog, fereastra!*

3. După afectivitate sau după atitudinea vorbitorului faţă de ceea ce se exprimă, propoziţiile se împart în:

a) neexclamative (descriu o stare de lucruri fără a transmite şi starea de spirit a vorbitorului): *Astăzi e o zi frumoasă.*

b) exclamative (exprimă atitudinea afectivă a vorbitorului în legătură cu cele comunicate, adică admiraţia, plăcerea, surprinderea, regretul etc.): *Ce zi frumoasă e astăzi!*

4. După tipul de relaţie stabilit între subiect şi predicat, propoziţiile sunt:

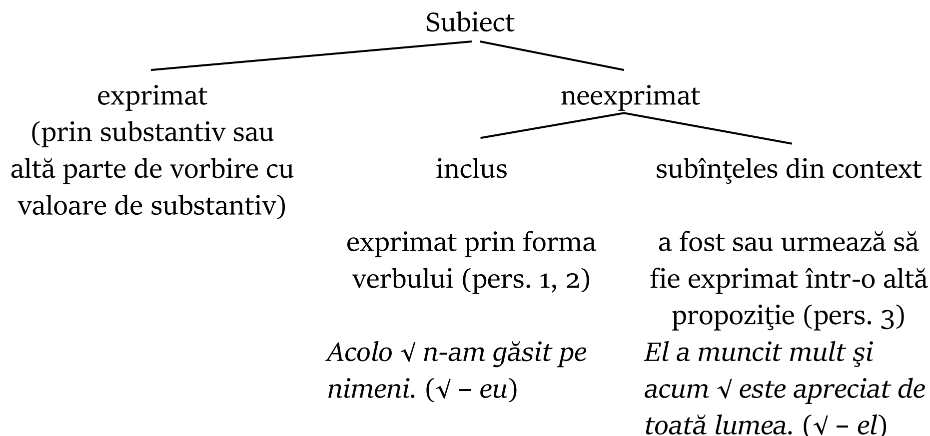
a) afirmative (descriu stări de lucruri, acţiuni, obiecte ca existente): *El învaţă.*

b) negative (se indică inexistenţa unor stări de lucruri, fapte şi obiecte): *El nu învaţă.*

§ 61. Subiectul

Subiectul este partea principală de propoziţie care denumeşte obiectul comunicării noastre, adică obiectul despre care, în propoziţie, se spune ceva cu ajutorul predicatului. El arată cine face acţiunea (*Elevul citeşte o carte.*), cine suferă acţiunea (*Cartea este citită de elev.*) sau cui i se atribuie o însuşire, o calitate (*Cartea este interesantă.*).

După modul de manifestare în structura propoziţiei, subiectul poate fi de mai multe feluri.

Subiectul poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	***Copiii*** *sunt nerăbdători.*
2. Pronume:	***El*** *învaţă la universitate.*
3. Numeral:	***Trei*** *dintre ei au rămas în urmă.*
4. Formele nepredicative ale verbului:	
a) infinitiv:	***A învăţa*** *înseamnă a cunoaşte.*
b) supin:	*E uşor* ***de zis*** *şi e greu* ***de făcut****.*
c) gerunziu:	*Se aude* ***tunând****.*

§ 62. Predicatul

Predicatul este partea principală de propoziţie care spune ceva despre subiect, arătând ce face subiectul, ce sau cine este subiectul, cum este subiectul: *Păsările zboară. Mihai e student. Pământul este rotund.*

Predicatul poate fi: 1) verbal sau 2) nominal.

Predicatul verbal este de două feluri:

a) predicatul verbal simplu, este exprimat printr-un verb sau printr-o locuţiune verbală la un mod personal: *Vânzătorul cântăreşte marfa. El a fost dus la spital cu maşina salvării.*

b) predicatul verbal compus, poate fi alcătuit:

– dintr-un verb semiauxiliar modal (exprimă caracteristica modală a acţiunii: necesitatea, posibilitatea, dorinţa etc.) şi un verb de bază, care poate fi la conjunctiv sau infinitiv:

Trebuie să consult *un jurist.*

El ***poate răspunde*** *la această întrebare.*

Vrem să vizităm *muzeul acesta.*

A doua zi de dimineaţă, Grigore ***vru să reia*** *convorbirea.* (L. Rebreanu).

Cele mai frecvente verbe semiauxiliare modale sunt: *a putea, a trebui, a vrea, a-i veni* etc.

– dintr-un verb semiauxiliar aspectuală (exprimă caracteristica aspectuală a acţiunii: începutul, continuarea, sfârşitul) şi un verb de bază, la conjunctiv, infinitiv sau supin:

Ea ***a început să cânte****.*

El ***continuă să întârzie****.*

Termin de scris *articolul.*

Copilul ***a încetat să plângă.***

Cele mai frecvente verbe semiauxiliare aspectuale sunt: *a începe, a prinde, a se apuca, a se pune, a continua, a sfârşi, a termina*, *a încheia* etc.

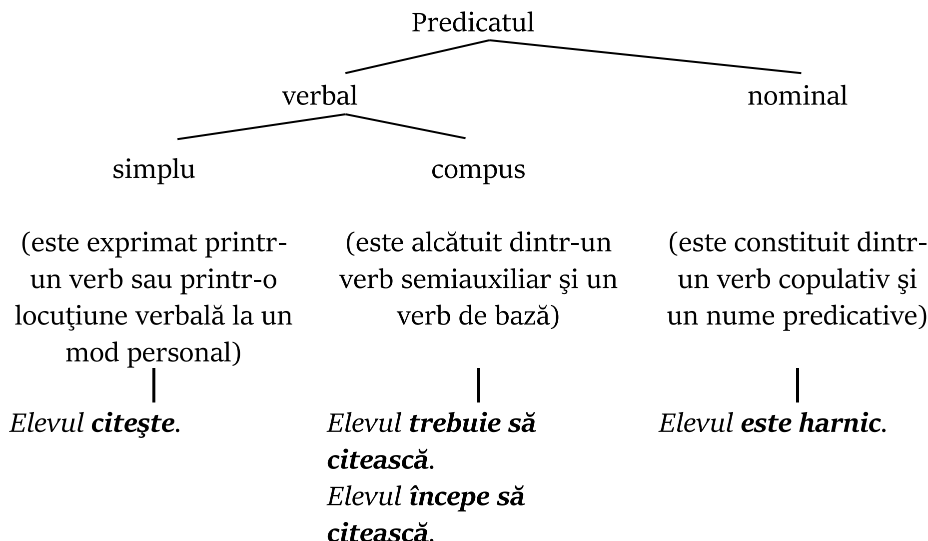
Predicatul nominal este constituit dintr-un verb copulativ şi din unu sau mai multe nume predicative: *El este profesor.*

Verbul copulativ de bază este *a fi.* Mai pot funcţiona ca verbe copulative şi verbele: *a deveni, a ajunge, a se face, a ieşi, a rămâne, a însemna.*

Numele predicativ poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	*Omul este* ***o fiinţă*** *raţională.*
	Masa este ***de brad****.*
	Casa este ***a bunicului****.*
2. Adjectiv:	*Cerul este* ***senin****.*
3. Pronume:	*– Acesta e caietul tău? – Da, e* ***al meu****.*
4. Numeral:	*El este* ***a treilea.***
5. Verb la infinitiv sau supin:	*Datoria noastră este* ***de a învăţa****.*
	Ei sunt ***de invidiat****.*
6. Adverb:	***Aşa*** *este el.*

Clasificarea verbului ar putea fi prezentată schematic cu ajutorul tabelului de mai jos.

§ 63. Elementul predicativ suplimentar

Elementul predicativ suplimentar este o parte de propoziţie cu dublă subordonare: faţă de un verb şi faţă de un substantiv sau de un substitut al său. Exprimă o însuşire sau o acţiune ce caracterizează un substantiv sau un pronume având diferite funcţii sintactice. Se identifică prin posibilitatea disocierii construcţiei date în două construcţii diferite: *El a plecat supărat.* = *El a plecat.* şi *El era supărat.*

Elementul predicativ suplimentar poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	*A fost numit **director**.*
	*L-au luat drept **hoţ**.*
2. Numeral:	*În excursie vom merge **zece**. El a plecat **primul**.*
3. Adjectiv:	*Copii aleargă **voioşi**.*
4. Verb la gerunziu:	*L-am găsit **dormind**.*
5. Adverb:	*Nu mi l-am imaginat **aşa**.*
6. Interjecţie:	*Declaraţia lui ne-a lăsat **paf**.*

Unele dintre aceste părţi de vorbire pot fi introduse prin prepoziţiile: *ca, de, drept, cât, cu*: *A venit ca şef. A venit cu mâna goală.*

§ 64. Atributul

Atributul este partea secundară de vorbire care determină un substantiv sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv: *Astăzi e o zi **frumoasă**.* Se identifică prin întrebările: *care?, ce fel de?, cât?, al* (*a, ai, ale*) *cui?*

După formă, atributele se clasifică în atribute adjectivale, substantivale, pronominale, verbale, adverbiale şi interjecţionale. Fiecare dintre aceste feluri de atribute se exprimă prin mijloace specifice.

Felul atributului	Modalitatea de exprimare	Exemplu
1) adjectival:	a) adjectiv propriu-zis b) o altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv: – numeral – adjectiv pronominal – verb la participiu	*floare frumoasă* *trei caiete* *casa mea, copilul acesta* *o carte citită*
2) substantival:	substantiv (în genitiv, dativ, acuzativ)	*cămaşa băiatului* *o cămaşă de bumbac*
3) pronominal:	pronume (în genitiv, dativ, acuzativ)	*casa lui, băiatul de lângă mine*
4) verbal:	verb (la infinitiv, supin, gerunziu)	*visul de a călători, maşină de spălat, oameni alergând pe străzi*
5) adverbial:	adverb sau locuţiune adverbială	*casa de acolo, ziarele de azi*
6) interjecţional:	interjecţie	*o maşină pfii!*

§ 65. Complementul

Complementul este partea secundară de propoziţie care determină un verb (*a citi o carte, a se gândi la copii*), un adjectiv (*recunoscător părinţilor, tare de fire*), un adverb (*departe de casă*) sau o interjecţie predicativă (*iată cartea, vai de ei*). În funcţie de anumite trăsături gramaticale, se disting următoarele două clase de complemente:

a) complemente necircumstanţiale (complementul direct, indirect, de agent, sociativ, instrumental);

b) complemente circumstanţiale (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiţional, consecutiv, concesiv, opoziţional, cumulativ, de excepţie).

§ 66. Complementele necircumstanţiale
Complementul direct

Complementul direct determină un verb tranzitiv sau o interjecţie predicativă desemnând obiectul asupra căruia se exercită acţiunea: *Câinele păzeşte **casa**.* Se recunoaşte cu ajutorul întrebărilor: *pe cine? ce?*

Complementul direct poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	*Elevul desenează **o floare**.*
2. Pronume:	***L**-am văzut ieri la teatru.*
3. Numeral:	*I-am felicitat **pe amândoi**.*
4. Formele nepredicative ale verbului:	*L-a învăţat **a număra**.*
a) infinitiv:	*Am văzut **fulgerând**.*
b) gerunziu:	

§ 67. Complementul indirect

Complementul indirect determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie predicativă desemnând obiectul căruia i se atribuie ori i se adresează o acţiune, o însuşire sau o caracteristică: *Bunica le spune **nepoţilor** o poveste.* Răspunde la întrebările: *cui?, cu cine?, cu ce?, de cine?, de ce?, pentru cine?, pentru ce?, despre cine?, despre ce?* etc.

Complementul indirect poate fi exprimat prin:

1. Substantiv:	*Le-am mulţumit **prietenilor** pentru ajutor.*
2. Pronume:	***Ne**-a povestit despre călătoriile sale.*
3. Numeral:	*Îmi amintesc **de ambii**.*
4. Adjectiv:	***Din bun** s-a făcut rău.*
5. Verb la infinitiv:	*S-a obişnuit **a lucra** mult.*

§ 68. Complementul de agent

Complementul de agent determină un verb la diateza pasivă sau un adjectiv cu sens pasiv, arătând de cine este făcută acţiunea: *Am fost ajutat* ***de prietenii*** *mei.* Răspunde la întrebarea: *de către cine?*

Complementul indirect este exprimat printr-un substantiv sau un substitut al acestuia (pronume, numeral) în acuzativ, introdus prin prepoziţia *de* sau *de către*: *Studenţii sunt examinaţi* ***de profesor*****.**

§ 69. Complementul sociativ

Complementul sociativ arată fiinţa sau lucrul care însoţeşte subiectul sau un complement în realizarea acţiunii: *A plecat* ***împreună cu părinţii*** *la mare.* Răspunde la întrebările: *cu cine?, cu ce?*

Se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia (pronume, numeral), introdus prin prepoziţiile *cu* sau *fără* sau de locuţiunile prepoziţionale *împreună cu, laolaltă cu, la un loc cu, cu ... cu tot*:

§ 70. Complementul instrumental

Complementul instrumental arată mijlocul (lucru, fiinţă sau proces) prin care se realizează o acţiune sau se manifestă o însuşire: *A tăiat pâine* ***cu cuţitul****.* Răspunde la întrebările: *cu ce?, din ce?, la ce?, prin cine?, prin ce?, datorită cui?, mulţumită cui?, cu ajutorul cui?*

Se exprimă printr-un substantiv sau substitut al acestuia (pronume, numeral) ori printr-un verb la gerunziu: *Artistul cântă la* ***vioară****. Hoţii au pătruns în casă* ***spărgând*** *uşa.* Când este exprimat printr-un substantiv sau un substitut al acestuia, poate fi introdus prin prepoziţiile *cu, din, după, fără, în, la, prin, datorită, mulţumită, graţie* sau prin locuţiunile conjuncţionale *cu ajutorul, prin intermediul, prin mijlocirea.*

§ 71. Complementele circumstanţiale

În limba română se delimitează următoarele feluri de complemente circumstanţiale.

Complementul circumstanţial:	Semnificaţia	Întrebarea la care răspunde	Exemplu
1. de loc	locul în care se petrece o acţiune sau se manifestă o însuşire	*unde?, de unde?, pe unde?, până unde?, încotro?*	***Spre răsărit*** *cerul începe să se lumineze.*
2. de timp	timpul în care se petrece o acţiune sau se manifestă o însuşire	*când?, de când?, pe când?, până când?, cât timp?*	***Noaptea*** *râul a îngheţat.*
3. de mod	modul în care se desfăşoară o acţiune sau felul în care se prezintă o însuşire	*cum?, în ce fel?, în ce mod?*	*Trenul merge* ***încet****.*
4. de cauză	cauza, motivul realizării unei acţiuni sau a existenţei unei însuşiri	*din ce cauză?*	*În pădure urlă lupii* ***de foame****.*
5. de scop	scopul realizării unei acţiuni	*de ce?, pentru ce?, după ce?, la ce?, cu ce scop?, în ce scop?*	*El luptă pentru* ***dreptate****.*
6. condiţional	condiţia de a cărei îndeplinire depinde o acţiune sau o însuşire	*în ce condiţie?*	***La încălzire*** *apa se transformă în vapori.*
7. consecutiv	consecinţa unei acţiuni sau a unei însuşiri	*care este urmarea faptului că...?*	*S-a schimbat* ***de nerecunoscut****.*
8. concesiv	obiectul sau situaţia care ar fi fost de aşteptat să împiedice înfăptuirea unei acţiuni sau existenţa unei însuşiri	*în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?*	***În ciuda ploii****, pe stradă este multă lume.*

9. de relaţie	obiectul la care se limitează o acţiune ori existenţa unei însuşiri; obiectul din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea	*referitor la cine?, referitor la ce?, în ce privinţă?, din ce punct de vedere?*	***De citit**, am citit.* ***De harnică**, e harnică.*
10. opoziţional	obiectul sau situaţia care se opune celor exprimate prin altă parte de propoziţie	–	***În locul lui**, a venit colegul său.*
11. cumulativ	obiectul sau situaţia la care se adaugă cele exprimate prin altă parte de propoziţie	–	***Pe lângă asta**, a mai luat şi bătaie.*
12. de excepţie	obiectul care constituie o excepţie faţă de ceea ce este exprimat prin alte părţi de propoziţie	*cu excepţia cui?*	***În afară de asta**, nu mai ştie nimic*

§ 72. Fraza

Fraza este o îmbinare de propoziţii legate prin înţeles. Componentele sintactice ale frazelor sunt propoziţiile. Numărul propoziţiilor într-o frază este egal cu numărul predicatelor din fraza respectivă. Din acest punct de vedere, fraza se defineşte ca o unitate sintactică cu două sau mai multe predicate.

§ 73. Felurile propoziţiei din cadrul frazei

În funcţie de importanţa pe care o au în structura frazei şi după conţinutul lor, propoziţiile sunt de două feluri: a) propoziţii principale şi b) propoziţii secundare.

Propoziţiile principale au un caracter de sine stătător. În cadrul frazei, ele nu depind de altele, constituind nucleul central în jurul căruia se organizează propoziţiile secundare.

Propoziţiile secundare sunt insuficiente ca înţeles, ele depinzând de alte

propoziţii din frază. De exemplu, în frază *Nu tulbura fântâna* [1]/ *care ţi-a potolit setea.* [2]/ (Folclor), propoziţia *Nu tulbura fântâna* este principală, iar *care ţi-a potolit setea* secundară.

După raportul sintactic stabilit între ele, se disting: a) propoziţii regente şi b) propoziţii subordonate.

a) propoziţia regentă este cea de care depinde o altă propoziţie în frază.

b) propoziţia subordonată este propoziţia care depinde sintactic de altă propoziţie (regentă).

În fraza de mai sus prima propoziţie este principală şi, totodată, regentă pentru propoziţia a doua, care este o subordonată.

Termenul de propoziţie regentă nu este echivalent cu cel de propoziţie principală. Astfel, propoziţiile principale pot fi numai propoziţii regente. În acelaşi timp, propoziţiile secundare pot apărea atât ca subordonate, cât şi ca propoziţii regente pentru alte propoziţii subordonate.

§ 74. Tipuri de fraze

În cadrul frazei propoziţiile sunt legate prin aceleaşi relaţii sintactice ca şi cele de la nivelul propoziţiei. Acestea sunt următoarele două tipuri de relaţii:

a) relaţia de coordonare se stabileşte între propoziţiile de acelaşi fel (ambele principale sau ambele secundare): *Vântul bate,* [1]/ *câinii latră.* [2]/(Folclor);

b) relaţia de subordonare leagă două propoziţii aflate pe planuri diferite, propoziţii care depind una de alta. Acest tip de relaţie se stabileşte între o subordonată şi regenta ei: *Nu trezi şarpele* [1]/ *care doarme.* [2]/ (Folclor).

În funcţie de relaţiile stabilite între propoziţiile care intră în componenţa frazelor, acestea se împart în următoarele tipuri:

Tipul de fraze	Propoziţiile din cadrul frazei	Exemplu	Mod de marcare în schemă
1) fraze formate prin coordonare	– două sau mai multe propoziţii principale	*Vântul aţâţă focul* [1]/ *şi vorba aţâţă vrajba* [2]/. (Folclor)	cu linii orizontale: $P_{(1)}$ — $P_{(2)}$

2) fraze formate prin subordonare	– o propoziţie principală şi una sau mai multe subordonate	*Vulpea,* [1]/ *când n-ajunge la struguri,* [2]/ *zice* [1]/ *că sunt acri.* [3]/ (Folclor)	cu linii verticale sau oblice: $P_{(1)}$ / $S_{(2)}$ $S_{(3)}$
3) fraze mixte, formate prin raporturi de ambele feluri	– una sau mai multe propoziţii principale şi una sau mai multe subordonate	*Leului nu i-a fost ciudă* [1]/ *că l-a lovit vânătorul,* [2]/ *ci că l-a lovit măgarul.* [3]/ (Folclor)	cu linii de ambele feluri: $P_{(1)}$ / $S_{(2)}$ – $S_{(3)}$

§ 75. Tipuri de subordonate în frază

Propoziţiile subordonate sunt de următoarele feluri.

Subordonata	Elementele introductive	Exemplu
1. subiectivă	1. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice*; 2. adverbe: *unde, când, cum, cât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, dacă, cum că*	*Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge.* *Se aude cum vuieşte marea.* *Era de aşteptat ca el să nu reuşească.*
2. predicativă	1. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice*; 2. adverbe: *cum, oricum, precum, cât, oricât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, dacă, de*	*Problema este cine ne va ajuta.* *Oraşul a rămas cum a fost.* *Adevărul e că nu pot uita zilele acelea îngrozitoare.* *Întrebarea e dacă ei vor fi de acord.*
3. predicativă suplimentară	1. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice*; 2. adverbe: *cum, oricum, precum, cât, oricât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, dacă, de*	*Îl ştiu cine este.* *Îi văd cum aleargă prin grădină.* *Îl ştiu că este foarte muncitor.*

4. atributivă	1. pronume: *care, cine, ce, cât, cel ce, oricare, oricine* (± prepoziţie); 2. adverbe: *unde, când, cum, cât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, cum că, dacă*	*Omul care ştie carte de toate are parte.* *Acestea sunt locurile unde am copilărit.* *A venit timpul să clarificăm situaţia.*
5. completivă directă	1. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice*; 2. adverbe: *unde, când, cum, cât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, dacă*	*Dumnezeu n-ajută pe cine nu se ajută.* *Nu ştiu unde ai fost.* *Învăţa gâsca să înoate.*
6. completivă indirectă	1. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice* (± prepoziţie); 2. adverbe: *unde, când, cum, cât*; 3. conjuncţii: *că, să, ca (...) să, cum că, dacă*	*Discutăm despre ce s-a întâmplat.* *Dau cui are nevoie.* *Sunt sigur că situaţia se va aplana.* *Oaspeţii se pregătesc să plece.*
7. completivă de agent	pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice* (+ prepoziţiile *de, de către*);	*A fost ajutat de cine era alături de el în acele clipe.*
8. sociativă	pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice* (+ prepoziţiile *cu, fără, împreună cu*)	*A urcat muntele cu cine a putut să reziste până la capăt.* *A plecat din sat cu ceea ce a putut încărca într-o căruţă.*
9. instrumentală	pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, orice* (+ prepoziţiile *cu, datorită, din, după, fără, în, la, prin*)	*Îl loveşte cu ce are în mână.* *Fiecare cu ce poate să-şi ajute ţara lui.*
10. circumstanţială de loc	1. adverbe: *unde, încotro, oriunde, orişiunde* (± prepoziţie); 2. pronume: *care, cine, ce, cea ce, cât, oricare, oricât, orice* (+ prepoziţie)	*Nu bate unde nu ţi se deschide.* *Se duce la cine a mai fost.*
11. circumstanţială de	1. adverbe: *când, cât, oricând,*	*E rău când ai mulţi*

timp	*oricât* (± prepoziţie); 2. locuţiuni conjuncţionale: *până să, până ce, până când, în timp ce, în vreme ce, câtă vreme, cât timp,* (*ori*) *de câte ori, după ce, imediat ce,* (*de*) *îndată ce, de cum, de când*	*duşmani.* *Când pisica nu-i acasă, şoarecii* *joacă pe masă.* *Am terminat lucrul până să vină ei.*
12. circumstanţială de mod	1. adverbe: *cum, precum, cât, oricum, oricât*; 2. conjuncţii: *precum, parcă*; 3. locuţiuni conjuncţionale: *astfel cum, după cum, atât cât, după cât, pe cât, cu cât, fără să, fără ca să, ca şi cum, ca şi când, aşa cum, decât să, pe măsură ce*	*Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi.* *Va trebui să faci precum ţi se cere.* *Ei au plecat ca şi cum ar fi fost luaţi de vânt.* *A venit fără să ne anunţe.*
13. circumstanţială de cauză	1. conjuncţii: *că, deoarece, căci, fiindcă, întrucât*; 2. locuţiuni conjuncţionale: *din cauză că, din pricină că, pentru că, din moment ce, odată ce, de vreme ce*	*Nu am venit, fiindcă nu am ştiut.* *Am întârziat din cauză ca am fost nevoit să aştept mult în staţie.* *De vreme ce nu ştiu, nu vorbesc.*
14. circumstanţială de scop	1. conjuncţii: *că, să, ca* (...) *să, de*; 2. locuţiunea conjuncţională: *pentru ca* (...) *să*	*Îşi muşca buzele ca să nu izbucnească în plâns.* *Se mişcă foarte încet pentru ca să mai câştige timp.*
15. circumstanţială condiţională	1. conjuncţii: *dacă, de, să*; 2. locuţiunea conjuncţională: *în caz că*	*Dacă avem noroc, o să ajungem devreme acasă.* *În caz că eu întârzii, nu mă aşteptaţi.*
16. circumstanţială consecutivă	1. conjuncţii: *încât, că, de, ca* (...) *să*; 2. locuţiuni conjuncţionale: *încât să, aşa încât, pentru ca* (...) *să*	*Ne-a explicat atât de clar, încât am înţeles totul.* *Ţipa de îţi lua auzul.*
17. circumstanţială concesivă	1. conjuncţia: *deşi, dacă, de, să*; 2. locuţiuni conjuncţionale: *cu toate că, chit că, fără* (*ca*) *să, măcar că, măcar să, măcar de,*	*Deşi îl doare, nu plânge.* *Cu toate că ştie multe, nu spune nimic.* *Nu vrea să plece, orice i-*

	chiar dacă, chiar de, chiar să, nici dacă, nici de, nici să, indiferent dacă; 3. pronume: *oricare, orice, oricât*; 4. adverbe: *oricât, oricum, oriunde, oricând*	*ai promite.* *Oricât i-am explicat, nu a vrut să mă înţeleagă.*
18. circumstanţială de relaţie	1. locuţiuni conjuncţionale: *în legătură cu, în privinţa* (+ pronume); 2. conjuncţii: *de, să, ca să*	*În legătură cu cine nu este de faţă, nu putem decide nimic.* *Să întrebe pe cineva, nu a întrebat.*
19. circumstanţială opoziţională	1. locuţiunea conjuncţională: *în loc să*; 2. pronume: *care, cine, ce* (+ locuţiunea prepoziţională *în loc de*)	*În loc să lucreze, el doarme.* *În loc de cine mă aşteptam, a venit cu totul altcineva.* *În loc de ce vrei tu, el ţi-a trimis un ceas.*
20. circumstanţială cumulativă	1. locuţiuni conjuncţionale: *după ce* (*că*), *pe lângă că,* (*în*) *afară că, plus că*; 2. pronume: *care, cine, ce, cea ce* (+ locuţiunile prepoziţionale *pe lângă, în afară de*)	*Pe lângă că nu ştie nimic, nici nu e atent.* *Pe lângă cine ştii tu, au mai venit şi alţii acolo.*
21. circumstanţială de excepţie	locuţiuni conjuncţionale: (*în*) *afară că, decât că, decât să, afară numai că*	*N-am făcut nimic altceva decât că ne-am făcut datoria.*

ANALIZA SINTACTICĂ

Analiza sintactică reprezintă o cercetare a propoziţiilor şi a frazelor care are drept scop descrierea structurii lor şi a elementelor lor componente (părţile de propoziţie şi propoziţiile din componenţa frazelor).

Analiza sintactică presupune descompunerea propoziţiilor şi a frazelor în calitatea lor de unităţi analizabile în elemente componente: propoziţiile pentru frază şi părţile de propoziţie în cazul propoziţiei. După operaţia de identificare a elementelor componente, acestea sunt analizate sub aspectul formei şi al conţinutului exprimat, fiind clasificate în conformitate cu particularităţile prezentate.

§ 76. Analiza sintactică a părţilor de propoziţie

Analiza sintactică a părţilor de propoziţie presupune caracterizarea lor în funcţie de următoarele aspecte:

1) precizarea mijloacelor de exprimare a părţilor de propoziţie;
2) identificarea tipului de relaţie sintactică stabilit între partea de propoziţie analizată şi celelalte componente ale propoziţiei (relaţii de inerenţă, de coordonare, de subordonare):
   – se precizează care este termenul regent şi care este termenul subordonat;
   – se stabileşte întrebarea la care răspunde cuvântul subordonat;
3) depistarea mijloacelor prin care se exprimă relaţiile sintactice dintre cuvinte:
   – formele flexionare ale cuvintelor;
   – elementele introductive (când acestea există).

Modele de analiză sintactică a părţilor de propoziţie

Model de analiză sintactică a subiectului:

*Spre ziuă, **fata** aţipi puţin.* (L. Rebreanu)

fata – subiect simplu exprimat printr-un substantiv comun

Model de analiză sintactică a predicatului:

a) predicatul verbal simplu:

Omul ***transformă*** *mediul.* (I. Al. Brătescu-Voineşti)

transformă – predicat verbal simplu exprimat prin verbul *a transforma* la indicativ prezent

b) predicatul verbal compus:

Soarele ***începea să ardă***. (Cezar Petrescu)

începea să ardă – predicat verbal compus constituit din verbul semiauxiliar aspectual *a începe* la indicativ imperfect şi verbul de bază *a arde* la conjunctiv prezent;

c) predicatul nominal:

Acesta ***este un om*** *cu sufletul curat.* (M. Sadoveanu)

este un om – predicat nominal alcătuit din verbul copulativ *a fi* la indicativ prezent şi numele predicativ *un om* exprimat printr-un substantiv comun

Model de analiză sintactică a atributului:

Apoi deodată un fulger ***orbitor*** *despică vălmăşagul norilor.* (L. Rebreanu)

orbitor – atribut adjectival exprimat printr-un adjectiv calitativ
– are ca termen regent substantivul *un fulger*, fiind legat de acesta printr-un raport de subordonare

Model de analiză sintactică a complementului:

În păduri *trăsnesc stejarii.* (V. Alecsandri)

în păduri – complement circumstanţial de loc exprimat printr-un substantiv comun; este introdus prin prepoziţia *în*

Exercițiul 62. Identificați subiectele și spuneți prin ce sunt exprimate.

1. Flăcăul încremeni pe loc. (C. Hogaş). 2. În creieri îi apăru iarăşi harta cu poziţiile. (L. Rebreanu). 3. În berărie era puţină lume. (L. Rebreanu). 4. Încă nu răsărise soarele şi cerul era senin. (M. Sadoveanu). 4. Nu mai ningea, dar văzduhul era sur şi greu. (I. Agârbiceanu) 5. Aici şcoli şi biserici nu erau. (M. Sadoveanu). 6. Câmpiile şi holdele sufereau de secetă. (M. Sadoveanu). 7. Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu mai exista. (L. Rebreanu). 8. Supărarea lui îi mâhnea pe toţi din casă. (L. Rebreanu). 9. Ploaia contenise de tot şi vântul se potolise. (C. Hogaş). 10. Toată ziua plutiseră neguri lăptoase peste sat. (I. Agârbiceanu). 11. Plecară amândouă fără niciun pic de şovăială. (M. Preda). 12. Pe drum se arătau şi ici şi colo pâlcuri de copii cu săniuţele. (I. Agârbiceanu). 13. Nopţile de iarnă, lungi şi monotone, sunt prilej de multe răutăţi. (I. Agârbiceanu). 14. Se înţelegeau de minune câteşitrei. (V. Eftimiu). 15. Neliniştea şi înfrigurarea ei creşteau din clipă în clipă. (I. Agârbiceanu). 16. Imaginaţia şi inteligenţa sunt izvoare de frică. (G. Ibrăileanu)

Exerciţiul 63. Identificaţi subiectele din propoziţiile de mai jos şi precizaţi felul lor din punctul de vedere al modului de manifestare în structura propoziţiei.

1. Dănuţ închise caietul, stinse lampa şi se sui în pat. (I. Teodoreanu). 2. ...Se apropia o nouă vacanţă. O vesteau teii. (I. Teodoreanu). 3. Apoi cu boierii te învoieşti oriunde, dacă eşti supus şi ascultător. (L. Rebreanu). 4. Nu poţi să dormi pe-aşa călduri! (I. Teodoreanu). 5. Bătea un vânt ascuţit şi paşii se scufundau în zăpada moale ca într-un nămol. (E. Barbu). 6. Anişoara nu-i răspunse. Privea încăpăţânată clapele, cu mâinile pe genunchi. (M. Eliade). 7. Apa la mal depăşeşte înălţimea unui om. (R. Ojog-Braşoveanu). 8. Şi aici, în încăperea fără lucruri, domnea o tăcere apăsătoare. (E. Barbu). 9. Un cuvânt bun contează enorm în viaţă. (R. Ojog-Braşoveanu). 10. Mai era cineva în pădure. (R. Ojog-Braşoveanu). 11. Atunci se întâmplă ceva neaşteptat. (E. Barbu)

Exercițiul 64. Analizați predicatele, identificați tipul lor și spuneți prin ce sunt exprimate.

1. Trecură astfel câteva clipe lungi. (L. Rebreanu). 2. Vântul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise. (C. Hogaș). 3. A fost o întâmplare nenorocită. (I. Agârbiceanu). 4. Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită și bate vânt rece. (I. L. Caragiale). 5. Deșteptarea a fost crâncenă. (L. Rebreanu). 6. O astfel de cunoaștere ar trebui să fie numită postumă. (E. Cioran). 7. În focul acela se topeau ura vrăjmașă și iubirea caldă. (M. Sadoveanu). 8. Despre întâmplările iuți ale acestor ceasuri mi-au rămas în amintire destule lucruri. (M. Sadoveanu). 9. Prin întunericul nepătruns îndărăt, se aud pași îndesați și repezi. (M. Sadoveanu). 10. Luna își vărsa lumina ei cea fantastică prin ferestrele mari. (M. Eminescu). 11. După câteva ceasuri de un mers anevoios, ieșirăm în drumul mare al Pipirigului. (C. Hogaș). 12. Amurgul înnegrise zarea. (G. Coșbuc). 13. Vălul magiei începu să se ridice. (V. Voiculescu). 14. Pădurea începu să geamă despletită. (Cezar Petrescu)

Exercițiul 65. Analizați structura predicatului nominal și spuneți prin ce este exprimat numele predicativ.

1. Și sufletul meu era pustiu, și inima mea era obosită. (C. Hogaș). 2. Era, în adevăr, un flăcău zdravăn și înalt ca un brad. (C. Hogaș). 3. Cerul era negru ca și pământul. (L. Rebreanu). 4. Văzduhul deveni fumuriu, însă rămase tot neclintit, tot vâscos. (Z. Stancu). 5. Eu nu sunt nimic pentru tine? (Z. Stancu). 6. Ce tânără era mama! (M. Preda). 7. În țara orbilor, chiorul e împărat. (Folclor). 8. Pentru mine această concentrare era o lungă deznădejde. (Camil Petrescu). 9. Viața mi-a devenit curând o tortură continuă. (Camil Petrescu). 10. Scăldatul cailor fu ușor. (Z. Stancu). 11. Drumul era fără oameni. (M. Sadoveanu). 12. Hoț ai fost, hoț ai rămas. (L. Rebreanu). 13. Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea. (C. Negruzzi). 14. Viața e a celor tineri și puternici. (L. Rebreanu). 15. Tot pământul e al meu, domnișorule! (L. Rebreanu). 16. Țăranii însă erau neîncrezători și fricoși. (L. Rebreanu)

Exercițiul 66. Identificați atributele, precizați ce cuvânt determină și arătați tipul lor și prin ce sunt exprimate.

1. Fagii înalţi cu trunchiuri albe şi cu crestele lor stufoase, neclintiţi şi rari, treceau pe lângă noi. (C. Hogaş). 2. La mijloc masa aşternută îl aştepta, iar în soba de cărămidă duduia un foc zdravăn. (L. Rebreanu). 3. Deschise ferestrele, şi aerul proaspăt, îmbălsămat al primăverii năvăli în odaie. (I. Agârbiceanu). 4. Ajunsese una dintre cele mai frumoase neveste tinere din sat. (I. Agârbiceanu). 5. Acuma băieţii învaţă într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă şi frumoasă. (M. Sadoveanu). 6. Peste fagi cu vârfuri sure a căzut amurgul rece. (G. Topârceanu). 7. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprâncene îmbinate şi o faţă albă ca laptele. (M. Sadoveanu). 8. Însă fericirea zvăpăiată a mamei sale o ţinea într-o continuă mirare. (I. Agârbiceanu). 9. Mă uit la figura blândă şi luminoasă a moşneagului, ascult cu drag vorba lui aşezată şi cuminte. (Al. Vlahuţă). 10. Gândul nostru se îndreaptă cu recunoştinţă vie spre fiinţa divină care a fost mama pictorului. (Al. Vlahuţă). 11. La strecurarea fiorului fierbinte de durere şi de plăcere, Andrieş închise ochii. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 67. Găsiţi complementele directe şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate.

1. Dar rar se întâmpla să împuşte atunci ceva. (I. Agârbiceanu). 2. Rochia miresei stârni entuziasmul cunoscătoarelor. (L. Rebreanu). 3. Ciobanii au aşteptat pe stăpâni. (M. Sadoveanu). 4. Vestea cumplită îi năucise. (V. Eftimiu). 5. Şi nu mi-ai spus atunci nimic. (G. Topârceanu). 6. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viaţă. (L. Rebreanu). 7. Priveam cu straşnică mirare acest lucru. (M. Sadoveanu). 8. Acum fulgerele brăzdau mai mânioase cerul. (Z. Stancu) 9. Vântul îi aducea mereu miresme proaspete, îmbătătoare. (I. Agârbiceanu). 10. Picătura de apă găureşte stânca... (L. Rebreanu). 11. O bucurie mare stăpânea toată familia. (L. Rebreanu). 12. Nevasta ţăranului aducea de la râu găleţi cu apă. (G. Călinescu). 13. Un nor de păcură astupă cerul. (Cezar Petrescu). 14. Niciun val nu încreţeşte luciul amorţit al apei. (O. Paler)

Exerciţiul 68. Identificaţi complementele indirecte şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Într-o clipă îşi aminti de arii, de snopii de grâu, de Moromete. (M. Preda). 2. Cu mine, viaţa se arăta blajină. (Z. Stancu). 3. De cei adunaţi aici, depinde mântuirea patriei noastre şi libertatea lumii. (Camil Petrescu). 4. Din frumuseţea ei de odinioară n-au mai rămas decât urme şi amintiri. (L. Rebreanu). 5. Din toată purtarea lui Ion parcă citea şi mai lămurit primejdia. (L. Rebreanu). 6. Dar mirosea tot aşa de proaspăt a adâncuri răscolite, a peşte sărat, a alge descompuse şi a ţiţei. (V. Eftimiu). 7. De la un datornic rău şi un sac de paie este bun. (Folclor). 8. Din stejar stejar răsare. (Folclor). 9. Cerul senin de trăsnet nu se teme. (Folclor). 10. Poate cineva să ne avertizeze de pericolele acestei lumi? (M. Preda)

Exerciţiul 69. Identificaţi complementele de agent şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Era un sat de oameni părăsiţi de stăpânire şi uitaţi de Dumnezeu. (C. Petrescu). 2. Se frângeau cu trosnet fagii în aşchii albe, rupţi de un uriaşi genunchi nevăzut. (Cezar Petrescu). 3. Se lăsă dus de amintiri, de înduioşări. (V. Eftimiu). 4. Însă omul e totdeauna pândit de primejdii. (Z. Stancu). 5. În clipa aceea îşi dădu seama însă că s-ar putea ca sania să fie dusă, de caii învăţaţi, la conacul din vie. (Camil Petrescu). 6. Mângâiaţi de razele asfinţitului, munţii strălucesc ca în odăjdii de sărbătoare. (G. Bogza). 7. A lăsat-o dormind ameţită de lacrămi, de spaimele şi oboselile trecutului. (Gib I. Mihăescu). 8. Totul e pătruns de ploaie, de deznădejdea nesfârşită a zilei acesteia de toamnă. (Camil Petrescu). 9. Avea o voluptate stranie să dea impresia că a fost prostit de prima secătură. (V. Eftimiu). 10. Îţi trimite acest vas cu flori, lucrat de el. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

Exerciţiul 70. Identificaţi complementele sociative şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Prefectul se urcă în trăsură cu căpitanul. (L. Rebreanu). 2. A doua zi am venit cu procurorul şi medicul legist. (V. Voiculescu). 3. El, cu două străji, porni să iscodească împrejurul minei. (I. Agârbiceanu). 4. Aşa că m-am dus cu Costache, cu nevastă-sa şi cu Ionel, în judeţul Vlaşca. (P. Istrati). 5. Orişan trebuie să fi fost făcut praf, cu oamenii lui cu tot. (Camil

Petrescu). 6. Jandarmul intră cu trei ţărani în cancelarie. (L. Rebreanu). 7. Întâmplările l-au dus, cu tot cu tovarăşi, în portul Galaţilor. (M. Sadoveanu). 8. A plecat cu automobilul propriu, împreună cu soţia, două fete şi un băiat, care era la volan. (V. Eftimiu). 9. Iablonski se repezi pe uşă şi, împreună cu un fiu al bătrânei, prevăzut cu un felinar, o luă înapoi spre castel. (G. Călinescu). 10. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalţi elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării şi scăderii. (L. Rebreanu). 11. M-am întors acasă împreună cu Dinu, şi, pe drum, am plănuit capitole din roman. (M. Eliade). 12. El însuşi a luat o fată săracă, fără nimica, numai pentru inimă. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 71. Identificaţi complementele instrumentale şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Drumul ăsta îl făceam cu trăsura şi încântarea nu mai avea sfârşit. (V. Voiculescu). 2. Mă cucerise cu optimismul său. (V. Eftimiu). 3. Mai mulţi oameni sparseră biroul boierului cu topoarele. (P. Istrati). 4. Cu câteva vorbe, Dionis l-a potolit. (V. Voiculescu). 5. Florile îţi luau ochii şi te-adormeau cu mirosul. (I. Agârbiceanu). 6. Toată lumea se întreabă cu privirea, cu gestul şi cu vorba. (I. Minulescu). 7. Nu o să îndrept eu lumea cu umărul. (Folclor). 8. Cu mâna străină numai foc să iei. (Folclor). 9. Pasărea se prinde cu grăunţe, omul cu vorbe frumoase. (Folclor). 10. Cu bătaie la uşă afli de este cineva acasă. (Folclor). 11. Cu spatele nu poţi îndrepta lumea. (Folclor). 12. Cu un vas găurit apă nu vei scoate. (Folclor). 13. Cu vrajba şi cu urgia raiul n-o să dobândeşti. (Folclor). 14. Aşa ne-a anunţat încă de aseară, prin telegraf, că soseşte azi cu automobilul. (L. Rebreanu). 15. Se repezi fata la zmeu ... şi dintr-o lovitură îl făcu în două bucăţi. (P. Ispirescu). 16. Cu ajutorul unui somnifer, am readormit şi, de data aceasta, am visat ceva foarte încâlcit. (O. Paler). 17. Singurul mod în care puteam să evadez din această existenţă era să mă mint cu ajutorul imaginaţiei şi al viselor. (O. Paler)

Exerciţiul 72. Identificaţi complementele circumstanţiale de loc şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Departe, în adâncul codrului, în larga poiană ce se umple de soare, Vlad împarte prăzile nopţii la vitejii care i-au mai rămas. (Al. Vlahuţă) 3. La biserică mergea rar. (I. Agârbiceanu). 4. Pe malul stâng, căsuţe albe se ivesc dintre copaci. (Al. Vlahuţă). 5. Le-a căzut din cer avere. (M. Sadoveanu). 6. Azi de două ori ai alergat până aici. (I. Agârbiceanu). 7. Soarele luneca spre asfinţit. (Z. Stancu). 8. Vreau să fiu în noaptea asta acasă. (Camil Petrescu). 9. Rămăsese aşa încremenit locului. (Camil Petrescu). 10. Plecase dincolo, peste munte, la nişte neamuri. (V. Voiculescu). 11. Pe mirişti, luna ştirbă vărsa o lucire slabă. (M. Sadoveanu). 12. De jur împrejur, la o distanţă nu prea mare, se ridica un zid înalt. (O. Paler). 13. Lăsasem fereastra deschisă când mă culcasem şi de-afară, de pe ţărm, vuietul mării se auzea foarte clar în liniştea dimineţii. (O. Paler)

Exerciţiul 73. Identificaţi complementele circumstanţiale de timp şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. N-am mâncat de azi-dimineaţă. (I. Agârbiceanu). 2. La noapte plec înapoi. (Camil Petrescu). 3. Două săptămâni încheiate n-a ieşit din casă. (I. Agârbiceanu). 4. N-au să mă ţină aici o viaţă de om. (Z. Stancu). 5. Câteva nopţi nu mai apăru reflectorul. (L. Rebreanu). 6. După câtăva vreme de linişte, cele două voci îşi reluară dialogul. (G. Călinescu). 7. La ora aceea pe ţărm nu era nimeni. (O. Paler). 8. După o vreme, începui a vedea hanul. (M. Sadoveanu). 9. Uneori, pe ploaie, trage peştele mai tare decât pe vreme frumoasă. (M. Sadoveanu). 10. Până la orele zece noaptea, Filip nu apăru. (G. Călinescu). 11. Seara, după adăpatul cailor, se învârtea în jurul meu ca un titirez. (Z. Stancu). 12. În zori, bolnavul adormi. (L. Demetrius). 13. Omul, o dată, o singură dată e tânăr. (Z. Stancu). 14. Din clipă în clipă, soarele trebuia să răsară. (O. Paler)

Exerciţiul 74. Identificaţi complementele circumstanţiale de mod şi arătaţi ce cuvinte determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Copiii pătrund în sufletul unui om repede şi necruţător. (M. Preda). 2. Ne ospătarăm împărăteşte. (V. Eftimiu). 3. Bălcescu gândi şi el îndelung. (Camil Petrescu). 4. Marea foşnea uşor. (Z. Stancu). 5. Prin întuneric

mergea greu de tot, cu mare băgare de seamă. (Camil Petrescu). 6. Trenul mergea încet. (Camil Petrescu). 7. O vorbă răneşte mai mult decât o sabie ascuţită. (Folclor). 8. În locul lui vodă, eu nici nu vă judecam. (Camil Petrescu). 9. Abia atunci a zâmbit, cu o uşoară ironie. (Gib I. Mihăescu). 10. De după deal vine, în zbor rotat, un uliu. (Em. Gârleanu). 11. Din acest ceas se întâlneau pe ascuns de lume. (B. Şt. Delavrancea). 12. Să cheltui banii cu procesul şi cu avocaţii, fără folos? (Z. Stancu). 13. Deschide dibuind o uşă. (Camil Petrescu). 14. Se topea văzând cu ochii. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 75. Identificaţi complementele circumstanţiale de cauză şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Inima îi ticăia de o emoţie plăcută. (L. Rebreanu). 2. Şi când ne-a văzut bunica, de bucurie a şi tras un bocet. (I. Creangă). 3. De nevoie mănânci şi mere pădureţe. (Folclor). 4. În cele din urmă l-a acceptat nu din iubire, ci din indiferenţă. (L. Rebreanu). 5. Şi pe măsură ce treceau zilele, deveneam, poate şi din cauza căldurii istovitoare, irascibil. (O. Paler). 6. Să ies în curte, nu pot, n-am voie, din cauza caniculei. (O. Paler). 7. Poate şi din cauza serii, apa întunecată pe care plutim îmi dă o ameţeală plăcută. (O. Paler). 8. Dar nu se zărea mai nimic din cauza întunericului. (O. Paler). 9. Era enervat şi plictisit din pricina emoţiilor călătoriei. (L. Rebreanu). 10. În vreme ce mulţimea se îmbrâncea în jurul magaziilor, unii mai îndrăzneţi se ciorovăiau din pricina vitelor. (L. Rebreanu). 11. Şi, pe deasupra, era şi o zi urâtă, cu vizibilitate redusă din pricina ploii... (O. Paler). 12. Am impresia că atunci am tras prima spaimă din pricina singurătăţii. (O. Paler). 13. Aud că nu li s-a permis unor vase să treacă dincolo de Bosfor din pricina furtunilor. (O. Paler). 14. În rest, de o parte şi de alta, munţii îşi etalează, sfidător, stâncile goale, crăpate din pricina diferenţelor de temperatură. (O. Paler)

Exerciţiul 76. Identificaţi complementele circumstanţiale de scop şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Tot avea de gând să folosească vacanţa Paştilor pentru un asemenea drum. (Cezar Petrescu). 2. Şi mama lor le spunea că-i învaţă să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s-o facă în curând... (I. Al.

Brătescu-Voineşti). 3. Deşi sunt şi eu un gândac mai mare, am ieşit şi eu pentru soare, spuse Ioanide. (G. Călinescu). 4. Pentru mai multă siguranţă, mă închideam cu cheia. (P. Istrati). 5. Dar sabia voievodului trebuia să se ridice, iar, spre răzbunare cumplită! (E. Camilar). 6. Turme de vite se scoboară la adăpat. (Al. Vlahuţă). 7. Caty fusese consiliată să procedeze aşa de către unchiul său Alec, în scopul de a elimina din luptă o adversară aprigă. (G. Călinescu). 8. Miturile sunt încă vii în Mexic şi oamenii au nevoie de ele pentru a trăi, nu pentru a-şi folosi fantezia. (O. Paler). 9. Arborii creşteau imenşi, dar trăiau numai cei care izbuteau să-şi facă loc cu crengile pentru a ajunge la lumină. (O. Paler). 10. Cu aceeaşi repeziciune îşi aduse un scaun din bucătărie şi se cocoţă pentru a ajunge la valiza de pe dulapul din vestibul. (R. Ojog-Braşoveanu). 11. Căci, pentru a ajunge la Delfi în timp util (diseară trebuie să fim înapoi), e imperios necesar să ocolim centrul oraşului, supraaglomerat de trafic. (O. Paler). 12. Dar nu cu scopul de a vă investiga mă aflu aici. (R. Ojog-Braşoveanu)

Exerciţiul 77. Identificaţi complementele circumstanţiale condiţionale şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. De câte ori ies din cabină, văd pe uşă imaginile care ne arată cum trebuie să ne legăm, în caz de pericol, centura de salvare. (O. Paler). 2. Pentru a te întoarce nevătămat acasă, după ce cobora întunericul, trebuia, adesea, să fii cu ochii în patru, ca să poţi s-o iei la fugă în caz de pericol; altminteri, riscai să-ţi laşi hainele celor care ţi le „cereau“, întrucât poliţiştii nu se aventurau prin acele locuri rău famate. (O. Paler). 3. Primejdia îi pândea mai ales pe cei care lucrau pentru presa de mai mică audienţă sau pe redactorii unor posturi de radio, care riscau mai mult şi aveau mai puţine mijloace de apărare în caz de pericol. (T. Anton). 4. Numai aceia care vegetează într-o insensibilitate scandaloasă rămân impersonali în cazul bolii, care întotdeauna realizează o adâncire personală. (Em. Cioran). 5. Eu, în locul dumitale, o răpeam. (I. Teodoreanu). 6. În locul dumitale m-aş duce pe ţărm, aş face o baie în mare, m-aş plimba. (O. Paler). 7. Şi ce bine desenează, altul în locul lui şi-ar fi luat nasul la purtare. (O. Paler). 8. Altul în locul meu ar folosi, poate, pentru încântarea mea de atunci un cuvânt urât. (O. Paler)

Exerciţiul 78. Identificaţi complementele circumstanţiale concesive şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Cu tot vuietul vântului, simţise ceva pe cărarea de dincolo de stufuri. (M. Sadoveanu). 2. Şi numai mirosul de benzină stăruie, cu toate adierile de lavandă împroşcate din pulverizator. (Cezar Petrescu). 3. Cu tot ajutorul bunelor zâne, prietene ale lor, mult aşteptata izbândă nu venea. (V. Eftimiu). 4. Cu toate strădaniile, tabăra se târa prin zile din ce în ce mai grele. (V. Voiculescu). 5. Oricum, te-ai născut într-o zodie cu noroc, Bologa!... (L. Rebreanu). 6. Pe când gluma, oricât de blândă a prietenului, îl durea altfel. (Cezar Petrescu). 7. Dar frate-meu, împotriva presupunerilor mele, se stăpâneşte. (Z. Stancu). 8. Împotriva aşteptărilor mele, rămase liniştit. (Z. Stancu). 9. Numai eu eram crunt, în ciuda sentimentului de sărbătoare care mă stăpânea. (M. Preda). 10. Suferinţa lor era că, în ciuda frumuseţii ei, fata nu se mărita. (M. Preda). 11. Până azi-dimineaţă, în ciuda tuturor întâmplărilor şi zvonurilor, a fost convins în adâncul său că oamenii lui vor sta liniştiţi chiar dacă de jur-împrejur toate satele s-ar răscula. (L. Rebreanu). 12. În ciuda formulei arhitectonice evoluate, interiorul era apăsător şi sufocant. (G. Călinescu). 13. În ciuda cercetărilor minuţioase care începură, nu se reuşi să se dea de urma ei. (M. Preda). 14. O senzaţie stranie îmi cutreiera întreaga fiinţă; fata asta, în ciuda impresiei de supunere pe care mi-o inspira, era mai puternică şi mai liberă decât mine. (M. Preda). 15. Mărturisirea mea, deşi sinceră numai pe jumătate, o mulţumi. (Z. Stancu)

Exerciţiul 79. Identificaţi complementele circumstanţiale de relaţie şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Din acest punct de vedere, nu pot să mă plâng. (O. Paler). 2. Din partea mea, n-ar fi fost nevoie de sugestiile de aici. (Cezar Petrescu). 3. Cât despre mutarea în alt sanatoriu, cred că v-aţi ostenit zadarnic... (L. Rebreanu). 4. Cât despre apa bună, nu vă îngrijiţi; acuş avem să dăm peste o fântână cu apă dulce şi rece ca gheaţa. (I. Creangă). 5. Cât pentru mine, eu rămân în cercul strâmt al lumii mele... (C. Hogaş). 6. Deşi, în privinţa aceasta, trebuie să admit că s-a progresat. (O. Paler). 7. Să ne lămurim întâi

în privinţa clarităţii. (O. Paler). 8. În privinţa asta noi suntem orbi şi surzi, n-auzim şi nu vedem nimic. (M. Preda). 9. E mai blajină decât mata, dar tot atât de fermă în privinţa somnului şi a mâncării: asta te linişteşte? (I. Teodoreanu). 10. Poate că acest lucru e adevărat şi în privinţa călătoriilor. (O. Paler). 11. De văzut nu l-a văzut nimeni, dar altcineva nu putea fi. (V. Eftimiu). 13. De trup eşti mărunţel, nu-i vorbă, dar la fire eşti mare. (I. Creangă). 14. De uitat, n-am uitat nimica, tată. (I. Creangă). 15. La leafă e îmbulzeală, la scris codeală. (L. Rebreanu). 16. Era mai ales dansatorul ei şi, în calitatea aceasta, util. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 80. Identificaţi complementele circumstanţiale opoziţionale şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. În locul amintirilor, care oricât tot îi aduceau un început de zâmbet, vine tristeţea. (I. Teodoreanu). 2. În locul marii piramide sunt acum zgârie-nori, în locul bărcilor care mişunau în lagună trec valuri de automobile. (O. Paler). 3. Iar în locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănţuie. (G. Bogza). 4. Doctorul, în loc de alt răspuns, îi arătă marfa întinsă pe jos. (G. Călinescu). 5. Umblam abătut şi, în loc de plăcere, culegeam, oriunde mă întorceam, numai amărăciuni. (V. Voiculescu). 6. Apoi îşi aduse aminte iar cum un ţăran lung, sfrijit şi spân, venise odată cu fălcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea şi cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. (L. Rebreanu). 7. Că dezgropam oase de câini în loc de tezaure, nu era nimic. (V. Voiculescu). 8. Dar a trebuit să jur tatii şi mamei că n-am să mai umblu după comori şi că, în loc de istorie şi arheologie, pentru care mă pregăteam cu fervoare, am să învăţ silvicultura... (V. Voiculescu). 9. În loc de o jumătate de ceas stătusem la han două ceasuri şi jumătate! (I. L. Caragiale). 10. Simt, într-adevăr, că acest oraş ale cărei străzi sunt botezate cu cifre în loc de nume îmi va rămâne în memorie prin această noapte. (O. Paler). 11. Marea e foarte aproape. În realitate, oceanul. Dar acest cuvânt m-a intimidat totdeauna. De aceea voi continua să scriu „mare“ în loc de „ocean“. (O. Paler). 12. Mi-ar fi fost drag să te am alături de mine, dar mi-e teamă că, în loc de a avea un sprijin, aş avea o piedică. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 81. Identificaţi complementele circumstanţiale cumulative şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Pe lângă vibrarea adâncă a lemnului, mi s-a părut că aud un sunet ca de zornăit înfundat. (V. Voiculescu). 2. Pe lângă două vulpi, acolo la moară, au mai căzut trei la coada iazului şi alta în rădiacul Hulubului. (M. Sadoveanu). 3. Pe lângă asta, ştim din experienţa bătrânilor că ploile de toamnă sunt fragmente de veşnicie. (M. Sadoveanu). 4. Pe lângă acestea mai avea strânse şi părăluţe albe pentru zile negre; căci lega paraua cu zece noduri şi tremura după ban. (I. Creangă). 5. Pe lângă lemnul uscat arde şi cel verde. (Folclor). 6. Ba ţi-oi spune eu că pe lângă acest semn am avut şi altele. (M. Sadoveanu). 7. Dreptul îl ai, însă pe lângă drept ar trebui să ai şi curaj. (Z. Stancu). 8. Aveam eu oase de romancier, cum îmi spusese Miron Paraschivescu, dar pe lângă oase un organism mai are şi altele, care te pot părăsi... (M. Preda). 9. Dar tu să ştii că eu dorm iepureşte; şi pe lângă işti doi ochi, mai am unul la ceafă, care şede purure deschis şi cu care văd, şi noaptea şi ziua, tot ce se face prin casă. (I. Creangă). 10. Cucoşul atunci se aşază pe ţol, scutură puternic din aripi şi îndată se umple ograda şi livada moşneagului, pe lângă păsări, şi de cirezi de vite; iară pe ţol toarnă o movilă de galbeni, care strălucea la soare de-ţi lua ochii! (I. Creangă). 11. Decisive au fost, pe lângă unele „detalii“, defectele sau contradicţiile caracterului meu. (O. Paler). 12. Domnule, în afară de cele scrise şi plătite, aş mai dori ceva. (Z. Stancu)

Exerciţiul 82. Identificaţi complementele circumstanţiale de excepţie şi arătaţi ce cuvânt determină şi prin ce sunt exprimate. Precizaţi dacă au elemente introductive şi spuneţi care sunt ele.

1. Atunci se desprinseră toţi, în afară de cei doi, care porniră şi mai repede... (Camil Petrescu). 2. Cei care intră se ploconesc de la uşă, în afară de ofiţeri, care salută milităreşte. (Camil Petrescu). 3. În afară de acest amănunt, nu cred că e ceva demn de reţinut din „viaţa mea publică“ de care merită să-mi amintesc. (O. Paler). 4. În afară de câteva căruţe cu cartofi pe care le ducea, toamna, la gară, tatăl meu nu prea avea ce vinde. (O. Paler). 5. Totul mi se părea zadarnic, fără sens. Totul, în afară de acele câteva luni ale dragostei şi nenorocirii mele. (M. Eliade). 6. Acum nu se mai auzea

nimic, niciun zgomot în afară de strigătele mele şi de zgomotul mării care fierbea mai departe în jurul meu. (O. Paler). 7. În afară de micile sunete scoase de insectele ce foiau prin iarbă nu se auzea niciun zgomot... (O. Paler). 8. Nu există însă în scara întregii vieţi animale, în afară de om, un singur animal care să vrea să doarmă şi să nu poată. (O. Paler). 9. Afară de mine şi de sergent, mai erau cinci flăcăi. (M. Sadoveanu). 10. Afară de ecourile acelea sinistre, care păreau că se alungă, că se ascund, era linişte adâncă. (I. Agârbiceanu). 11. Nu vedeam pe nimeni, afară de el. (Em. Gârleanu). 12. Afară de poeţi, nu vă înţelege nimeni. (M. Eliade). 13. Din visul de azi-noapte nu mai ţin minte decât un vânt puternic care zgâlţâia nişte chiparoşi. (O. Paler). 14. De atunci începu să nu mă mai preocupe nimic altceva decât grija de a fugi. (P. Istrati)

Exerciţiul 83. Identificaţi părţile de propoziţie şi spuneţi la ce întrebări răspund şi prin ce sunt exprimate.

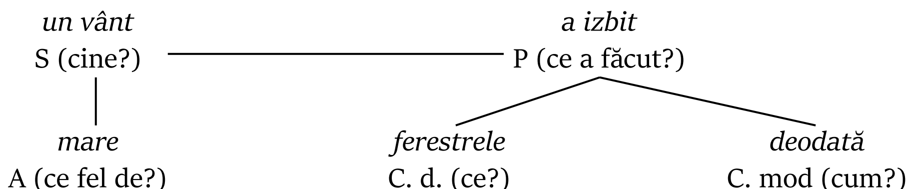
Model: *Ciutura scoate din fântână nămol.* (N. Labiş)

ciutura	– subiect simplu exprimat printr-un substantiv comun
scoate	– predicat verbal exprimat printr-un verb
din fântână	– complement circumstanţial de loc exprimat printr-un substantiv comun; este introdus prin prepoziţia *din*
nămol	– complement direct exprimat printr-un substantiv comun

1. Păşi în odaia lui, căută pe masă, în locul obişnuit chibriturile şi le găsi. (L. Rebreanu). 2. Drumul urca mereu. (L. Rebreanu). 3. Se piti lângă un trunchi gros. (L. Rebreanu). 4. Vorbele lui răsunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor. (L. Rebreanu). 5. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. (I. Agârbiceanu). 6. În zilele frumoase de vară uliţele satului sunt pustii şi tăcute. (I. Agârbiceanu). 7. Anevoie a putut închide ochii Herdelea în noaptea aceea. (L. Rebreanu). 8. El nu venise la mine niciodată. (V. Eftimiu). 9. Să nu vorbeşti nimănui despre aceasta. (V. Eftimiu). 10. Printre brazi coboară vântul ca un foşnet lung de apă. (G. Topârceanu)

Exercițiul 84. Stabiliți raporturile sintactice dintre părțile de propoziție și alcătuiți schema sintactică a propoziției.

Model: *Deodată un vânt mare a izbit ferestrele.* (E. Camilar)

1. Un bucium suna pe un munte. (M. Sadoveanu). 2. Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul. (I. Creangă). 3. Harap-Alb mulțumește furnicii pentru ajutorul făgăduit. (I. Creangă). 4. Solului nu i se taie capul. (C. Negruzzi). 5. Peste două-trei minute însă învățătorul intră în casă cu inspectorul. (L. Rebreanu). 6. În amândouă părțile făcuseră în salcâm câte o tăietură adâncă și albă. (M. Preda). 7. I-am mărturisit bunicului părerea mea. (M. Sadoveanu). 8. Flăcăul privea lumina făcliei. (M. Sadoveanu). 9. Veștile cele mai ciudate umplură satul. (I. Agârbiceanu). 10. Zgomotele acestea puternice și îndelungate nu l-au trezit din somn. (M. Preda). 11. Străinul venea agale spre peștera cu apă vie. (V. Eftimiu). 12. Vorbele lui răsunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor. (L. Rebreanu)

§ 77. Analiza sintactică a propoziției

Analiza sintactică a propoziției presupune identificarea părților de propoziție și stabilirea relațiilor sintactice dintre ele.

Acest tip de analiză include următoarele etape:

1. Segmentarea propoziției în părți de propoziție, adică identificarea funcțiilor sintactice îndeplinite de cuvinte în cadrul propoziției;

2. Caracterizarea părților de propoziție în funcție de următoarele aspecte:

– mijloacele de exprimare
– elementele introductive

3. Alcătuirea schemei sintactice a propoziţiei pentru indicarea raporturilor sintactice dintre părţile de propoziţie;

4. Caracterizarea propoziţiilor în funcţie de următoarele criterii:

a) după scopul comunicării:
– propoziţie: enunţiativă / interogativă / imperativă
b) după structură:
– propoziţie: analizabilă / neanalizabilă
– propoziţie: bimembră / monomembră
– propoziţie: simplă / dezvoltată
c) după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului:
– propoziţie: afirmativă / negativă
d) după afectivitate (atitudinea vorbitorului faţă de cele comunicate):
– propoziţie: exclamativă / neexclamativă

Exerciţiul 85. Faceţi analiza sintactică a propoziţiilor de mai jos. Segmentaţi propoziţiile în părţi de propoziţie, alcătuiţi schema sintactică a propoziţiei şi caracterizaţi propoziţiile după scopul comunicării, după structură şi după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

1. Peste trei zile şi trei nopţi feciorul de împărat iarăşi bătu la fereastră. (I. Slavici). 2. Cerul ne-a binecuvântat cu un băiat şi cu o fată. (V. Eftimiu). 3. Am strâns eu destule averi pentru ei. (V. Eftimiu). 4. Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. (B. Şt. Delavrancea). 5. Peste-a nopţii feerie se ridică mândra lună. (M. Eminescu). 6. Care cu poveri de muncă vin încet şi scârţâind. (G. Coşbuc). 7. Umbrele căzuseră de mult peste grădină. (I. Agârbiceanu). 8. Iubirea are totdeauna un scop egoist. (L. Rebreanu). 9. Păstrase pentru ţăranca aceasta un sentiment viu. (M. Sadoveanu). 10. Omul vorbise cu o pătrunzătoare sinceritate. (I. Agârbiceanu). 11. Lăsasem în ajun undiţa acolo într-un tufiş. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 12. Românul venea singur pe drumul plin de soare. (V. Alecsandri). 13. Numai zgomotul surd al paşilor noştri tulbura în cadenţă această tăcere. (C. Hogaş)

§ 78. Analiza sintactică a propoziţiilor din cadrul frazei

Analiza sintactică a propoziţiilor din structura frazei presupune caracterizarea lor în funcţie de următoarele aspecte:

1) identificarea subordonatei şi precizarea tipului ei;
2) identificarea termenului regent;
3) depistarea elementele introductive.

Exerciţiul 86. Identificaţi subordonatele subiective, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cine are urechi de auzit să audă! (I. Creangă). 2. Cine iubeşte florile dă dovadă de suflet şi simţire. (V. Voiculescu). 3. Cine merge mai încet mai departe ajunge. (Folclor). 4. Cel ce nu lucrează ziua, flămânzeşte noaptea. (Folclor). 5. Ceea ce văzuse era oribil. (D. Zamfirescu). 6. Ceea ce vedeam fusese cândva o căsuţă de adăpost. (L. Blaga). 7. Nu-i venea să se ducă acasă. (V. Eftimiu). 8. Era întâia oară că se plângea de război. (L. Rebreanu). 9. Nu se ştie ce se poate întâmpla mâine. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 87. Identificaţi subordonatele predicative, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Părerea mea e că aici este ceva foarte suspect!... (Cezar Petrescu). 2. Adevărat era că Veronica de acum nu mai era decât umbra celei de demult. (I. Agârbiceanu). 3. Esenţialul este că toata casa avea un stil al vremii. (G. Călinescu). 4. Totul e să începi. (Camil Petrescu). 5. Mai greu era să-i scoată sticleţii din capul fetei. (Cezar Petrescu). 6. E cum nu se poate mai bine. (Camil Petrescu). 7. Era întocmai cum o visase el. (Camil Petrescu). 8. Dar nu-i cum gândeşte omul, ci-i cum vrea Domnul. (I. Creangă). 9. O comoară e a cui o găseşte. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 88. Identificaţi subordonatele atributive, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Zburăm peste oceanul pe care l-au traversat cândva căutătorii de aventuri şi de aur. (O. Paler). 2. El primise poruncă să sape şi sapă. (Cezar Petrescu). 3. Se pune atunci doar întrebarea cum să-l întrebuinţezi? (G. Călinescu). 4. În faptul verii trimiteau desagi cu sare şi mălai pe cai, care se întorceau încărcaţi cu brânză de burduf şi lână. (Camil Petrescu). 5. Atunci am îngălbenit de spaimă şi eu, care împingeam deseori jocul până a mă distra cu moartea. (V. Voiculescu). 6. A fost odată un împărat bătrân, care avea o singură fată. (V. Eftimiu). 7. Acuma, târziu, îşi dă seama că toată combinaţia, care i s-a părut foarte ingenioasă, a fost o nerozie. (L. Rebreanu). 8. Într-o zi Andrei pierduse un proces, a cărui dreptate era vădită tuturor. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 9. Apostol porni spre punctul cel mai jos, unde trebuia să înceapă altă vale. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 89. Identificaţi subordonatele completive directe, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Mă duc să-i spun cum ai poruncit. (I. Creangă). 2. Onişor nu ne spusese niciodată cum o cheamă pe nora lui. (V. Voiculescu). 3. Am observat că domnul acesta vorbeşte cu accent străin. (R. Ojog-Braşoveanu). 4. Iar când mi-am adus aminte de noaptea de februarie, mi s-a înnegrit sufletul şi am înţeles că e sfârşit până la sfârşit. (Cezar Petrescu). 5. În oraş, nimeni nu ştia care e ocupaţia mea. (P. Istrati). 6. M-a întrebat, mai întâi pe ocolite, apoi, luându-şi inima în dinţi, de-a dreptul, dacă nu eram de acord să-i sculptez un bust. (O. Paler). 7. Când am deschis ochii, am observat că mă privea cineva. (O. Paler). 8. Ştiam că mai lovise un ofiţer. (Cezar Petrescu). 9. M-am repezit să închid fereastra şi, uitându-mă afară, am înţeles că nu era noapte. (O. Paler). 10. Pe la începutul lui decembrie am simţit că ora mea a sunat. (M. Preda)

Exerciţiul 90. Identificaţi subordonatele completive indirecte, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Eram sigur că vrea să mă prăpădească. (L. Rebreanu). 2. Am moştenit-o din moşi-strămoşi, răspundea el cui îl poreclea Căciulă-împletită. (V. Voiculescu). 3. Totuşi, ea spunea în gura mare, cui voia s-o asculte, că în casa părăsită umblă o femeie. (I. Agârbiceanu). 4. Cui nu ştie juca, odaia i se pare strâmtă. (M. Sadoveanu). 5. Cui se punea împotrivă, îi

luau viaţa. (M. Sadoveanu). 6. Cui i se croieşte rău, rău îi merge. (Folclor). 7. Şi când te gândeşti ce frumoşi, ce plini de sentimente sunt caii! (G. Călinescu). 8. Să fim foarte prudenţi cu ceea ce se-întâmplă în jurul nostru. (M. Eliade). 9. Cum, se aprinse Costache, nu pot eu să las cui vreau averea mea? (G. Călinescu). 10. Când m-oi apuca şi eu să spun, cui trebuie, despre felul cum se risipesc banii statului!... (M. Eliade). 11. Spune asta mai departe, spune cui ştii tu... (M. Eliade). 12. Dumnezeu ştie ce face, moşule, dă cui trebuie şi cui poate. (C. Hogaş). 13. Sunt convins că voi avea succes. (R. Ojog-Braşoveanu)

Exerciţiul 91. Identificaţi subordonatele completive de agent, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Manuscrise importante – documente inestimabile ale culturii naţionale – se află încă în arhivele Securităţii dacă nu au fost deja distruse de către cei ce nu s-au sfiit să-l chinuiască o viată întreagă, tulburându-1 până în ultima clipă cu anchete şi hărţuieli necontenite. (M. Munteanu). 2. Dacă voieşti dar să aduci viaţa ta jertfă întru folosul bisericii lui Hristos, te gândeşte că jertfa trebuie să-ţi fie curată, pentru ca ea să poată fi bine primită de către cel ce străbate şi cele mai ascunse taine ale inimii omeneşti. (I. Slavici). 3. Fata tăcu, oarecum înfricoşată de câte a spus. (I. Agârbiceanu). 4. Cum un om atât de lăudat pentru înţelepciunea sa, de către cei care l-au cunoscut, îşi permitea atari ieşiri necontrolate faţă de discipolii lui? (M. Rădulescu). 5. Virusul Irina ataca, în primul rând, programele anti-virus, pentru ca abia în faza următoare să atace sistemele de operare ale calculatoarelor lipsite de orice apărare, o dată declanşat nu mai putea fi oprit, existând probabilitatea ca virusul să nu poată fi distrus nici de către cei care îl concepuseră. (F. Ilis). 6. Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat: dar nu numai în Cel de slavă, ci şi în Cel al durerii şi abjecţiei, cel pălmuit de sluga arhiereului, pus cu faţa acoperită să ghicească cine îl îmbrânceşte, îndemnat să se bucure de către cei care îngenunchind înaintea Lui îşi băteau joc de El. (N. Steinhardt). 7. Transfiguratul e vândut de către cei care-l găzduiau. (N. Steinhardt). 8. Stând culcată, în întuneric, pe canapeaua ei, oftă uşurată că în ziua aceea fusese lăsată în pace de către cei care anchetau cazul. (N. Breban). 8. Aprobările au fost date de către cei a căror opinie vă e absolut indiferentă. (R. Ojog-Braşoveanu). 9. – De ce trebuie să dăm de mâncare la mecanici? întrebă Ţugurlan cam surd, deşi

ştia că aşa era obiceiul, să se dea mâncare la mecanici de către cei care se întâmplau să treiere la ora mesei. (M. Preda)

Exerciţiul 92. Identificaţi subordonatele completive sociative, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Se smiorcăi îndepărtându-se cu ceea ce se mai putea salva dintr-o demnitate jignită. (R. Ojog-Braşoveanu). 2. Astfel, a doua zi am părăsit comuna, cu ceea ce am putut încărca într-o căruţă. (Gh. R. Ştefănescu). 3. Peste puţin, uşa se deschise şi jupâneasa Zamfira intră cu ceea ce s-ar putea numi tacâmuri. (C. Hogaş). 4. Ş-a rămas o iarnă întreagă în delta-ngheţată, cu ce avea pe el, cu lotcuţa lui şi c-un amnar. (C. Chiriţă). 5. Poftim la masă cu ce ţi-ai adus de-acasă. (Folclor). 6. Când sosea duminica, cu ce avea în buzunar, o lua pe Florica şi se opreau în Griviţa la o grădină ştiută de mult, unde cântau şi dansau nişte artiste dezbrăcate. (E. Barbu)

Exerciţiul 93. Identificaţi subordonatele completive instrumentale, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cu ce-am pus la ciorap, cât am muncit pe-aici, mi-am deschis cojocărie. (Z. Stancu). 2. Odată uşa închisă şi rămaşi singuri, ne-a apucat pe toţi deodată o sminteală, am răcnit literalmente de entuziasm şi am început să ne încăieram azvârlind unii în capetele altora cu ce ne venea în mână, manuale, caiete... (M. Preda). 3. Fiecare cu ce poate să-şi ajute ţara lui. (Folclor). 4. Cu ce ştii sfătuieşte, cu ce poţi ajută. (Folclor). 5. Căprarul, scăpat de militărie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinţi, scoase apă din piatră şi ajunsese a fi jinduit de multe fete în sat. (B. Şt. Delavrancea). 6. Bătrânii se ospătau pe la mese, iar tinerimea era răsfirată prin curte, cavalerii ştergându-şi frunţile cu batistele, iar damele făcându-şi vânt fiecare cu ceea ce avea la îndemână. (I. Slavici). 7. Cu ceea ce îi rămâne deschide în apropiere de Gara Filaret o mică fabrică de lumânări, afacere nerentabilă şi lichidată doar după câteva luni. (R. Ojog-Braşoveanu). 8. Şi cu ceea ce adună fac şi ele plăcinte, bucate. (R. Roman). 9. Tot ce respiră se hrăneşte cu ceea ce nu poate fi verificat. (E. Cioran). 10. Numai după cum aducea picioarele, rar, cosind cu ele parcă, s-ar fi putut cunoaşte că-i cioban. (M. Sadoveanu). 11. Şi boii simt, după cum e purtat plugul de coarne, că puterile stăpânului, au mai slăbit. (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 94. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de loc, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Ai să pleci unde zic eu. (I. Creangă). 2. Singurul lucru neplăcut e capriciul obuzului care vine unde nu te aştepţi. (Camil Petrescu). 3. De unde muncea Ion se vedea drumul pe care treceau neîncetat femei cu coşuri şi desagi, mergând la bâlciul săptămânal în Armadia. (L. Rebreanu). 4. Pe unde sunt turme blânzi, sunt şi lupi mereu flămânzi. (Folclor). 5. Unde nu e iarbă verde, nu pasc oile. (Folclor). 6. Unde se grămădesc banii, vin şi grijile. (Folclor). 7. Totuşi sunt puţin mai liniştită de când am auzit că, pe unde eşti tu, s-au potolit bătăliile. (L. Rebreanu). 8. Dincolo de râu, unde îi aştepta necunoscutul, nu se vedea decât un zid de întuneric. (Z. Stancu). 9. Ne abăturăm pe la stână, unde ne răcorirăm faţa cu apă rece, ne luarăm rămas bun de la ciobani şi plecarăm. (C. Hogaş). 10. Află însă că nu se vorbeşte de foame acolo unde n-ai ce mânca. (C. Hogaş)

Exerciţiul 95. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de timp, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Când stinse lampa, prin perdelele albe tremurau zorile... (L. Rebreanu). 2. Asta am văzut eu la munte, pe când eram tânăr. (M. Sadoveanu). 3. Când am ajuns la poarta şcolii, m-am împiedicat. (O. Paler). 4. Seara, când ne întorsesem de la plimbare, sosise iar de la conac sluga. (V. Voiculescu). 5. Atunci când ţi-e sete, fericirea e un pahar de apă! (L. Rebreanu). 6. Când a intrat în odaie, după ce s-a despărţit de Titu Herdelea, a întâlnit îndată privirea Nadinei din fotografie. (L. Rebreanu). 7. Năpăstuiţii satelor, când nu mai puteau răbda, luau calea codrilor. (V. Eftimiu). 8. Nădăjduia totuşi mereu că, după ce vor creşte mari copiii, va putea să trăiască şi dânsa. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 96. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de mod, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. În odaia cea mare, veselia se încinse iar, cum se aprinde din nou focul pe vatră. (Camil Petrescu). 2. Să faceţi cum v-oi învăţa eu, şi habar să n-aveţi. (I. Creangă). 3. Pe urmă se mai învârte cât se mai învârte prin casă,

doar a mai găsi ceva, dar nu găseşte nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peştele în borş la foc. (I. Creangă). 4. Puneţi mâna, copii, pe jupânul ista, şi începeţi a-l blestema cum îţi ştii voi mai bine, ca să-i placă şi dumisale. (I. Creangă). 5. Râdea împăcat şi totuşi amar, aşa cum râd uneori bătrânii. (M. Eliade). 6. Cum nu ştii dumneata pentru ce l-au condamnat, aşa nu-şi ştie el vina. (M. Sadoveanu). 7. Şi s-o trăzneşti cu capul de păretele cel despre răsărit, cât îi putea. (I. Creangă). 8. Am fost sosit fără să le dau de ştire. (I. Agârbiceanu). 9. Pe ură nu poţi clădi, precum nu poţi pe mlaştină... (L. Rebreanu)

Exerciţiul 97. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de cauză, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Şi se roşi din nou, fiindcă era adevărat. (I. Teodoreanu). 2. Ascultam, dar cuvintele lui îmi treceau pe de lături, fiindcă nu erau destinate pentru clipa de faţă şi nici pentru viitorul apropiat. (M. Preda). 3. Cine are dreptate n-are de ce să ameninţe, fiindcă dreptatea iese totdeauna singură deasupra. (L. Rebreanu). 4. Era, până la răsăritul soarelui, ora cea mai neplăcută, fiindcă după aceea mlaştina se încălzea şi nu mai simţea nimic. (L. Rebreanu). 5. Trimise îndată pe gardian să se plimbe pe coridor, fiindcă trebuie să vorbească ceva particular cu Puiu. (L. Rebreanu). 6. Omul e dator să muncească, să nu-l găsească moartea şezând. (Folclor). 7. Poate, din pricină că am stat prea mult pe nisip, am impresia că a scăzut temperatura apei. (O. Paler). 8. Când eram tânăr, fugeam prin viaţă fără să mă gândesc că o iubire poate fi tragică, la un moment dat, din pricină că-i vezi capătul. (O. Paler)

Exerciţiul 98. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de scop, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Se uită în toate părţile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 2. Ca să treacă vremea mai uşor, m-am apucat să scriu. (O. Paler). 3. Ca să amân văicărelile ei şi veştile rele, m-am prefăcut că dorm. (V. Voiculescu). 4. Ca să-mi cumpăr alimente, m-am văzut nevoit să vând diverse lucruri din casă. (O. Paler). 5. Am ieşit pe uşă, ca să nu izbucnesc în plâns în clasă. (O. Paler). 6. Din când în când treci pe la vecin ca să-ţi afli defectele. (N. Iorga). 7. Îşi ţine pumnii pe gură ca să nu plângă. (I. Teodoreanu). 8. Îşi muşca buzele, ca

să nu exclame în gura mare. (I. Teodoreanu). 9. Dormea cu ferestrele închise ca să nu intre hoţii. (I. Teodoreanu)

Exerciţiul 99. Identificaţi subordonatele circumstanţiale condiţionale, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Dacă te mai încearcă vreo nevoie, ai să mă găseşti. (E. Barbu). 2. Dacă ai fi tu acasă, am avea şi noi un sprijin. (L. Rebreanu). 3. Dacă spui drept, n-o să-ţi fac nimic. (C. Hogaş). 4. Dacă plouă într-adevăr, atunci eşti mare prooroc... (Cezar Petrescu). 5. Dacă vor plăcinte, să muncească. (Camil Petrescu). 6. Dacă n-ar fi proşti pe lume, n-ar putea trăi deştepţii! (V. Eftimiu). 7. Amar era să fie de voi, de nu eram noi amândoi. (I. Creanga). 8. Dacă vii pentru asta nu-ţi dau nimic. (D. Zamfirescu). 9. O astfel de piesă rară poate fi zgâriată dacă o daţi pe mâna oricui. (G. Călinescu)

Exerciţiul 100. Identificaţi subordonatele circumstanţiale consecutivă, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Ioanide bătu cu palma atât de puternic în masă, încât toate creioanele începură să se rostogolească şi să cadă pe jos. (G. Călinescu). 2. Vorbea atât de bine româneşte, încât nu puteam crede că nu e român. (M. Eliade). 3. Teodorescu răspunse atât de agresiv, încât toţi învăţătorii şi doamnele se ridicară în picioare. (M. Preda). 4. În doi ani de război, spiritul milităresc i-a pătruns atât de adânc în fire, încât dezertarea, din orice motive, i se părea o crimă neiertată. (L. Rebreanu). 5. Şi împotrivirea lui a fost atât de înverşunată, încât nimeni n-a îndrăznit să-i pomenească de dăscălie. (L. Rebreanu). 6. Eram atât de furios încât tata a izbucnit în râs, după care conflictul s-a aplanat. (O. Paler). 7. Era o linişte şi o tăcere că-mi ţiuiau urechile... (V. Voiculescu). 8. Soarele ardea să topească zidurile. (L. Rebreanu). 9. Vântul vuia de te lua groaza. (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 101. Identificaţi subordonatele circumstanţiale concesive, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Coaja arborilor şi primele frunze moarte miroseau a început de toamnă, deşi vara bătea din plin. (V. Eftimiu). 2. Văzduhul plin de pulbere era greu, apăsător, cald, vâscos, deşi soarele, ostenit de lunga-i călătorie,

asfinţise. (Z. Stancu). 3. Pe nesimţite s-a înseninat binişor, deşi se mai alegeau caiere de nori pe ici, colo... (Camil Petrescu). 4. Se simţi umil şi mic, deşi sufletul îi clocotea de ură. (L. Rebreanu). 5. Priveliştea îl supăra, deşi căuta să nu-şi dea pe faţă nemulţumirea. (L. Rebreanu). 6. Aveam dreptul să fim mândri, deşi nu avusesem niciun merit că scăpasem. (M. Eliade). 7. Mai departe, cu toate că nu sunt fricos de felul meu, nu cutez să merg. (Z. Stancu). 8. Sufletul meu e plin şi azi de aromele copilăriei, chiar dacă ea n-a fost idilică. (O. Paler). 9. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispititoare. (L. Rebreanu). 10. Fructul oprit, chiar dacă e putred, atrage. (O. Paler)

Exerciţiul 102. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de relaţie, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Cât priveşte cerbii, au existat cândva cerbi în pădurea de sălcii de lângă mlaştină, dar a dat o molimă în ei şi au pierit cu toţii. (O. Paler). 2. Am în ceea ce priveşte cinstea şi credinţa lor o încredere desăvârşită... (Camil Petrescu). 3. Întrucât priveşte locul unde să ne instalăm comerţul, l-am şi găsit, deşi n-am fost niciodată în această localitate marină. (V. Eftimiu). 4. În ceea ce priveşte virtutea lui, e ipocrizie curată. (Camil Petrescu). 5. Am însă îndoieli în ceea ce priveşte îndeplinirea datoriei. (M. Preda). 6. În ce mă priveşte, vă propun să trimitem pe Adrian să-i ceară învoirea; dacă o obţine, voi fi primul care să mă bucur. (P. Istrati). 7. În ceea ce priveşte miturile vechi, ne mulţumim să procedăm ca maimuţele care aruncă miezul bananei şi agită cojile. (O. Paler). 8. Cât priveşte bătrânii, ei mă ajutau din toate puterile să fiu mulţumit de mine. (O. Paler). 9. Ţombi zburda vesel că totul s-a terminat cu bine, în ceea ce-l priveşte. (C. Chiriţă)

Exerciţiul 103. Identificaţi subordonatele circumstanţiale opoziţionale, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. În loc să-i fi dat învăţătură şi educaţie cetăţenească, a fost menţinut cu sila în întuneric. (L. Rebreanu). 2. În loc să intrăm pur şi simplu în ţara făgăduinţei care se află la îndemână, la colţul străzii sau chiar în camera noastră, alergăm după vanităţi ieşite din comun. (O. Paler). 3. În loc să-ţi dai osteneală ca să afli până şi gândul oamenilor, tu nu ştii nici măcar ceea ce vorbesc ei? (I. Creangă). 4. Dar, iată că în loc să mă revolte, acest fapt mă

linişteşte. (O. Paler). 5. Zâmbesc în loc să urlu. (O. Paler). 6. Avionul aştepta în ploaie, o ploaie măruntă, care putrezea în aer şi, în loc să cureţe aerul, îl tulbura. (O. Paler). 7. Mă luă gura pe dinainte şi spusei ea, în loc să spun el! (V. Eftimiu). 8. Care se va uita după vreo gânganie, în loc să asculte la mine, am să-i trag un bobârnac. (V. Eftimiu). 9. Roua, în loc să cadă fragedă, se zvânta. (V. Voiculescu). 10. Norii, în loc să se destrame, devin mai compacţi. (O. Paler)

Exerciţiul 104. Identificaţi subordonatele circumstanţiale cumulative, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Pe lângă că-şi păgubeşte stăpânul, nu prinde nici meseria. (Z. Stancu). 2. Prin curţile de subt deal, care acum era ca un mal, fuseseră cărate tot soiul de calabalâcuri şi fără îndoială că, în afară de cei ce le păzeau prin ogrăzi, în fiece casă se mai aflau încă două-trei familii dormind îngrămădite. (Camil Petrescu). 3. Jenică însă, cât e dânsul de drăguţ, altfel, are o fire foarte voluntară şi le-a declarat categoric că mai degrabă rupe cu toată familia orice relaţie, decât să se despartă de iubita lui, care, pe lângă că e o femeie superbă, îl şi îngrijeşte admirabil şi-l iubeşte cu adevărat. (L. Rebreanu). 4. Şi dacă marea majoritate a preoţilor de la noi sunt aşa cum ni i-a zugrăvit domnul Sadoveanu, atunci domnul Sadoveanu, pe lângă că ne-a dat o operă moralizatoare (dacă atitudinea sa faţă cu subiectul e a unui om moral), dar are încă şi meritul de a nu falsifica realitatea, de a ne da culoarea locală. (G. Ibrăileanu). 5. Mai ales se gândea că va iubi foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezinteresarea lui care, pe lângă că-i face cinste, e o floare aşa de rară în lumea asta materialistă. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 105. Identificaţi subordonatele circumstanţiale de excepţie, precizând elementele regente şi elementele introductive ale subordonatelor.

1. Treci prin apă, treci prin văzduh, dar pe podul meu n-ai să treci, afară numai dacă te baţi cu mine!... (V. Eftimiu). 2. Nu făcea niciun rău, decât că rătăcea zănatică pe drumuri, de unde cu greu o aduceau îndărăt. (V. Voiculescu). 3. N-am făcut nimic altceva decât că ne-am împlinit jurământul. (Z. Stancu). 4. Altă treabă n-ai decât să stai pe capul domnului

locotenent? (L. Rebreanu). 5. Nu-ţi mai trebuie nimic în afară de ce eşti. (O. Paler). 6. Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte. (Camil Petrescu)

§ 79. Analiza sintactică a frazei

Analiza sintactică a frazei presupune următoarea succesiune de etape:

1. Segmentarea frazei în propoziţii:
- identificarea şi sublinierea predicatelor
- marcarea elementelor de relaţie – coordonatoare şi subordonatoare – prin includerea lor între paranteze
- delimitarea propoziţiilor şi numerotarea lor

2. Precizarea felului propoziţiilor şi stabilirea raportului sintactic dintre ele:
- propoziţii principale / propoziţii secundare
- propoziţii regente / propoziţii subordonate

3. Alcătuirea schemei relaţionale a frazei

4. Caracterizarea frazei:
a) frază formată prin coordonare
b) frază formată prin subordonare
c) frază mixtă

Model de analiză sintactică a frazei

1. Segmentarea frazei în propoziţii:

[*Cum*] *tânărul* *nu se pronunţase* *încă* [1]/ [*unde*] *are de gând* [2]/ [*să*] *petreacă* *noaptea* [3]/ [*şi*] [*ca să*] *nu-şi închipuie* [4]/ [c]-*ar putea fi găzduit* *aici* [5]/, *Titu, îndemnat de dăscăliţa,* *prinse* *un prilej* [6]/ [*şi*]-*l* *sfătui* [7]/ [*să*] *tragă* *în Armadia la Augustin, un cărăuş foarte cumsecade* [8]/, [*care*] *are* *casă bună* [9]/ [*şi*] *n-o să*-*i* *ceară* *niciun ban* [10]/ [*când*] *îi* *va spune* [11]/ [*că*]-*i trimis* *de Herdelea* [12]/. (L. Rebreanu)

2. Precizarea felului propoziţiilor şi stabilirea raportului sintactic dintre ele:

1 – Propoziţie circumstanţială cauzală subordonată propoziţiei 6 prin conjuncţia *cum*;

2 – Propoziţie completivă de relaţie subordonată propoziţiei 1 prin adverbul relativ *unde*;

3 – Propoziţie completivă directă subordonată propoziţiei 2 prin conjuncţia *să*;

4 – Propoziţie circumstanţială de scop subordonată propoziţiei 6 prin conjuncţia *ca să* şi coordonată cu propoziţia 1 prin conjuncţia *şi*;

5 – Propoziţie completivă directă subordonată propoziţiei 4 prin conjuncţia *că*;

6 – Propoziţie principală;

7 – Propoziţie principală coordonată cu propoziţia 6 prin conjuncţia *şi*;

8 – Propoziţie completivă directă subordonată propoziţiei 7 prin conjuncţia *să*;

9 – Propoziţie atributivă subordonată propoziţiei 8 prin pronumele relativ *care;*

10 – Propoziţie atributivă subordonată propoziţiei 8 (prin acelaşi element de relaţie, care, aici, se subînţelege: pronumele relativ *care*) şi coordonată cu propoziţia 9 prin conjuncţia *şi*;

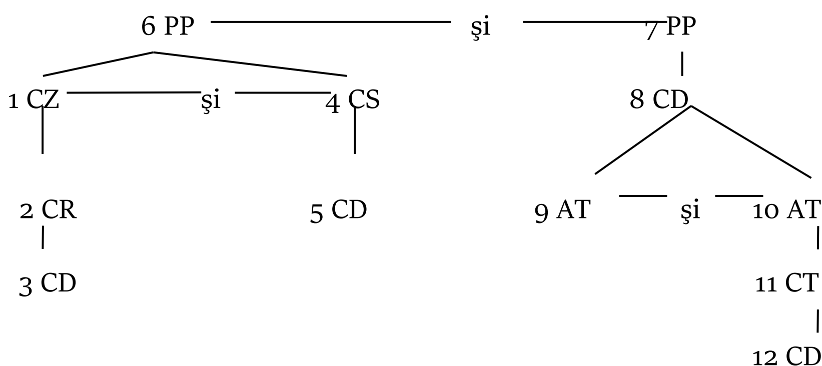
11 – Propoziţie circumstanţială de timp subordonată propoziţiei 10 prin adverbul relativ *care;*

12 – Propoziţie completivă directă subordonată propoziţiei 11 prin conjuncţia *că*.

Felul propoziţiilor şi raportul sintactic dintre ele pot fi notate în felul următor:

1) CZ (6)	5) CD (4)	9) AT (8)
2) CR (1)	6) PP	10) AT (8)
3) CD (2)	7) PP	11) CT (10)
4) CS (6)	8) CD (7)	12) CD (11)

3. Schema frazei:

4. Caracteristica frazei:

– frază mixtă, realizată atât prin subordonare, cât şi prin coordonare, alcătuită din 12 propoziţii: 2 propoziţii principale şi 10 propoziţii subordonate.

Exerciţiul 106. Analizaţi sintactic frazele de mai jos. Precizaţi felul propoziţiilor, alcătuiţi schema relaţională şi caracterizaţi frazele.

1. Dar sub zâmbetele lui silite, în privirea lui tristă, ca şi în toată înfăţişarea lui umilită şi îndurerată, se vedea o înfricoşare atât de stăpânitoare că însăşi d-na Herdelea, cât era de procletă la supărare, îl cruţa instinctiv, vărsându-şi focul asupra celor ce au judecat aşa de ticălos în Bistriţa. (L. Rebreanu). 2. Dar se cuvine să se înfăţişeze, să deie samă unei femei sărmane, care umblă prin lume ca o văduvă, să-i arate cum au

cumpărat oile, să-i dovedească ce parale au dat, să-i spuie pe ce drum şi înspre care parte de lume a apucat acel oier cu numele de Nichifor Lipan. (M. Sadoveanu). 3. Se spune că pe Marea Caspică furtunile sunt aşa de groaznice, iar unii oameni şi femei suferă atât de mult de răul de mare, încât totul le devine indiferent şi nu fac niciun gest de împotrivire, chiar dacă sunt ridicaţi şi aruncaţi în mare. (Camil Petrescu). 4. Deodată se opri şi, ţipând ca din gură de şarpe, porni în goană mare spre casă, dând din mâini ca o desperată, căci sărind nebuneşte pe lângă stupină, stârnise duşmănia unei albine care, mânioase cum sunt ele în preajma somnului de iarnă, s-a repezit la Ghighi şi i-a înfipt acul drept în colţul gurii. (L. Rebreanu). 5. S-a hotărât ca în momentul când cumnatu-meu va da, împreună cu direcţia comercială a uzinei, o telegramă că vapoarele încărcate au pornit, fabrica noastră să semneze un cec reprezentantului la Bucureşti. (C. Petrescu). 6. Mai toţi, desigur, trecuseră prin încercările prin care treceam eu, iar sensibilitatea lor nu mai reacţiona, asemeni oarecum acelor organisme, care devin imune faţă de o boală molipsitoare după ce au suferit-o o dată. (Camil Petrescu). 7. Când eram în lume şi nu puteam vorbi unul cu altul, simple surâsuri sau priviri lungi explicau pentru noi situaţia, caracterizau momente, ca în baza unei înţelegeri atât de statornice despre lume şi a unei obişnuinţe de a comunica atât de perfecte, încât vorbele erau oarecum de prisos. (Camil Petrescu). 8. Mare-i fu mirarea şi bucuria când văzu că mioarele se opresc din păşunat, se uită la el, îl înconjură şi încep să joace! (V. Eftimiu)

IV. ORTOGRAFIA

Fonetica şi problemele de ortografie

§ 80. Literele *â* şi *î*

1. Se scrie *â* în interiorul cuvintelor: *mână, ţânţar, coborând.*

2. Se scrie *î* în poziţie iniţială sau finală: *înainte, a întreba, în, a hotărî, a doborî.*

3. Tot *î* se scrie şi în interiorul cuvintelor derivate sau compuse care au în structura lor un cuvânt ce începe cu *î*: *neînsemnat, preaînvăţat, oriîncotro.*

Exerciţiul 107. Copiaţi cuvintele de mai jos punând în locul punctelor litera *â* sau *î.*

a b...z...i, br...nză, br...u, c...mpie, c...ndva, d...nsul, d...rz, f...nt...nă, g...nd, h...rtie, ...nălţime, ...ngrăşăm...nt, a ...nspăim...nta, a ...nt...mpina, ...ntruc...tva, ...nvăţăm...nt, a ...nv...rti, jurăm...nt, lăm...ie, m...ndru, m...nie, a m...r...i, oric...nd, p...nză, a p...r..., r...şniţă, st...ng, t...năr, t...rziu, v...nt, z...mbet, a v...j...i, adun...nd

§ 81. Vocalele *a, e, i* în rădăcina cuvântului

1. În rădăcina cuvântului după *j, ş* se scrie:

– *a*, nu *ea*: *jale, jar, şa, şade, să şadă;*

– *e*, nu *ă*: *jertfă, şes, a înşela;*

– *i,* nu *â*: *jilav, jilţ, maşină.*

2. Tot *i* (nu â) se scrie după consoanele *s, z, ţ* şi după grupul *st* în rădăcina unor cuvinte ca următoarele*: singur, sită, zic, ţin, sting* etc.

Exerciţiul 108. Copiaţi cuvintele de mai jos şi puneţi în locul punctelor literele necesare.

aş...ză, mârş...v, deş...rtă, deş...lă, înş...lă, ş...nţ, ş...pte, ş...pcă, ş...gă, ş...rpe, ş...tră, stej...r, j...f, j...lbă

miş...l, muş...ţel, ş...f, ş...pcuţă, ş...rpoaică, ş...rveţel, ş...zătoare, a ş...dea, a înş...la, a j...cmâni, a j...lui, j...rpelit, j...rtfire, a scrij...li, vij...lie

leş...n, streaş...nă, ş...r, ş...nă, ş...ret, viş...nă, a j...ndui, j...vină, prăj...nă, rogoj...nă

fras...n, s...lă, a s...mţi, s...neală, muz...că, urz...că, z...mţi, a aţ...pi, cuţ...t, subţ...re, ţ...gan, a ţ...pa, a ţ...ui

§ 82. Vocala *e* şi diftongul *ie*

1. Se scrie *ie:*

– la început de cuvânt şi la început de silabă după o vocală în cuvintele din stratul lexical vechi: *iepure, a ieşi, a ierta, ieftin, băieţi, lămâie, greier, bătaie, voie, cărăruie*;

– după consoanele *b, p, f, v, m* când în limba literară se pronunţă *ie: biet, piept, fierbe, viespe, miere;*

– în unele neologisme ca: *bielorus, caiet, maiestate, obiect, obiecţie, piedestal, piesă, proiect, proiectil, proiector, subiect, traiectorie.*

Notă. De la această regulă fac excepţie cuvintele *eu, el, ea, ei, ele, eşti, este, e, eram, erai, era, eraţi, erau,* în care se scrie *e*, deşi se pronunţă *ie.*

2. Se scrie *e* în majoritatea neologismelor la început de cuvânt şi la început de silabă după o vocală: *echipă, ecologie, ecou, ediţie, efort, egal, energie, elev, emisiune, erou, etaj, alee, idee, poem, poet.*

Exerciţiul. **109.** Copiaţi cuvintele de mai jos şi scrieţi în locul punctelor litera *e* sau grupul *ie.*

...d, ...ri, ...cher, ...chipaj, ...cuator, ...ditură, ...goism, ...lan, ...licopter, ...moţie, ...pocă, a ...rna, ...locvenţă, ...zătură, ...pidemie, ...popee, ...sle, ...şire, ...puşoară, ... piscop, ...rburi

bo...r, ba...ră, a...r, fa...ton, ba..., băla..., ma...stru, pa..., ca...r, giuva...r, conde...r, fe...rie, ne...ducat, a re...dita, muze..., butoa..., epope..., curcube..., tranşe..., ştiube..., cre...z, cimpo...r, co...ziune, o...rit, po...zie, orto...pie,

radio...misiune, co...chiper, pro...minent, cetaţu..., aflu...nt, du...l, silu...tă, influ...nţă

b...lşug, f...r, f...rbinte, f...re, p...dică, p...triş, a p...ri, p...troi, m...l, m...z, m...leag, m...lodie, a v...ţui, v...rme, v...ci, m...rlă, m...rcuri

§ 83. Diftongii *ea* şi *ia*

1. Se scrie *ia*:

– la început de cuvânt sau la început de silabă după o vocală (alternând sau nu cu *ie): iarbă – ierburi, iarnă – ierni, băiat – băieţi, buruiană – buruieni, îndoială – îndoieli, nuia – nuiele, iar, iac, pleiadă, noian.*

Excepţie: pronumele personal *ea.*

– după consoanele *b, p, f, v* când diftongul alternează cu *ie*: *biată – biet, piatră – pietre, piaţă – pieţe, să fiarbă – fierbe, amiază – amiezi, viaţă – vieţi.*

2. Se scrie în general *ea* după consoane (alternând de cele mai multe ori cu *e*): *deal – deluşor, neagră – negru, seară – seri, moldovean – moldoveni, măsea – măsele, tocmeală – tocmeli, gheaţă – gheţuri.*

Exerciţiul 110. Copiaţi cuvintele de mai jos punând în locul punctelor literele omise.

d...supra, totd...una, l...fă, ...nuarie, ...rmaroc, să ...u, fo...lă, catif..., să p...rdă, z...mă, ţ...păn, chişinău...n, orhe...n, r...zem, s...mă, t...mă, fer...stră, îmbulz...lă, cheltu...lă, c...pă, făgădu...lă, ...răşi, ch...mă, ...tă, m...zănoapte, m...u, gh...tă, gh...ră, g...mantan, greş...lă, tinich..., angaj...ză, tăc...m, asemen..., orăş...n, roş...ţă, maramureş...n

§ 84. Consoana *s*

Se scrie *s* (nu *z*):

– în cuvintele: *disident, disidenţă, episod, mausoleu, plasmă, premisă, vernisaj, conclusiv, năprasnic, a smulge, a smuci, a sesiza*;

– în cuvintele terminate în *-asm(ă)*, *-ism(ă)*: *entuziasm, sarcasm, marasm, agheasmă, fantasmă, mireasmă, plasmă, prismă, seism*;

– în cuvintele formate cu sufixul *-ism*: *expresionism, liberalism, realism, simbolism, totalitarism, umanism.*

§ 85. Consoanele duble

1. Se scrie *nn* în cuvintele derivate cu prefixul *în-* când cuvântul de bază începe cu *n: a înnoi, a înnopta;*

2. Se scrie *rr* în cuvintele formate cu prefixul *inter-* când cuvântul de bază începe cu *r: interregional.*

3. Se scrie *ss* în cuvintele formate cu prefixul *trans-* când cuvântul de bază începe cu *s*: *transsiberian.*

Exerciţiul 111. Copiaţi cuvintele punând literele omise.

a î...ădi, a î...ămoli, a î...eca, a î...ota, a î...ebuni, a î...ainta, a î...egura, a î...obila, a î...oda, a î...ora, î...ăscut, î...ainte, î...alt

Exerciţiul 112. Analizaţi structura următoarelor cuvinte şi motivaţi ortografia lor.

a înnădi, a înnegri, a înnisipa, a întrezări, a înnoroi, a îndesi, a îndigui, a îndoctrina

§ 86. Despărţirea cuvintelor în silabe

1. Consoana aflată între două vocale formează o silabă cu vocala următoare: *ca-să, mo-ne-dă.*

2. Două consoane aflate între vocale, de obicei, se despart, prima rămânând la silaba dinainte, iar a doua trecând la silaba următoare: *ac-cent, bol-nav, im-port, poş-taş*. Dacă cea de a doua consoană este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba următoare: *co-dru, în-tre-prin-de-re, a-flu-ent, sti-clă.*

3. Când între vocale se află trei sau mai multe consoane, prima consoană rămâne la silaba dinainte, iar celelalte trec la silaba următoare: *cin-ste, con-struc-ţi-e.* Grupurile *ct, cţ, pt, pţ* precedate de consoane se despart: *tinc-tu-ră, func-ţi-o-nar, sculp-tu-ră.*

4. Vocalele în hiat (când se rostesc una după alta) fac parte din silabe diferite: *pa-u-ză, spa-ni-ol, so-ci-o-log, ne-o-grec.*

5. Diftongii şi triftongii alcătuiesc o silabă: *fia-ră, flu-viu, lu-poai-că, spu-neau.*

6. Un diftong şi un triftong se despart de vocala precedentă: *nu-ia, vo-ios, mâ-ni-oa-să, lă-mâ-ie, le-oai-că, vu-iau, cre-ioa-ne.*

7. La cuvintele derivate şi la cele compuse despărţirea în silabe se face ţinându-se seama de părţile componente: *in-apt, dez-o-biş-nu-i, sub-îm-păr-ţi-re, drept-unghi, nici-o-da-tă.*

Notă. Normele actuale admit despărţirea la sfârşit de rând a cuvintelor derivate şi a celor compuse atât după structură (ţinându-se cont de limita dintre elementele componente), cât şi după pronunţare: *an-al-fa-bet / a-nal-fa-bet, in-e-gal / i-ne-gal, sub-or-do-nat / su-bor-do-nat, alt-un-de-va / al-tun-de-va, de-spre / des-pre.*

Exerciţiul 113. Arătaţi ce posibilităţi de despărţire au cuvintele de mai jos. Precizaţi regula aplicată pentru fiecare caz în parte.

abstract, abundenţă, chintesenţă, constructor, fiindcă, hidrogen, înspăimântat, nuia, publicistică, rouă, sancţiune, subliniere, succesiv, şerpoaică, şoseaua, voioase

Exerciţiul 114. Despărţiţi în silabe cuvintele de mai jos:

abces, abnegaţie, accepţie, aclama, acuitate, adecvat, adineauri, aerian, afecţiune, alcoolism, alineat, amărăciune, amprentă, antiaerian, antreprenor, aproximaţie, atracţie, aureolă, balustradă, binoclu, bucium, buruiană, camuflaj, capricios, caracteristic, caucazian, cauciuc, călăuză, căprioară, cândva, cârlionţat, cerealier, circumferinţă, circumstanţă, coliziune, contemporaneitate, constituţional, contravenţie, cooperativă, creion, delincvent, dezinfecta, dezaproba, dezorganiza, ecuaţie, epuiza, exclama, extraşcolar, foaier, giuvaiergiu, imperturbabil, infracţiune, intransigenţă, meteorologie, poiană, postdiluvian, punctuaţie, somptuos, succesiune, subînţelege, şiretlic, traiectorie, untdelemn, descriere, nestatornic, inexistent

Formarea cuvintelor şi problemele de ortografie

§ 87. Prefixul *con*- (*com*-, *co*-)

1. Prefixul *con*- apare înainte de consoane surde şi sonore (cu excepţia lui *b* şi *p*): *concetăţean, confrate, a conlucra.*

2. Prefixul *com*- se scrie înainte de *b* şi *p*: *a combate, a compune*.

3. Prefixul *co*- se foloseşte înainte de vocale: *a coexista, a coopera, a coopta.* Această variantă poate apărea şi înaintea consoanelor: *comesean, coraport.*

Exerciţiul 115. Formaţi derivate de la următoarele cuvinte folosind prefixele *con-, com-, co-*. Motivaţi ortografia lor.

autor, asociat, bate, beligerant, director, echipier, exista, existenţă, federaţie, frate, interesa, judeţean, mesean, naţional, locatar, locui, ordona, participare, părtaş, producţie, proprietar, pune, raportor, referat, relaţie, rupe, sătean, scrie, semna, sens, sfătui, simţi, sfinţi, strânge, ştiinţă, topi, ţine, vieţui, vorbi, veni

Exerciţiul 116. Alegeţi formele corecte ale cuvintelor ce urmează.

a codensa – a condensa, conregizor – coregizor, covieţuitor – conveţuitor, comvorbire – convorbire, comstrângere – constrângere, colucrare – conlucrare, cofiguraţie – configuraţie, codiscipol – condiscipol, cofederativ – confederativ, comcreştere – concreştere, cocentrare – concentrare, conpromiţător – compromiţător, conmutaţie – comutaţie, conmoştenitor – comoştenitor, conpătimi – compătimi

§ 88. Prefixul *in*- (*im-, i-*)

1. Se scrie *in*- înainte de vocale şi înainte de cele mai multe consoane: *inegal, incorect, invizibil.*

2. Se scrie *im*- înainte de *b* şi *p*: *impar, imperfect*.

3. Se scrie *i*- înainte de consoanele *l, m, n, r: imaterial, ilogic, ilizibil, inavigabil, ireal.*

Exercițiul 117. Formați derivate de la cuvintele de mai jos cu ajutorul prefixelor *in-, im-, i-*.

legitim, matur, licit, memorabil, mobil, parisilabic, perceptibil, personal, posibil, calculabil, cert, consecvent, declinabil, egal, existent, expresiv, fructuos, inteligibil, just, solubil, suficient, tolerant

Exercițiul 118. Explicați de ce în cuvintele de mai jos se scriu diferite variante ale prefixului *in- (im-, i-)*.

ilegalitate, imoral, imparțial, impenetrabil, imperfecțiune, imprecis, imprevizibil, imprudent, impur, inacceptabil, inadecvat, inaplicabil, inatacabil, incertitudine, incompetent, inconștient, incoruptibil, incredibil, indiscutabil, inechitabil, inexprimabil, inobservabil, insalubru, instabil, insubmersibil, insuportabil, invalid

§ 89. Prefixul *în-* (*îm-*)

1. În majoritatea absolută a cazurilor se scrie *în-*: *a înarma, a întări, a înscena.*

2. Se scrie *îm-* înainte de *b* și *p: a îmbărbăta, a împroprietări.*

Exercițiul 119. Formați derivate de la cuvintele de mai jos folosind prefixele *în-* sau *îm-*.

acru, aripă, aspru, bărbat, bătrân, bogat, bun, a crede, a depărta, galben, gheață, parte, piedică, povară, prieten, primăvară, proprietar, puțin, rob, a scrie, seară, semn, senin, străin, știință, tare, tânăr, trist, zece

Exercițiul 120. Motivați folosirea variantelor *în-, îm-* în cazul următoarelor cuvinte.

a) a înălbi, a înăspri, a încălca, a încărunți, a încercui, a încetățeni, a încolona, a încolți, a îndreptăți, a îndruma, a înduioșa, a îndulci, a îndurera, a înfia, a înflăcăra, a înfierbânta, a înlănțui

b) a îmbarca, a îmboboci, a îmboldi, a împacheta, a împăduri, a împestrița, a împușca

§ 90. Prefixul *des-* (*dez-*, *de-*)

1. Se scrie *des-* în derivatele formate de la cuvintele care încep cu o consoană surdă: *a desface, a descifra, a despărţi.*

2. Se scrie *dez-* înainte de *b, d, g, v, m, n, l, r* sau înainte de vocale: *a dezbate, a dezdoi, a dezminţi, dezordine.*

3. Se scrie *de-* înainte de *s, ş, j*: *a desăra, a deşuruba, a dejuca.*

Notă. Tot *de-* se scrie şi în unele cuvinte noi indiferent de sunetul iniţial al temei: *deetatizare, declasat, a decontamina, a deconecta, a decoloniza, a decongela, a demonta, a despera, a detrona.*

Exerciţiul 121. Folosind diferitele variante ale prefixului *des- (dez-, de-),* formaţi derivate de la cuvintele de mai jos.

acord, a amăgi, a bate, a califica, cântec, cătuşă, a centraliza, a completa, a concentra, a considera, a creşte, clei, echilibru, a echipa, frâu, iluzie, nădejde, a fereca, a gazifica, a informa, a lega, a materializa, a moşteni, a nichela, a numi, a prinde, a robi, a săvârşi, a sigila, a umfla, a zice, lanţ, rădăcină

Exerciţiul 122. Analizaţi structura cuvintelor de mai jos şi motivaţi ortografia lor. Precizaţi regula ortografică aplicată.

a) a debloca, a decolora, a decupla, a deforma, a degrada, a dejuga, a deregla, a detrona, a deşela, a devitaliza

b) a descăleca, a descifra, a descoase, a despleti, a despacheta, a descuraja, a deseca, a desensibiliza, a desesiza, a desfătui, a desfiinţa, a desfunda, a despăduri, a desţeleni

c) a dezarma, a dezaproba, a dezbobina, a dezgheţa, a dezgusta, a dezinfecta, deznădejde, a deznoda, dezordine, a dezrădăcina, a dezumaniza, a dezuni, a dezvinovăţi

§ 91. Prefixul *răs-* (*răz-*, *ră-*)

1. Se scrie *răs-* înainte de vocale şi consoane surde: *răsalaltăieri, răspoimâne, a răsturna.*

2. Se scrie *răz-* în derivatele de la cuvintele care încep cu *b, d, g, j, n: a răzbate, a răzgândi, a răzbubui, a răzbuna.*

3. Se scrie *ră-* înainte de *s*: *a răsufla.*

Exerciţiul 133. Formaţi derivate de la cuvintele de mai jos cu ajutorul prefixelor *răs-, răz-, ră-*.

a coace, a croi, a cumpăra, a fierbe, a frânge, a înţelege, a suna, a suci, a plăti, a zice, a tălmăci, a judeca, bunic

§ 92. Prefixele *ante-* şi *anti-*

Prefixul *ante-* este specializat pentru formarea cuvintelor cu sensul de „înainte", „în faţă", „anterior" (*antecalcul, antedată*), iar prefixul *anti-* atribuie cuvintelor sensul de „împotrivă" (*antisocial, antibiotic, antiderapant*).

Notă. Cuvântul *anticameră* s-a încetăţenit în limbă cu această formă fiind împrumutat din italiană sau din franceză.

Exerciţiul 134. Analizaţi sensul cuvintelor de mai jos formate cu prefixele *ante-* şi *anti-*.

antebraţ, antecalculaţie, a antedata, antediluvian, antenupţial, antepenultim, anteport, anteproiect, antestepă, antetitlu, antevorbitor, antiaerian, anticar, anticiclon, anticonstituţional, anticorosiv, anticorp, anticriză, antidemocratic, antidepresiv, antiderapant, antidrog, antiepidemic, antifurt, antiglonţ, antigripal, antiguvernamental, antiinflamator, antiistorism, antijunimist, antimaterie, antimilitarism, antinaţional, antioxidant, antipoluant, antiradar, antiseismic, antişoc, antiştiinţific

§ 93. Sufixele *-eală (-ială), -ean (-ian)*

1. După consoane, deci şi după *ş, j, s, z, ţ,* se scrie *-eală, -ean*: *ameţeală, greşeală, oboseală, moldovean, ieşean.*

2. După vocale se scrie *-ială, -ian: cheltuială, tencuială, vasluian, chişinăuian.*

Exerciţiul 135. Formaţi derivate cu ajutorul sufixelor *-eală (-ială), -ean (-ian)* de la cuvintele de mai jos.

a amăgi, a se căpătui, a căptuşi, a chibzui, a croi, fierbinte, a se foi, a gâfâi, a îmbâcsi, a se îmbulzi, a mormăi, a obloji, a obosi, a păcăli, a prăji, a răci, a sâcâi, a se scoroji, a spoi, a şovăi, a tocmi, a umezi
Cluj, Dobrogea, Iaşi, Maramureş, Orhei, Soroca, Tulcea, Vrancea

§ 94. Sufixul *-eţe*

Sufixul *-eţe* are la finală *e*, nu *ă: tinereţe, frumuseţe.*

Exerciţiul 136. Formaţi derivate cu ajutorul sufixului *-eţe* de la următoarele cuvinte.

blând, bătrân, cărunt, fin, just, nobil, strict, tandru, trist

§ 95. Cuvintele compuse

Substantive compuse

1. Se scriu într-un singur cuvânt următoarele categorii de substantive:

a) substantivele compuse alcătuite din cuvinte întregi existente independent în limbă şi care se comportă ca un singur cuvânt (se declină numai ultimul element): *bunăstare, binefacere, dreptunghi, untdelemn, fărădelege*;

b) substantivele compuse care au în structura lor elemente de compunere fără existenţă independentă în limba română: *aerogară, autoapărare, electrofizică, semilună, pomicultură, cardiogramă.*

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de substantive:

a) substantive compuse alcătuite din două substantive în nominativ care îşi păstrează individualitatea morfologică: *câine-lup, redactor-şef, vagon-restaurant*;

b) substantive compuse alcătuite dintr-un substantiv în nominativ şi un substantiv în genitiv: *traista-ciobanului, ciuboţica-cucului*;

c) substantivele compuse alcătuite dintr-un substantiv şi un adjectiv sau dintr-un adjectiv şi un substantiv: *argint-viu, bună-credinţă, rea-voinţă, liber-profesionist, sergent-major;*

d) substantivele compuse dintr-un numeral şi un substantiv: *şapte-fraţi, prim-ministru*;

e) substantive compuse din două substantive legate prin prepoziţie: *drum-de-fier, cal-de-mare, floare-de-leac*;

f) substantive compuse cu prepoziţia *după: după-masă*;

g) substantive compuse având structura unor propoziţii sau fraze: *gură-cască, lă-mă-mamă, nu-mă-uita, du-te-vino.*

Adjective compuse

1. Se scriu într-un singur cuvânt următoarele categorii de adjective:

– adjectivele compuse vechi: *binefăcător, binevoitor, răufăcător, clarvăzător, atotştiutor, cuminte, cumsecade;*

– adjectivele compuse alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limbă: *aerodinamic, neolitic, electromecanic, multilateral*.

2. Se scriu cu cratimă următoarele categorii de adjective:

– adjectivele compuse alcătuite din două adjective existente de sine stătător în limbă: *literar-muzical, roşu-portocaliu, galben-verde, roşu-aprins, social-economic, nord-american, sud-african, sud-dunărean;*

– adjectivele compuse formate din două adjective unite prin vocală de legătură: *tehnico-material, anglo-german, româno-turc;*

– adjectivele compuse dintr-un adverb şi un adjectiv: *aşa-zis, aşa-numit, nou-născut, sus-numit, sus-pus, propriu-zis*.

Exerciţiul 137. Explicaţi de ce cuvintele din prima grupă sunt scrise cu termenii sudaţi, iar cele din grupa a doua, cu cratimă.

acupunctură, aerostat, anotimp, atotştiinţă, barocameră, binecuvântare, botgros, bunăvoie, bunăvoinţă, burtăverde, citatomanie, clarviziune, clarobscur, concertmaistru, demâncare, electromagnet, gastroscopie, gazoanalizator, hidrometrie, hidrocentrală, hipertensiune, miazănoapte, miazăzi, microfon, neurologie, portaltoi, primăvară, pseudoştiinţă,

scurtcircuit, semizeu, subtitlu, supraalimentaţie, telecomunicaţie, triplusalt, vicepreşedinte, termocentrală

aducere-aminte, an-lumină, barba-ursului, broască-ţestoasă, bună-creştere, bună-cuviinţă, bun-gust, bun-rămas, bun-simţ, cal-putere, coate-goale, contabil-şef, cotă-parte, crin-de-toamnă, cuvânt-cheie, dublu-decimetru, fierar-betonist, gura-leului, gură-spartă, guvern-marionetă, floarea-soarelui, iarba-fiarelor, încurcă-lume, împuşcă-n-lună, kilogram-forţă, limba-şarpelui, luare-aminte, lupul-vrăbiilor, maşină-capcană, maşină-unealtă, maţe-fripte, mărită-mă-mamă, ochiul-boului, pierde-vară, pistol-mitralieră, prim-plan, proastă-creştere, puşcă-mitralieră, rea-credinţă, sânge-rece, situaţie-limită, soarbe-zeamă, soare-răsare, stop-cadru, urs-de-mare, vagon-restaurant, vântură-ţară, viţă-de-vie, vorbă-lungă, zgârie-brânză, zgârie-nori, zi-lumină, zi-muncă

Exerciţiul 138. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect substantivele compuse (într-un singur cuvânt sau cu cratimă).

(rochiţa) rândunicii, (cal) putere, (port) ţigaret, (târâie) brâu, (vorbă) lungă, (ochiul) boului, (papă) lapte, (lăcătuş) mecanic, (nord) est, (tele) grafie, (după) prânz, (după) amiază, (dur) aluminiu, (meşter) lăcătuş, (radio) jurnal, (stat) major, (social) democraţie, (anarho) sindicalist, (vice) preşedinte, (micro) analiză, (macro) moleculă, (maşină) unealtă

Exerciţiul 139. Explicaţi de ce cuvintele compuse din prima grupă sunt scrise cu termenii sudaţi, iar cele din grupa a doua, cu cratimă.

anatomofiziologic, atotbiruitor, atotputernic, autobiografic, balneoclimateric, binecuvântat, cardiovascular, gastrointestinal, multicelular, multimilionar, petrolifer, pursânge, răuvoitor, supranatural, termochimic, trisilabic

alb-gălbui, albastru-închis, alcalino-pământos, economico-financiar, est-european, galo-roman, greco-catolic, greco-latin, instructiv-educativ, istorico-filologic, lacto-vegetarian, literar-artistic, nord-estic, propriu-zis, social-cultural, sud-american, sud-estic, sus-menţionat, sus-citat, tehnico-ştiinţific, teritorial-administrativ

Scrierea cu litere majuscule

1. Se scriu cu iniţială majusculă:

a) numele de persoane, pseudonimele şi poreclele: *Grigore Vieru, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, Mihai Eminescu*;

b) numele proprii mitologice, religioase şi literare: *Cristos, Dumnezeu, Apolon, Afrodita, Eros, Neptun, Poseidon, Zeus*;

c) numele proprii date animalelor: *Grivei, Joiana, Murgu, Plăvan.*

Notă. Dacă numele propriu este alcătuit din mai mulţi termeni, majuscula este obligatorie la toţi termenii, cu excepţia cuvintelor ajutătoare: *Baba-Cloanţa, Păsări-Lăţi-Lungilă, Statu-Palmă-Barbă-Cot,*

2. Se scriu cu iniţială majusculă la toţi termenii, cu excepţia cuvintelor ajutătoare:

a) numele aştrilor şi al constelaţiilor: *Luceafărul, Luceafărul-de-Seară, Marte, Pluton, Saturn, Uranus, Ursa-Mare, Ursa-Mică, Venus*;

b) numele entităţilor geografice şi teritorial-administrative: *Bucovina, Capul Bunei Speranţe, Carpaţi, Curtea de Argeş, Dunăre, Franţa, Marea Neagră, Munţii Apuseni, Oceanul Îngheţat de Nord, Oceanul Pacific, Olimp, Peninsula Balcanică, Statele Unite ale Americii, Valea Prahovei*;

Observaţie. Termenii generici: *baltă, câmpie, deal, deltă, insulă, lac, mare, munte, ocean, peninsulă, pârâu, vale, vârf*; *alee, bulevard, cale, judeţ, pasaj, piaţă, sat, stradă, şosea* etc.:

a) când nu fac parte din denumire, se scriu cu iniţială mică: *bulevardul Ştefan cel Mare, munţii Alpi, râul Prut,*;

b) când fac parte din denumire, fiind urmate de un substantiv în genitiv, de un substantiv cu prepoziţie, de un adjectiv sau de un numeral, se scriu cu literă majusculă: *Bulevardul 1848, Câmpia Transilvaniei, Delta Dunării, Marea Caraibilor, Munţii Apuseni, Oceanul Atlantic, Valea Prahovei.*

c) denumirile oficiale ale organelor şi organizaţiilor de stat şi politice naţionale sau internaţionale, ale întreprinderilor şi instituţiilor de tot felul: *Camera Lorzilor, Editura Ştiinţifică, Ministerul Afacerilor Externe,*

Organizaţia Naţiunilor Unite, Uniunea Artiştilor Plastici, Uniunea Europeană,;

d) denumirile evenimentelor şi ale marilor epoci istorice: *Antichitatea, Evul Mediu, Iluminismul, Primul Război Mondial, Războiul de Independenţă, Renaşterea, Unirea Principatelor*;

e) denumirile sărbătorilor laice (naţionale şi internaţionale) sau religioase: *Anul Nou, Buna Vestire, Crăciunul, Înălţarea, Învierea Domnului, Paşti, Ziua Europei, Ziua Internaţională a Muncii.*

3. Se scriu cu iniţială majusculă numai la primul cuvânt titlurile publicaţiilor periodice, ale operelor literare, ştiinţifice, artistice, precum şi denumirile documentelor de importanţă naţională sau internaţională: *Amintiri din copilărie, Codul de procedură civilă, Convorbiri literare, Dacia literară, Declaraţia universală a drepturilor omului, Descrierea Moldovei, Limba română* (revistă), *Luceafărul, Odiseea, O scrisoare pierdută, Rapsodia română.*

Exerciţiul 140. Motivaţi de ce substantivele evidenţiate se scriu cu literă majusculă.

1. Ştafete călări străbăteau drumul *Câmpulungului*, spre *Vâlcea* şi *Olt*, alţii spre *Giurgiu* şi *Târgovişte* şi spre *Brăila* şi în sus, spre trecătorile *Branului* şi *Turnu Roşu*. (E. Camilar). 2. Este puterea *Romei*, cetate de pe râul *Tibru*, fundată de *Romulus* şi *Remus*, feciorii zeului neîmblânzit al războiului *Marte*, şi ai vestalei *Rhea Silvia*, cei alăptaţi în fragedă pruncie de o lupoaică. (A. Mitru). 3.Cei cu toporul dau jos brazii din pădure şi-i duc la apa *Bistriţei*, după aceea îi fac plute pe care le mâna până la *Galaţi*, la marginea lumii. (M. Sadoveanu). 4.Văzând *Făt-Frumos* că *Strâmbă-Lemne* n-a făcut nicio ispravă a hotărât să rămâie de pândă *Sfarmă-Piatră*. (I. Creangă). 5. *Eminescu* şi-a petrecut toate clipele vieţii lui lucrând, fiindcă nu se socotea îndeajuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă. (I. Slavici). 6. *Nichifor Lipan* plecase de acasă după nişte oi, la *Dorna*. (M. Sadoveanu). 7. Când am coborât la *Paşcani*, răsărea soarele-n negura *Siretului* (M. Sadoveanu). 8. O luau, unii spre *Rucăr*, alţii pe drumul *Târgoviştei*, alţii spre *Curtea-de-Argeş*. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 141. Scrieţi în locul punctelor literele – majuscule sau mici – care lipsesc.

1. Reforma a fost iniţiată de ...inisterul ...ulturii. 2. ...dunarea ...arlamentară a ...onsiliului ...uropei a cerut luarea unor măsuri de protecţie efectivă a populaţiei civile. 3. Cererea de autorizare se adresează ...inisterului ...ustiţiei. 4. Oficialii ...niunii ...uropene au apreciat că există dificultăţi serioase în implementarea măsurilor stabilite

Exerciţiul 142. Explicaţi întrebuinţarea literelor majuscule în cuvintele de mai jos. Identificaţi regula care se aplică în aceste cazuri.

Vasile, Ştefan, Radu Popescu, Cuza-Vodă, Ion Heliade Rădulescu, Barbu Ştefănescu-Delavrancea, Mircea Eliade, Hasan-Paşa, Făt-Frumos, Muma-Pădurii, Sfarmă-Piatră, Roşu-Împărat, Mihai Viteazul, Hercule, Venera, Zeus, Azor, Ursu

Acordul de Liber Schimb Central-European, Asociaţia Europeană a Liberului Schimb, Autoritatea Europeană pentru Protecţia Datelor, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic şi Social European, Comisia Comunităţilor Europene, Consiliul Uniunii Europene, Fondul Global de Mediu, Fondul Monetar Internaţional, Organizaţia Internaţională a Muncii, Organizaţia Mondială a Comerţului, Parlamentul European, Preşedinţia Consiliului Uniunii Europene

Principatul Liechtenstein, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Confederaţia Elveţiană, Marea Neagră, Oceanul Indian, Orientul Mijlociu, Republica Franceză, Republica Italiană, America de Sud, Europa Centrală şi de Est, Pacificul de Vest

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite asupra dreptului mării

Ortografia părţilor de vorbire
Ortografia substantivelor
§ 96. Desinenţe

1. Substantivele masculine cu rădăcina terminată în *-i* au la plural nearticulat *-ii* (*i* din rădăcină + *i* desinenţa de plural) şi la plural articulat *-iii*: *copil – copii – copiii.*

2. Substantivele neutre terminate în *-iu* şi cele feminine terminate în *-ie* (după consoană) se scriu la plural nearticulat cu doi *-i*: *studiu – studii, excursie – excursii.*

3. Forma de plural a substantivelor masculine terminate în *-x* se scrie cu *-cş: sfinx – sfincşi, linx – lincşi, fenix – fenicşi.*

Exerciţiul 143. Scrieţi, după modelele de mai jos, forma de plural a substantivelor şi explicaţi ortografia lor.

Model: *un surugiu – nişte surugii – surugiii*
un deceniu – nişte decenii – deceniile
o câmpie – nişte câmpii – câmpiile

acvariu, cazangiu, concediu, condiţie, deceniu, domeniu, emoţie, exerciţiu, explicaţie, fiu, fluviu, formaţie, geamgiu, istorie, observaţie, oficiu, onorariu, mileniu, primejdie, privilegiu, scenariu, scrumbie, sediu, studiu, tinichigiu, uliu, vizitiu

Exerciţiul 144. Motivaţi care este forma de plural recomandabilă.

umăr – umeri – umere, bici – bice – biciuri, chibrit – chibrituri – chibrite, pârâu – pâraie – pârâuri, zero – zerouri – zeruri, radio – radiouri – radiuri, albină – albine – albini, caracteristică – caracteristici – caracteristice, regulă – reguli – regule, biruinţă – biruinţe – biruinţi, cunoştinţă – cunoştinţe – cunoştinţi, salată – salate – sălăţi, balama – balamale – bălămăli

§ 97. Alternanţa sunetelor

1. Alternanţa *z/j*, care se întâlneşte la cuvintele vechi (*mânz – mânji, obraz – obraji*), nu este admisă de cuvintele noi: *chinez – chinezi, englez – englezi, sturz – sturzi.*

2. Alternanţa *a/ă* nu se mai realizează într-o serie de cuvinte mai noi: *cataramă – catarame* (nu **cătărămi*), *fabrică – fabrici* (nu **făbrici*), *staţie – staţii* (nu **stăţii*), *balama – balamale* (nu **bălămăli*).

3. Alternanţa *d/z* nu se produce în cazul unor substantive neologice de tipul *monedă – monede* (nu **monezi*).

Exerciţiul 145. Puneţi la plural substantivele de mai jos.

albanez, burghez, cneaz, francez, grumaz, irlandez, japonez, matroz, polonez, praz, suedez, viteaz, vietnamez

aşchie, basma, beregată, cană, capcană, casă, cataramă, cazma, chitanţă, ciocolată, companie, cratiţă, cravată, decoraţie, ecuaţie, informaţie, îngheţată, organizaţie, mahala, manta, medalie, palmă, panoramă, puşlama, reclamaţie, salată, sapă, tarabă, telegramă

cadă, ghirlandă, oglindă, marmeladă, paradă, placardă, serenadă

§ 98. Cazul genitiv-dativ singular articulat al substantivelor feminine

Substantivele feminine formează cazul genitiv-dativ singular articulat de la forma corespunzătoare nearticulată, la care se adaugă articolul *-i*:

N.A. plural nearticulat		G.D. singular nearticulat		G.D. singular articulat hotărât
(nişte) case	→	*(unei) case*	→	*case+i*
(nişte) mări		*(unei) mări*		*mări+i*
(nişte) femei		*(unei) femei*		*femei+i*
(nişte) stele		*(unei) stele*		*stele+i*

• Drept mijloc de control pentru stabilirea formei de genitiv-dativ singular a substantivelor feminine ne poate servi forma de plural a acestora:

o ţară → două ţări → unei ţări → ţării.

Notă. Fac excepţie de la această regulă:

a) substantivele feminine terminate în *-ie* (după consoană): *vie, familie, victorie*. Ele formează genitiv-dativul singular articulat de la nominativul singular nearticulat: *o bătălie → bătăliei* (dar: *unei bătălii*).

b) câteva substantive feminine care au la plural desinenţa *-uri: blană → blănuri, marfă → mărfuri, ceartă → certuri*. Acestea au la genitiv-dativ singular articulat o desinenţă diferită de cea de nominativ singular: *o marfă* → (*unei*) *mărfi → mărfi+i, o ceartă →* (*unei*) *certe → certe+i.*

• Unele dintre aceste substantive pot avea forme paralele de plural: *mărfuri / mărfi, treburi / trebi, vremuri / vremi*. În cazul lor, desinenţa de genitiv-dativ singular coincide cu una dintre desinenţele de plural: *o blană* → (*unei*) *blăni → blăni+i.*

c) unele substantive feminine defective de plural, terminate în *-e: acurateţe, justeţe, nobleţe, tandreţe, foame, sete* etc. Au la genitiv-dativ singular aceeaşi desinenţă ca şi la nominativ singular nearticulat: *o foame* → (*unei*) *foame → foame+i.*

d) substantivele feminine invariabile după număr. Ele păstrează la genitiv-dativ singular desinenţa de nominativ singular: *o luntre* → (*unei*) *luntre → luntre+i.*

Exerciţiul 146. Scrieţi formele de genitiv-dativ singular articulat ale substantivelor de mai jos.

Model:	N.A. sg. nearticulat	G.D. sg. nearticulat	G.D. sg. articulat
	gradină	(*unei*) *grădini*	*grădinii*

basma, cheie, ciocănitoare, cingătoare, clipă, dimineaţă, foaie, lege, libertate, floare, manta, noapte, pasăre, ploaie, săptămână, scânteie, stradă, teroare, vânătoare, zi

academie, administraţie, bucurie, calorie, câmpie, datorie, familie, farmacie, fotografie, hârtie, librărie, vitejie

carne, iarbă, lipsă, leafă, mâncare, sare, vreme

acurateţe, justeţe, nobleţe, sete, tandreţe

cicatrice, dansatoare, elice, iesle, învăţătoare, tranşee, trecătoare, vizitatoare

Exerciţiul 147. Puneţi substantivele din paranteze în cazul genitiv.

scrisoarea (soră), absolvirea (şcoală), filele (carte), problemele (ştiinţă), acoperişul (casă), hotarele (ţară), sfârşitul (lună), semnificaţia (poezie), colţul (stradă), lumina (zi), marginea (prăpastie), prietena (fiică), tăria (băutură), braţul (macara)

Ortografia articolelor

§ 99. Articolul hotărât enclitic
Alipirea articolului substantival hotărât la substantivul determinat

Articolul substantival hotărât în cazul nominativ-acuzativ singular se alipeşte la substantiv prin următoarele procedee:

– se adaugă desinenţei: *codru+l, frate+le, floare+a, râu+l, nume+le;*

– se leagă cu ajutorul vocalei *-u-: băiat+u+l, tei+u+l, stea+u+a, zi+u+a, drum+u+l, grai+u+l;*

– se substituie desinenţei: *tată+a = tata; fată+a = fata; istorie+a = istoria.*

Notă. Substantivul *tată* are două forme articulate hotărât la singular: *tata* şi *tatăl.* Ultima este folosită cu un determinativ: *tatăl meu, tatăl lui.*

Exerciţiul 148. Alcătuiţi forma articulată hotărât a substantivelor de mai jos şi arătaţi modalitatea de alipire a articolului la substantivul determinat.

actor, basma, carapace, carte, cartier, cărbune, cicatrice, copil, deal, dinte, erou, familie, halva, inimă, întrebare, întreprindere, lege, mare, munte, nuia, ochi, oraş, peşte, plai, popă, prieten, patrie, poezie, rezolvare, soră, stilou, şarpe, tablou, teatru, ţăran, ulei, unchi, victorie

§ 100. Articolul hotărât proclitic *lui*

Din categoria substantivelor care formează genitiv-dativul cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lui* (apare ca un cuvânt de sine stătător aşezat înaintea substantivului) fac parte:

a) substantivele proprii masculine nume de persoană: *lui Ion, lui Gheorghe, lui Ştefănescu*;

b) unele substantive proprii feminine nume de persoană: *lui Carmen, lui Jeni*;

c) unele substantive comune simple sau compuse: *lui nenea, lui tanti, lui vodă, lui flămânzilă, (la mijlocul) lui ianuarie*;

Notă. Pentru câteva dintre aceste substantive sunt posibile două forme de genitiv-dativ: una cu articolul hotărât enclitic *(-i)* şi alta cu articolul hotărât proclitic (*lui*): *badei / lui badea, tatei / lui tata, tătucăi / lui tătuca.*

d) substantive comune termeni de rudenie însoţite de adjective posesive conjuncte: *lui frate-meu, lui tată-său, lui bunicu-său.*

Notă. Folosirea articolului hotărât proclitic pe lângă numele proprii feminine (*lui Maria, lui Ioana*) este nerecomandabilă. Formele literare sunt: *Mariei, Ioanei.*

Exerciţiul 149. Subliniaţi substantivele însoţite de articolul hotărât proclitic *lui* şi precizaţi cazul fiecărui substantiv.

1. Iar mama lui băditţa Vasile îşi petrecea băietul la Piatra, bocindu-l ca pe un mort! (I. Creangă). 2. Îi zicea poiana lui Vlădică Sas. (M. Sadoveanu). 3. Aprinde lumânarea din el şi potriveşte-l frumos la căpătâiul lui tată-tău. (M. Sadoveanu). 4. Lui Nilă însă îi plăcuse atât de mult ce făcuse încât se veseli şi mai tare. (M. Preda). 5. Îi venea să turbeze gândindu-se că pământurile lui Vasile Baciu vor înmulţi averea lui George. (L. Rebreanu). 6. Inima lui Ion zvâcni sălbatec de bucurie. (L. Rebreanu). 7. Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ale lui Eminescu. (A Vlahuţă). 8. Zăpada, subţiată mereu către sfârşitul lui februarie, la sfârşitul lui martie se topi de tot sub adierile vântului de la miazăzi. (I. Agârbiceanu). 9. Cocoşilă întoarse capul fulgerător şi privirea sa se întâlni cu a lui Ţugurlan. (M. Preda)

§ 101. Articolul genitival

Articolul genitival precedă un substantiv în genitiv acordându-se în gen şi număr cu termenul regent:

m. sg.:	*acest copil al fratelui*	f. sg.:	*această carte a elevului*
m. pl.:	*aceşti copii ai fratelui*	f. pl.:	*aceste cărţi ale elevului*

Notă. Formele articolului genitival *al, a, ai, ale* pot fi confundate cu grupurile alcătuite din prepoziţia *a* şi formele neaccentuate ale pronumelui personal *-l, -i, le:*

(*încep*) *a-l căuta, a-i căuta, a le căuta;* (*nu îndrăznesc*) *a-i vorbi, a le vorbi*

• În delimitarea acestor două unităţi de limbă, se va ţine cont de următoarele:

– articolul stă totdeauna înaintea unui substantiv în genitiv care este numele posesorului: *fratele cel mare al bunicului;*

– grupurile *a-l, a-i, a le* se află înaintea unui verb la infinitiv, iar forma neaccentuată a pronumelui personal poate fi substituită prin forma accentuată a acestui pronume:

înainte de a-l vedea	=	*înainte de a vedea pe el*
până a-i spune	=	*până a spune lui*
pentru a le întreba	=	*pentru a întreba pe ele*

Exerciţiul 150. Precizaţi genul şi numărul articolului genitival şi cele ale substantivului cu care se face acordul.

1. În depărtare se pierd liniile încâlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. (A. Vlahuţă). 2. În pasul domol al calului, Vitoria cugeta cu privirile posomorâte. (M. Sadoveanu). 3. Ochii umezi ai copilului, trişti ca două viorele ofilite, se uitau cu neîncredere la faţa împietrită a bătrânului. (M. Sadoveanu). 4. Luminile întârziate ale satelor clipesc, ca nişte licurici, printre crengile copacilor. (A. Vlahuţă). 5. Brobonit de rouă, pământul doarme încă în lumina umedă şi nehotărâtă a dimineţii. (A.

Vlahuţă). 6. În acei ani ai tinereţii, nopţile-mi păreau mai scurte. (M. Sadoveanu). 7. Ba, sunt de toate, ziseră cele două, dar sunt ale mămucăi. (I. Creangă). 8. Mi-ai arătat atâtea moşii boiereşti. Dar ale ţăranilor unde sunt? (L. Rebreanu)

Exerciţiul 151. Completaţi spaţiile punctate cu formele corespunzătoarele ale articolului genitival.

Prima zi ... anului. Acest prieten ... fratelui. Unii locuitori ... capitalei. Razele fierbinţi ... soarelui. Zilele calde ... verii. Apa sărată ... mării. Suflarea duşmănoasă ... crivăţului. Vârfurile maiestuoase ... munţilor. Sclipirile orbitoare ... fulgerelor. Vocea răguşită ... copilului. Frumoasele străzi ... acestui oraş. Centrul de presă ... guvernului. Cei mai buni elevi ... clasei noastre. Problemele cele mai importante .... ştiinţei. Medalia de aur ... sportivului. Apa limpede ... izvorului

Exerciţiul 152. Puneţi pe lângă fiecare dintre substantivele de mai jos câte un substantiv în cazul genitiv însoţit de articolul genitival şi faceţi acordul acestui articol cu substantivul determinat la singular şi plural.

Model: *o floare a fetei* $\rightarrow$ *nişte flori ale fetei*

Cămaşă, cerere, cadou, telegramă, rezultat, roman, piesă, poezie, monument, întrebare, casă.

Exerciţiul 153. Puneţi în locul punctelor formele corespunzătoare ale articolului genitival.

1. Din dezbaterile amănunţite ... femeilor, a ieşit o rânduială bună. (M. Sadoveanu). 2. Asta însă pentru puţină vreme, căci biruinţa deplină ... soarelui nu putea să întârzie. (M. Sadoveanu). 3. Eu am fost întotdeauna amantul nestrămutat ... marilor privelişti ... naturii. (C. Hogaş). 4. De după un cot ... muntelui se iviră mai multe căruţe şi câţiva oameni care le mânau. (V. Eftimiu). 5. Şi abia atunci ascultă cele douăsprezece bătăi ... orologiului Mitropoliei, de mult stinse. (I. Teodoreanu). 6. Întreaga noapte se umple parcă de chiparoşi negri, aşa cum îi picta el, deasupra cărora ard stelele adevărate ale cerului. (O. Paler). 7. Până una-alta, doarme într-o baracă, pe

nenumăratele şantiere ... Bucureştiului sau ... altor oraşe, şi nu dă prin satul lui cu lunile. (M. Preda). 8. Nicio perdea nu acoperea ochiurile de geam, pline de un praf străvechi, pe care se vedeau bine urmele picăturilor de ploaie şi ... melcilor fără casă. (G. Călinescu)

§ 102. Articolul adjectival

Articolul adjectival 1) funcţionează ca element de legătură între un substantiv şi determinantul său (*băiatul cel mic, podul cel de aramă, fata cea de acolo*), 2) substantivează un adjectiv sau un numeral (*cei buni, cei doi*) sau 3) formează gradul superlativ al adjectivelor şi al adverbelor (*cel mai harnic, cel mai repede*).

Notă. Formele articolului adjectival *cel, cea, cei, cele* (se scriu într-un singur cuvânt) pot fi confundate cu grupurile *ce-l, ce-a, ce-i* (se scriu cu cratimă) şi cu grupul *ce le* (se scrie în cuvinte separate).

• Există următoarele mijloace de control:

– articolul adjectival poate sta înaintea unui adjectiv, numeral, substantiv sau adverb cu prepoziţie: *cel cuminte, cei trei, cel de lemn, cea de ieri;*

– grupurile de cuvinte se află de obicei înaintea unui verb sau a unei alte părţi de vorbire şi se pot separa:

Ce-l doare?	=	*Ce îl doare?*
Ce-a luat?	=	*Ce a luat?*
Ce-i acolo?	=	*Ce e acolo?*

Exerciţiul 154. Copiaţi propoziţiile de mai jos punând în locul punctelor formele articolului adjectival care lipsesc.

1. Ş-apoi aşa am învăţat eu a preţui pe omul ... cu inima bună. (M. Sadoveanu). 2. Lăsară din nou frânghia şi scoase şi pe fata ... mijlocie. (P. Ispirescu). 3. ... mai mici, de foame-aduşi, se scâncesc şi plâng grămadă. (G. Coşbuc). 4. Trăiesc acei ce vor să lupte, iar ... fricoşi se plâng şi mor. (G. Coşbuc). 5. Să n-ai nicio grijă, mămucă, apucară cu gura înainte ... mai mari. (I. Creangă). 6. ... doi musafiri suiră pe prispă şi scoaseră glugile. (I. L. Caragiale). 7. Nunta se făcu în casa ... nouă a lui Gheorghe. (L.

Rebreanu). 8. Când înţelese că nu-i nimeni în apropiere să-i spună vestea ... mare, lăsă oile în luncă şi alergă la ... mai apropiat plug. (I. Agârbiceanu). 9. Cine nu ştie că iepurele e ... mai fricos animal? (I. Agârbiceanu). 10. Şi ... fricoşi se apără când e vorba de viaţă şi de moarte. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 155. Deschideţi parantezele şi scrieţi forma corectă. Explicaţi alegerea făcută.

1. Ia spune-ne şi nouă (ce-a; cea) ieşit. (M. Preda). 2. Zâna (ce-i; cei) sta în faţă îl privea cu ochi fermecători. (Al. Odobescu). 3. După (cei; ce-i) dădu copilului de mâncare, bunicul ieşi în curte. (I. Agârbiceanu). 4. Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caişii, zarzării şi prunii, banalii pomi din faţa casei (cei; ce-i) ştim de atâtea primăveri. (D. Anghel). 5. Când s-a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliţă să-i spuie (cea; ce-a) păţit. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 6. Când văzu că de la el nu poate afla nimic, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă (cei; ce-i) cu minunea asta. (I. Agârbiceanu). 7. Spuneţi-mi (cei; ce-i) dreptatea? (Ce-i; cei) tari se îngrădiră cu-averea şi mărirea în cercul lor de legi. (M. Eminescu). 8. Dac-ar fi citit aici, el afla (cei; ce-i) un arici. (T. Arghezi). 9. (Ce-i; cei) colo sus, în ceruri, în zenit? (T. Arghezi). 10. Aş vrea să mă conving (ce-i; cei) cu zvonurile care umblă în jurul lui. (I. Agârbiceanu). 11. Şi ceea (cei; ce-i) mira pe săteni era zâmbetul acela luminos. (I. Agârbiceanu). 12. Însă Onu mirosea primejdia (ce-l; cel) aştepta şi le scăpa totdeauna din mână. (I. Agârbiceanu). 13. De multe ori, trecătorii de pe drum deschid portiţa să vadă (ce-i; cei). (I. Agârbiceanu). 14. Aici se întindea ţara (ce-a; cea) veche, cu satele vechi. (Cezar Petrescu)

Ortografia adjectivelor

1. Adjectivele terminate la masculin singular în *-iu* se scriu la pluralul nearticulat cu *-ii*, iar la nominativ-acuzativul plural articulat cu *-iii*: *zglobiu – zglobii – zglobiii.*

2. Adjectivele terminate la feminin singular în *-ie* se scriu la plural nearticulat cu doi *i: zglobie – zglobii.*

Exerciţiul 156. Formaţi, după modelele de mai jos, pluralul adjectivelor şi explicaţi ortografia lor. Folosiţi pe lângă fiecare adjectiv câte un substantiv.

Model:	m.:	(*părinte*) *grijuliu*	(*părinţi*) *grijulii*	*grijuliii* (*părinţi*)
	f.:	(*mamă*) *grijulie*	(*mame*) *grijulii*	

argintiu, auriu, durduliu, cenuşiu, pământiu, proprie, viu, trandafiriu, fumuriu

Genitiv-dativul singular articulat hotărât al adjectivelor feminine terminate în *-ie* (*aurie*) se formează de la nominativ-acuzativul singular nearticulat:

N.-A. sg. nearticulat	G.-D. sg. articulat hotărât
aurie	*auriei* (*toamne*)
proprie	*propriei* (*case*)
grijulie	*grijuliei* (*mame*)

Exerciţiul 157. Formaţi genitiv-dativul singular articulat hotărât de la următoarele adjective.

albăstrie, argintie, cafenie, castanie, cărămizie, durdulie, liliachie obligatorie, stranie, timpurie, trandafirie, vişinie

Ortografia pronumelor

§ 103. Pronumele personal
Formele neaccentuate ale pronumelui personal folosite în construcţii cu un verb
A. Construcţii cu verbe la perfectul compus şi la condiţional-optativ

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ (*îmi, îţi, îi, ne, vă, le*) şi în acuzativ (*mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le*) stau înaintea verbului auxiliar din structura unui verb la perfectul compus sau la modul condiţional-

optativ, fiind legate de verbul auxiliar prin cratimă. În aceste contexte se folosesc formele neaccentuate legate ale pronumelui personal:

D.: *mi-, ţi-, i-, ne-, v-, le-* A.: *m-, te-, l-, ne-, v-, i-, le-*;

	Verbul la:		
	perfectul compus	condiţional-optativ	
		prezent	perfect
Pronumele la:	a) dativ		
	mi-a spus	*mi-ar spune*	*mi-ar fi spus*
	ţi-a spus	*ţi-ar spune*	*ţi-ar fi spus*
	i-a spus	*i-ar spune*	*i-ar fi spus*
	ne-a spus	*ne-ar spune*	*ne-ar fi spus*
	v-a spus	*v-ar spune*	*v-ar fi spus*
	le-a spus	*le-ar spune*	*le-ar fi spus*
	b) acuzativ		
	m-a văzut	*te-ar vedea*	*te-ar fi văzut*
	te-a văzut	*l-ar vedea*	*l-ar fi văzut*
	l-a văzut	*ar vedea-o*	*ar fi văzut-o*
	a văzut-o	*m-ar vedea*	*m-ar fi văzut*
	ne-a văzut	*ne-ar vedea*	*ne-ar fi văzut*
	v-a văzut	*v-ar vedea*	*v-ar fi văzut*
	i-a văzut	*i-ar vedea*	*i-ar fi văzut*
	le-a văzut	*le-ar vedea*	*le-ar fi văzut*

Notă. Pronumele *o* se pune după verbul de conjugat, legându-se de acesta prin cratimă:
am întrebat-o, aş ruga-o, aş fi văzut-o.

Exerciţiul 158. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. (Mă)a luat repede ca să mă sperie. (Z. Stancu). 2. (Ne)a dat câte trei mere şi un covrig. (B. Şt. Delavrancea). 3. (Îi)am mărturisit bunicului

părerea mea (M. Sadoveanu). 4. Când (îl)a văzut, când (îi)a văzut aripa ruptă a înţeles că era pierdut (I. Al. Brătescu-Voineşti). 5. (Îi)au pus în palmă toţi banii şi el (le)a lăsat lor toate oile. (M. Sadoveanu). 6. De aceea (le)am lăsat pe fete să râdă până li s-a duce gura la ureche. (I. Creangă). 7. Vezi? Nu (îţi)am spus eu că tutunul nu e lucru bun. (I. L. Caragiale). 8. Când (îl)au împresurat cărăuşii şi (îl)au cercetat, (îi)au găsit picioarele dinainte rupte. (M. Sadoveanu). 9. Îşi aduse aminte cât (îi)a fost de dragă Florica. (L. Rebreanu). 10. Să ştii că (îmi)a furat(o) cineva. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 11. (Le)am întrebat şi nu (îmi)au răspuns. (Z. Stancu). 12. Într-adevăr n-am mai văzut(o). (M. Sadoveanu). 13. Nu (îi)ai spus că (îl)am căutat? (I. L. Caragiale). 14. (Îl)au luat de picioare, (îl)au învârtit, (îl)au scuturat, (îl)au frecat, până (îi)a venit iar sufletul la loc. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 159. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Un atac însă (îi)ar răsturna toate planurile. (L. Rebreanu). 2. Înţelegeam că pe el nu (îl)ar fi jignit, niciodată, un astfel de răspuns. (Camil Petrescu). 3. Spuneam, asta în glumă, fireşte, dar dacă (mă)ar fi invitat cu adevărat, nu ştiu, zău, ce aş fi făcut. (Camil Petrescu). 4. Domnule căpitan, (vă)aş ruga să-mi daţi voie sâmbătă şi duminică la Câmpulung. (Camil Petrescu). 5. Atunci (îţi)aş fi lăsat eu o zestre ca aceea! (I. Agârbiceanu). 6. Fără de ea câinii (îl)ar fi mâncat. (M. Preda). 7. Cel puţin de (îmi)ar ieşi un urs înainte! (C. Hogaş). 8. Nu vrea să plece, orice (îi)aş făgădui. (T. Arghezi)

B. Construcţii cu verbe la conjunctiv şi la viitor II indicativ

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ şi în acuzativ se intercalează între conjuncţia *să* şi verbul de conjugat în structura unei forme verbale la modul conjunctiv sau viitorul II indicativ. Unele dintre formele pronumelui personal se leagă de conjuncţia *să* prin liniuţă:

	Verbul la:		
	conjunctiv		indicativ
	prezent	perfect	viitor II
Pronumele la:	a) dativ		
	să-mi spună	*să-mi fi spus*	*are să-mi spună*
	să-ţi spună	*să-ţi fi spus*	*are să-ţi spună*
	să-i spună	*să-i fi spus*	*are să-i spună*
	b) acuzativ		
	să-l ajute	*să-l fi ajutat*	*are să-l ajute*
	s-o ajute	*s-o fi ajutat*	*are s-o ajute*
	să-i ajute	*să-i fi ajutat*	*are să-i ajute*

Exerciţiul 160. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Nu vrei să facem schimb? Să(îţi) dau capra asta şi să(îmi) dai gâsca. (I. Creangă). 2. Am venit să(îţi) mulţumesc. (M. Sadoveanu). 3. Şi a cerut hangiului să(îi) dea şi lui un sfert de pâine, brânză şi o bărdacă de vin mai ieftior. (I. L. Caragiale). 4. Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitrejit de soartă, să(îi) alin suferinţele, să(îi) simt durerile, să fiu sprijinul lui. (L. Rebreanu). 5. Dacă doreai să(îţi) facă vreun bine, trebuia să(îi) ceri să(îţi) facă rău. (L. Rebreanu). 6. Să(îl) dau la stăpân, poate acolo să(îi) fie norocul lui. (I. L. Caragiale). 7. Să(îl) văd venind aş mai trăi o viaţă. (G. Coşbuc). 8. Datoria noastră e să(îl) păzim, să(îl) ocrotim fiindcă e unchiul nostru. (G. Călinescu). 9. Îl cuprinse astfel o mânie sălbatică împotriva lui Herdelea, care astfel vrea să(îl) înşele, în loc să(îl) ajute. (L. Rebreanu). 10. De asta dată el începu să(îl) bată pe cel de jos parcă cu un gând anumit: nu să(îl) omoare sau să(îl) schilodească pe pândar, ci să(îi) piseze doar trupul, să(îl) facă să zacă în pat cel puţin câteva luni de zile. (M. Preda). 11. Avem să(îl) găsim; de asta nu te îndoi. (M. Sadoveanu). 12. Salcâmul ăsta? De ce să(îl) tăiem? Cum o să(îl) tăiem? (M. Preda). 13. Crezi că ai să(o) poţi duce? (M. Preda). 14. Şi el are să(îmi) facă podul? (I. Creangă). 15. Eu cred că libertatea e cea mai mare nenorocire pentru poporul care nu-i copt să(o) aibă. (L. Rebreanu). 16. Într-o vreme parcă începusem să(o) uit. (Camil

Petrescu). 17. Să(îţi) spun drept, Floricico, mă doare capul. (C. Hogaş). 18. Mânios din cale afară, împăratul porunci slugilor să puie mâna pe bătrân, să(îl) lege, să(îl) bată şi să(îi) ia vânatul. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 161. Corectaţi greşelile comise.

1. Săi duci banii! 2. A venit cu prietenii să-i. 3. Trebuie săi comunici data examenului. 4. Ar fi mai bine săi întrebăm. 5. În acest moment lucrez la un proiect şi aş dori săl duc la bun sfârşit. 6. Am considerat necesar săi previn. 7. Săţi mai dau puţină pâine? 8. Poţi sămi răspunzi la întrebare? 9. Ideea asta trebuie săi fi venit mai demult. 10. Aţi putea sămi trimiteţi o copie. 11. Aş vrea săţi arăt biblioteca mea. 12. N-ar fi mai bine săl întrebăm. 13. Ce săi spun? 14. N-a fost în stare sămi explice cum s-a întâmplat. 15. Nu îndrăznesc săi vorbesc.

C. Construcţii cu verbe la infinitiv

Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ şi în acuzativ se intercalează între prepoziţia *a* şi tema verbului la infinitiv. Unele forme ale pronumelui personal se leagă de prepoziţia *a* prin liniuţă:

Pronumele la:

a) dativ:	*a*	+	*îmi*	=	*a-mi*	*pentru a-mi scrie*
	a	+	*îţi*	=	*a-ţi*	*pentru a-ţi spune*
	a	+	*îi*	=	*a-i*	*pentru a-i comunica*
b) acuzativ:	*a*	+	*îl*	=	*a-l*	*înainte de a-l întâlni*
	a	+	*îi*	=	*a-i*	*cu scopul de a-i ajuta*

Exerciţiul 162. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Nu înţelegea că tatăl său nu-l chemase pentru a(îl) învinui de ceva. (M. Preda). 2. Începu să dea ocol salcâmului, căutând un anumit loc unde să înceapă a(îl) lovi. (M. Preda). 3. Ce ar fi putut ea să-i facă ori să-i zică pentru a(îl) încredinţa că ţin cu toţi la dânsul? (I. Slavici). 4. Dar orice încercări de a(îl) opri, mai ales după ce s-au logodit, sunt absolut zadarnice.

(L. Rebreanu). 5. N-auzisem nici eu, înainte de a(îl) asculta pe Cornea. (M. Sadoveanu). 6. Fratele Greuceanului se întoarse la locul de despărţire şi se puse a(îl) aştepta acolo cu bucurie. (P. Ispirescu). 7. Dar mai înainte de a(îi) spăla şi a(îi) pune în oală, le rupi aripioarele din mijloc din coadă. (M. Sadoveanu). 8. Bătrânul urmă a(îl) privi din ce în ce mai mirat. (D. Zamfirescu)

D. Construcţii cu verbe la imperativ şi gerunziu

Formele neaccentuate ale pronumelui personal stau după un verb la modul imperativ sau la gerunziu legându-se de acesta prin liniuţă:

	Verbul la:		
	Imperativ	gerunziu	
Pronumele la:	a) dativ		
	spuneţi-mi	*spunându-mi*	*spunându-ne*
	spuneţi-i	*spunându-ţi*	*spunându-vă*
	spuneţi-ne	*spunându-i*	*spunându-le*
	spuneţi-le		
	b) acuzativ		
	ajutaţi-mă	*ajutându-mă*	*ajutându-ne*
	ajutaţi-l	*ajutându-te*	*ajutându-vă*
	ajutaţi-o	*ajutându-l*	*ajutându-i*
	ajutaţi-ne	*ajutând-o*	*ajutându-le*
	ajutaţi-i		
	ajutaţi-le		

Exerciţiul 163. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Cere(îmi) orice, brahmanule. (M. Sadoveanu). 2. Ei, spune(îmi) care-ţi place? (Z. Stancu). 3. Am ceva cu ei, spune(le) să iasă până afară. (M.

Preda). 4. Ia(îţi) banii, paşă! Sunt sărac, dar fără cal eu ce să fac; dă(mi) calul înapoi! (G. Coşbuc). 5. Mamă, bate(mă), ucide(mă), spânzură(mă), fă ce vrei cu mine, numai dă(îmi) ceva de mâncare, că mor de foame. (I. Creangă). 6. Apără(mă) de găini, că de câini nu mă tem. (I. Creangă). 7. Sigur, îţi convine să râzi, dar ia întreabă(mă) pe mine! (M. Preda). 8. Arată(îmi) şi mie acel baltag. (M. Sadoveanu). 9. Ascultă(mă), să-ţi dau un exemplu. (Camil Petrescu). 10. Lasă(îl) jos, domnule, îmi strigă răspândiţi. (Camil Petrescu). 11. Întrebaţi(îl) pe Nilă, că el ştie, răspunse într-adevăr tatăl cu un glas ciudat. (M. Preda). 12. Păziţi(îi) bine! (M. Sadoveanu). 13. Dă(îi) şi apă, zise Moromete liniştit. (M. Preda). 14. Spune(îmi) dacă ai ceva de lămurit. (Camil Petrescu). 15. Arătaţi(ne) calea! (V. Eftimiu). 16. Du(te) acasă şi vezi(îţi) de treabă. (M. Preda). 17. Spune(îmi), omule, întâmplarea de la început şi arată(îmi) şi cu mâna. (P. Ispirescu). 18. Învaţă(mă), te rog, cumătră, că eu nu ştiu cum se prinde peştele. (I. Creangă). 19. Lăsaţi(îl) pe bătrân în pace, mulţumiţ(îi) că m-a scăpat de la moarte. (V. Eftimiu). 20. Ia(îl) în spinare şi du(îl) în cort. (Z. Stancu). 21. Ajutaţi(mă) să încalec. (Z. Stancu)

Exerciţiul 164. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Iată lacul. Luna plină poleindu(îl), îl străbate. (M. Eminescu). 2. Mie soarele mi-a trimis veste printr-o rază jucăuşă cerându(îmi) să mă arăt lumii. (E. Jianu). 3. Se aşază lângă el pe prispă, abia privindu(îl) cu o uşoară urmă de interes. (M. Preda). 4. Câte un vârtej de aer se răsucea pe stradă, măturând praful, ridicându(îl) şi aruncându(îl) pe trotuare. (L. Rebreanu). 5. Popa urmă din ce în ce mai aspru numindu(îl) capul tuturor relelor din sat. (L. Rebreanu). 6. Cu o privire setoasă, Ion surprinse tot locul, cântărindu(îl). (L. Rebreanu). 7. Cunoscând(o), câinele lui Lipan veni drept la dânsa şi i se aşternu la picioare. (M. Sadoveanu). 8. Auzindu(îl) şi văzându(îi) şi chipul, uşor topit într-un sentimentalism dulceag, izbucni iar în râs. (M. Preda). 9. Fiindu(le) lehamite de lapte, brânză şi carne de oi sfârtecate de lup, aduceau de la câmpie legume. (M. Sadoveanu)

§ 104. Formele neaccentuate ale pronumelor personale folosite în construcţii cu unele cuvinte independente

Pronumele neaccentuate în dativ (*-mi, -ţi, -i*) şi în acuzativ (*-l, -o, -i*) se pot lega prin cratimă de unele cuvinte independente terminate în vocală, dintre care fac parte:

a) adverbul *nu*:	*Nu-l cunosc.*
b) conjuncţiile: *că, dacă, de, şi, ci* etc.:	*Spune-i dacă-l vezi.*
c) pronumele: *cine, care, ce*:	*Cine-l caută?*
d) adverbul *unde*:	*Unde-l duci?*

Exerciţiul 165. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Numai nu(îmi) plăcea că se ducea la drum asupra nopţii. (M. Sadoveanu). 2. Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu(îi) vorbea. (L. Rebreanu). 3. Ea parcă nu(îl) înţelegea. (M. Sadoveanu). 4. Iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu(îţi) meargă bine toată ziua? (I. Creangă). 5. O mai urmai o vreme cu ochii, dar nu(o) mai văzui. (M. Sadoveanu). 6. Îl cuprinse încet, cu grijă, şi(îl) aşeză în pat. (M. Sadoveanu). 7. Achim se întoarse pe pârloagă, ridică puşca omului şi(o) izbi cu ţeava de piatra de hotar. (M. Preda). 8. Se uită în jos şi(îl) prinse ameţeala. (Em. Gârleanu). 9. Acum, dragă doamnă, du-te de(îţi) vezi copiii. (C. Negruzzi). 10. Când colo aruncă pe iarbă un peşte cu solzi de aur ce strălucea de(îţi) luau ochii. (B. Şt. Delavrancea). 11. Cine(îmi) va plăti? (M. Sadoveanu). 13. Bate ca un berbec cu capul, şi pe cine(îl) păleşte îl dă jos fără suflare. (M. Sadoveanu). 14. Cui ce(îi) pasă că(îmi) eşti drag? (M. Eminescu). 15. Simţea mereu că(îi) lipseşte ceva şi râvnea din ce în ce mai mult o linişte mare. (L. Rebreanu). 16. Din cerul sur se împrăştia pe pământ, ca nişte pietricele, o măzăriche ce(îţi) şfichiuia obrazul. (Em. Gârleanu). 17. Spre primăvara Titu primi o scrisoare de la Laura, care(îl) umplu de bucurie. (L. Rebreanu). 18. Ia cocoşul ist obraznic şi(îl) dă în fântâna aceea. (I. Creangă). 19. Iar eu nu(îi) răspunsem nimic. (N. Gane). 20. Vezi ce păţeşti dacă nu te gândeşti la

ce(îţi) spun oamenii? (C. Hogaş). 21. El nu(îmi) răspunse. (M. Sadoveanu). 22. Nu(îl) mai văzuse nimeni până atunci. (Camil Petrescu)

§ 105. Două pronume neaccentuate folosite împreună

1. Când se folosesc împreună două pronume neaccentuate, ordinea lor este:

pronume în dativ + pronume în acuzativ:	*mi-l aduce, ţi-o las, mi-i dă*

2. Se leagă prin cratimă de un alt pronume neaccentuat în dativ următoarele pronume în acuzativ: *-l, -o, -i:*

mi-l	*mi-l face*	*mi-o*	*mi-o arată*	*mi-i*	*mi-i aduce*
ţi-l	*ţi-l face*	*ţi-o*	*ţi-o arată*	*ţi-i*	*ţi-i aduce*
i-l	*i-l face*	*i-o*	*i-o arată*	*i-i*	*i-i aduce*

3. La dativ plural, înaintea unui alt pronume în acuzativ se folosesc formele neaccentuate*: ni-, vi-, li-*. Numai înaintea pronumelui neaccentuat *o* se folosesc formele obişnuite *ne, vă, le:*

ni-l	*ni-l face*	*ne-o*	*ne-o arată*	*mi-i*	*li-i aduce*
vi-l	*vi-l face*	*v-o*	*v-o arată*	*ţi-i*	*vi-i aduce*
li-l	*li-l face*	*le-o*	*le-o arată*	*i-i*	*li-i aduce*

4. Din îmbinarea unui pronume în dativ cu un pronume în acuzativ rezultă următoarele grupuri:

Pronumele în dativ e la singular:

îmi + îl = mi-l	*îmi + o = mi-o*	*îmi + îi = mi-i*
îţi + îi = ţi-l	*îţi + o = ţi-o*	*îţi + îi = ţi-i*
îi + îl = i-l	*îi + o = i-o*	*îi + îi = i-i*

Pronumele în dativ e la plural:

ne + îl = ni-l	*ne + o = ne-o*	*ne + îi = ni-i*
vă + îl = vi-l	*vă + o = v-o*	*vă + îi = vi-i*
le + îl = li-l	*le + o = le-o*	*le + îi = li-i*

Exerciţiul 166. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. Eu întind biletul conductorului, care (îmi; îl) perforează. (I. L. Caragiale). 2. (Îţi; îl) dau cu dragă inimă. (Z. Stancu). 3. Mi-am întors privirea spre locul pe care (îmi; îl) arăta el împungând într-o parte cu fruntea. (M. Sadoveanu). 4. Da, dă(îmi; îl), dă(îmi, îl)! că-ţi dau şi eu sământă bună. (I. Creangă). 5. În sfârşit, dacă o fi să ne ceară pielea, o să (le; o) vindem cât vom putea mai scump! (G. Galaction). 6. Eu m-aş fi mulţumit cu banii pe care (îmi, îi) lăsase ţăranul. (I. Slavici). 7. Într-adevăr, (îmi; o) adresase mie. (M. Sadoveanu). 8. Răul ce şi-l face omul singur, nimenea altul n-ar putea să (îi; îl) facă. (Folclor). 9. Unde putea să-i facă rău lui Ion, (îi; îl) făcea. (L. Rebreanu). 10. Ai să mergi cu mine şi am să (îţi; îl) arăt. (M. Sadoveanu). 11. Dacă nu (îmi; o) dau, o fur. (M. Sadoveanu). 12. Un domn grec – al cărui nume ingrata istorie a uitat a (ne; îl) păstra – era un mare mâncău de plăcinte. (C. Negruzzi). 13. Ş-apoi vai de urechile mamei păn ce nu (îmi; o) spărgea de cap. (I. Creangă). 14. Pe dumneaei am să (îţi; o) păzesc eu în timpul acesta. (Camil Petrescu). 15. De asemeni, ce motiv ar fi avut să (îmi; o) plaseze aici? (Camil Petrescu). 16. Sasul lămureşte că numai aşa i-a lăsat maşina pe care voia să (îi; o) ia. (Camil Petrescu). 17. Dacă nu (îmi; îl) aduceţi, vai de capul vostru! (V. Eftimiu). 18. Dar nu voia să (îi; îl) spună aşa dintr-o dată. (V. Eftimiu). 19. Arătaţi (îmi; îl) şi mie! (M. Preda). 20. Se prea poate, dar eu l-am scăpat de la moarte şi nu (îţi; îl) dau! (V. Eftimiu)

Exerciţiul 167. În textele de mai jos, deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelor.

1. Uite! întreabă(îi) pe drumeţi, întreabă(îl) pe slugă, sileşte(îl) să(îţi) spună, dar nu te mira dacă(îl) voi alunga de la casa mea! (I. Slavici). 2. Scrie(îi), scrie(îi), fire-ar al dracului!... Cine te opreşte să(îi) scrii?... De-

acuma (îmi)e totuna... (L. Rebreanu). 3. Un beţiv, ajuns pe patul de moarte, a chemat(o) pe nevastă-sa şi a rugat(o) să(îi) dea un pahar cu apă. (Folclor). 4. Veni la mine şi(îmi) strânse mâna, spunându(îşi) numele. Mi (îl)am spus şi eu pe-al meu. (M. Sadoveanu). 5. Dar cum (îl)a văzut subinspectorul, (îl)a şi mirosit că-i beat şi nici nu (îl)a lăsat să intre în clasă, ci (îl)a izgonit spunându(îi) să se considere suspendat şi să se bucure dacă nu va propune ministerului să(îl) îndepărteze pentru totdeauna din învăţământ. (L. Rebreanu). 6. Încearcă să(îl) oprească pe Lipan şi să(îi) întoarcă spre ea obrazul ca să (îi; îl) citească. (M. Sadoveanu). 7 Eu (îţi)oi arăta(o), pe unde se ascunde, iară tu să (îmi; o) prinzi, cum (îţi)i meşteşugul. (I. Creangă).9. Iar eu unul nu(îl) mai întrebam şi(îl) urmam orbeşte. (V. Eftimiu). 10. Nu numai mutra să (îmi; o) vezi, boierule, să(îmi) vezi şi spinarea. (Z. Stancu). 11. Dar spune(îmi), însă drept să(îmi) spui, cam ce ne socoteşti tu pe noi? (C. Hogaş). 12. Să(îţi) spun drept, cucoane, că (mă)ai vârât în spărieţi cu pistolul dumitale, şi, dacă nu(îl) întindeai spre mine, când (mă)ai zărit în tufe, o luam la sănătoasa prin pădure. (C. Hogaş). 13. (Mă)aţi chemat ca să(îmi) spuneţi asta? (M. Sadoveanu). 14. Am să(îl) vând unui negustor vecin căruia îi plac asemenea lucruri, şi (îmi; îl) va plăti înzecit, dacă (îi; îl) dau întreg şi viu. (V. Eftimiu). 15. Dar săgeata (îmi)a luat(o) vântul şi a zburat în sus de nu (se)a mai văzut. (V. Eftimiu). 16. Vezi câţi bani ai în casă. Adu(îmi; îi) pe toţi! (V. Eftimiu)

§ 106. Pronumele de politeţe

1. Pronumele de politeţe exprimă respectul faţă de persoanele către care ne adresăm sau despre care vorbim. Ele au forme numai pentru persoana a II-a şi a III-a singular şi plural:

Persoana	Cazul	Genul		Cazul	
			Singular		Plural
II	N.A. G.D.	–	*dumneata* *dumitale*	N.G.D.A.	*dumneavoastră*
III	N.G.D.A. N.A. G.D.	m. f. –	*dumnealui* *dumneaei* *dumneasa* *dumisale*	N.G.D.A.	*dumnealor*

2. Pronumele de politeţe se pot prescurta astfel:

Persoana	Cazul	Genul		Cazul	
			Singular		Plural
II	N.A. G.D.	–	*d-ta* *d-tale*	N.G.D.A.	*dv., dvs., d-voastră*
III	N.G.D.A. N.A. G.D.	m. f. – 	*d-lui* *d-ei* *d-sa* *d-sale*	N.G.D.A.	*d-lor*

Exerciţiul 168. Copiaţi textele de mai jos şi scrieţi în dreptul fiecărui pronume de politeţe forma lui prescurtată.

1. Să-l mai zgâlţâie niţel şi pe dumnealui, că prea se fuduleşte de parcă ar fi frate cu sfântul Petru! (M. Preda). 2. Ei bine, crezi dumneata că în Germania sau în Franţa s-ar tolera un învăţător al satului a cărui soţie să nu cunoască limba oficială? (M. Preda). 3. Noi pe baba dumitale n-am văzut-o, nici n-o cunoaştem. (M. Sadoveanu). 4. Eu aş fi avut plăcere să cinstesc cu dânsul ca şi cu dumneavoastră. (M. Sadoveanu). 5. Întâi să vedem ce s-alege cu dumnealui... (L. Rebreanu). 6. Dumneata crezi cumva că n-a fost vânzare? (M. Sadoveanu). 7. Vă poftesc şi pe dumneavoastră, dacă nu vi-i cu supărare. (M. Sadoveanu). 8. Ceea ce faci dumneata e revoltător! (L. Rebreanu). 9. Căci, domnule, află că cei de dincolo nici nu vor să audă de dumneavoastră! (L. Rebreanu). 10. Dumneavoastră să nu vă faceţi gânduri rele. (I. Agârbiceanu)

§ 107. Pronumele reflexive

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv folosite în construcţii cu un verb
A. Construcţii cu verbe la perfectul compus şi la condiţional-optativ

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv se leagă prin liniuţa de unire de verbul auxiliar la perfectul compus indicativ şi la condiţional-optativ prezent şi perfect.

	Verbul la:		
	Indicativ	condiţional-optativ	
	perfect compus	prezent	perfect
Pronumele la:	a) dativ		
	m-am dus	*m-aş duce*	*m-aş fi dus*
	te-ai dus	*te-ai duce*	*te-ai fi dus*
	s-a dus	*s-ar duce*	*s-ar fi dus*
	ne-am dus	*ne-am duce*	*ne-am fi dus*
	v-aţi dus	*v-aţi duce*	*v-aţi fi dus*
	s-au dus	*s-ar duce*	*s-ar fi dus*
	b) acuzativ		
	mi-am amintit	*mi-aş aminti*	*mi-aş fi amintit*
	ţi-ai amintit	*ţi-ai aminti*	*ţi-ai fi amintit*
	şi-a amintit	*şi-ar aminti*	*şi-ar fi amintit*
	ne-am amintit	*ne-am aminti*	*ne-am fi amintit*
	v-aţi amintit	*v-aţi aminti*	*v-aţi fi amintit*
	şi-au amintit	*şi-ar aminti*	*şi-ar fi amintit*

Exerciţiul 169. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. A fost vreun martor când (se)a făcut târgul? (M. Sadoveanu). 2. Dacă se(ar) muta cu totul în Armadia, cum ar rămâne casa aici? (L. Rebreanu). 3. Noapte bună, amice, eu (mă)am culcat, tu ce faci? (C. Hogaş). 4. Palatul e păzit cu străşnicie şi vai de cel ce (se)ar încumeta să-i treacă porţile! (V. Eftimiu). 5. Ei, acuma ştiu că nu (mă)am înşelat în bănuiala mea. (L. Rebreanu). 6. Iată, li (se)au luminat şi lor sufletele. (I. Agârbiceanu). 7. De când (se)a stins Ana, (se)a dus mai rar, dar cu mai multă nădejde ascunsă în inimă. (L. Rebreanu). 8. Aţi venit amândoi şi (vă)aţi pus şi l-aţi omorât cu

ciomegele. (M. Preda). 9. Ca trestia (ne)am îndoit sub vânt şi nu (ne)am frânt. (Al. Vlahuţă). 10. (Ne)am întâlnit într-o zi la teatru. (Camil Petrescu). 11. Abia mai târziu lucrurile (se)au lămurit. (Camil Petrescu). 12. De unde ştiam noi de ce (vă)aţi certat? (Camil Petrescu). 13. Toată noaptea (mă)am frământat mistuitor. (Camil Petrescu). 14. Nu (îmi)aş fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel. (Camil Petrescu). 15. Parcă (se)ar teme mereu să nu audă de-acolo un glas. (I. Agârbiceanu). 16. Dacă (îşi)ar plăti ăştia tot ce beau şi mănâncă, (îmi)aş scoate un sfert din capital. (V. Eftimiu)

B. Construcţii cu verbe la conjunctiv şi la viitor II indicativ

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ, cu excepţia celor de pers. I şi a II-a plural, se leagă prin liniuţa de unire de conjuncţia *să* în construcţie cu un verb la viitor II indicativ şi la conjunctiv prezent sau perfect:

Verbul la:

indicativ	conjunctiv	
viitorul II	prezent	perfect
am să-mi amintesc	*să-mi amintesc*	*să-mi fi amintit*
ai să-ţi aminteşti	*să-ţi aminteşti*	*să-ţi fi amintit*
are să-şi amintească	*să-şi amintească*	*să-şi fi amintit*
avem să ne amintim	*să ne amintim*	*să ne fi amintit*
aveţi să vă amintiţi	*să vă amintiţi*	*să vă fi amintit*
au să-şi amintească	*să-şi amintească*	*să-şi fi amintit*

Exerciţiul 170. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Munteanului i-i dat să(îşi) câştige pâinea cea de toate zilele cu toporul ori cu caţa. (M. Sadoveanu). 2. Ca să-i treacă vremea, vru să(îşi) aprindă luleaua. (L. Rebreanu). 3. Se îmbrăcau de o vreme amândouă la fel, ca să(îşi) sporească frumuseţea. (Camil Petrescu). 4. Venise să(îşi) ia şcoala în primire. (L. Rebreanu). 5. S-au despărţit apoi, fără să(îşi) mai spună o

vorbă. (I. Agârbiceanu). 6. Spunea că trebuie să(îşi) vadă de avere. (I. Agârbiceanu). 7. Poate s-a dus să(îşi) aducă lucrurile. (I. Agârbiceanu)

C. Construcţii cu verbe la infinitiv

În construcţie cu un verb la infinitiv, formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ, cu excepţia celor de persoana I şi a II-a plural, se scriu după prepoziţia *a* legându-se de aceasta prin liniuţa de unire:

(*pentru*) *a-mi aminti*	(*pentru*) *a ne aminti*
(*pentru*) *a-ţi aminti*	(*pentru*) *a vă aminti*
(*pentru*) *a-şi aminti*	(*pentru*) *a-şi aminti*

Exerciţiul 171. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Simţea nevoia de a se spovedi, de a(îşi) mai uşura inima. (V. Eftimiu). 2. S-au vestejit salcâmii şi sălciile, plopii şi măcieşii au început a(îşi) lepăda frunzele. (Z. Stancu). 3. Când ridică capul spre a(îşi) mai lua suflet şi a vedea în ce parte mai are de lucru, era mânjită până la urechi. (C. Hogaş)

D. Construcţii cu verbe la imperativ şi gerunziu

În construcţiile cu un verb la modul imperativ (pozitiv) sau la gerunziu, formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv se scriu după verb şi se leagă de acesta prin liniuţa de unire:

	Verbul la:		
	Imperativ	gerunziu	
Pronumele la:	a) dativ		
	aminteşte-ţi	*amintindu-mi*	*amintindu-ne*
	amintiţi-vă	*amintindu-ţi*	*amintindu-vă*
		amintindu-şi	*amintindu-şi*

b) acuzativ

du-te	*ducându-mă*	*ducându-ne*
duceţi-vă	*ducându-te*	*ducându-vă*
	ducându-se	*ducându-se*

Exerciţiul 172. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Coboară(te), îţi spun. (M. Sadoveanu). 2. Duceţi(vă) pe la casele voastre, că înserează. (V Eftimiu). 3. Închipuieşte(îţi) răniţii, luptând cu valurile toată noaptea. (Camil Petrescu). 4. Astâmpără(te) Gheorghidiule... (Camil Petrescu). 5. Ei bine, linişteşte(te), ilustrule coborâtor al tuturor faraonilor. (C. Hogaş). 6. Mai stai şi tu locului şi mai gândeşte(te) când întrebi. (M. Preda). 7. Urcă(te) până spre vârf, nu-ţi fie frică, n-o să cadă cu tine. (M. Preda). 8. Băiete, zise munteanca, leagă(îţi) calul de un mesteacăn, cum fac şi eu. (M. Sadoveanu). 9. Aşa că îmbracă(te), ia(îţi) ceva de mâncare şi ceva bani dacă ai, şi hai să mergem! (M. Preda). 11. Ia du(te) la copil! (L. Rebreanu). 12. Vâră(îţi) minţile în cap şi învaţă rânduiala lumii şi-a vieţii, c-a veni vremea să-ţi prindă bine. (M. Sadoveanu). 13. Ei, somnoroşilor, îmbrăcaţi(vă) că a început lumea să iasă la plimbare pe bulevard. (Camil Petrescu). 14. Mai bine păzeşte(îţi) pielea! (V. Eftimiu). 15. Trezeşte(te), Ilarioane, îi strigă uncheşul. (M. Sadoveanu). 16. Gândeşte(te) cât mai e vreme, că de mine nu scapi cu una cu două! (V. Eftimiu)

Exerciţiul 173. Deschideţi parantezele şi scrieţi corect formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv.

1. Legiuni de nori cu forme fantastice, ridicându(îşi) unul după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dinspre apus şi miază-noapte. (C. Hogaş). 2. Încheiarăm cina sculându(ne) şi făcându(ne) cruce. (C. Hogaş). 3. Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simţindu(se) biruitor. (L. Rebreanu). 4. Vorbea foarte repede, rotindu(îşi) ochii ca un uliu, spre a nu-şi neglija între timp afacerile. (L. Rebreanu). 5. Se oprea, uitând ce caută, şi pornea iar doi paşi, reamintindu(îşi). (L. Rebreanu). 6. Intră încet, strecurându(se) parcă să nu facă zgomot. (L. Rebreanu). 7. Am făcut, întrebându(mă) mereu, fel de fel de ipoteze. (Camil

Petrescu). 8. Pornim oarecum înapoi, depărtându(ne) de Olt. (Camil Petrescu). 9. Petrecea şi el, uitându(se) la frumuseţile lumii. (M. Sadoveanu). 10. Şi eu muncesc, răspunde Onu ridicându(se) într-un cot. (I. Agârbiceanu). 11. Simţea o plăcere atât de mare, văzându(îşi) pământul, încât îi venea să cadă în genunchi şi să-l îmbrăţişeze. (M. Preda). 12. Se apropiară de micul pescar, uitându(se) cu jind la undiţa lui. (V. Eftimiu)

§ 108. Pronumele posesiv

1. Prin formele sale, pronumele (adjectivul pronominal) posesiv indică persoana şi numărul posesorului şi genul şi numărul obiectului posedat:

			Singular			Plural	
		I	II	III	I	II	III
sg.	m.	*al meu*	*al tău*	*al său*	*al nostru*	*al vostru*	*al lor*
	f.	*a mea*	*a ta*	*a sa*	*a noastră*	*a voastră*	*a lor*
	m.	*ai mei*	*ai tăi*	*ai săi*	*ai noştri*	*ai voştri*	*ai lor*
pl.	f.	*ale mele*	*ale tale*	*ale sale*	*ale noastre*	*ale voastre*	*ale lor*

2. Forme deosebite de genitiv-dativ adjectivul pronominal posesiv are numai la feminin singular:

pragul casei mele *pragul casei noastre*
pragul casei tale *pragul casei voastre*
pragul casei sale *pragul casei lor*

Notă: Adjectivele posesive care determină substantive nume de rudenie se leagă de acestea cu cratimă: *frate-meu, bunicu-tău, tată-său.*

3. La cazul genitiv-dativ, adjectivul posesiv folosit pe lângă un substantiv feminin are următoarele forme: *copilul soră-mei, soră-tei, soră-sei.*

§ 109. Adjectivul pronominal de întărire

Adjectivul pronominal de întărire se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu substantivul sau pronumele pe care îl determină:

	Singular			Plural	
	Masculin	Feminin		Masculin	Feminin
		N.A.	G.D.		
I	(*eu*) *însumi*	(*eu*) *însămi*	(*mie*)	(*noi*) *înşine*	(*noi*) *însene*
II	(*tu*) *însuţi*	(*tu*) *însăţi*	*însemi*	(*voi*) *înşivă*	(*voi*) *însevă*
III	(*el*) *însuşi*	(*ea*) *însăşi*	(*ţie*) *înseţi*	(*ei*) *înşişi*	(*ele*) *înseşi*
			(*ei*) *înseşi*		(*însele*)

Exerciţiul 174. Scrieţi în locul punctelor adjectivele pronominale de întărire, acordându-le în persoană, gen, număr şi caz cu substantivul sau pronumele determinat.

pe el...	*bunica...*	*fetelor...*	*eleva...*
pe ea...	*Mariei...*	*băieţii...*	*viaţa...*
lui...	*împăratul...*	*colegii...*	*omului...*
autorul...	*popoarele...*	*mamei...*	*fratelui...*

Exerciţiul 175. Completaţi locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire făcând acordul lor cu pronumele sau cu substantivul determinat.

1. Ea ... se simţea ca şi când s-ar fi curăţit de o piele uscată, de şarpe. (I. Agârbiceanu). 2. ... primarul rămase uimit de hotărârea bătrânei. (I. Agârbiceanu). 3. Şi cea dintâi şcolăriţă a fost ... Smărăndiţa popii, o zgâtie de copilă ageră la minte. (I. Creangă). 4. Craiul ... a înălţat sabia cea mare. (M. Sadoveanu). 5. Poate că ... negustorul nu voia s-o vândă. (V. Eftimiu). 6. Dafin-împărat găsi cu cale el ... să împărtăşească taina omului de piatră. (V. Eftimiu). 7. Dar dezgustul ce-l simţi popa Man faţă de sine ... şi de viaţa sa a fost numai de câteva clipe. (I. Agârbiceanu). 8. S-a bucurat el ... că agerimea minţii lui s-a dovedit fără folos. (M. Sadoveanu)

§ 110. Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ

Pronumele (adjectivul pronominal) demonstrativ la feminin singular *aceea, aceeaşi* se scriu cu *ea,* spre deosebire de formele de masculin plural *aceia, aceiaşi,* care se scriu cu *ia:*

	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
sg.	*băiatul acela*	*fata ace**ea***	*acelaşi om*	*ace**ea**şi femeie*
pl.	*băieţii ace**ia***	*fetele acelea*	*ace**ia**şi oameni*	*aceleaşi femei*

Exerciţiul 176. Precizaţi care este forma pronumelui (adjectivului pronominal) demonstrativ cerută de context.

1. Acum se uită la el cu privirea (aceea, aceia). (M. Preda). 2. În (aceeaşi, aceiaşi) clipă îşi aminti că hârtia pe care i-a arătat-o Varga, azi noapte, era harta cu poziţiile. (L. Rebreanu). 3. Furtuna de strigăte şi protestări continuă apoi cu (aceiaşi, aceeaşi) violenţă. (M. Preda). 4. Gura satului nu s-a oprit toată ziua (aceia, aceea) de duminică. (I. Agârbiceanu). 5. Mi-a spus-o când m-am întâlnit cu el în noaptea (aceea, aceia). (I. Agârbiceanu). 6. Părea că-şi uitase cu totul istoria (aceia, aceea). (I. Agârbiceanu). 7. Fiindcă toată lumea e de (aceiaşi, aceeaşi) părere, să intrăm în peştera împărătească! (V. Eftimiu). 8. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsură cu (aceeaşi, aceiaşi) căutătură rece. (L. Rebreanu). 9. A plecat în dimineaţa (aceea, aceia), şi de atunci n-a mai auzit nimic de el. (I. Agârbiceanu). 10. În noaptea (aceia, aceea) îşi dădu seama întâia oară Ana de prăpastia în care-şi zvârcoleşte ea viaţa. (L. Rebreanu). 11. În (aceeaşi, aceiaşi) seară notarul îi făcu socoteala. (M. Preda). 12. În (aceeaşi, aceiaşi) vreme oamenii se mirau din ce trăieşte. (I. Agârbiceanu). 13. Mâncase şi ea din bureţii (aceea; aceia), se îmbolnăvise greu, ajunse în gura morţii. (I. Agârbiceanu)

Ortografia numeralului

§ 111. Numeralul cardinal

1. Numeralele cardinale de la 11 până la 19 şi numărul zecilor se scriu într-un cuvânt: *unsprezece, doisprezece, douăzeci, treizeci;*

2. Celelalte numerale cardinale compuse se scriu separat: *douăzeci şi unu, douăzeci şi cinci, trei sute şaptezeci şi trei;*

3. Numeralul cardinal stă înaintea formei nearticulate a substantivului:
a) numeralele de 1 până la 19 sunt alăturate direct substantivului: *cinci cărţi, zece caiete*;
b) numeralele de la 20 în sus, excluzându-le pe cele compuse care se termină cu un numeral de la 1 până la 19, se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziţiei *de*: *douăzeci de cărţi, patruzeci şi doi de copaci, cincizeci de pagini.*

Exerciţiul 177. Scrieţi cu litere numeralele de mai jos.

11, 14, 16, 18, 27, 34, 59, 86, 107, 249, 593, 711, 974, 1025, 1187,1453, 3724, 5321, 134673.

Exerciţiul 178. Scrieţi cu litere numeralele din propoziţiile de mai jos şi puneţi în locul punctelor, acolo unde este necesar, prepoziţia *de.*

1. Când ajunseră flăcăi de 18 ... ani, împăratul plecă într-o călătorie la un crai vecin. (V. Eftimiu). 2. Femeia a vorbit de turma de 300 ... oi şi de 3 ... oameni călări. (M. Sadoveanu). 3. Anul se compune din 4 ... anotimpuri, 12. ... luni, 52 ... săptămâni sau 365 ... zile. 4. Eram 26 ... elevi. (M. Sadoveanu). 5. La aceasta se gândiseră ei teleguţenii destul în cei 20 ... ani. (I. Agârbiceanu). 6. Era om ca la 35 ... ani. (I. Agârbiceanu). 7. Până la vârsta de 50 ... ani, acest strănepot al marelui Ştefan a trăit departe de ţară. (V. Eftimiu). 8. Numai în faţă, de la 400 ... metri din dreptul nostru, nu e nicio ştire. (Camil Petrescu). 9. Trupele noastre au făcut 800 ... prizonieri şi au luat tot malul. (Camil Petrescu). 10. Priveşte peste dealuri şi nu ştie că în porumb 50 ... arme sunt întoarse spre el, îl aşteaptă. (Camil Petrescu)

§ 112. Numeralul ordinal

1. Numeralul ordinal *întâi*:

a) folosit după un substantiv feminin, este în variaţie liberă cu *întâia*: *anul întâi, etajul întâi, clasa întâi / întâia, ziua întâi / întâia;*

b) folosit înainte de substantivul determinat sau în locul acestuia, are forme articulate: *întâiul cuvânt, întâia floare;*

3. Numeralele ordinale formate de la numerale cardinale cu forme distincte după număr (*zece – zeci, sută – sute, mie – mii, milion – milioane*) se scriu la masculin după cum urmează*:*

al zecelea	dar	*al douăzecilea*	*al treizecilea...*
al o sutălea		*al două sutelea*	*al trei sutelea...*
al o mielea		*al două miilea*	*al trei miilea...*
al (*un*) *milionulea*		*al două milioanelea*	*al trei milioanelea...*

4. Numeralele ordinale se pot reda în scris cu cifre şi litere:

m.:	*întâi*	–	*I*	*al doilea*	–	*al II-lea*	*al treilea*	–	*al III-lea...*
f.:	*întâi a*	–	*I*	*a doua*	–	*a II-a*	*a treia*	–	*a III-a...*

§ 113. Exprimarea raporturilor cazuale

Cele mai multe numerale nu au forme cazuale. Există următoarele modalităţi de exprimare a raporturilor cauzale:

a) cu ajutorul articolului demonstrativ:

Masculin

N.A.	*cei doi*	*cei trei*	*cei patru*	*cei zece*
G.D.	*celor doi*	*celor trei*	*celor patru*	*celor zece*

Feminin

N.A.	*cele două*	*cele trei*	*cele patru*	*cele zece*
G.D.	*celor două*	*celor trei*	*celor patru*	*celor zece*

b) cu ajutorul unor construcţii analitice alcătuite:

– cu prepoziţia *a* pentru genitiv: *Se văd culmile a doi munţi.*
– cu prepoziţia *la* pentru dativ: *Am dat caiete la zece elevi.*

Exerciţiul 179. Puneţi numeralele din paranteze la cazul cerut de context.

1. În urările de bine (cei trei – G.), popa Man ieşi în drum şi porni cu grabă. (I. Agârbiceanu). 2. Am păstrat în sângele nostru vitejia (cele două – G.) popoare mari din care ne tragem. (Al. Vlahuţă). 3. Văzându-i în primejdie, locuitorii ostrovului începură să arunce asupra (cei şapte – G.) voinici căldări cu apă proaspătă. (V. Eftimiu). 4. Cum ar putea dezlega taina (cele douăsprezece – G.) fete de împărat? (V. Eftimiu). 5. A găsit amintirea (cei trei – G.) tovarăşi călăreţi şi la Borca. (M. Sadoveanu)

§ 114. Exprimarea aproximaţiei numerice

Aproximaţia numerică poate fi exprimată:

a) cu ajutorul unor numerale alăturate între care se pune fie virgulă, fie cratimă: *doi, trei copii, patru-cinci zile*;

b) prin repetarea primului component, în cazul numeralelor compuse cu *sută, mie, milion*; între numeralele repetate se pune virgulă: *două, trei sute*; *şapte, opt mii*;

Notă. În cazul construcţiei *un, o – doi, două,* substantivul, la singular, se intercalează între numeralele alăturate: *O zi, două, a mers.* (E. Barbu); *Eu rămăsesem un pas, doi în urma lui.* (M. Eliade)

c) prin asocierea numeralelor cu adverbe ca *aproximativ, cam, circa, vreo*: *Presupun că vei izbuti să arăţi cu circa zece ani mai tânără.* (R. Ojog-Braşoveanu).

Exerciţiul 180. Scrieţi cu litere numerale care exprimă aproximaţia, punând între ele semnul de punctuaţie necesar.

1. Noaptea, brăduleţul se ruga şi de stele să vie până la el măcar (2; 3), să i se anine de ramuri. (V. Eftimiu). 2. Maiorul ascultă, după ce mai ia vreo

(3; 4) linguriţe. (I. L. Caragiale). 3. Încă (2; 3) ore câştigate faţă de ceilalţi. (Camil Petrescu). 4. Până să mă trezesc, cei (10; 15) oameni de la aripa dreapta au luat-o la goană. (Camil Petrescu). 5. E, într-adevăr, o masă veselă, zgomotoasă, la care participă cei (8; 9) inşi care nu sunt în avanposturi. (Camil Petrescu). 6. Venea în ţară de (3; 4) ori pe an, pentru circa zece zile. (R. Ojog-Braşoveanu). 7. Trebuie să te odihneşti (1; 2) zi. (O. Paler). 8. (1; 2) minut, cât stase acolo, îi bătuse inima tare. (H. Papadat-Bengescu)

Ortografia verbului

§ 115. Desinenţe şi sufixe gramaticale

1. La indicativ prezent, verbele de conjugarea I şi a IV-a cu tema terminată în *j, ş* de tipul *a aranja, a afişa, a prăji, a greşi* au următoarele forme:

Conjugarea I		Conjugarea a IV-a	
aranjez	*afişez*	*prăjesc*	*greşesc*
aranjezi	*afişezi*	*prăjeşti*	*greşeşti*
aranjează	*afişează*	*prăjeşte*	*greşeşte*
aranjăm	*afişăm*	*prăjim*	*greşim*
aranjaţi	*afişaţi*	*prăjiţi*	*greşiţi*
aranjează	*afişează*	*prăjesc*	*greşesc*

2. Verbele de conjugarea I cu infinitivul în *-ia* de tipul *a copia, a întemeia* se scriu la pers. a III-a sg. şi pl.: *copiază, întemeiază.*

3. Verbele *a crea* şi *a agrea* se scriu la indicativ prezent astfel:

creez	*creăm*	*agreez*	*agreăm*
creezi	*creaţi*	*agreezi*	*agreaţi*
creează	*creează*	*agreează*	*agreează*

4. Formele corecte ale verbului *a scrie* şi ale derivatelor sale *a descrie, a transcrie, a subscrie* etc. la pers. I şi a II-a pl. sunt:

noi scriem	*descriem*	*transcriem*	*subscriem*
voi scrieţi	*descrieţi*	*transcrieţi*	*subscrieţi*

5. Verbul *a fi* are la indicativ prezent formele:

sunt	*suntem*
eşti	*sunteţi*
este	*sunt*

6. Verbul *a lua* se conjugă la indicativ prezent astfel:

iau	*luăm*
iei	*luaţi*
ia	*iau*

§ 116. Alternanţa sunetelor

1. Alternanţa *a/ă* nu se produce în cazul verbelor:

a lăsa	(*eu*) *las*	(*tu*) *laşi*	(nu *lăs, lăşi* sau *leşi*)
a răbda	(*eu*) *rabd*	(*tu*) *rabzi*	(nu *răbd, răbzi*)
a scăpa	(*eu*) *scap*	(*tu*) *scapi*	(nu *scăp, scăpi*)
a săpa	(*eu*) *sap*	(*tu*) *sapi*	(nu *săp, săpi*)

2. Alternanţa *o/oa*, care se întâlneşte la verbele:

a convoca	(*eu*) *convoc*	(*el*) *convoacă*	(*el*) *să convoace*
a provoca	(*eu*) *provoc*	(*el*) *provoacă*	(*el*) *să provoace,*

nu este caracteristică pentru verbele de tipul:

a invoca	(*eu*) *invoc*	(*el*) *invocă*	(*el*) *să invoce*
a evoca	(*eu*) *evoc*	(*el*) *evocă*	(*el*) *să evoce*
a abroga	(*eu*) *abrog*	(*el*) *abrogă*	(*el*) *să abroge*
a revoca	(*eu*) *revoc*	(*el*) *revocă*	(*el*) *să revoce*
a costa	–	(*el*) *costă*	(*el*) *să coste*

3. La verbele cu tema terminată în *n* şi în *r* de tipul *a mâna, a amâna, a sări, a pieri,* la persoana a II-a sg. la indicativ prezent şi conjunctiv prezent, nu are loc alternanţa consoanelor finale:

a mâna	(*tu*) *mâni*	(*tu*) *să mâni*
a amâna	(*tu*) *amâni*	(*tu*) *să amâni*
a sări	(*tu*) *sari*	(*tu*) *să sari*
a pieri	(*tu*) *pieri*	(*tu*) *să pieri*

4. Alternanţa e/ă admisă de verbele vechi *a acoperi, a descoperi, a suferi* nu este posibilă în cazul verbelor neologice *a conferi, a deferi, a diferi, a oferi, a se referi*:

a suferi	(*să*) *sufăr*	dar	*a conferi*	(*să*) *confer*
a descoperi	(*să*) *descopăr*	dar	*a oferi*	(*să*) *ofer*

Exerciţiul 181. Scrieţi formele verbelor de mai jos conform modelului:

Infinitiv	Indicativ prezent	Conjunctiv prezent
a aloca	*aloc, aloci*	*să aloce*

a acorda, a adopta, a adora, a aroga, a aproba a comporta, a denota, a deroga, a disloca, a implora, a ordona, a sufoca

§ 117. Verbul *a trebui*

1. Verbul *a trebui* este unipersonal având aceeaşi formă pentru toate persoanele la singular şi la plural:

Indicativ prezent:	*El trebuie să plece.*	*Ei trebuie să plece.*
Perfect compus:	*El a trebuit să tacă.*	*Ei a trebuit să tacă.*
Imperfect:	*El trebuia să vină.*	*Ei trebuia să vină.*
Viitor:	*El va trebui să aştepte.*	*Ei va trebui să aştepte.*

2. Acordul în număr este admis doar la pers. a III-a plural:

Ei trebuiau să încerce. *Ei vor trebui să-l ajute.*

3. Păstrarea caracterului impersonal al verbului *a trebui* este posibilă prin schimbarea topicii:

Ei trebuiau să încerce. = *Trebuia ca ei să încerce.*
Ei vor trebui să-l ajute. = *Va trebui ca ei să-l ajute.*

§ 118. Participiul şi gerunziul verbelor cu *â*

Se scrie cu litera *â:*

a) participiul verbelor de conjugarea a IV-a cu infinitivul în *î:*

a hotărî – hotărât *a coborî – coborât;*

b) gerunziul format cu sufixul -*ând: adunând, văzând, zicând, coborând.*

Exerciţiul 182. Puneţi verbele din paranteză la participiu.

1. Apoi puţin mai încolo se izbi de nişte sârmă ghimpată, (a întinde) şi (a împleti) între tulpinile brazilor. (L. Rebreanu). 2. Tot atunci Titu dărui lui George o tabacheră de piele de crocodil, (a cumpăra) din banii lui. (L. Rebreanu). 3. Fânul (a cosi) de curând, (a aduna) în câteva clăiţe (a propti) cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 183. Scrieţi gerunziul verbelor de mai jos.

a ameţi, a angaja, a aranja, a auzi, a bandaja, a dirija, a găsi, a îmbrăţişa, a încălzi, a încuraja, a înghiţi, a mirosi, a neglija, a părăsi, a păzi, a proteja, a şantaja

Exerciţiul 184. Puneţi verbele din paranteze la gerunziu.

1. Porcii, (a auzi) ascuţirea uneltelor, începură să grohăie neliniştiţi, parc-ar fi simţit primejdia. (L. Rebreanu). 2. Făcea camătă cu modestie şi ferocitate, (a împrumuta) cu douăzeci la sută dobândă pe lună. (V. Eftimiu).

3. Cu coada ochiului, văzu lumina făcliei (a creşte) în umbra văgăunii. (M. Sadoveanu). 4. (A ridica) ochii şi (a privi) departe, bagă de samă că se află într-un loc cu totul pustiu, între stânci, între râpi, sub cerul înalt. (M. Sadoveanu). 5. Umbla prin curte (a fluiera) şi (a cânta). (M. Preda). 6. De dimineaţă l-a văzut, prin fereastră, (a pleca) cu plugul. (I. Agârbiceanu). 7. Trăiaţi bine pe lângă curtea boierului, (a asupri) şi (a înşela) sărăcimea. (V. Eftimiu). 8. Tăcu, (a sufla) greu. (Z. Stancu). 9. Marele fluviu curgea (a susura) prin apropiere. (Z. Stancu)

V. PUNCTUAŢIA

Propoziţia
§ 119. Semnele de punctuaţie care marchează sfârşitul propoziţiei sau întreruperea vorbirii

1. La sfârşitul propoziţiilor enunţiative se pune punct:

Leneşul mai mult aleargă. (Folclor)

2. La sfârşitul propoziţiilor interogative se pune semnul întrebării:

– *Câţi domni a avut Ţara Românească?* (I. L. Caragiale)

3. La sfârşitul propoziţiilor rostite cu intonaţie exclamativă şi la sfârşitul propoziţiilor imperative se pune semnul exclamării:

Ce noapte blândă se coboară peste pământul obosit! (A. Vlahuţă)

– *Strecoară-te în cetate!* (E. Camilar)

4. Întreruperea – momentană sau definitivă – a şirului vorbirii se marchează cu ajutorul punctelor de suspensie:

– *Ştiu eu ce să te sfătuiesc?... Greu... Prea greu... Numai un avocat te-ar putea lumina bine...* (L. Rebreanu)

Note. Punctul se mai foloseşte:

a) La sfârşitul unei propoziţii optative când tonul nu este exclamativ:

S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă, calea să-ţi fie numai cu flori. (V. Alecsandri)

b) La sfârşitul unei propoziţii imperative rostite pe un ton neutru:

– *Îmbracă-te, Bogdănuţ.* (M. Sadoveanu)

– *Coboară şi vezi.* (M. Sadoveanu)

c) După grupuri de cuvinte sau după cuvinte izolate care echivalează cu propoziţii independente şi după care vorbirea nu mai continuă:

Mergeau mai departe. Mai departe. Mereu mai departe. (Z. Stancu)

Exerciţiul 185. Copiaţi textele de mai jos. Puneţi semnele de punctuaţie care lipsesc.

1. Timpul trecea încet (Z. Stancu). 2. Şi cine te va mai scuti de vânturi şi de ploi (G. Coşbuc). 3. Cine-şi dă oaia lupului de bună voie (I. Agârbiceanu). 4. Ce fericiţi am fi-mpreună (A. Vlahuţă). 5. Şi era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta linişte sfântă (C. Hogaş). 6. Trei zile şi trei nopţi se luptară (I. Slavici). 7. Ce pace şi linişte era sub bolta stejarilor bătrâni (I. Agârbiceanu). 8. Frumos taur Îl duci la târg Ţi-e de vânzare Ce ceri pe el (I. Slavici). 9. Copiii ce au să facă fără pământ (M. Preda). 10. De la munte veni iar furtună, cu mai mare repeziciune, ţesând fulgi mari şi moi (M. Sadoveanu). 11. De unde ştii tu asta (M. Sadoveanu). 12. Am să te învăţ eu minte şi pe tine, becisnicule (L. Rebreanu). 13. De ce te-ai oprit (M. Sadoveanu). 14. O dragoste nouă de viaţă îi împodobea sufletul (L. Rebreanu). 15. Am greşit, văd bine, dar (L. Rebreanu). 16. Ce timp frumos (Z. Stancu). 17. Ce vise măreţe îmi sfărâmase Şcoala domnească (B. Şt. Delavrancea). 18. Poate că Ion totuşi n-a venit încă ş-atunci (L. Rebreanu). 19. Ce să fie şi asta (I. Slavici). 20. De ce nu vrei să spui lucrurile în bună şi curată limbă românească (D. Zamfirescu). 21. Şi cum te cheamă pe tine (I. Creangă)

§ 120. Semnele de punctuaţie folosite în cazul părţilor de propoziţie omise

În locul unui verb omis prin elipsă se pune virgulă sau linia de pauză, iar, în cazuri mai rare, două puncte:

Necazurile sunt pentru oameni şi oamenii, pentru necazuri. (= şi oamenii sunt pentru necazuri)

Cerul era albastru, norii – cenuşii. (= norii erau cenuşii)

Cei răi îi aşteptau cu teamă, cei urgisiţi – cu neasemuită nădejde. (V. Eftimiu)

Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră. (M. Eminescu)

Exerciţiul 186. Copiaţi textele de mai jos. Restabiliţi verbele omise (locul lor este indicat cu asterisc) şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Cu un rac tot * sărac, cu un lucru mic * tot nimic. 2. Evul e un cadavru, Paris * al lui mormânt. (M. Eminescu). 3. Dar vă gândiţi, eroi, că zeii sunt departe, sus, duşmanii * lângă noi! (G. Coşbuc). 4. Măriuca era de

şapte ani. Vlad * de cinci. (G. Galaction). 5. Lauda mincinosului * bucuria nebunului. (Folclor). 6. Unii dintre vânătorii pedeştri purtau sâneţe, ceilalţi * arcuri şi săgeţi. (Al. Odobescu). 7. Acolo, în răsărit, sunt hoardele cele fără număr. Iar în fundul zării apusului * Ţara Moldovei. (M. Sadoveanu). 8. Vorba lungă * sărăcia-n pungă. (Folclor). 9. Păreţii sunt cojiţi şi galbeni; grinzile tavanului * negre şi prăfuite; icoanele * cu sfinţii şterşi. (B. Şt. Delavrancea). 10. Aşeză sfeşnicele de alamă cu lumânări de ceară pe aceeaşi faţă şi, între ele * o pită mare de grâu. Lângă pită * brânză de burduf în strachină de lut. Lângă brânză * cepe. Şi lângă cepe * un ulcior de vin. (M. Sadoveanu). 11. Straiele băieţeşti îi fură întâia armură; chivăra de hârtie * întâia coroană; o vargă * întâiul sceptru; şi alungarea curcanului * întâia biruinţă. (I. Teodoreanu). 12. Să fiu cel mai cuminte-n sat, şi tu * cea mai frumoasă. (O. Goga). 13. Noaptea * neagră. Gerul * ascuţit. (Z. Stancu). 14. Gândiţi-vă! Să stai pe malul unui fluviu care desparte două ţări. Dincoace domneşte pacea şi ordinea. Dincolo * groaza şi haosul. (Gib I. Mihăescu). 15. La început a fost suliţa, apoi * scutul. (V. Eftimiu)

§ 121. Semnele de punctuaţie folosite în cazul părţilor de propoziţie coordonate

A. Părţile de propoziţie coordonate nelegate prin conjuncţii

Părţile de propoziţie coordonate nelegate prin conjuncţii se despart prin virgulă:

Alunii, cornii, ulmii şi mestecenii înfloriseră. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 187. Găsiţi în textele de mai jos părţile de propoziţie coordonate şi izolaţi-le prin virgule.

1. Pe urmă au înflorit duzii salcâmii corcoduşii. (Z. Stancu). 2. Fata moşneagului însă era frumoasă harnică ascultătoare şi bună la inimă. (I. Creangă). 3. Nori mari fumurii treceau peste culmi. (I. Agârbiceanu). 4. Îi aducea în fiecare toamnă sare miere lână. (Z. Stancu). 4. Vedea cum rămân în urmă râpele livezile lanurile pădurile dealurile care au fost martorii tinereţii ei. (L. Rebreanu). 5. Peste zăpada veche norii scuturau într-una

zăpadă nouă albă proaspătă pură. (Z. Stancu). 6. De ce dorm, îngrămădite între galbenele file, iambii suitori troheii săltăreţele dactile? (M. Eminescu). 7. Vezi arbori înalţi drepţi stufoşi rămuroşi bogaţi rotaţi şi arbori chirciţi pricăjiţi noduroşi buboşi. (Z. Stancu). 8. Ploua rece leneş monoton. (L. Rebreanu). 9. Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei mitropolitul boierul slugile intrară în odaie. (C. Negruzzi). 10. De abia văzuse de câteva zile lumina soarelui pământul florile! (Em. Gârleanu). 11. Băbuţa-şi caută la răspântii satul băieţii casa fetele bărbatul. (T. Arghezi). 12. Ambiţiile vanitatea egoismul ne mănâncă viaţa... (M. Preda). 13. Ţărani orăşeni bătrâni tineri femei şi chiar copii alergau, se opreau, se certau, se rugau... (L. Rebreanu). 14. Am trecut un sat două sate mai multe pâraie mai multe lunci, fără să pot rosti un cuvânt. (N. Gane). 15. Nume de gări româneşti ungureşti austriece germane au trecut, una după alta, şi încă o zi, şi încă o noapte. (V. Eftimiu). 16. Ce rost are această făptură această gânganie acest lucru neînsufleţit? (V. Eftimiu)

B. Părţile de propoziţii coordonate legate prin conjuncţii nerepetate

Părţile de propoziţie coordonate legate prin conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale: *dar, iar, însă, ci, precum şi, deci, aşadar, prin urmare* se despart prin virgulă:

Munteanca simţi într-însa mare nelinişte, dar şi o putere mare. (M. Sadoveanu)

Asta o fac hoţii de drumul mare, iar nu nişte gospodari din Suha. (M. Sadoveanu)

A fost un om. Şi încă cineva cu bocanci militari, deci un soldat. (I. Agârbiceanu)

Note.

1. Conjuncţia *aşadar* şi locuţiunea conjuncţională *prin urmare*, aflate în interiorul unei propoziţii, se izolează prin virgule:

Carpaţii s-au format, aşadar, într-o perioadă îndelungată de timp.

N-aveam furculiţe şi, prin urmare, căutam a da mămăligii forma cea mai nimerită spre a luneca pe gât. (C. Hogaş)

2. Conjuncţiile *însă, deci* şi adverbul *totuşi*, aşezate în interiorul unei propoziţii, nu se despart prin virgulă:

Omul însă nu o mai lua în seamă. (M. Preda)

Mai are deci două ceasuri. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 188. Puneţi, în textele de mai jos, semnele de punctuaţie care lipsesc.

1. Nu pumnii ci ochii oamenilor mă sperie. (B. Şt. Delavrancea). 2. Cărarea pe care apucase Agripina era cea mai scurtă dar cea mai anevoioasă. (G. Galaction). 3. Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite însă triste şi amare. (Gr. Alexandrescu). 4. Bătrâneţile nu vin singure ci cu multe nevoi. (A. Pann). 5. Nu limbile pe care le-am deprins mi-au folosit ci mai cu samă aceste adevăruri. (M. Sadoveanu). 6. Ţara nu se serveşte cu declaraţii de dragoste ci cu muncă cinstită şi, la nevoie, cu jertfă. (M. Sadoveanu). 7. Faţa îi era rumenă, înfloritoare, iar ochii spălăciţi. (G. Călinescu). 8. Era o fetiţă mărunţică însă voinică şi plinuţă. (M. Sadoveanu). 9. Eram nevinovat dar speriat (M. Preda). 10. A găsit acolo şi pe Anişoara, cu care deci se împăcase. (Camil Petrescu). 11. Înţelegi prin urmare că pentru timpul de faţă picioarele tale îţi sunt o adevărată nenorocire. (C. Hogaş)

C. Părţile de propoziţie coordonate legate prin conjuncţii repetate sau cu corelative

1. Părţile de propoziţie coordonate legate prin conjuncţiile copulative (*şi, nici*) sau disjunctive (*ori, sau, fie*) se despart prin virgulă, când conjuncţia se repetă la toţi termenii. Virgula se pune începând cu a doua:

Şi marmura, şi piatra, şi aurul sunt supuse legilor risipirii. (E. Camilar)

Nu l-a stingherit niciun gardian, niciun trecător. (V. Eftimiu)

2. Părţile de propoziţie coordonate legate două câte două cu ajutorul conjuncţiei *şi* se despart prin virgulă. Virgula se pune între perechi:

Salcâmii şi corcoduşii, sălciile şi plopii au fost sfârtecaţi şi retezaţi de obuze. (Z. Stancu)

3. Părţile de propoziţie de acelaşi fel introduse prin locuţiunile conjuncţionale cu corelative (*atât ... , cât şi*; *nu numai ... , ci şi*) se despart prin virgulă:

Venea cu Vitoria Lipan, nu numai crâşmarul, ci şi judeţul satului. (M. Sadoveanu)

Atât Herdelea, cât şi Titu încercară să vorbească, dar avocatul grăbit nu le dădu răgaz. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 189. Copiaţi textele de mai jos punând semnele de punctuaţie necesare.

1. Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi! (I. Creangă). 2. Păi dacă şi leul fuge de om, de ce s-ar ruşina bietul iepure să fugă şi de om şi de lup şi de vulpe şi de altă răpitoare din văzduh? (I. Agârbiceanu). 3. Se lăsă o tăcere mai lungă şi pe urmă deodată porniră să vorbească în acelaşi timp şi Vasile şi Ion şi Glanetaşu. (L. Rebreanu). 4. Pentru alţii fie oameni de rând fie stăpânitori doresc pace. (M. Sadoveanu). 5. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi nici merinde. (C. Negruzzi). 6. Cândva crescuse pe aici grâu şi porumb orz şi ovăz secară şi floarea-soarelui. (Z. Stancu). 7. Voi să nu fiţi însă proşti, ci să le spuneţi, dacă vă vor fi întrebând, că aveţi în car fie porumb fie mălai mărunţel fie orez pentru păsări. (I. Slavici). 8. Nu le mai era acum nici foame nici sete. (I. Slavici). 9. Şi nu s-au auzit nici măcar şoapte nici porunci nici sforăiturile cailor nici paşi. (E. Camilar). 10. Ea nu ştia nici de planuri nici de vicleşuguri. (L. Rebreanu). 11. Reţeaua de drumuri s-a îmbunătăţit atât prin construirea de noi şosele cât şi prin modernizarea celor vechi. 12. N-avea cu el nici câini nici suliţa nici baltagul. (M. Sadoveanu). 13. Tu nu poţi înţelege nici lucrurile în sine nici sfârşitul lor. (M. Sadoveanu). 14. Îţi fură munca şi avutul zilele şi verile. (V. Eftimiu). 15. Nu sosise nicio telegramă nicio scrisoare niciun mandat. (V. Eftimiu). 16. Cum am mai spus, nu numai somnul raţiunii naşte monştri ci şi o luciditate prea mare. (M. Preda). 17. Nici eu nici Virginia nici Grofşoru niciunul n-avem rădăcini adevărate şi nu suntem în stare să ne îndârjim şi să suferim. (L. Rebreanu). 18. Niciun murmur de pârău niciun ciripit de pasăre nicio şoaptă de vânt niciun clătinat de frunze nu tulbura liniştea adâncă a pădurilor ce străbăteam. (C.

Hogaş). 19. Atât glasul cât şi gesturile şi privirile sale aveau ceva care dovedeau că toată fiinţa lui era o rană vie de durere şi jignire. (M. Preda). 20. O pălărie neagră şi mare putea, la nevoie, să mă apere şi de ploaie şi de soare. (C. Hogaş)

§ 122. Semnele de punctuaţie folosite în cazul părţilor de propoziţie care exprimă enumerări, exemplificări, precizări

1. După cuvintele care anunţă o enumerare se pun două puncte:

Te duci acasă şi vinzi ceva: un cal, un bou, un pogon de pământ... (M. Preda)

2. Se pot pune două puncte şi după cuvinte ca*: anume, astfel, ca, de exemplu, iată,* care anunţă exemplificări, enumerări:

De-a lungul timpului, au dispărut mai multe specii de animale ca: bourul, zimbrul, castorul, calul sălbatic.

3. Dacă înaintea enumerării lipseşte cuvântul care ar anunţa-o, se pun două puncte numai dacă se urmăreşte scopul de a-l preveni pe cititor că în continuare va urma o enumerare:

În pădurile de stejar şi fag trăiesc: lupul, iepurele, pisica sălbatică, veveriţa, vulpea, jderul.

4. Când cuvintele care anunţă enumerarea se află la sfârşitul ei, după enumerare se poate pune linia de pauză:

Apa, flacără, piatră, lemnul, pământul – toate sunt în mâna lui. (V. Eftimiu)

5. Înaintea unor părţi de propoziţie care conţin explicaţii, precizări, dezvoltări se pun două puncte, iar, în cazuri mai rare, linia de pauză:

El are o singură armă de apărare în primejdii: fuga. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 190. Copiaţi textele de mai jos şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul părţilor de vorbire ce exprimă enumerări, precizări.

1. Avere aveau cât le trebuia: poclăzi în casă, piei de miel în pod, oi în munte. (M. Sadoveanu). 2. De aceea marii cuceritori: romanii, mongolii, Napoleon etc. nu au biruit decât atâta timp cât au fost inferiori ca număr. (Camil Petrescu). 3. Străzile gemeau de lume, românească, sosită de

pretutindeni: preoţi, învăţători cu nelipsita umbrelă subţioară, profesori, avocaţi, ţărani... (L. Rebreanu). 4. Amorul, ca şi soarele, e un singur moment la zenit: momentul primului „da“. (G. Ibrăileanu). 5. Spumă, fulg, vânt, val, nisip şi ploaie, clipe uitate, ceasuri pierdute, zile şi ani – totul se scurge, totul mă lasă, fuge şi moare. (I. Pillat). 6. În fundul umbrei luceau rubine şi ametiste: ochii jigăniilor. (M. Sadoveanu). 7. Ca să aline mâhnirea uncheşului meu, s-au sfătuit ei să-i înfăţişeze în dar trei bucăţi frumoase de atlaz: una galbenă, alta verde şi alta albastră. (M. Sadoveanu). 8. Purta puţine arme ca şi căpitanul Turculeţ: junghi la cingătoare în dreapta, sabie în stânga şi pistoale la coburi. (M. Sadoveanu). 9. Toate în Moldova, domnule de Marenne, sunt scurte, trecătoare şi viforoase: şi cele bune, şi cele rele. (M. Sadoveanu). 10. Se gândea în linişte la acel lucru necunoscut care îi închidea calea: voinţa tatălui său. (M. Preda). 11. Lucrurile n-au nimic al lor: nici formă, nici culoare, nici sunet. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 191. Copiaţi textele de mai jos punând două puncte acolo unde sunt necesare.

1. Vitoria dusese cu Gheorghiţă frumoase daruri la biserică colaci, colivă, untdelemn şi vin. (M. Sadoveanu). 2. Cel puţin avea un folos părerea bărbatului aceluia, că s-ar fi ducând după bani. (M. Sadoveanu). 3. La ospăţ au fost poftiţi cei mai străluciţi oaspeţi împăraţi, crai, voievozi, căpitanii oraşelor şi alte feţe cinstite. (I. Creangă). 4. Varietatea vegetaţiei este legată de mai mulţi factori şi anume aşezarea geografică, relieful şi clima. 5. Atâta-i dăruise viaţa fetiţei celei fără de părinţi întunericul, praful, îngheţul şi mormăitul veşnic al nemulţumitului bătrân. (V. Eftimiu). 7. Şi iată că la intrarea peşterii se ivi o făptură măreaţă omul. (V. Eftimiu). 8. Peste săptămână omul munceşte într-o singură după-amiază sâmbătă. (I. Agârbiceanu). 9. Din casă începu să împartă tot haine, vase, laviţă. (I. Agârbiceanu)

§ 123. Semnele de punctuaţie folosite în propoziţiile cu părţi de propoziţie izolate

A. Atributele izolate

1. Se izolează prin virgule atributul – singur sau urmat de determinări – care nu este absolut necesar pentru comunicare:

Apostol îşi auzea bătăile inimii, iuţi, fierbinţi. (L. Rebreanu)

Ion însă, încăpăţânat, nu s-a lăsat până nu i-a povestit cu de-a amănuntul toată buba. (L. Rebreanu)

2. Se mai despart prin virgulă:

a) atributul aşezat înaintea termenului regent:

Posomorât, învăţătorul răspunse că şaizeci de lei este ultimul preţ. (M. Preda)

b) atributele perechi legate între ele prin conjuncţia *şi:*

Se lasă noaptea, limpede şi caldă. (D. Zamfirescu)

Exerciţiul 192. Găsiţi în textele de mai jos atributele izolate şi precizaţi regula aplicată.

1. Câteva stânci, curioase, îşi mai ridică, din desişul verde, capetele pleşuve. (A. Vlahuţă). 2. Într-o clipă, alarmate, ies din şanţuri vrăbiile. (G. Topârceanu). 3. Era un om vesel şi cunoştea pe toţi gospodarii din satul acela al nostru, răzăşesc. (M. Sadoveanu). 4. Iar ochiul cel viu, mare şi neguros, privea ţintă în jos în neagra fântână a trecutului. (M. Sadoveanu). 5. Oamenii în putere şi tineretul, bucuroşi de întoarcerea timpului frumos, ieşiră la oi, pe culmi. (G. Galaction). 6. Vlad, grăsuţ, aprins la faţă şi leoarcă de sudoare, căzu jos ca un bujor frânt de ploaie. (G. Galaction). 7. Câmpul de luptă, pustiu şi tăcut, se legăna în ceaţa înserării. (L. Rebreanu). 8. Feciori de boieri, strânşi în grabă, aşteptau să încalece. (M. Sadoveanu). 9. Celălalt, bălan şi bucălat, părea că dormitează. (M. Sadoveanu). 10. Speriaţi, câţiva flăcăi săriră şi desfăcură mâna încleştată a lui Nilă. (M. Preda). 11. Înfiorat, călăreţul se opreşte şi priveşte cercetător spre muchiile dealului. (Camil Petrescu). 12. Uluit, Moromete observă că învăţătorul dăduse exact preţul dorit de ei. (M. Preda). 13. Dăscăliţa, înduioşată, făcea semne indignate lui Herdelea să-l lase în pace, pe când învăţătorul, încurcat, se scărpina în ceafă şi, vrând s-o dreagă, îl jignea mai rău. (L. Rebreanu). 14. Veselă, ea ar fi semănat unui flutur strălucitor şi zburdalnic; tristă, ea semăna unui înger scoborâtor din ceruri spre înduioşarea pământului. (N. Gane). 15. Mânios, sultanul porunci să i se taie capul. (V. Eftimiu)

B. Apoziţia izolată

Apoziţia explicativă – simplă sau dezvoltată – se izolează prin virgule:

Se zice că şi regele animalelor, leul, încă fuge de om. (I. Agârbiceanu)

În scurt timp cunoscu toate tainele mănăstirii, adică ale călugărilor. (I. Agârbiceanu)

Termenul determinat al apoziţiei izolate este cel mai adesea un nume propriu sau un pronume.

Exerciţiul 193. Identificaţi, în textele de mai jos, apoziţiile explicative şi izolaţi-le prin virgule.

1. Alergăm şi noi copiii după ei. (Z. Stancu). 2. Şi cea dintâi şcolăriţă a fost Smărăndiţa popii o zgâtie de copilă ageră la minte. (I. Creangă). 3. Sus, între crengi, o mierlă alta îşi fluieră neastâmpărul (Cezar Petrescu). 4. Iaca şi codrul Grumăzeştilor grija negustorilor şi spaima ciocoilor. (I. Creangă). 5. Tatăl meu om de o rară duioşie mă avea numai pe mine. (I. Slavici). 6. Se afla între arnăuţi unul Costea Căruntu slujitor la agie. (M. Sadoveanu). 7. Cucul un solist vestit de prin alte ţări venit, va cânta din flaut. (G. Coşbuc). 8. Cu noi şedea şi moş Bodrângă un moşneag fără căpătâi însă de tot hazul. (I. Creangă). 9. Seninătatea şi hotărârea cu care Bologa un ofiţer îi declara că va dezerta îl înfuriau. (L. Rebreanu). 10. Moş Dănilă fruntaşul ciobanilor de pe Scripetele era un om care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune. (G. Galaction). 11. Cei doi fraţi cel mare şi cel mezin rămaseră-ncremeniţi, arşi, fripţi. (I. Slavici). 12. Şi Nic-a lui Costache duşmanul meu şi cu Toader al Catincăi alt hojmălău au trecut pe lângă mine. (I. Creangă). 13. Are şi Gheorghiţă flăcăul meu unul, alcătuit întocmai la fel. (M. Sadoveanu). 14. Din fericire, noi ceilalţi încă n-am uitat că, mai presus de orice, suntem fiii şi apărătorii patriei! (L. Rebreanu). 15. Infirmiera aceeaşi îl primi surâzătoare, dar cu mâinile goale. (V. Eftimiu). 16. Noi bărbaţii suntem mai tari la suflet şi răbdăm multe, dar femeile ... (L. Rebreanu). 17. Ştefan bărbatul Floricăi era cel mai bun prieten al meu din copilărie. (C. Hogaş)

C. Complemente necircumstanţiale izolate

Complementul direct şi cel indirect se izolează prin virgulă numai când se află înaintea termenului regent:

Lemnul strâmb, focul îl îndreaptă. (Folclor)

La cei rămaşi, amândoi se uitau cu plăcere. (M. Sadoveanu)

Pentru ei, Traian Arsen nu era decât un încurcă-lume bun de trimis la pensie. (V. Eftimiu)

Exercițiul 194. Identificați complementele directe şi indirecte din textele de mai jos şi explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Pentru aceste vorbe otrăvite, i-am dorit îndată pârcălabului leac la boala bătrâneții. (M. Sadoveanu). 2. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 3. Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu exista. (L. Rebreanu). 4. Pentru noi, procurarea cailor este o chestiune de viață şi moarte. (Z. Stancu). 5. Între gazetarii gălăgioşi, Titu se simțea străin. (L. Rebreanu). 6. Dintre ai noştri, nimeni nu l-a observat. 7. Despre arendaş, Lică nu mai vorbi niciun cuvânt. (I. Slavici). 8. Pe cel cu buza, chiar iepure îl chemă. (M. Sadoveanu). 9. De sărăcia voastră, cei bogați, hrăpăreți, îşi bat joc. (V. Eftimiu). 10. Bureți, de câte ori n-am cules eu! (I. Agârbiceanu). 11. Acestea toate, numai domnul Zaharia Duhu ar putea să ți le spună. (Cezar Petrescu). 12. Toate nebuniile şi istoriile galante ale celui mic, cel mare le drămuia şi le analiza cu bunătatea unui duhovnic. (D. Zamfirescu)

D. Complemente circumstanțiale izolate

I. Se izolează prin virgulă:

1) complementele circumstanțiale aşezate înaintea termenului regent:

Pe punte, fricosul închide ochii ca să nu vadă apa. (Folclor)

2) complementele circumstanțiale aşezate între subiect şi predicat, dar numai atunci când subiectul este înaintea predicatului:

Bunica, în fiecare seară, spune o poveste nepoților. (M. Sadoveanu)

3) complementele circumstanțiale aşezate înainte de locul pe care îl ocupă în ordinea normală a complementelor:

O perdea de sânge şi de nebunie i se lăsa, încet, pe creieri. (G. Galaction)

II. Uneori, se izolează prin virgulă şi complementele circumstanțiale care nu se află în imediata vecinătate a termenului regent, mai ales când nu se insistă asupra lor în comunicare:

Pare că Nichifor a umblat pe acest drum, cu pace. (M. Sadoveanu)

III. Sunt frecvent izolate, prin virgule, următoarele tipuri de complemente circumstanţiale:

– complementul circumstanţial concesiv:

Oricum, ea tot va fi fericită. (M. Preda)

– complementul circumstanţial cumulativ:

Pe lângă şpangă, slujitorul meu avea buzdugan. (M. Sadoveanu)

– complementul circumstanţial opoziţional:

Iar în locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănţuie. (G. Bogza)

– complementul circumstanţial de excepţie:

Toţi, afară de Catrina, erau adunaţi împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. (N. Gane)

Exerciţiul 195. Identificaţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Undeva, în urmă, în zare, se vedeau dealurile ondulate. (Z. Stancu). 2. Înspre apus, către munţii cei mari, dincolo de păduri de fag şi brad, înălbăstreau pâcle. (M. Sadoveanu). 3. Odată, vara, pe aproape de Moşi, mă furişez din casă, ziua miaza mare, la moş Vasile. (I. Creangă). 4. Într-o seară, pe la începutul lui iulie 1909, cu puţin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de liceu, intră în strada Antim. (G. Călinescu). 5. În mijlocul codrului, într-un luminiş, s-a clădit o bisericuţă în amintirea unei întâmplări cumplite. (M. Sadoveanu). 6. Flăcăul încuviinţă şi asta, în tăcere. (M. Sadoveanu). 7. Până la asfinţitul soarelui, ajungeam la gura Bicazului. (M. Sadoveanu). 8. Acuma, acolo, în râpi sorite, scot botul din peşteri urşii. (M. Sadoveanu). 9. La Călugăreni, nu departe de Piatra Teiului, îşi avea aşezare, în dosul unei dugheniţi ş-a unei crâşme, domnu David. (M. Sadoveanu). 10. Nu s-a oprit cumva la covâlia dumitale, astă-toamnă, un om cu un cal negru ţintat în frunte? (M. Sadoveanu). 11. Pe alocuri, pe zăpezile bătucite, paşii cailor sunau ca pe pod. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 196. Găsiţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale izolate şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. În ziua aceea moş Dănilă se suise la stână dis-de-dimineaţă. (G. Galaction). 2. De la o vreme însuşi vântul fu biruit de arşiţa covârşitoare a zilei. (C. Hogaş). 3. Sus în nesfârşirea albastră vulturii se roteau cu

neobosită măreţie. (G. Galaction). 4. Într-un târziu Ana îşi ridică capul şi privi îndrăzneaţă la el. (I. Slavici). 5. Mult mai târziu după ani şi ani am înţeles că pentru toate plăcerile noastre mari plătim cu suferinţă. (M. Sadoveanu). 6. Noaptea în preajma focurilor noastre scheunau dihănii. (M. Sadoveanu). 7. După miezul nopţii a început să plouă. (Camil Petrescu). 8. După un timp dincolo pe dâmbul scund din faţă apare un călăreţ. (Camil Petrescu). 9. Florica în mijlocul ogrăzii se uita după car, cu ochii mari, încremeniţi. (L. Rebreanu). 10. Noi acolo sus sub stâncile Ceahlăului numai cât visăm la viaţa dulce de la podgorii. (M. Sadoveanu). 11. Din cauza muntelui s-a întunecat de tot. (Camil Petrescu). 12. De spaimă Achim a căzut de vreo două ori până să ajungă la poartă. (M. Preda). 13. Acolo sus la drum i se părea mai puţin întuneric. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 197. Identificaţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale concesive şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Cu toată împotrivirea bărbatului hotărârea femeii s-a îndeplinit. (M. Sadoveanu). 2. Eram deci trist cu toată truda de a surâde! (Camil Petrescu). 3. Nimenea n-a înţeles ce-a fost şi ce s-a întâmplat cu toate strigătele şi chemările de mai pe urmă ale Ancuţei şi ale oamenilor. (M. Sadoveanu). 4. Cu toate astea parcă nu mi-aş schimba firea cu a altuia. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 5. Împotriva obiceiului său Lăpuşneanu era îmbrăcat cu toată pompa domnească. (C. Negruzzi). 6. Cu toată sărăcia Humă nu muncea la nimeni cu ziua. (M. Preda). 7. În ciuda mâniei ochii ei rămâneau mari şi curaţi. (M. Preda). 8. Cu toate astea el era Budulea Taichii. (I. Slavici). 9. Dar cu toate acestea trebuie să ştii, nepoate, că oamenii îs mai al dracului decât dracul. (I. Creangă). 10. Oricum ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există. (M. Preda). 11. În ciuda distrugerilor evidente nimeni nu a fost tras la răspundere. 12. Cu toate astea te-ai zvârlit cu repeziciune în şa. (M. Sadoveanu). 13. Cu toate astea mie-mi pare că sunt fericită în realitate. (D. Zamfirescu)

Exerciţiul 198. Identificaţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale cumulative şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. În afară de un administrator maiorul mai ţinea trei paznici pentru magazii, casă şi câmp. (M. Preda). 2. Pe lângă oase un organism mai are şi

altele care te pot părăsi. (M. Preda). 3. Pe lângă cei de la mese ies acuma să se uite la mine şi cei din cafenea. (I. L. Caragiale). 4. Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini. (M. Eminescu). 5. Pe lângă floarea-soarelui dintre plantele uleioase, la noi, se mai cultivă rapiţa, soia şi ricinul. 6. Pe lângă păduri în aceşti munţi mai sunt păşuni şi fâneţe întinse. 7. Deci era un om care pe lângă rânduiala scrisului avea şi plăcerea curăţeniei. (M. Sadoveanu). 8. Aşa că are şi grâu de toamnă pe lângă ovăz şi porumb. (I. Agârbiceanu). 9. Vina pe lângă toate cele pomenite o are omul care ocârmuieşte acum ţara. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 199. Identificaţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale opoziţionale şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. În locul amintirilor, care oricât tot îi aduceau un început de zâmbet, vine tristeţea. (I. Teodoreanu). 2. În locul moşneagului, o întâmpina casa lui. (I. Teodoreanu). 3. Pe mesuţă, în loc de mămăligă, se răcorea o turtă dulce tăiată felii. (I. Teodoreanu). 4. În loc de dreptate, ne-am ales cu batjocura şi cu averea luată. (V. Eftimiu). 5. Însă în picioare, în loc de ghete, târa, aproape, cipici cu tălpi groase de lână. (G. Călinescu). 6. Doctorul, în loc de alt răspuns, îi arătă marfa întinsă pe jos. (G. Călinescu). 7. Umblam abătut şi, în loc de plăcere, culegeam, oriunde mă întorceam, numai amărăciuni. (V. Voiculescu). 8. Apoi îşi aduse aminte iar cum un ţăran lung, sfrijit şi spân, venise odată cu fălcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea şi cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. (L. Rebreanu). 9. Şi boierul, în loc de un cuvânt bun, m-a scuipat drept în obraz, de faţă cu slugile sale şi cu alţi oameni ce se aflau atunci la curte, încât am crezut că a căzut cerul pe mine de ruşine! (I. Creangă). 10. Dar a trebuit să jur tatii şi mamei că n-am să mai umblu după comori şi că, în loc de istorie şi arheologie, pentru care mă pregăteam cu fervoare, am să învăţ silvicultura... (V. Voiculescu). 11. Mi-ar fi fost drag să te am alături de mine, dar mi-e teamă că, în loc de a avea un sprijin, aş avea o piedică. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 200. Identificaţi, în textele de mai jos, complementele circumstanţiale de excepţie şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Alte rude nu avusese afară de doi fraţi ţărani. (L. Rebreanu). 2. Totuşi curtea lui afară de turn n-avea nimic deosebit. (M. Sadoveanu). 3. Fără decât noi nimeni nu îndrăzneşte să intre aici. (L. Rebreanu). 4. Nu citea nimic în afară de studii tehnice despre avioane. (M. Preda). 5. Toate nu stârnesc nimic în inima ei afară de o sfială aproape dureroasă. (L. Rebreanu). 6. Până aproape de întâiul sat prin care trebuiau să treacă în afară de un automobil cu farurile puternice nu întâlniră pe nimeni. (M. Preda). 7. Nimeni nu veni s-o vadă afară de părinţii ei. (I. Agârbiceanu). 8. Orice călătorie afară de cea pe jos e după mine o călătorie pe picioare străine. (C. Hogaş). 9. În afară de moarte omenirea n-a găsit altceva mai rău ca pedeapsă pentru cei vinovaţi decât răpirea libertăţii. (G. Ibrăileanu)

E. Construcţiile infinitivale, gerunziale şi participiale izolate

Infinitivele, gerunziile şi participiile, urmate sau nu de determinări, se despart prin virgulă de termenul regent:

a) când sunt antepuse predicatului:

Şi până a nu răsări soarele, gospodăria lui şi tot satul cu ea s-au zvârcolit în flăcări. (G. Galaction)

Gustând băutură bună, ascultăm întâmplări care au fost. (M. Sadoveanu)

Ajuns acasă, chemă pe Ana şi-i vorbi foarte blând. (L. Rebreanu)

b) când sunt intercalate între subiect şi predicat:

Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa. (I. Creangă)

Fratele mezin, cuprins şi el de groază, luă ce-i căzu la îndemână şi-o porni gata de fugă. (I. Slavici)

c) uneori şi când sunt postpuse predicatului, dacă au valoare explicativă (nu sunt absolut obligatorii pentru comunicare) sau sunt distanţate de termenul regent:

Era calul din poveste, înainte de a mânca tipsia cu jar. (M. Sadoveanu)

Păunaş dormea, suspinând. (G. Galaction)

Măcinăm după aceea la moară, dând morarului dreptul său. (M. Sadoveanu)

Se uita, dus departe. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 201. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile infinitivale şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Fără a se gândi la ce spune răspundea corect. (L. Rebreanu). 2. Înainte de a porni spre Dunăre Sinan voi să arate sultanului şi altor turci de vază o privelişte măreaţă. (V. Eftimiu). 3. Miniştrii de Externe înainte de a numi un reprezentant al ţării în străinătate se interesau mai mult de persoana, de calităţile şi defectele soţiei, decât ale diplomatului însuşi. (V. Eftimiu). 4. Pentru a sfârşi mai iute cu toate acestea îl întrebai încă o dată pe gospodar despre drumul spre Almaş. (C. Hogaş). 5. Făcui câţiva paşi prin casă fără a zice nimic. (C. Hogaş). 6. Mă hotărâi să poposesc undeva la umbră spre a-mi împrospăta puterile. (C. Hogaş). 7. Spre a merge la Almaş pe drumul mare ar fi trebuit să suim dealul Balaurului, ce se ridică dincolo de Dărmăneşti. (C. Hogaş). 8. Şi mă întorsei cu faţa la perete spre a dormi (C. Hogaş). 9. Înainte de a bea a vărsat pentru mort o picătură din pahar. (M. Sadoveanu). 10. Înainte de a mă întoarce în camera mea am privit ca pe ceva cu totul nou grădina înflorită. (M. Sadoveanu). 11. Şi pentru a-mi întări acum şi mai mult această impresie simţii nevoia literaturii de aventuri şi miracol. (Gib I. Mihăescu). 12. Înainte de a ajunge la Mânăstirea Cozia Oltul trece pe lângă gospodăriile părăginite a două bătrâne. (G. Bogza). 13. Înainte de a căuta măcar un răspuns îl fulgeră o nouă întrebare: „Dar dacă are dreptate?“ (L. Rebreanu)

Exerciţiul 202. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile gerunziale şi izolaţi-le prin virgule.

1. Şi neştiind nimic nu era în stare să înţeleagă nimic. (Z. Stancu). 2. Dar fiind bărbat lui îi plăceau şi petrecerile primejdioase. (T. Arghezi). 3. Câinii, care îi simţiseră la depărtare de câteva împuşcături, o luară spre dânşii lătrându-i cu un neastâmpăr din ce în ce mai mare. (I. Slavici). 4. Întrând Lică îşi aruncă biciul pe masă, un semn că voia să petreacă în draga sa voie. (I. Slavici). 5. Bătrânul a înălţat barba-i de arici şi nasu-i rumăn mirosind spre depărtări. (M. Sadoveanu). 6. Un răstimp rămase încordat ca

un arc pândind. (M. Sadoveanu). 7. Văzându-şi feciorul se uita la el lung şi în tăcere. (M. Preda). 8. Şi mergând aşa iepuraşul cu gândul îşi vorbesc. (E. Gârleanu). 8. Şi fiul craiului nemaiputând struni calul şi neîndrăznind a mai merge mai departe se întoarnă ruşinat înapoi la tată-său. (I. Creangă). 9. Ghiţă nefiind acasă Ana şi bătrâna ieşiră să primească pe cei veniţi. (I. Slavici). 10. Unchiul Stavrache a surâs trist clătinând capul în semn de compătimire. (V. Eftimiu). 11. Trăgându-i cizmele soldatul mai zise ceva. (L. Rebreanu). 12. Soarele păşind peste hotarele de foc ale meridianei începuse a cumpăni spre apusul din stânga noastră. (C. Hogaş). 13. Schimbară câteva vorbe şi întrebări cântărindu-se din ochi cu o curiozitate ciudată. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 203. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile participiale şi izolaţi-le prin virgule.

1. Întors la Iaşi am găsit poruncă de la uncheşul meu să mă duc fără întârziere la el. (M. Sadoveanu). 2. Ajunşi în preajma satului ei îi pierdură din vedere şi se opriră zăpăciţi. (I. Slavici). 3. Săltată de sub unde ştiuca dăduse o lovitură enormă la suprafaţa apei. (M. Sadoveanu). 4. Indignat şi revoltat de atâta îndrăzneală am întors capul cu dinţii încleştaţi. (Camil Petrescu). 5. Atrase de întinsul sclipitor al iazului ele se lasă de asupra lui, ca o perdea. (Em. Gârleanu). 6. Numit într-un post în străinătate Lascaris a plecat hoţeşte, fără ştirea ei. (V. Eftimiu). 7. Spăimântat de atâta zarvă şi măcel zmeul se închisese într-un turn cu uşile de fier. (V. Eftimiu). 8. Rămas singur Apostol se aşeză să scrie câteva rânduri mamei şi Martei. (L. Rebreanu). 9. Zâmbind şi neclintită mă privi o clipă drept în ochi. (C. Hogaş). 10. Dar acum rămasă singură a avut vreme să se gândească la toate! (I. Agârbiceanu). 11. Ajunsă la margine am rupt-o la fugă. (I. Agârbiceanu). 12. Ruptă de oboseală bătrâna adormi îndată. (I. Agârbiceanu)

§ 124. Semnele de punctuaţie folosite în cazul cuvintelor şi construcţiilor nelegate sintactic de restul comunicării

A. Cuvintele şi construcţiile incidente

Cuvintele şi grupurile de cuvinte incidente se despart de restul propoziţiei prin virgule, linii de pauză sau prin paranteze:

E, sigur, un mare artist. (Camil Petrescu)

Urcai dealul şi – minune a minunilor! – dădui peste o covercă de nuiele învelită cu ierburi uscate. (Z. Stancu)

Doctorii chemaţi (*la început indienii, apoi englezii cei mai renumiţi*) *nu ştiură ce să spună.* (M. Eliade)

Există următoarele feluri de cuvinte incidente:

1) cuvinte şi construcţii incidente care exprimă atitudinea vorbitorului faţă de cele comunicate: *din păcate, din (ne)fericire, cu părere de rău, spre marele meu regret, spre nedumerirea mea* etc.

2) cuvinte şi construcţii incidente care exprimă certitudinea sau incertitudinea vorbitorului în legătură cu cele comunicate: *fireşte, bineînţeles, desigur, evident, negreşit, într-adevăr, fără îndoială, cu siguranţă, fără doar şi poate, natural, de bună seamă, probabil, pesemne, poate, se prea poate, parcă, cică* etc.

3) cuvinte şi construcţii incidente care indică din ce sursă provine informaţia transmisă: *după mine, după părerea mea, după câte îmi amintesc, din cât cunosc* etc.

4) cuvinte şi construcţii incidente care exprimă legătura dintre ideii, consecutivitatea expunerii gândurilor: *în primul rând, în al doilea rând, mai întâi de toate, în sfârşit, la urma urmelor, de altfel, de altminteri, dimpotrivă, din contra, printre altele, apropo, pe de o parte, pe de altă parte* etc.

5) cuvinte şi construcţii incidente care exprimă modalitatea de formulare a gândurilor*: într-un cuvânt, cu alte cuvinte, altfel spus, mai bine zis, mai exact, în general, în linii mari, în special, la drept vorbind, de fapt, în fond* etc.

Exerciţiul 204. Puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Spre mirarea mea în loc să râdă, a devenit serioasă. (Camil Petrescu). 2. Tună-n cer. Se surpă poate stive de lemne tăiate. (T. Arghezi). 3. Cu părere de rău nici de data aceasta nu pot da gospodarului o lămurire. (M. Sadoveanu). 4. Şi la drept vorbind ce ar fi avut el acum să-i spună. (I. Slavici). 5. În sfârşit o ţinea strâns; era a lui. (M. Sadoveanu). 6. La urma

urmelor de ce să nu joace? (I. Slavici). 7. Spre nedumerirea mea îndurerată mama şi surorile mele au trecut de partea lui şi au început acţiuni paralele. (Camil Petrescu). 8. Dar dintr-al prinţilor şirag, câţi au trecut al casei prag de bună seamă cel mai drag a fost ales. (G. Coşbuc). 9. Şi drept vorbind acesta-i adevărul. (I. Creangă). 11. Întâmplător, se afla şi Pascalopol, fiind spre seară, alături se înţelege de Otilia şi Felix. (G. Călinescu). 12. Mi-aş face evident datoria. (L. Rebreanu). 13. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a ştiut de Sărăceni. (I. Slavici). 14. Păcat numai că nemţoaica nu ştie boabă româneşte şi din nenorocire nici copiii. (L. Rebreanu). 15. În sfârşit amândouă oştirile se loviră pe şesul Siretului. (N. Gane). 16. Adevărul întreg fără îndoială numai Dumnezeu îl cunoaşte. (M. Sadoveanu). 17. Negreşit cei doi gospodari nu vor putea să refuze să vie la înmormântare în Sabasa. (M. Sadoveanu). 18. Le era fireşte mai aproape succesul unchiului. (Camil Petrescu)

B. Propoziţiile incidente

Propoziţiile incidente se izolează de restul comunicării prin virgule, linii de pauză sau prin paranteze:

După cât îmi amintesc, l-am luat de acasă. (M. Sadoveanu)

Acest ceas – ţi-am spus şi altă dată – să ştii că nu-i departe. (M. Sadoveanu)

Guvernul, adică tu, sau guvernul prin tine (*aceasta nu mă mai interesează*), *pregătiţi o lege care ne primejduieşte existenţa.* (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 205. Puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. După cât ştiu soarele a asfinţit în senin. (M. Sadoveanu). 2. Omul să-şi iubească neamul fireşte însă nu cu ură pentru celelalte neamuri nu-i aşa? (L. Rebreanu). 3. Numai în grădina ursului dacă-i fi auzit de dânsa se află sălăţi de aceste. (I. Creangă). 4. Abia după ce am isprăvit, am băgat de seamă că uncheşul meu stă la o parte de jarul din vatră, neguros, şi mi se părea mie dispreţuitor. (M. Sadoveanu). 5. Turcii erau trei şi grecii trei după cât îmi spunea uncheşul. (M. Sadoveanu). 6. Bine ar fi fost să pot aduce şi pe al minţii: dar cu marfa asta mi-ar fi răspuns tot uncheşul nu mă prea puteam lăuda. (M. Sadoveanu). 7. Ştia vezi bine soarele cu cine are de-a face. (I. Creangă). 8. Voi vedea pe Antonie-Vodă la Constantinopol şi cine ştie poate îi voi fi de folos. (M. Sadoveanu). 9. Mai rămânea nu-i vorbă

neîmpărţită bucata de la mijloc. (I. Slavici). 10. Nu eram ca să zic aşa nici vesel, nici supărat. (N. Gane). 11. Cu toţii merserăm la crâşma din sat şi ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia drept să spun nu-mi luneca vinul pe gât. (N. Gane). 12. Era certată cel puţin aşa ştiam eu atunci cu Anişoara, de aceea nici n-am căutat-o acolo. (Camil Petrescu). 13. Nu bagi de seamă se vede că am devenit străveziu de foame? (C. Hogaş)

C. Vocativele

Substantivele în cazul vocativ se despart de restul comunicării prin virgulă, indiferent de locul unde se află:

– *Cum te cheamă, băiete?* (Camil Petrescu)

– *Costache, de ce nu înţelegi tu că n-am mijloace să te trimit la Paris?* (Camil Petrescu)

Note.

1. Uneori, după vocativele rostite cu intonaţie exclamativă se poate pune semnul exclamării:

– *Moşule! ştii drumul la Hârlău?* (M. Sadoveanu)

2. Vocativele însoţite de interjecţii se despart împreună cu acestea:

– *Ce mai faci tu, măi flăcăule*? (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 206. Izolaţi prin virgule vocativele din textele de mai jos.

1. Mi-ai trimis frumoasă doamnă o călimară de argint. (G. Topârceanu). 2. Respectaţi solia căpitanii mei! (D. Bolintineanu). 3. Potrivit ar fi mărite stăpâne să nu ne pui alături de aceşti ţărani cu mâinile ciotoroase. (M. Sadoveanu). 4. Să ţineţi minte copii să nu uitaţi, să spuneţi mai târziu copiilor voştri. (Z. Stancu). 5. Pune un hotar Stăpâne nenorocirii noastre! (G. Galaction). 6. Dar, întrerup eu, pentru cine aţi poruncit cafea madam Popescu? (I. L. Caragiale). 7. Văd că te bucuri Manole de ce era să se întâmple. (M. Sadoveanu). 8. Eu bunicule aş vrea să mă fac ce eşti tu. (M. Sadoveanu). 9. Mândră şi vitează erai în bătaie o ţară română... (A. Russo). 10. Zburător cu negre plete vin la noapte de mă fură. (M. Eminescu). 11. Poftim om bun de-i ospăta împreună cu noi. (I. Creangă). 12. Scoală Bogdănuţ şi vină după mine. (M. Sadoveanu). 13. Să vă păstraţi cumpătul fraţii mei să fim mândri! (E. Camilar). 14. Văd uncheşule că ai veşti rele. (M. Sadoveanu). 15. Ce mai spun gazetele nene? (I. L. Caragiale). 16. Nu-i rău măi Ştefane să ştie şi băietul tău oleacă de carte. (I. Creangă). 17. Acum dragă doamnă du-te de-ţi vezi copiii. (C. Negruzzi). 18. Dar eşti tu vrednic

bre Niculăeş să porţi un cârd de oi? (M. Sadoveanu). 19. De vânzare ţi-i găinuşa ceea măi băiete? (I. Creangă)

D. Interjecţiile

1. Interjecţiile se despart prin virgulă de restul propoziţiei:

Ah, parcă simt că n-am s-ajung să văd ziua de mâine. (G. Coşbuc)

2. Dacă interjecţiile se rostesc cu intonaţie exclamativă, după ele se poate pune semnul exclamării:

Ah! şi asta ce mai e?... (Camil Petrescu)

Doamne, Doamne! învăţat mai trebuie să fie şi acel care face gramatici! (I. Creangă)

Exerciţiul 207. Puneţi, în textele de mai jos, semnele de punctuaţie care lipsesc.

1. O dar până la poieniţă mai e mult! (G. Galaction). 2. A acum ştiu ce vrei să spui. (L. Rebreanu). 3. O eu sunt sigur de asta. (M Sadoveanu). 4. Vai cum aş vrea să nu mai vii, să nu mai vii, frumoasă jertfă a pădurii mele! (N. Labiş). 5. Ia tăceţi bre răspunse Zaharia. (I. Creangă). 6. A Bună dimineaţa, Primăvară! (T. Arghezi). 7. O tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus! (M. Eminescu). 8. Oh atunci era nespus de rău! (B. Şt. Delavrancea). 9. Vai cum le bate inimă. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 10. Ei mai sunt rude de recomandat? (L. Rebreanu). 11. Aho car nebun aho (I. Creangă). 12. Ai mei pierduţi sunt paşă, toţi! O mântuie-i de vrei, că poţi! (G. Coşbuc). 13. Cum Doamne sfinte mă mirai eu de-atunci puteai mânca de zece ori! (I. Agârbiceanu).

Fraza

§ 125. Semnele de punctuaţie folosite în fraza formată prin coordonare

A. Propoziţiile coordonate juxtapuse

Propoziţiile coordonate juxtapuse (nelegate prin conjuncţii) din cadrul unei fraze se despart prin virgulă:

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineaţa ninge iară. (V. Alecsandri)

Exerciţiul 208. Explicaţi folosirea semnelor de punctuaţie care separă propoziţiile coordonate din textele mai jos.

1. S-a stins viaţa falnicii Veneţii, nu vezi lumini, n-auzi cântări prin baluri. (M. Eminescu). 2. Nu s-a auzit de acolo niciun glas, nu s-a simţit nicio mişcare. (M. Sadoveanu). 3. Urc gâfâind strada sucită pe coaste, sar peste pietroaie, peste trunchiul de jgheab al unei fântâni, alerg cu sergentul Voicu după mine. (Camil Petrescu). 4. Mergeau neîncetat, era ger uscat, roatele pocneau, aburul ieşea din spinările cailor. (M. Preda). 5. Noaptea se oprise de dragul lor, cocoşii amuţiră, zorile rămase ascunse după munţi vreme îndelungată... (V. Eftimiu). 6. Cultura nu e un lux, este un strict necesar. (G. Ibrăileanu). 7. Apoi pricepu, întoarse caii, le prinse răscrucile de ştreanguri, legă frânghia şi porni cu ei spre tatăl său. (M. Preda). 8. Cerul încărunţi de nouri, vântul începu a geme. (M. Eminescu). 9. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon. (I. L. Caragiale). 10. Nu ploua, nu băteau vânturi, nu ardea prea tare soarele. (M. Sadoveanu). 11. Fii cuminte, nu bea vin, nu răcni şi nu trage sabia fără folos. (M. Sadoveanu). 12. Mulţi pier, alţii cad în robie. (M. Sadoveanu). 13. Scumpul mai mult păgubeşte, leneşul mai mult aleargă. 14. Mă uit la ceas, e miezul nopţii. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 209. Puneţi, în textele de mai jos, semnele de punctuaţie care lipsesc.

1. Au îngrijit caii le-au dat orz au adus într-o odaie tarhatul ş-au stat de vorbă cu femeia de gazdă şi cu crâşmarul până într-un târziu. (M. Sadoveanu). 2. Sunt bătrân am văzut multe. (N. Gane). 3. Puiu ridică arma ocheşte trage. (V. Eftimiu). 4. Mii de frânturi de gânduri scânteiau în aceeaşi secundă se ciocneau se amestecau se înlănţuiau. (L. Rebreanu). 5. Trecură zile trecură săptămâni trecură luni. (V. Eftimiu). 6. Dădu din umeri se ridică de pe bancă porni spre casă. (V. Eftimiu). 7. Căscă gura să înjure făcu doi paşi spre Titu se opri se întoarse şi bătu cu pumnul în masă... (L. Rebreanu). 8. Notarul luă o cheie descuie portiţa apoi cu alta lăcatul de la uşa tinzii. (I. Agârbiceanu). 9. Bătrânul era veşnic nemulţumit mormăia tuşea mereu. (V. Eftimiu). 9. Mama Axintei roboteşte prin casă aşterne masa se uită la fetiţă îi zâmbeşte o ameninţă cu degetul ... (V. Eftimiu). 10. Unora războiul le ia viaţa celor mai mulţi le aduce suferinţă greu de îndurat

pe câţiva îi scaldă în aur. (Z. Stancu). 11. Dar cine eşti dumneata de unde-mi ştii numele ce cauţi la mine? (I. Agârbiceanu). 12. Vântul chinuie copacii zguduie fereastra clatină acoperişul de şindrilă. (Z. Stancu)

B. Propoziţiile coordonate legate prin conjuncţii nerepetate

Propoziţiile coordonate legate prin conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale: copulative (*precum şi*), adversative (*ci, dar, iar, însă*), conclusive (*aşadar, deci, prin urmare*) se despart prin virgulă:

Ana se mai uită înapoi, dar el nu mai întoarse capul. (L. Rebreanu)

Câinii se mai ţineau cum se mai ţineau, însă urşii se aflau la capătul puterilor. (Z. Stancu)

Cert pare numai că inamicul n-are cu el decât o baterie, deci şi forţele de infanterie trebuie să fie minime. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 210. Copiaţi textele de mai jos punând semnele de punctuaţie necesare.

1. Înţelepciunea nu se împrumută cu carul ci se câştigă cu bobul! (N. Iorga). 2. La ceasul trei pornirăm iuţi dar ne-am întors în văi bătuţi. (G. Coşbuc). 3. Mi-a fost destul de neplăcut dar n-am dat niciun semn de nemulţumire. (Camil Petrescu). 4. Zgârcitul se bucură luând iar darnicul se mângâie dând. (Folclor). 5. Nu ţi-e necaz când te izbeşte un armăsar ci când te trânteşte un măgar. (A. Pann). 6. Ascultă cu urechile, vezi cu ochii dat taci cu gura. (Z. Stancu). 7. Tinereţea ne înşală poate ea pe noi dar noi nu putem înşela nicicând tinereţea. (I. Agârbiceanu). 8. Asta o ştie el mai bine decât mine dar o ştiu şi eu. (M. Sadoveanu). 9. Părinţii mănâncă aguridă iar fiilor li se strepezesc dinţii. (Folclor). 10. Nici mi-e foame, nici mi-e sete ci mi-e dor de codrul verde. (Folclor). 11. Scăparea lor era lăstarul dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 12. Mama se repede spre el dar până să facă un pas, maiorul cade lat. (I. L. Caragiale). 13. Vorbea prea tare însă ca şi cum ar fi fost singur. (M. Sadoveanu). 14. Dragi îmi sunteţi dar n-am ce vă face. (M. Sadoveanu). 15. Păzeşte-te de zgârcenie dar nici risipitor să nu fii. 16. Înţelese că hatmanul Sandu plesneşte de-o veste deosebită deci s-a petrecut ceva peste noapte în ţara Moldovei. (M.

Sadoveanu). 17. Era prea mare pentru a se mulţumi cu ograda dar prea mic pentru a se încumeta pe uliţă. (I. Teodoreanu). 18. O luptă-i viaţa deci te luptă cu dragoste de ea, cu dor. (G. Coşbuc). 19. Voii să îi răspund însă el îmi curmă vorba. (N. Gane). 20. Curiozitatea îl aţâţa iar frica îl oprea. (L. Rebreanu)

C. Propoziţiile coordonate legate prin conjuncţii repetate sau cu corelativ

1. Propoziţiile coordonate introduse prin conjuncţiile copulative *şi, nici* sau disjunctive *ori, sau*, *fie* se despart prin virgulă când conjuncţia se repetă la fiecare propoziţie. Virgula se pune începând cu a doua propoziţie:

Şi merg ei o zi, şi merg ei două, şi merg patruzeci şi nouă până ce de la o vreme le intră calea în codru. (I. Creangă)

Nici frunza nu se mişcă, nici vântul nu suspină. (I. H. Rădulescu)

Sau taci, sau zi ceva mai bun decât tăcerea. (Folclor)

2. Propoziţiile coordonate introduse prin locuţiunile conjuncţionale cu corelativ *nu numai că..., dar şi...*; *nu numai că... , dar nici...* se despart prin virgulă:

Dormind, nu numai că te odihneşti, dar şi timpul îl omori mai repede. (Z. Stancu)

Tudor Bălosu nu numai că nu-şi cunoştea bine fata, dar nici măcar nu bănuise ce se petrecuse cu ea după măritiş. (M. Preda)

Exerciţiul 211. Puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Şi eu vreau să-ndrăznesc a scoate din mâna lor dragostea mea; ori izbândesc ori îmi las aici oasele. (M. Sadoveanu). 2. Nici ploaia îl udă nici soarele îl arde. 3. Şi fetele se ţineau de el şi el era vesel şi roşea şi se simţea bine. (I. Slavici). 4. Şi pieptul mă doare şi tuşesc. (I. Agârbiceanu). 5. Şi plânge mama pe ceaslov şi-n barbă plânge tata... (O. Goga). 6. Cât despre Ursu, dulăul, nu numai că sărea dar se dădea şi peste cap. (V. Eftimiu)

§ 126. Semnele de punctuaţie folosite în fraza formată prin subordonare

A. Propoziţii subordonate care nu se despart de regenta lor

Nu se despart în general prin virgulă de regenta lor următoarele tipuri de propoziţii subordonate:

a) propoziţia subiectivă:

Cine află îşi pierde viaţa. (M. Sadoveanu)

b) propoziţia predicativă:

Treaba lor e să fie cu ochii în patru. (L. Rebreanu)

c) propoziţia predicativă suplimentară:

Îl văzuse bine cum căzuse. (E. Gârleanu)

d) propoziţia completivă de agent:

El este lăudat de oricine îl cunoaşte.

e) propoziţia circumstanţială instrumentală:

Îl plesneşte cu ce are în mână. (Z. Stancu)

f) propoziţia circumstanţială sociativă:

A venit cu cine îi este prieten.

Notă. Propoziţiile subordonate de tipurile enumerate mai sus, când sunt coordonate între ele şi nu sunt legate prin conjuncţii, se despart prin virgulă:

Mă bucură că aveţi inimă atât de bună, că sunteţi iertători la suflet, că vă aveţi de bine între domniile-voastre şi nu vă duşmăniţi unii pre alţii. (V. Eftimiu)

Îi venea să se ducă la casa cu nuntaşi, să-i puie foc, să le strice petrecerea. (V. Eftimiu)

Rostul lui e deci să întoarcă oile rătăcite, să răspândească graiul românesc, să întărească mândria naţională a celor şovăitori. (L. Rebreanu)

Toţi tâlharii se apără cu nu ştiu, n-am văzut, n-am auzit. (Z. Stancu)

Auzi pe Ilona cum aşează sticluţa pe masă, cum şterge linguriţa, cum păşeşte în vârful picioarelor şi se lasă pe scaunul ei de la picioarele patului. (L. Rebreanu)

B. Propoziţii subordonate care se despart de regenta lor în funcţie de topică

1. Propoziţiile completive directe şi indirecte se despart prin virgulă când stau înaintea regentei:

Că e mare, văd eu bine! (I. Agârbiceanu)

Ce o mai fi, om mai vedea! (V. Eftimiu)

Ce frică a păţit când s-a simţit strâns în palma flăcăului, numai el a ştiut. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

Din ce ne-a dăruit Dumnezeu, dăm şi noi cu dragă inimă. (M. Sadoveanu)

2. Propoziţiile circumstanţiale de loc şi de timp se despart prin virgulă când stau înaintea regentei şi când nu se insistă în mod deosebit asupra lor (circumstanţa nu este esenţială pentru comunicare):

Unde nu e nădejde de dobândă, lipseşte şi îndemnul de lucru. (I. Slavici)

Axinta, draga mea, acolo unde sunt adunate averi, toate se petrec la fel! (V. Eftimiu)

Când se trezi, soarele era sus pe cer. (I. Agârbiceanu)

Când se găsi iarăşi afară, Vitoria privi în cer nouri subţiri prin care răzbătea slabă lumina de lună. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 212. Explicaţi folosirea semnelor de punctuaţie care despart propoziţiile completive directe şi indirecte de regenta lor.

1. Să mă duc acasă la mătuşa ei, nu putea fi vorba. (Camil Petrescu). 2. De ce ţi-e frică, nu scapi. (Folclor). 3. Pentru ce-ai putea face tu, eu aş putea să-ţi fiu învăţător, măi băiete! (M. Sadoveanu). 4. Spun şi eu o vorbă celor care au urechi de auzit. (M. Sadoveanu). 5. Cu un renegat vorbesc, ştiu prea bine! (L. Rebreanu). 6. Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face. (Folclor). 7. Cu cine trăieşti, să nu te târguieşti. (Folclor). 8. Ce agoniseşte un cap de bărbat într-o viaţă întreagă, o muiere nepricepută prăpădeşte într-un an de zile, şi mai puţin. (L. Rebreanu). 9. De unde s-a luat el aici, nu ştiu. 10. Despre cine suntem, de unde venim şi unde ne ducem, să nu se afle nimic. (M. Sadoveanu). 11. Acuma, ce-o să se aleagă de casa asta, bunul Dumnezeu ştie! (L. Rebreanu). 12. Ce n-aduce anul, aduce ceasul. (N. Filimon). 13. Cât de frumoasă eşti, pot spune. (M. Eminescu). 14. Câte a tras acolo bietul băiat,

numai pielea şi oasele lui ştiu. (V. Eftimiu). 15. Că de plecat din Constanţa, nu mai plec, să ştiţi! (V. Eftimiu). 16. Dacă a fost, să spuie omul. (M. Sadoveanu). 17. Cât îi trebuie lui, ştie. (M. Preda). 18. Dar că ar fi smuls toate rătăcirile iubirii păgâne, nu putea crede. (I. Agârbiceanu). 19. Că nu poate plăti acum asemenea sumă, era sigur. (L. Rebreanu). 20. Ceea ce spui, eu nici nu cunosc şi nici nu ştiu. (I. Agârbiceanu). 23. Că sunt şi bani străini, recunosc. (Camil Petrescu). 24. Cum s-a chinuit, numai ea ştia! (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 213. Explicaţi folosirea semnelor de punctuaţie care despart propoziţiile circumstanţiale de loc şi de timp.

1. Pe unde fuseseră altădată sate, acum nu mai întâlneai decât mormane de cenuşă şi resturi de ziduri arse şi afumate. (Z. Stancu). 2. Când m-am arătat, s-au ridicat toţi în picioare şi mi s-au închinat. (M. Sadoveanu). 3. Şi cum ajunge la târg, se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului. (I. Creangă). 4. Când gâştele păzesc stratul, puţin îi rămâne grădinarului. (I. Slavici). 5. Când merge, saltă puţin şi se mlădie. (B. Şt. Delavrancea). 6. Cât îi mic, prinde muşte cu ceaslovul. (I. Creangă). 7. Şi cât vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta. (I. Slavici) 8. Eu voi trece la ai noştri îndată ce voi putea. (L. Rebreanu). 9. De când lumea s-a zidit, interesul n-a lipsit. (Folclor). 10. Când şoarecele e sătul, e acră făina. (Folclor). 11. Când nenorocirea doarme, fereşte-te s-o trezeşti. (Folclor). 12. Când am aflat această bună veste, am sărit pe cal. (M. Sadoveanu). 13. Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială şi semn fiecărui neam. (M. Sadoveanu). 14. Când se trezi, auzi un glas străin lângă dânsul. (L. Rebreanu). 15. Când de multe te apuci, mai pe toate le încurci. (Folclor)

C. Propoziţii subordonate care se despart în funcţie de gradul de legătură cu regenta

I. Se despart prin virgulă de regenta lor, când au valoare explicativă, deci când nu sunt esenţiale pentru comunicare, următoarele tipuri de subordonate:

1) propoziţia atributivă explicativă:

De altfel, eu cred că vor veni lupte mari, în care se vor angaja toate unităţile. (Camil Petrescu)

2) propoziţia circumstanţială de mod:

David era mort de oboseală, cum nu fusese niciodată. (L. Rebreanu)

3) propoziţia circumstanţială de cauză:

Cinsteşte pe bătrâni, căci şi tu poţi fi bătrân. (A. Pann)

4) propoziţia circumstanţială de scop:

M-am ridicat repede, ca să-i sărut mâna. (M. Sadoveanu)

5) propoziţia circumstanţială condiţională:

Dacă aş fi izbutit, acum cine ştie unde aş fi. (L. Rebreanu)

6) propoziţia circumstanţială de relaţie:

Cât priveşte pe flăcăii satului, îl urau pe Miai cum urăşte cocoşul eretele. (Camil Petrescu)

În ceea ce priveşte planul, nu am nimic de adăugat.

7) propoziţia circumstanţială de excepţie:

Afară că a dormit, altceva n-a făcut nimic toată ziua.

II. Toate aceste propoziţii nu se izolează prin virgulă când conţinutul lor este important pentru comunicare:

1) propoziţia atributivă determinativă:

Ascultăm abătuţi explicaţiile care nu spun absolut nimic. (Camil Petrescu)

2) propoziţia circumstanţială de mod:

Pleoapele lui Bologa se împreunară ca şi când s-ar fi umplut de plumb. (L. Rebreanu)

3) propoziţia circumstanţială de cauză:

Oamenii se urăsc şi se luptă între dânşii pentru că sunt nesăţioşi. (I. Slavici)

4) propoziţia circumstanţială de scop:

Adună la tinereţe ca să ai la bătrâneţe. (Folclor)

5) propoziţia circumstanţială condiţională:

Dacă n-ai noroc şi parte degeaba te scoli de noapte. (Folclor).

6) propoziţia circumstanţială de relaţie:

Am în ceea ce priveşte cinstea şi credinţa lor o încredere desăvârşită... (Camil Petrescu)

Este interesat să afle cât mai mult.

7) propoziţia circumstanţială de excepţie:

Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte.   (Camil Petrescu)
N-a luat altceva decât ce i-a trebuit.

Exerciţiul 214. Identificaţi, în textele de mai jos, propoziţiile atributive şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Împrejurul copacului erau risipite ciolanele taurului, pe care-l mâncaseră, precum se vede, lupii. (I. Slavici). 2. A plecat trântind uşa, cu o energie pe care nu i-o bănuiam. (Camil Petrescu). 3. Baba, care se culcase odată cu găinile, se sculă cu noaptea-n cap şi începu a trânti ş-a plesni prin casă. (I. Creangă). 4. Vorbesc de lumea asta rea, lângă care trăim. (M. Sadoveanu). 6. Iată, în sfârşit, unul care voia în adevăr să-l cumpere. (I. Slavici). 7. Mai ales într-un rând îi picase lui moş Nichifor două iepuşoare, care mergeau de minune la drum. (I. Creangă). 8. Tâlharii aceia prădaseră, din întâmplare, şi o biserică, din care luaseră cu dânşii, între altele, şi un sac de tămâie. (I. Slavici). 9. Spectacolul surprinde oamenii care continuă să mănânce brânză, cu o tihnă ţărănească. (Camil Petrescu). 10. Polina, care n-avea nimic rupt pe ea, se simţi iarăşi atinsă ca şi data trecută cu untdelemnul. (M. Preda). 11. Îndată ce puse capul pe pernă avu senzaţia că trupul i-a amorţit. (L. Rebreanu). 12. Ion, care n-o văzuse în ogradă, se sperie văzând-o aici. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 215. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de mod şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. O vorbă răneşte mai mult decât o sabie ascuţită. (Folclor). 2. O să tac cum tace piatra. (Z. Stancu). 3. Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi. (Folclor). 4.Fiecare să doarmă cum îşi aşterne. (L. Rebreanu). 5. Ne uităm unii la alţii, cum se uită vecinii, în faţa casei, unii la alţii, peste drum. (Camil Petrescu). 6. Şi vremea trecea peste dânsul, nemăsurată şi nepătrunsă, cum trece peste oamenii lecuiţi de ispitele fericirii. (L. Rebreanu). 7. Toată ziua de sâmbătă îşi ascunse mânia parcă nici n-ar bănui nimica-n lume. (L. Rebreanu). 8. Bătu la uşă, uşor, cum bat flăcăii în geam, la fete. (L. Rebreanu). 9. Mai bine să te însori de două ori, decât să mori o dată. (Folclor). 10. Dracul nu e aşa negru, cum îl zugrăvesc oamenii. (Folclor). 11. Dar şi noi încă o pândeam cum se pândeşte-o fiară. (V. Alecsandri). 12. Îndată iese de sub tufă şi se lungeşte în mijlocul drumului ca şi cum ar fi

moartă. (I. Creangă). 13. Şi sufletul, fără să-i ceară încuviinţarea, s-a furişat acasă. (I. Teodoreanu). 14. Şi s-o trăzneşti cu capul de păretele cel despre răsărit, cât îi putea. (I. Creangă)

Exerciţiul 216. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de cauză şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Dormiţi liniştiţi ca la voi acasă, că stau eu de pază. (I. Slavici). 2. Trebuie să fii vesel, căci ai avut izbândă. (M. Sadoveanu). 3. Să nu îndrăzneşti a-mi spune minciuni, căci îţi strămut fălcile. (M. Sadoveanu). 4. Îmi vine să tuşesc, că mă îneacă fumul. (I. Slavici). 5. Eu ştiu că nu eşti om cu mintea întreagă, căci te pui cu stăpânirea. (M. Sadoveanu). 6. Pornim pe înserate la un contraatac inutil, căci, neizbutind să intre în oraş, inamicul s-a retras. (Camil Petrescu). 7. Sunt mirat, căci n-au dat niciun semn despre asta până acum. (Camil Petrescu). 9. Voia să adoarmă îndată, fiindcă într-adevăr călătoria îl zdrobise... (L. Rebreanu). 10. De haiduci n-a dat, că se ascundeau bine... (V. Eftimiu). 11. Şi, fiindcă Ion n-a venit pe la ei, seara s-a dus la cârciumă unde l-a şi întâlnit. (L. Rebreanu). 12. I se zicea drum mare pentru că era drum vechi de când lumea. (M. Sadoveanu). 13. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (I. Creangă). 14. Măria ta nu te uita aşa la mine, căci eu nu-s vinovat pentru faptele lui. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 217. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de scop şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Te pomeneşti că prind de veste că avem bani în care şi ne omoară, ca să ia banii de la noi. (I. Slavici). 2. Ca să ardă şoarecii, nu da foc morii. (Folclor). 3. Bate apa în piuă să aleagă unt. (Folclor). 4. Ca să nu fugă, i-au pus picioarele în butuc. (M. Sadoveanu). 5. Ar fi dat, ca să nu fie gâlceavă, cu dragă inimă, taurul. (I. Slavici). 6. Creşte şarpele la sân ca să te muşte mai bine. (Folclor). 7. Nu lua cu tine decât un cal şi doi caşi la coburi, ca să ne fie de prânzare. (M. Sadoveanu). 8. Ne-am înfăţişat să-ţi plătim, cucoane! (M. Sadoveanu). 9. Deschise ochii, să se convingă. (L. Rebreanu). 10. Îndată după dejun trebuie să plece, ca să poată prinde la Costeşti acceleratul. (L. Rebreanu). 11. Pe urmă lăsă bucatele la foc să fiarbă şi se duce prin pădure să caute pe cumătru-său şi să-l poftească la praznic. (I.

Creangă). 12. Se uită în toate părţile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 13. Am intrat în oaste ca să lupt împotriva voastră! (V. Eftimiu). 14. Voi face tot ce-mi vei porunci, numai ca să-ţi fiu pe plac! (V. Eftimiu). 15. Ca să-şi atingă ţinta, ei căutau să pună mâna pe vestitul fluier fermecat. (V. Eftimiu). 16. Ca să nu te scap, de două zile pândesc toate trenurile, ţipând ca un nebun. (L. Rebreanu). 17. Vai, lasă-mi-l mai ieftin, ca să-l pot cumpăra. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 218. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale condiţionale şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Dacă n-ar fi proştii, deştepţii ar muri de foame. (Camil Petrescu). 2. Dacă vrei să trăieşti, trebuie să te aperi. (Z. Stancu). 3. De eşti tu acela, nu-ţi sunt mumă eu. (D. Bolintineanu). 4. Când aţi şti voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, şi eu din pricina ei, i-aţi plânge de milă. (I. Creangă). 5. Minte de ar creşte pe toate cărările, ar paşte-o şi măgarii. (A. Pann). 6. Dacă nu vine muntele la Mahomed, vine Mahomed la munte. (Folclor). 7. Omul prost, dacă nu e fudul, nu are niciun haz. (Folclor). 8. Dacă faptele sunt, veştile nu pot întârzia. (M. Sadoveanu). 9. Să fi ars casa pe el, m-aş fi tăvălit de bucurie. (B. Şt. Delavrancea). 10. Poiana era pustie, dar turcii, dacă au luat-o pe drumul oilor, erau să ajungă şi ei tot acum! (G. Galaction). 11. Cu şchiop într-un loc de şezi, te înveţi să şchiopătezi. (Folclor). 12. Dacă mi-a fi scris să mor, oi muri. (M. Sadoveanu). 13. Şi, dacă nu-ţi faci bine datoria, să ştii că unde-ţi stă capul, au să-ţi steie picioarele! (M. Sadoveanu). 14. Dacă nu veniţi voi la mine, mă duc eu la voi! (I. Slavici)

Exerciţiul 219. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de relaţie şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Şi în ce mă priveşte, mai curios sunt să ştiu ce părere aveţi dumneavoastră. (M. Preda). 2. În ce priveşte celelalte cheltuieli, nu vă pot spune nimic. 3. În ceea ce priveşte aceste planuri, încă nu am discutat cu ei. 4. În ce priveşte structura lor, aceste sisteme sunt asemănătoare. 5. Omul nu trebuie să-şi piardă niciodată răbdarea în ceea ce ştie că este după legile firii. (G. Călinescu). 6. Nu mai încăpea îndoială că băiatul a găsit pe Naţl şi că amândoi o aşteptau în dosul Sărăriei. (I. Slavici). 7. Asta putea fi adevărat în ceea ce privea pe copiii lui Moromete. (M. Preda). 8. În ceea ce priveşte

direcţiile de activitate, el este de altă părere. 9. Ei sunt interesaţi să participe la acest concurs cât mai mulţi elevi. 10. Am vorbit cu el în ceea ce priveşte plecarea.

Exerciţiul 220. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de excepţie şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Nimic altceva n-au făcut decât să stea. (M. Preda). 2. Eteriştii nu făcuseră altă vitejie decât să prindă pe Tudor şi să-l omoare, la miezul nopţii. (G. Galaction). 3. Nu făcea altceva decât să citească. 4. Treci prin apă, treci prin văzduh, dar pe podul meu n-ai să treci, afară numai dacă te baţi cu mine!... (V. Eftimiu). 5. Ce să le mai facem altceva decât să le interzicem să mai crească atâtea vite? (M. Preda). 6. În afară că m-a rugat să-l ajut, nu mi-a mai spus nimic. 7. Aceasta nu făcea nimic altceva decât să-l supere şi mai rău. 8. Nu voia nimic mai mult decât să-ţi vorbească. 9. În afară că s-au certat, altceva n-au făcut. 10. N-am făcut nimic altceva decât că ne-am împlinit jurământul. (Z. Stancu). 11. Nu s-a întâmplat nimica, fără decât a ars moara. (M. Sadoveanu)

C. Propoziţii subordonate care se despart totdeauna de regenta lor

Se despart totdeauna prin virgulă, indiferent de poziţia lor faţă de regentă, următoarele tipuri de propoziţii subordonate:

1) propoziţia circumstanţială consecutivă:

Dar emoţia lor era aşa de mare, că nu putură să descifreze nimic. (L. Rebreanu)

2) propoziţia circumstanţială concesivă:

Nu, n-am fost nicio secundă gelos, deşi am suferit atâta din cauza iubirii. (Camil Petrescu)

3) propoziţia circumstanţială opoziţională:

În loc să se supere, femeia avu un zâmbet ascuns. (M. Preda)

4) propoziţia circumstanţială cumulativă:

Pe lângă că nu ştie nimic, nici nu învaţă.

Pe lângă că-şi păgubeşte stăpânul, nu prinde nici meseria. (Z. Stancu)

Exercițiul 221. Identificați propozițiile circumstanțiale consecutive și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Viața mă asprise atât de mult, încât ajunsesem să cred să nu mai am lacrimi. (Z. Stancu). 2. Herdelea era atât de zăpăcit, că pusese țigara cu focul în gură. (L. Rebreanu). 3. Toate-i păreau ca-n povești și-i erau atât de dragi, încât îi venea să le îmbrățișeze. (L. Rebreanu). 4. Nicolae arăta atât de întristat, încât ți se făcea rău uitându-te la el. (M. Preda). 5. E un ciripit, un piuit, spre seară, de te crezi în rai. (Em. Gârleanu). 6. Viața aceea i se părea acuma atât de dulce, o râvnea cu atâta patimă, încât toată ființa și-o simțea îndurerată. (L. Rebreanu). 7. Așa era de prăpădit, încât a trebuit să-l culce oamenii lui în căruță. (M. Sadoveanu). 8. Mi se încleștaseră fălcile, de nu mai puteam vorbi aproape. (Camil Petrescu). 9. Sunt atât de obosit, sunt atât de sleit de voință, încât cu greu mă stăpânesc să nu urlu furios. (Camil Petrescu). 10. Era așa de mare tăcerea serii, încât, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătând. (M. Sadoveanu). 11. Era atât de plin de sine însuși, încât se gândea numai la pământurile lui. (L. Rebreanu). 12. Palma fusese atât de grea, că la durut capul toată ziua. (M. Preda). 13. Împrejur întunericul se răspândise, încât ințepa ochii. (L. Rebreanu)

Exercițiul 222. Identificați propozițiile circumstanțiale concesive și explicați semnele de punctuație folosite în cazul lor.

1. Calul, că e cu patru picioare, și tot se poticnește. (Folclor). 2. Noua mea entuziastă m-a silit să dansez cu ea, deși dansam prost. (Camil Petrescu). 3. Deși începea să dovedească în deosebite împrejurări inteligență, natura lui bună și naivă trebuia să-l ducă la experiențe dureroase. (M. Sadoveanu). 4. Am ghicit, fără să vreau, intrigi bine ascunse. (G. Ibrăileanu). 5. Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori. (I. Creangă). 6. Pe măgar, cât să-l împodobești, armăsar nu poți să-l numești. (Folclor). 7. Dumnezeu, că e Dumnezeu, și nu poate mulțumi toată lumea. (Folclor). 8. Nu mai țin minte ce, deși fusese scris atât de citeț. (M. Sadoveanu). 9. În ograda gimnaziului mișcare puțină, deși soarele strălucea în azurul cerului, cernând pulbere de aur peste grădini înflorite. (M. Sadoveanu). 10. Cât de rău să trăiască omul, tot nu se îndură să moară. (Folclor). 11. Deși noaptea fusesem în avanposturi, sunt iarăși în linia întâi.

(Camil Petrescu). 12. Deşi nu era deloc frig şi nici răcoare, Irina tremura din tot trupul. (M. Preda)

Exerciţiul 223. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale opoziţionale şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Mai bine să te pizmuiască cineva, decât să te plângă. (Folclor). 2. În loc să fie veselă şi mulţumită, era, dimpotrivă, tristă şi amărâtă, şi plângea în ascuns de mamă-sa. (N. Batzara). Dar, în loc să danseze, se ţinu toată seara pe urmele Lucreţiei. (L. Rebreanu). 4. Fugarii din adăpost, în loc să se moaie, se îndârjeau. (Z. Stancu). 5. Dar nu, iată şi cei şaisprezece s-au oprit după treizeci de paşi şi, în loc să deschidă focul, stau şi se uită la noi. (Camil Petrescu). 6. În loc să te apuci de muncă, baţi câmpii în bocanci, păzeşti pe boieri! (M. Preda). 7. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mănăstire. (M. Preda). 8. În loc să obosesc, dobândeam mai multă putere. (G. Bogza). 9. Mai bine să lucrezi în zadar, decât să stai cu mâinile goale. (N. Iorga). 10. În loc să blăstămi în stânga, laudă în dreapta şi tot acelaşi scop vei ajunge. (N. Iorga). 11. Te-ai repezit să cumperi plug nou, în loc să mai aştepţi. (M. Preda). 12. Şi în loc să se oprească aici, se pomeniră cu toţii auzind pentru întâia oară nişte cuvinte cam nepotrivite şi supărătoare. (M. Preda)

Exerciţiul 224. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale cumulative şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. După ce că nu munceşti, nici nu taci! (M. Preda). 2. După ce că-mi sari în cap, mai vrei să te apăr. (M. Preda). 3. Pe lângă că a lucrat toată ziua, apoi a mai şi dormit puţin noaptea. 4. Nu numai că nu-l ajută, dar nici nu-l lasă în pace. 5. După ce că e sărac, a mai fost şi dat în judecată. 6. Pe lângă că a pierdut o groază de timp, a mai rămas şi dator. 7. În afară că a câştigat bani, a mai căpătat şi o experienţă bogată. 8. După ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt şi brutali şi mojici, mai ales cu copiii de familie bună. (I. L. Caragiale). 9. Pe lângă că e cuminte, mai e şi foarte harnică.

§ 127. Punctul şi virgula în frază

Punctul şi virgula se foloseşte:

a) pentru a despărţi, în cadrul unei fraze formate prin coordonare sau prin subordonare, propoziţii sau grupuri de propoziţii care sunt concepute ca unităţi relativ independente;

b) pentru a fragmenta o frază de mare întindere, incluzând propoziţii cu părţi de propoziţie izolate prin virgulă:

Ar fi voit să meargă la ea, să-i ceară iertare şi să o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa, şi aşa ieşi afară, ca să fie singur cu gândurile sale. *(I. Slavici)*

Exerciţiul 225. Analizaţi fragmentele de text despărţite prin punct şi virgulă. Motivaţi folosirea acestui semn de punctuaţie.

1. Stăpânirea va hotărî cum va binevoi; eu nu mă amestec. (M. Sadoveanu). 2. Frunzişurile stinse îl stropesc cu apă; a plouat întruna până acum. (Camil Petrescu). 3. Am aşteptat o vreme; nu multă. (M. Sadoveanu). 4. Am pornit spre han; însă cu îndoială. (M. Sadoveanu). 5. Noaptea era târzie; se zărea geana de ziuă. (A. Russo). 6. Era cerul de o frumuseţe nespusă; ceasul era târziu; vorbele baciului aveau o gravitate profetică. (D. Zamfirescu). 7. Nu-i spunea nici basme ca ale mamei, cu Ilene Cosânzene şi Feţi-frumoşi, în care el nu credea, ci poveşti adevărate despre lupi, care atacă pe drum de iarnă călătorii; despre focuri mari, care ard pădurile, de fug năuce fiarele şi vitele în toate părţile; cum se războiesc împărăţiile; despre ape mari ca de la Bălceşti la Piteşti, pe care se merge cu corăbii; şi cum înoată, fără să-şi piardă puterea, marinarii din corăbiile răsturnate de furtuni; cum sunt casele la Ţarigrad; cum taie turcii oamenii pe poduri; îi spunea că sunt în Itiopia bărbaţi şi femei, negri ca smoala, şi lei, şi elefanţi. (Camil Petrescu)

§ 128. Două puncte în frază

În cadrul frazei, două puncte se folosesc înaintea unui fragment de text:

a) care conţine o enumerare:

Am învăţat şi alte lucruri pe care nu le mai înşir aici: să plantez o floare, să împletesc coşuri de mlajă, să fac o pălărie din paie de secară ş.a.m.d. (M. Sadoveanu)

b) care explică conţinutul primei părţi (între ambele părţi ale frazei pot fi intercalate cuvintele *şi anume*):

Mai ales un semn neîndoielnic era ştiut: că se arătaseră pe câmpuri, în acea primăvară, ţistari fără număr. (M. Sadoveanu)

c) care include o concluzie:

Ai avut două pâini întregi: doi lei ţi se cuvin. (I. Creangă)

Notă. Uneori, înaintea unei propoziţii care conţine o explicaţie se poate pune şi linia de pauză:

Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul – ca să-mi toarne dulceaţă în şoşoni. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 226. Puneţi două puncte acolo unde sunt necesare.

1. Ar fi vrut să se rupă în două jumătate să plece cu puii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu disperare. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 2. Ţara noastră suntem noi toţi şi ceva mai mult toată datoria teribilă care vine de la cei care au întemeiat-o. (N. Iorga). 3. Se gândi să bea ori să nu bea? (Z. Stancu). 4. Şi-ajuns în ţară, eu te rog, fă-mi cel din urmă bine pământul ţării să-l săruţi şi pentru mine! (G. Coşbuc). 5. O fi viaţa chin răbdat, dar una ştiu ea ni s-a dat ca s-o trăim! (G. Coşbuc). 6. După întâiile scrisori, Laura a stat la îndoială să-i răspundă ori să nu-i răspundă? (L. Rebreanu). 7. Îndoielile i le-a risipit Titu cu o povaţă înţeleaptă poate să-i scrie, dar cu multă băgare de seamă. (L. Rebreanu). 8. Măria-sa Ştefan nu ştia nimic venea cu soţii săi la nuntă. (M. Sadoveanu). 9. – Ce să facem? răspunse Petrea. Ce am făcut cu cocoşul îl tăiem, îl jupuim, îl frigem şi-l mâncăm. (I. Slavici). 10. Am un copac cu patru craci una înverzeşte, alta rodeşte, una veştejeşte şi alta se usucă. (Folclor). 11. Dar când să aţipească, deodată se aud prin casă o mulţime de glasuri, care de care mai urâcioase unele miorlăiau ca mâţa, altele coviţăiau ca porcul, unele orăcăiau ca broasca, altele mormăiau ca ursul. (I. Creangă). 12. Moare în mine încă o iluzie aceea că aş fi putut fi un bun comandant. (Camil Petrescu). 13. Catrina şi fetele aflară mai târziu de acest plan şi se hotărâră repede nu le convenea. (M.

Preda). 14. Istoria nu va şti decât am biruit sau am fost biruiţi... (L. Rebreanu). 15. Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneşă pasăre dormea ziua şi noaptea. (Em. Gârleanu). 16. Aşa e firea omului fiecare pune bucuros şeaua pe iapa vecinului. (I. Slavici). 17. Ai ucis ţi-a venit ceasul pedepsei. (M. Sadoveanu). 18. Să-mi dai şi-o bucată de mămăligă n-am mâncat nimic de ieri. (I. Agârbiceanu). 19. Punea fetişcana la tot felul de treburi căra apă, spăla, aducea merinde şi lemne din târg, făcea focul, dereteca prin cameră, ştergea praful de pe lucrurile pe care le cumpăra şi le vindea negustorul de vechituri. (V. Eftimiu). 20. Numai atâta să ştii pumnul nu-i dreptate. (L. Rebreanu). 21. După un pătrar de oră, zărirăm o lumină şi forma unei aşezări omeneşti era o stână. (C. Hogaş). 22. Şi uneori avem necaz din partea urşilor ne strică averea. (M. Sadoveanu). 23. O tulbura aceeaşi spaimă n-a fost lucru curat! (I. Agârbiceanu)

§ 129. Semnele de punctuaţie folosite la vorbirea directă

Semnele de punctuaţie care se folosesc la vorbirea directă sunt: două puncte, ghilimelele şi linia de dialog.

Există următoarele cazuri de folosire a semnelor de punctuaţie la vorbirea directă:

1.Vorbirea directă este după cuvintele care o anunţă:

a) vorbirea directă se marchează prin ghilimele:

□: „■." *Matilda se înspăimântă şi strigă: „Nu intraţi acolo, să-mi speriaţi copilul."* (M. Preda)

□: „■?" *Femeile făceau câte un semn de întrebare către feciorașii care duceau povara: „Cine-i?"* (I. Agârbiceanu)

□: „■!" *Un singur glas prevesti: „Să băgaţi de seamă că se încaieră!"* (M. Preda)

b) vorbirea directă se marchează prin linia de dialog:

□: – ■. *Părintele Daniil râse:*
– Cunoaştem asta şi nu ne pare rău. (M. Sadoveanu)

□: – ■? *George strigă din uliţă:*
– Oaspeţi primiţi, oameni buni? (L. Rebreanu)

□: – ■! *Ş-a strigat cu mare străşnicie, înălţându-se în scări:*
– Oameni buni, staţi! (M. Sadoveanu)

□: – ■... *Fata se ridică şi şopti:*
– A venit tata... (L. Rebreanu)

2. Vorbirea directă se află înaintea cuvintelor care o anunţă:

a) vorbirea directă se marchează prin ghilimele:

„■," □. *„De-atunci n-am mai văzut-o", declarai anchetatorului.* (M. Preda)

„■?" □. *„Nu mă mai iubeşti?" am întrebat-o.* (M. Preda)

„■!" □. *„Nu te mai priveşte!" zise.* (M. Preda)

b) vorbirea directă se marchează prin linia de dialog:

– ■, □. *– Totuşi aceste scrisori sunt, zise el cu linişte.* (M. Sadoveanu)

– ■? □. *– Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât.* (I. Creangă)

– ■! □. *– Sentimentele adevărate trebuie să reziste oricărei ispite! glăsui Apostol apăsat.* (L. Rebreanu)

3. Cuvintele care anunţă vorbirea directă sunt intercalate în aceasta:

a) vorbirea directă este marcată prin ghilimele:

„■, □, ■." *„Dacă nu vrei, am auzit-o spunând, atunci n-ai ce mai căuta pe la mine."* (M. Preda)

„■, □, ■?" *„Bunicule, strigai, cât trebuie să stau aşa?"* (M. Preda)

„■, □, ■!" *„Bine, bine, îi spusei, noapte bună!"* (M. Preda)

b) vorbirea directă este marcată prin linia de dialog:

– ■, □, ■.	– *Să vii mai târziu, îi zisei apoi omului, c-o să ne înţelegem.* (I. Slavici)
– ■ – □ – ■!	– *Eu zic aşa – spuse unul dintre ei – să le venim de hac!* (V. Eftimiu)

Exerciţiul 227. Explicaţi semnele de punctuaţie folosite la vorbirea directă.

1. – Aşa o să facem! răspunse fratele mezin. (I. Slavici). 2. Şopti neliniştit: – Mă, unde mergem noi? (M. Preda). 3. Doamna Bologa, speriată şi revoltată, întrebă: – Să-ţi primejduieşti viaţa? (L. Rebreanu). 4. – Nu te mai uita aşa la mine, zise ea. (M. Preda). 5. – Vai de mine! strigă drumeaţa oprindu-se speriată în prag, închideţi ferestrele, că ne trăsneşte pe toţi aici în cârciumă. (I. Slavici). 6. – Taci, măgarule, că ne dai de gol, îl mustră fratele mai mare. (I. Slavici). 7. – Îndeletnicirile rele ale omului – reluă el – se vede că sunt aceleaşi pretutindeni. (M. Sadoveanu). 8. – Tocmai de aceea trebuie să plec la noapte! făcu Bologa neclintit. (L. Rebreanu). 9. – Trebuie să ştiţi, zise el, că taică-meu e cimpoieş. (I. Slavici). 10. – Să-ţi fie de bine! răspunse Ghiţă privindu-l cam peste umăr. (I. Slavici). 11. – Măria-ta, am strigat eu cu îndrăzneală, a-mi venit să-mi faci dreptate! (M. Sadoveanu). 12. – Vai, băiete, îl mustră femeia, cum nu înţelegi tu o datorie ca asta! (M. Sadoveanu). 13. – Ce-a fost aici?! zise el tulburat. (I. Slavici). 14. – Nu i s-a întâmplat nimica rău, am răspuns eu cu îndoială. (M. Sadoveanu). 15. „Bine, zisei, dă-mi adresa“. (M. Preda). 16. „Bine, zise el, du-te şi te culcă, acum e târziu, o să-l luăm mâine dimineaţă“. (M. Preda). 17. „Ar avea şanse să scape?“ l-am întrebat. (M. Preda). 18. Doar acest individ pe care nu-l cunoşteam şi care a zis: „Onorată instanţă, dat fiind cazul în speţă, cer circumstanţe atenuante“. (M. Preda). 19. „Acu unde să mă duc?“ se întrebă şi în minte îi răsăreau numai răspunsuri negre. (L. Rebreanu). 20. – Bine – răspunse Ion-Vodă – vom vedea şi vom hotărî. (V. Eftimiu). 21. **–** Ai înnebunit, omule? şopti cu glas rebegit de spaimă. (L. Rebreanu). 22. „Cine ştie – cugetai eu zâmbind – dacă mie nu-mi lipseşte o doagă!“ (C. Hogaş)

Exerciţii de explicare şi de folosire a semnelor de punctuaţie

Exerciţiul 228. Explicaţi semnele de punctuaţie din textele de mai jos.
Model:

Baba, (1) *care se culcase odată cu găinile,* (2) *se sculă cu noaptea-n cap şi începu a trânti şi-a plesni prin casă,* (3) *încât biata noră,* (4) *care de-abia aţipise,* (5) *de voie,* (6) *de nevoie,* (7) *trebui să se scoale,* (8) *să sărute mâna soacrei şi să-i arate ce a lucrat.* (9) (I. Creangă)

1, 2 – prin virgule este izolată o subordonată atributivă explicativă intercalată în propoziţia regentă;

3 – virgula separă o subordonată consecutivă de regenta ei;

4, 5 – virgulele izolează o subordonată atributivă explicativă de restul frazei;

6, 7 – prin virgule se izolează complementele circumstanţiale de mod coordonate aşezate înaintea termenului regent;

8 – prin virgulă se despart propoziţiile subordonate omogene;

9 – punctul marchează sfârşitul unei fraze enunţiative.

1. Pe urmă, vreo trei zile, gândurile, dezlănţuite dintr-o toropeală prelungă, l-au chinuit şi i-au sfâşiat sufletul. (L. Rebreanu). 2. După acele viscole, treceau în vremea nopţii, pe podul luciu, sub lumina lunii, cârduri de lupi. (M. Sadoveanu). 3. La marginea lăstarului, un pui de prepeliţă, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 4. Un ţăran, cu un car plin de saci, tras de nişte cai slabi şi obosiţi de drum, ajunge la piaţă. (Folclor). 5. Pe urmă, într-o zi, acum vreo lună, a fost adus în salonaş Varga, care fusese greu rănit în şoldul stâng, tot atunci în noaptea ceea, şi din spital în spital ajunsese aici. (L. Rebreanu). 6. Astfel, toată familia se bucură când învăţătorul, într-o seară, vesti că a întâlnit în Armandia pe notarul din Gargalău, care tocmai are mare nevoie de un ajutor priceput şi ar primi cu plăcere pe Titu, plătindu-i o leafă foarte bună. (L. Rebreanu). 7. După cel din urmă popas la Sculeni, pe Prut, am răzbit întins până la Iaşi, unde am intrat cu mare bucurie, căci nu-l văzusem de mult. (M. Sadoveanu). 8. Într-o zi de duminică, pe vreme de ploaie, am auzit, destul de dimineaţă, prin uşa deschisă, glasul uncheşului meu. (M. Sadoveanu). 9. Când era mămuca bolnavă, zise el într-un târziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă, când îi era sete. (M. Sadoveanu). 10. Când se găsi iarăşi afară, Vitoria privi în cer nouri subţiri prin care răzbătea, slabă, lumina de lună. (M. Sadoveanu). 11. Ridicând ochii spre cer, mărinimosul domn cheamă în ajutoru-i protecţia mântuitoare a dumnezeului armatelor, smulge o secure ostăşească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmaşă

ce-i ameninţă mai de aproape, doboară pe toţi cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge la Caraiman-Paşa, îi zboară capul, izbeşte şi alte capete din vrăjmaşi şi, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee şi fără a fi rănit. (N. Bălcescu). 12. Când te-i întoarce la locul dumitale, să bagi de samă să nu-ţi răstorni vinul, care-i lucru bun, măcar că nu-i scump. (M. Sadoveanu). 13. Vei vedea dimineaţă, după ce va răsări soarele peste grădină, că sunt toate aici. (I. Agârbiceanu). 14. Preotul se supără, înverzi, asudă se gândi mereu să-l ia de guler şi să-l scoată afară, dar se stăpâni şi doar la plecare nu-i dădu mâna. (L. Rebreanu). 15. Într-un timp, fără să-i fi arătat nimene anume, cunoscu, numai după spuse, în răsărit, Pietrele Doamnei şi Rarăul. (M. Sadoveanu). 16. Bine, dragul tatei, dacă te bizuieşti că-i putea răzbate până acolo şi crezi că eşti în stare a cârmui şi pe alţii, alegeţi un cal din herghelie, care-i vrea tu, ie-ţi bani, cât ţi-or trebui, haine care ţi-or plăcea, arme care-i crede că-ţi vin la socoteală şi mergi cu bine, fătul meu. (I. Creangă)

Exerciţiul 229. Puneţi, în textele de mai jos, semnele de punctuaţie care lipsesc şi explicaţi folosirea lor.

1. Oamenii osteniţi de cât au stat în picioare asudau se îndârjeau se îmbulzeau spre cordoanele de jandarmi fără să ştie de ce iar jandarmii se strâmbau răcneau şi izbeau ici-colo cu patul puştii înjurând. (L. Rebreanu). 2. Afară în faţa porţii tot câmpul viran care slujea drept piaţă era plin de trăsuri şi automobile. (Camil Petrescu). 3. Oricât de viteji erau oricât de aprig se luptau ar fi fost de mult răpuşi dacă n-ar fi stat de veghe nevăzute nici de ei nici de duşmani zânele bune zânele lacurilor ale pădurii ale florilor ale zorilor ale privighetorilor... (V. Eftimiu). 4. Era ascunzişul cel mai depărtat de sat pe unde îndată ce cădeau umbrele sării nu mai umbla nimeni. (I. Agârbiceanu). 5. Dimineaţa porni spre Armadia nu ca să se prezinte la proces ci să fie pe-acolo să afle cel puţin ce se urzeşte împotriva lui. (L. Rebreanu). 6. Învăţătorul zâmbi trist şi în vreme ce tânărul îşi dezvolta ideile naţionale se gândi că tot aşa a fost odinioară şi dânsul demult până ce n-a ştiut ce sunt sarcinile vieţii până ce nu a dat piept cu lumea. (L. Rebreanu). 7. Aş mai zăbovi dar după-prânz la cinci am o licitaţie în Bistriţa de la care nu pot lipsi. (L. Rebreanu). 8. Dar mamă-sa se vede era o femeie cuminte nu mai zicea nimic ci ieşea în curte şi plângea cu lacrimi amare blestemându-şi viaţa. (I. Agârbiceanu)